

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**RESMÎ SÖYLEMLERİ ÜZERİNDEN MHP VE İYİ PARTİ'NİN
İDEOLOJİK-PROGRAMATİK YÖNELİMLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ümit ŞENGÜN

Çorum 2024

**RESMÎ SÖYLEMLERİ ÜZERİNDEN MHP VE İYİ PARTİ'NİN İDEOLOJİK-
PROGRAMATİK YÖNELİMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

Ümit ŞENGÜN

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Anıl VAREL

Çorum 2024

Ümit ŞENGÜN tarafından hazırlanan “Resmî Söylemleri Üzerinden MHP ve İYİ Parti’nin İdeolojik-Programatik Yönelimlerinin Karşılaştırmalı Analizi” adlı tez çalışması 30/04/2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KANATLI

.....

Dr. Öğr. Üyesi Anıl VAREL

.....

Doç. Dr. Bayram KOCA

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun 03/05/2024 tarih ve 2024/744 sayılı kararı ile Ümit Şengün’ün Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

(İmza)

Prof. Dr. Osman Çubuk

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Ümit ŞENGÜN

RESMÎ SÖYLEMLERİ ÜZERİNDEN MHP VE İYİ PARTİ'NİN İDEOLOJİK-PROGRAMATİK YÖNELİMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Ümit ŞENGÜN

ORCID: 0009-0006-8797-1361

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Nisan, 2024

ÖZET

Milliyetçilik üzerinden kendisini konumlandırması açısından siyasi yelpazede MHP ile yakın bir kulvarda yer alan ve 25 Ekim 2017 tarihinde Meral Akşener'in liderliğinde kurulan İYİ Parti'nin Türk siyasi hayatındaki varlığı, beraberinde bu iki parti arasında politik ve ideolojik açıdan kayda değer farklılıkların olup olmadığı tartışmalarına yol açmıştır. Özellikle 2023 genel seçimleri öncesinde bu iki partinin birbirine zıt iki ittifakın (Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı'nın) kilit partilerini oluşturmuş olmaları, İYİ Parti'nin kuruluşundan beri devam eden bu türden tartışmaları daha da alevlendirmiştir. Literatürde, söz konusu iki parti arasındaki benzerlik ve farklılıkların neler olduğuna dair bazı çalışmalar mevcut olmakla birlikte, bunlardan herhangi birinde bu iki partinin ideolojik-programatik yönelimlerinin bütünsel bir şekilde kıyaslandığını söyleyebilmek mümkün değildir. Literatürdeki bu eksikliği doldurmak amacıyla hazırlanan bu çalışmada, söz konusu iki partinin hükümet sistemi, dış politika, sosyal politikalar, terör, temel hak ve özgürlükler, göç sorunu, ekonomi ve eğitim meselelerine yönelik kavrayışları detaylı şekilde parti programları, seçim beyannameleri ve başta parti liderleri olmak üzere partilerin üst düzey yetkili kurullarında yer alan kişilerin kamuoyuna açık demeçleri incelenerek karşılaştırılmaktadır. Ayrıca yine tez kapsamında, bu çalışmaya destek olmak amacıyla etnografik yöntem kullanılarak MHP'yi temsilen Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mevlüt Karakaya, İYİ Parti Genel Başkanlığı adına Genel Başkan Yardımcısı Tolga Akalın ve bu partilerin yerel (Çorum) teşkilatlarında görevli kişilerle yüz yüze mülakatlar da gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada öne sürülen temel hipotez; söz konusu partilerin ideolojik-programatik yönden büyük oranda birbirlerine benzedikleri ve İYİ Parti'nin siyaset sahnesine çıkışının, bu tür farklılıklarından ziyade, elitler arası mücadelenin bir sonucu olduğudur.

Anahtar Kavramlar: Elit Teori, Milliyetçi Hareket Partisi, İYİ Parti, Devlet Bahçeli, Meral Akşener

Bilim Kodu: 117111

**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE IDEOLOGICAL–PROGRAMMATIC TENDENCIES OF
NMP AND GOOD PARTY THROUGH THEIR OFFICIAL DISCOURSES**

Ümit ŞENGÜN

ORCID: 0009-0006-8797-1361

HİTİT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

April, 2024

ABSTRACT

The presence of Good Party in Turkish political life, which is in a close lane with the NMP in the political spectrum in terms of positioning itself through nationalism and was founded under the leadership of Meral Akşener on October 25, 2017, has led to debates on whether there are essential political and ideological differences between these two political parties. Such debates that have been ongoing since the establishment of Good Party have rocketed before the 2023 General Elections especially when these two political parties became parts of two opposing alliances (the People’s Alliance and the Nation Alliance). Despite the fact that there are some studies on the differences and similarities between these two parties in the literature, it is not possible to say that the ideological and programmatic orientations of these two parties are compared in a holistic way in any of these studies. Aimed at filling this gap in the literature, in this study the understandings of these two parties’ government system, foreign policy, social policies, terrorism, fundamental rights and freedoms, immigration question, economy and education policies are compared by means of examining their party programs, election manifestos and public statements released by those who are especially party leaders and people in high-level official boards in the parties in detail. Additionally, within the scope of this thesis, in order to strengthen main hypotheses put forward in the thesis, ethnographic method was used and face-to-face interviews were held with Prof. Dr. Mevlüt Karakaya, Deputy Chairman of NMP, Tolga Akalın, Deputy Chairman of Good Party, and some other people representing local organizations of these parties in Çorum. The main hypothesis put forward in this study is that; since both parties are largely similar to each other, the emergence of Good

Party is on the political stage is a result of the struggle between elites rather than ideological-programmatic differences.

Key Terms: Elite Theory, Nationalist Movement Party, Good Party, Devlet Bahçeli, Meral Akşener

Science Code: 117111

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının başarılı bir şekilde bitirilmesinde çok büyük katkısı olan, tanımaktan ve kendisinden ders almaktan ötürü çok mutlu olduğum, aynı zamanda bu tez çalışmasının da danışmanlığını üstlenen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Sayın Anıl Varel'e çok teşekkür ediyorum. Tez çalışmasının başından itibaren her türlü soruma ve sorunuma kendisinin anında geri dönüş yapması bu çalışmanın başarıyla tamamlanmasında birinci derecede etkili olmuştur. Tezi kılı kırk yaran bir hassasiyetle, noktasına virgülüne dahi dikkat ederek baştan sona inceleyen, gördüğü her eksikliği kalem kalem not alarak tez çalışmasının kusursuz olmasını sağlayan kıymetli hocama çok şey borçlu olduğumun bilincindeyim. İyi ki varsınız Anıl Hocam.

Ayrıca bu tez çalışmasının başından sonuna kadar bana her türlü desteği sunan, emeğini asla esirgemeyen, tez savunma jürisine de başkanlık yapan Saygıdeğer Mehmet Kanatlı Hocama katkısından, insanlığından ve dostluğundan dolayı çok teşekkür ediyorum. Siz de iyi ki varsınız hocam.

Yine tez savunma jürisinde yer alan, tavsiye ve uyarılarıyla tezin geliştirilmesinde ve son şeklini almasında önemli katkısı olan Sayın Bayram Koca Hocama da çok teşekkür ediyorum.

Teşvik, tavsiye ve yardımlarıyla yıllar yıllar sonra tezli yüksek lisans yapmamda önemli bir rol üstlenen kıymetli büyüğüm, ağabeyim, hocam Prof. Dr. Sayın İrfan Çağlar Bey'e bilhassa teşekkür ediyorum, saygıdeğer hocamın ellerinden öpüyorum. Hakikaten zerre aklımda yokken yüksek lisans yapmama karar vermem, hocamın bir araya her geldiğimizdeki ısrarlı tavrı sayesinde olmuştur. Sağ olsun, var olsun!

Yüksek lisansı birlikte bitirdiğim, kardeşim kadar da sevdiğim Yusuf Gazi Çelik'e de tez çalışmasının bilgisayar ortamına aktarılması ve kaynakça yazımındaki desteği nedeniyle teşekkür ediyorum. Allah yolunu, bahtını açık eylesin.

Nihayetinde bu tez çalışmasının başarılı bir şekilde tamamlanabilmesinde en büyük destekçim kuşkusuz sevgili eşimdir. Tez çalışması boyunca uygun koşulların hazırlanmasında her türlü desteği veren ve bu süreçte sürekli kahrımı çeken kıymetli eşime ve değerli aileme de özellikle teşekkür ediyorum. Allah kendilerinden razı olsun.

Ümit ŞENGÜN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
RESİMLER DİZİNİ.....	xii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN: MHP'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MHP-İYİ PARTİ AYRIŞMA SÜRECİ

1.1. MHP'nin Siyaset Sahnesine Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi	9
1.1.1. CKMP'nin MHP'ye dönüşümü.....	9
1.1.2. Dokuz ışık doktrini.....	11
1.1.3. 1969 Genel Seçimlerinde MHP	15
1.1.4. 1973 ve 1977 seçimleri ve Milliyetçi Cephe Hükümetlerinde MHP.....	15
1.1.5. 12 Eylül Askerî Darbesi'nin MHP'ye etkileri	16
1.1.6. 12 Eylül sonrası yeniden partileşme süreci.....	17
1.1.7. 1993-1997 arası MHP.....	18
1.1.8. 1999 seçimleri ve MHP'nin yükselişi	19
1.1.9. 2007-2015 yılları arasında ülke siyasetindeki önemli kırılma ânlarında MHP.....	20
1.1.10. 2015 genel seçimlerinde MHP.....	22
1.2. MHP İçerisindeki Kopuş Süreci ve İYİ Parti'nin Kuruluşu	24
1.2.1. 2015 seçimleri sonrasında MHP içindeki çalkalanmalar.....	24
1.2.2. İYİ Parti'nin kuruluşu.....	28
1.3. 2017'den Günümüze MHP ve İYİ Parti'nin Siyasal Serüveni.....	32

1.3.1. 2017-2023 yılları arasında İYİ Parti’de yaşanan istifalar	32
1.3.2. 2018 genel ve 2019 yerel seçimlerinde MHP ve İYİ Parti	34
1.3.3. 2023 genel seçimlerinde MHP ve İYİ Parti	36
1.4. MHP ve İYİ Parti’nin Benzerlik ve Farklılıklarına Dair Kamuoyundaki Tartışmalar	37

2. BÖLÜM

MHP VE İYİ PARTİ’NİN CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNE BAKIŞLARI İLE TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERE DAİR GÖRÜŞLERİ

2.1. MHP ve İYİ Parti’nin Hükümet Sistemlerine Yaklaşımları	44
2.1.1. MHP’nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yaklaşımı	44
2.1.2. İYİ Parti’nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yaklaşımı	49
2.1.3. MHP ve İYİ Parti’nin hükümet sistemlerine dair görüşlerinin karşılaştırılması	52
2.2. MHP ve İYİ Parti’nin Temel Hak ve Özgürlüklere Bakışı	52
2.2.1. MHP’nin temel hak ve özgürlüklere bakışı	53
2.2.2. İYİ Parti’nin temel hak ve özgürlüklere bakışı	54
2.2.3. MHP ve İYİ Parti’nin temel hak ve özgürlüklere bakışlarının karşılaştırılması	55

3. BÖLÜM

MHP VE İYİ PARTİ’NİN TERÖR, DIŞ POLİTİKA VE GÖÇ SORUNUNA YAKLAŞIMLARI

3.1. MHP ve İYİ Parti’nin Terör Sorununa Yaklaşımları	57
3.1.1. MHP’nin terör sorununa bakışı	57
3.1.2. İYİ Parti’nin terör sorununa bakışı	59
3.1.3. MHP ve İYİ Parti’nin teröre bakış açılarının karşılaştırılması	61
3.2. MHP ve İYİ Parti’nin Dış Politika Anlayışları	62
3.2.1. MHP’nin dış politika anlayışı	63
3.2.2. İYİ Parti’nin dış politika anlayışı	68
3.2.3. MHP ve İYİ Parti’nin dış politika anlayışlarının karşılaştırılması	71
3.3. MHP ve İYİ Parti’nin Göç Sorununa Dair Yaklaşımları	75
3.3.1. MHP’nin göç sorununa yönelik değerlendirmeleri	75

3.3.2. İYİ Parti'nin göç sorununa yönelik değerlendirmeleri	76
3.3.3. MHP ve İYİ Parti'nin göç sorununa dair değerlendirmelerinin karşılaştırılması	76

4. BÖLÜM

MHP VE İYİ PARTİ'NİN SOSYAL ve EKONOMİK POLİTİKALARA YAKLAŞIMLARI VE EĞİTİM POLİTİKASI ANLAYIŞLARI

4.1. MHP ve İYİ Parti'nin Sosyal Politika Anlayışları.....	78
4.1.1. MHP'nin sosyal politika anlayışı.....	78
4.1.2. İYİ Parti'nin sosyal politika anlayışı	80
4.1.3. MHP ve İYİ Parti'nin sosyal politika anlayışlarının karşılaştırılması.....	84
4.2. MHP ve İYİ Parti'nin Ekonomi Politikalarının Karşılaştırılması	86
4.2.1. MHP'nin ekonomik hedef ve politikaları	86
4.2.2. İYİ Parti'nin ekonomik hedef ve politikaları	90
4.2.3. MHP ve İYİ Parti'nin ekonomi politikalarının karşılaştırılması	94
4.3. MHP ve İYİ Parti'nin Eğitim Politikası Konusundaki Yaklaşımları	96
4.3.1. MHP'nin eğitim politikası anlayışı.....	96
4.3.2. İYİ Parti'nin eğitim politikası anlayışı.....	97
4.3.3. MHP ve İYİ Parti'nin eğitim politikasına dair yaklaşımlarının karşılaştırılması.....	101
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
KAYNAKÇA.....	108
EKLER.....	117
EK-1	117
EK-2	114
EK-3	119

RESİMLER DİZİNİ

Resim	Sayfa
Resim 1. Milliyetçi Hareket Partisi Amblemi	10
Resim 2. İYİ Parti Amblemi.....	29

SİMGELER ve KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
BBP	Büyük Birlik Partisi
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CHS	Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
FETÖ	Fethullahçı Terör Örgütü
FP	Fazilet Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
HSYK	Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
LGBT	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel
MÇP	Milliyetçi Çalışma Partisi
MEYAK	Memur Yardımlaşma Kurumu
MDK	Merkezî Disiplin Kurulu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MP	Muhafazakâr Parti
MSP	Millî Selamet Partisi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OYAK	Ordu Yardımlaşma Kurumu
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
SP	Saadet Partisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
YPG	Demokratik Birlik Partisi
YSK	Yüksek Seçim Kurumu

GİRİŞ

Milliyetçilik üzerinden kendisini konumlandırması açısından siyasi yelpazede MHP ile yakın bir kulvarda yer alan ve 25 Ekim 2017 tarihinde Meral Akşener'in liderliğinde kurulan İYİ Parti'nin Türk siyasi hayatındaki varlığı, bu iki parti arasında politik ve ideolojik açıdan kayda değer farklılıkların mevcut olup olmadığı konusundaki tartışmaları beraberinde getirmektedir. Mesele ilk zamanlarda, televizyon programlarında, çeşitli gazetelerde ve sosyal medya araçları üzerindeki tartışmalarda ele alınmıştır. Akabinde, 2018 genel seçimlerinde mecliste temsil edilecek düzeyde oy almış olmaları (MHP: % 11,10 / İYİ Parti: % 9,96), söz konusu iki partinin farklılıkları ve benzerliklerine dair tartışmaların genişleyerek sürmesine yol açmıştır. Özellikle 2023 genel seçimleri öncesinde bu iki partinin birbirine karşıt iki ittifakın (Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı'nın) kilit partilerini oluşturmuş olmaları ise İYİ Parti'nin kuruluşundan beri devam eden tartışmaları daha da alevlendirmiştir.

2017 ile 2024 yılları arasında geçen son yedi yıllık sürece bakıldığında, bu iki siyasi oluşum arasında kayda değer farklılıklar olup olmadığı konusunda kamuoyunda birbirinden farklı argümanların üretildiği görülmektedir. Birinci görüş, MHP ve İYİ Parti'nin aynı siyasi geleneği temsil ettiği yönündedir. Bu görüşün temel dayanağı, İYİ Parti kurucu kadrolarının MHP kökeninden geliyor olmasıdır. Zira İYİ Parti'nin kurucu kadrosunu, MHP'den ayrılanlar ve ihraç edilenler oluşturmaktadır (BBC, 2017, Ekim 25). Bu bağlamda, İYİ Parti'nin aslında bir fikir ayrılığı sonucunda MHP'den kopmadığı, sadece genel başkanlık yarışı sonucunda yaşanan bölünmenin bir neticesi olarak ortaya çıktığı öne sürülmektedir. Böylelikle MHP'nin fikriyatının aslında İYİ Parti'de de sürdüğü savunulmaktadır (Duran, 2017, s. 26). Nitekim İYİ Parti'nin bizatihi ismi dahi doğrudan milliyetçi bir göndermeyi içermektedir. Zira "İYİ" kelimesinin harfleri, ortada bir yay ve yayın her iki yanında birer oku anımsatmakta ve bu itibarla Osmanlı Devleti'nin kurucu unsuru olduğu iddia edilen Kayı boyuna bir gönderme olarak algılanmaktadır (Sözcü, 2017, 26 Ekim). Diğer yandan, MHP kökenli bazı kişilerin süreç içerisinde İYİ Parti yönetiminden uzaklaştırılması, yukarıda özetlenen iddiaları çürütmeye ve İYİ Parti'yi MHP köklerinden uzaklaştırmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirilebilmektedir. Murat Kartalkaya tarafından hazırlanan bir çalışmada, İYİ Parti'ye oy veren kitlenin % 65'inin MHP kökenli olmadığı bilgisi de bu iddiayı destekleyebilecek bir veridir. Nitekim Kartalkaya, Akşener'in, İYİ Parti'yi MHP'nin alternatifi olma söylemlerinden uzaklaştırmak istediğini, partiyi merkez sağ bir parti yapmaya çalıştığını ve bunda da başarılı olacağını söylemektedir (Kartalkaya, 2023, 13 Nisan).

Bununla birlikte, konuya dair mevcut literatüre göz gezdirildiğinde, söz konusu partilere yönelik kapsamlı ve sistematik bir karşılaştırmanın henüz yapılmadığı görülmektedir. Konuya dair kapsamlı sayılabilecek herhangi bir lisansüstü tez çalışması veya benzer kapsamda bir kitap mevcut değildir ve literatürde var olan karşılaştırmalı çalışmalarda da mesele çok sınırlı bir içerikle ele alınmaktadır. Mustafa Seçkin Yalçın (2021) tarafından yapılan "MHP-İYİ Parti 24 Haziran Seçim Kampanyaları Analizi" adlı çalışma ile Zehra Bahadır'ın (2021) "Türkiye'de

İktidar ve Ana Muhalefet Partilerinin Suriyeli Mülteci Söylemlerinin Analizi” başlıklı çalışmaları bu türdendir. Her ne kadar bu çalışmalar MHP ve İYİ Parti’ye yönelik bazı kıyaslamalar içeriyorsa da bu tezler söz konusu iki partinin -sırasıyla- seçim kampanyalarına ve Suriyeli Mültecilere yönelik söylemlerine odaklandığı için, bütünsel bir karşılaştırma yapmayı mümkün kılacak düzeyde yeterli veri sağlamamaktadır. Literatürde var olan bir diğer çalışma ise Yakup Güler (2019) tarafından kaleme alınan “Milliyetçi Hareket Partisi ve İYİ Parti’nin Parti Programları Çerçevesinde Milliyetçi Söylemlerinin Karşılaştırılması” isimli makaledir. Ancak bu çalışma da sadece milliyetçilik söylemi üzerinden bir analiz geliştirmektedir. Yine MHP ve İYİ Parti’nin karşılaştırmasını yapan Ekrem Yaşar Akçay (2018) ise bu iki partiyi sadece seçim beyannameleri üzerinden kıyaslamış ve bu partilerin sadece Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine nasıl yaklaştıklarını incelemiştir.

Yukarıda görüldüğü gibi, MHP ve İYİ Parti’nin karşılaştırılmasına yönelik olarak şu ana kadar çok az sayıda çalışma yapılmış, o az sayıdaki çalışma da görece dar bir çerçevede kurgulanmıştır. MHP ve İYİ Parti arasındaki temel farklılıkların ve benzerliklerin neler olduğunu dört ayrı başlıkta derlenen sekiz ayrı tema üzerinden ele alan bu çalışmanın temel amacı, aynı siyasi gelenekten gelen bu iki siyasi partinin kapsamlı şekilde karşılaştırmasını yaparak literatürdeki bu boşluğu doldurmaktır. Bu doğrultuda, çalışmada, her iki partinin i-) hükümet sistemine bakışları, ii-) temel hak ve özgürlüklere bakışları, iii-) terör sorununa yaklaşımları, iv-) dış politika anlayışları, v-) göç sorununa bakışları, vi-) sosyal politika anlayışları, vii-) ekonomi politikaları ve viii-) eğitim anlayışları, karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada, MHP ve İYİ Parti arasında ideolojik-programatik yönden büyük farklılıkların bulunmadığı ve MHP’de yaşanan kopuşun esasında fikrî bir kırılmadan kaynaklanmadığı; aksine parti içerisinde elitlerin mücadelesi sonucunda gerçekleştiği ileri sürülecektir.

Fransızca kökenli bir kelime olan ‘elit’ kavramı, ilk defa 17. yüzyılda kullanılmaya başlanmış; toplumdaki soyutlanmış, toplumdaki üst tabakayı ifade eden bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Bilhassa 19. yüzyılda İngiltere’de, yönetimi elinde bulunduran sosyal grupları nitelendiren bir kavram olarak yoğun şekilde kullanılmaya başlamıştır. Her ne kadar elit kavramı farklı coğrafyalarda değişik içeriklerle kullanılmış olsa da teori olarak 19. ve 20. yüzyılda İtalyan düşünürler tarafından formüle edilmiştir. Klasik elit teoriiyi ortaya koyan düşünürler, Vilfredo Pareto (1848-1923), Gaetano Mosca (1851-1941) ve Robert Michels (1876-1936) olarak kabul görür. Bu düşünürler, elit teoriiyi, toplumun yöneten ve yönetilenlerden oluştuğu anlayışına dayandırmışlardır. Bu düşünsel çabaların temel amacı, elitlerin, yönetimi nasıl elinde bulundurduklarını açıklayabilmektir. Bu doğrultuda Elit Teori’yi ortaya atan düşünürler, teorilerini iki dünya savaşı arası dönemde, Avrupa’nın içinde bulunduğu siyasal, ekonomik ve toplumsal koşullar bağlamında, yöneten-yönetilen ilişkisinin analizinden türetmişlerdir (Üstündağ, 2023, s. 3072-3074).

Modern anlamda, elitler konusunda ilk çalışmayı yapan Pareto olmuştur. Pareto, kısa dönemler haricinde insanlık tarihinin sürekli olarak yaşanan bir elit döngüsünden ibaret olduğunu savunmuştur. Pareto'nun söylemlerine göre elitler, tüm sınıfların üstündedir ve onlar, toplumda, kendilerine has meziyetleriyle ön plana çıkan kişilerdir (Üstündağ, 2023, s. 3073). Bu meziyetler soya dayalı olmayıp kişilerin doğuştan gelen özellikleriyle elde ettikleri becerilerdir. Bu beceriler Pareto'ya göre, aslanlar ve tilkiler olarak sembolleştirdiği iki ayrı metafora dayanmaktadır. Bunlardan aslan sembolüyle ifade edilen özellik, kişinin sahip olduğu güç ve dayanıklılık sayesinde elit olmasıdır (Pareto, 2010, s. 59). Öte yandan tilki sembolüyle belirtilen özellik ise kurnazlık ve akıldır. Pareto, aslan ve tilki olarak imgelediği elitlerin bazı eksik yönlerinin bulunduğu konusuna da vurgu yapmış, tilkilerin güç ve dayanıklılıklarının yetersiz, buna karşın aslanların da uyanıklık konusunda eksik kaldıklarını öne sürmüştür (Vergin, 2003, s. 124-126).

Modern elit teorisine göre toplum, yöneten ve yönetilen olmak üzere iki temel sınıfa ayrılmıştır. Pareto, yöneten sınıfı 'elit'; yönetilen sınıfı ise 'elit olmayanlar' diye kavramsallaştırmaktadır. Elit olanlar da kendi içinde ikiye ayrılmıştır: 'Yönetici' ve 'yönetici olmayan elitler' Pareto, bu ayrımı yaptıktan sonra, yöneticileri de kendi aralarında, 'iç' ve 'dış grup' olmak üzere ikiye ayırmıştır. İç gruba dâhil olan elitler, doğrudan karar alma mekanizmasında etkin bir şekilde yer alırlarken; dış gruba mensup olan yönetici elitler ise yönetim mekanizmasında dolaylı bir şekilde bulunmaktadır. Pareto, teorisinde, elitleri yalnızca gruplamamış, aynı zamanda elitlerin sürekli olarak değişim içinde olduklarını da iddia etmiştir. Pareto'nun teorisinde ortaya koyduğu bu duruma, 'Elit Dolaşımı Kanunu' adı verilmiştir. Elit Dolaşımı Kanunu, elitlerin yaşadığı değişim ve dönüşümün nasıl gerçekleştirdiğini açıklama amacındadır. Pareto, bu değişim ve dönüşümün, sızma (yumuşak) veya devrim (şiddet) şeklinde, iki türlü gerçekleşebileceğini belirtilmiştir (Üstündağ, 2023, s. 3073). Pareto, elitlerin dönüşümünün sürekli olarak devam ettiğini, fakat değişimin düzensiz olduğunu savunmuştur. Elitler dönüşümünün olabilmesi için yönetici elitlerin güçlerinin zamanla kırılması, buna karşın diğer elitlerin yönetimde söz sahibi olmaya çalışması gerekmektedir. Ancak mevcut yönetici elitler, güçlerini muhafaza ettikleri sürece, konularını da devam ettirmektedir (Yalçın, 2022, s. 317-318).

Elit teorisini savunan bir diğer önemli isim ise Mosca'dır. O da Pareto gibi, tarihin, yöneten ve yönetilenlerden oluştuğunu savunmaktadır. Mosca, yöneticilerin küçük bir azınlıktan ibaret olduklarını, ancak bu azınlığın güçlü olduğunu ve bu gücün ise organize şekilde hareket etmelerinden kaynaklandığını ifade etmektedir (Bottomore, 1997, s. 9-11). Mosca'nın elit teorisinde elitler tek başına bir özne oluşturmaktan ziyade, toplumsal şartların ortaya çıkardığı nesnelere. Mosca, Pareto'nun, elit olmayı doğuştan gelen yeteneklerin sağladığı düşüncesi yerine; toplumsal değerlerin belirlenimi sonucunda elitlerin ortaya çıktığı görüşünü dillendirmektedir. Bundan ötürü Mosca, elitlerin dönüşümünü, toplumsal dinamiklerin değişmesine bağlamaktadır (Vergin, 2003, s. 129-130).

Klasik elit teorisinin bir diğeri ismi ise Michels'tir. Michels'in elit teorisinde, diğeri iki düşünürde olduğu gibi, toplumun yöneten ve yönetilenlerden oluştuğu vurgulanır. Ancak Michels'in teorisinin en dikkat çeken yanı, 'Oligarşinin Tunç Kanunu'dur. Michels'in bu teorisinde iddia edilen şey, bütün siyasi ve toplumsal örgütlenmelerin küçük bir azınlık tarafından yönetildiğidir. Michels, en demokratik gözükten yapılarda bile bir azınlık yönetiminin mevcut olduğunu ve tüm örgütlenmelerde oligarşik bir yapının bulunmasının kaçınılmaz olduğunu iddia etmektedir. Michels ayrıca, Pareto gibi, elitlerin dönüşüm içerisinde olduğunu kabul etmektedir. Pareto'nun, elitlerin içerisine sızma yoluyla dâhil olma şeklindeki açıklamasını, 'kendisi çekme' (*absorption*) adını verdiği kavramla ifade etmektedir. Michels, diğeri iki düşünürden farklı olarak, elit olma şartlarını kişinin soylu bir aileden gelmesine, zenginliğine ve devlet memuru olmasına dayandırmaktadır (Üstündağ, 2023, s. 3074).

Yukarıdaki bilgiler ışığında bir değerlendirme yapıлып, elit teorisi belli başlı vurgularıyla çalışma konusuna uyarlandığında; MHP içerisinde yaşanan çatışmanın da bir nevi elitler arası güç mücadelesi olduğunu söyleyebilmek mümkündür ve çalışma boyunca bu argüman öne sürülecektir. Özellikle Pareto'nun Elitlerin Dönüşümü Kanunu incelendiğinde, MHP'nin Haziran 2015 seçimlerine göre Kasım 2015 seçimlerinde oy kaybına uğramasının, parti yönetiminde bir güç kırılmasına yol açtığı söylenebilir. MHP'de yaşanan genel başkanlık mücadelesi, Pareto'nun, elitlerin dönüşümünün gerçekleşebilmesi için gerekli gördüğü; yönetici elitlerin zayıflamış olmasını fırsat bilen yeni elitlerin yönetimi ele geçirme çabası olarak tarif edilebilir. Benzer şekilde, yeni elitlerin ortaya çıkmasının temel nedenini yeni toplumsal dinamiklerin ortaya çıkmasına bağlayan Mosca'nın yaklaşımı da İYİ partinin ortaya çıkış sürecinde belirleyici olan toplumsal dinamiklerin etkisini açıklar niteliktedir. Ayrıca seçim başarısızlığı üzerinden yönetimi ele geçirmeye çalışan muhalif hareketin, mevcut yönetimin güçlü olması neticesinde başarısız olması, Michels'in geliştirmiş olduğu elitlerin dönüşümü kanunuyla açıklanabilir. Bu bağlamda, MHP içindeki muhalif hareketin ihraç edilmesi veya muhalif kişilerin istifa etmesi, Michels'in iddia ettiği gibi demokratik yapılarda bile bir oligarşi mekanizmasının kendisini muhafaza ettiği şeklindeki düşüncesiyle ilişkilendirilebilir.

Elitler arasındaki mücadelenin bir neticesi olarak MHP'den ayrışan İYİ Parti ile MHP arasında, çalışma boyunca gösterilmeye çalışılacağı üzere, ideolojik-programatik yönden kayda değer farklılıklar bulunmamaktadır. İki partinin kapsamlı bir şekilde karşılaştırılabilmesi için bu çalışmada yöntemine dair belli bir yol izlenmiştir. Bu bağlamda, araştırma konusunu belirleme, literatür inceleme, hipotez geliştirme (varsayım dile getirme), araştırma yapma (verileri toplama) ve verileri yorumlama şeklinde sıralanan ve bilimsel bir çalışmada yöntemine dair temel basamaklar olarak bilinen bu adımlar, çalışmada sırasıyla takip edilmiştir. Tez konusunun belirlenmesiyle birlikte, bir sonraki aşama olan literatür taraması ve hemen akabinde gelen varsayım dile getirme aşamalarını daha sağlıklı yürütebilmek adına; hem literatür incelenirken hem de veriler toplanırken çalışmanın kaynağını oluşturan unsurlar, birincil ve ikincil kaynaklar şeklinde tasnif edilmiştir. Parti programları, seçim beyannameleri,

genel başkanlar ve başkan yardımcıları ile yetkili kurulların resmî açıklamaları, bu çalışma açısından birincil kaynaklar olarak kabul edilmiş; inceleme esnasında asıl ağırlık bunlara verilmiştir.

Araştırma sürecinde ayrıca nitel araştırma yöntemlerinden biri olan, doğrudan çalışma konusunun içerisine girerek gözlem yapmayı, yapılan gözlemleri verileştirmeyi esas alan etnografik yöntem de kullanılmıştır. Etnografik yöntem tekniklerinden katılımcı gözlemci tekniği kullanılarak MHP ve İYİ Parti'nin hem genel hem de yerel yönetici ve üyeleriyle samimi bir ortamda yüz yüze görüşülmüş ve bu çalışmanın konusu üzerine fikir alışverişinde bulunulmuştur. Bu görüşmelerde MHP ve İYİ Parti'li gruplar gözlemlenerek samimi ve daha doğru veriler elde edilmesi hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda, öncelikle İYİ Parti Genel Başkan'ı Meral Akşener'den randevu istenmiş; ancak seçim sürecinde olunması nedeniyle kendisiyle genel merkezde görüşülememiştir. Akşener, seçim çalışması nedeniyle Çorum'a gelince, partisinin Çorum Kurucu İl Başkanı tarafından bu tez çalışması hakkında bilgilendirilmiştir. Hazırlanan mülakat soruları, Meclis Grup Başkanvekili Erhan Usta tarafından bizzat özel kalem vasıtasıyla Akşener'e ulaştırılmıştır. Yine bu konuda İYİ Parti Sözcüsü Prof. Dr. Kürşat Zorlu ile Çorum'da yüz yüze görüşülmüş, kendisine tez çalışması hakkında bilgi aktarılmış ve aynı sorular kendisine de yazılı olarak verilmiştir. Zorlu, mülâkat sorularını alarak Ankara'ya hareket etmiştir. Bu gelişmelerden sonra İYİ Parti Genel Başkan Yardımcısı ve son kongrede genel başkanlığa da aday olan Tolga Akalın ile de yüz yüze görüşülmüş ve kendisi, sorularımızı hem sözlü olarak hem de ses kaydı vererek İYİ Parti adına cevaplamıştır. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ile görüşmek için ise Ankara'ya, MHP Genel Merkezi'ne gidilmiş ancak Bahçeli'nin rahatsızlığı nedeniyle kendisiyle görüşülememiştir. Bunun üzerine, daha önceden kendisiyle iletişime geçilen ve mülâkat soruları internet ortamında önceden gönderilen MHP Genel Başkan Yardımcısı Mevlüt Karakaya ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Söyleyeceklerinin MHP'yi bağladığını, o sebeple açıklamalarında çok titiz davrandığını söyleyen Karakaya, mülâkat sorularına görüşme sonrasında yazılı olarak cevap vermeyi tercih etmiştir. Yine aynı gün MHP Teşkilatlardan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Semih Yalçın ile de odasında yüz yüze görüşülmüş, kendisine de tez hakkında açıklama yapılmıştır. Yalçın'a, bu tez çalışmasında kendisinin kitaplarından ve açıklamalarından da çok sayıda alıntı yapıldığı bilgisi verilmiştir. Bunun üzerine, devam eden sohbet sonrası Yalçın, tezde yararlanılması maksadıyla kendisinin altı adet kitabını hediye etmiştir. Yine aynı gün, Devlet Bahçeli'nin başdanışmanı Prof. Dr. Ruhi Ersoy ile de genel merkezde görüşme fırsatı bulunmuş, kendisine tezle ilgili bilgiler verilmiş, hatta mülâkat soruları yazılı metin halinde kendisine gösterilmiş, Ersoy'un tezle ilgili bazı tavsiye ve uyarıları alınmıştır. Tüm bu görüşmelerden elde edilen veriler de tez kapsamında birincil kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Parti genel merkezlerinde, genel başkan yardımcılarıyla yapılan görüşmelerde sorulan sorular, tam metin hâlinde, bu çalışmanın sonunda (EK 2: İYİ Parti adına Genel Başkan Yardımcısı Tolga Akalın'a yöneltilen mülâkat soruları, EK 3: MHP adına Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mevlüt Karakaya'ya yöneltilen

mülakat soruları) verilmiştir. Ayrıca, MHP ve İYİ Parti'nin benzerlik ve farklılıklarının parti üyelerince nasıl algılandığını tespit etmeye yönelik olarak, yerelde (Çorum özelinde) de onlarca farklı yönetici ve sıradan üyeye yüz yüze görüşmeler yapılmış ve görüşülen partililere, tek bir soru sorulmuştur. MHP'lilere sorulan soru, kendilerini, İYİ Parti'den hangi açılardan farklı gördükleri; İYİ Parti'lilere sorulan soru ise kendilerini, MHP'den hangi açılardan farklı gördükleridir. Yerelde yapılan bu görüşmelerde kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, yapılan görüşmelerde, kişilerin çalışmaya dâhil olmaları aşamasında oluşabilecek güvensizlik hissini ortadan kaldırmıştır. Bu kapsamda, görüşme yapılan kişilerden, çalışmaya destek olmak üzere başka kişileri de yönlendirmeleri istenmiştir. Bu şekilde ulaşılan görüşmecilerle, yüz yüze irtibat kurularak, çalışmaya katkı sağlayacak nitel veriler elde edilmiştir.¹ Bu çalışmada yerelde görüşülen kişilerin çekinceleri dikkate alınarak katılımcıların isimleri yerine MHP'li katılımcılara MK, İYİ Parti'li katılımcılara İK kodlaması yapılmıştır. Yine aynı gerekçeyle katılımcılar yaş, partideki görevleri ve meslekleri üzerinden EK 1'de sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmada kişilerin konumunu belli edecek net bilgiler yerine daha genel bilgiler verilmiştir. Bu şekilde, kişinin kim olduğunun doğrudan doğruya belli olmasını sağlayacak bir bilgi vermemek suretiyle katılımcıların, fikirlerini daha rahat bir şekilde ifade etmeleri için uygun ortam sağlanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle ne isimleri ne de tam yaş aralıkları verilmiştir.

Çalışmanın temel muhtevasını oluşturan birincil kaynakların yanında çalışmada yararlanılan ikincil kaynaklar ise literatürde doğrudan ya da dolaylı olarak konuyla ilişkilenen tezlerden, makalelerden, gazete yazılarından, televizyon programlarından ve kamuya açık olan çeşitli sosyal medya araçları üzerinden ulaşılan görsel verilerden oluşmaktadır.

Yukarıda belirtilen veri kaynakları, bu araştırmanın sınırını da tayin etmektedir. Reel siyasetin güncel gerekleri karşısında partilerin ve liderlerinin kamuya açık biçimde deklare etmedikleri; yani zihinlerinin arkasında kalan veya sadece kapalı kapılar ardında açığa vurulabilen fikir ve kanaatleri, doğal olarak bu çalışmada kapsam dışındadır. Ayrıca partilerin -eğer varsa- söylemleri ile yaptıkları arasındaki mesafenin tespiti ve tenkidi de bu çalışmanın amaçları arasında yer almamaktadır. Başka bir ifadeyle, söz konusu partilerin reel siyasetteki icraatlarının, parti program ve beyannameleriyle ve liderlerinin demeçleriyle ne ölçüde uyumda olduğu meselesi üzerinde ayrıca durulmayacaktır. Bu soru, bilimsel açıdan incelenmeyi hak edecek bir önem ve nitelikte olsa da apayrı bir çalışmanın konusunu teşkil edebilecek kapsamdadır.

---

¹ Nitel araştırma tekniklerinden birisi olan kartopu örneklem yöntemiyle araştırmacı, elde etmek istediği veriye ulaşabileceğini düşündüğü kişilerden veri toplamakta ve kendisine veri toplayabileceği yeni kişileri tavsiye etmesini istemektedir. Bu sayede araştırmacı, çalışması için gerekli olan kişileri tavsiye yoluyla ve çalışmasına uygun olma şartıyla seçmektedir. Bu sayede araştırmacı, birbiriyle ilişkili kişilere daha rahat ulaşabilmekte, ayrıca daha güvenilir bir ortam yaratarak kişilerin araştırmaya dâhil olmalarını kolaylaştırmaktadır. Önce bir kişiyle başlayıp sonrasında birçok kişiye ulaşan bu araştırma yönteminde, tıpkı bir kartopunun yuvarlandıkça büyümesine benzer şekilde, elde edilen veriler de çoğalmaktadır (Bayraktar, 2023, s. 16).

Yukarıda belirtilen yöntemsel ilkeler çerçevesinde yürütülen bu araştırmada, sonuç olarak şu argümanlar öne sürülmektedir: İki parti arasındaki en temel farklılık, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne (CHS) dair görüşlerinde açığa çıkmaktadır. MHP ve İYİ Parti'nin CHS'ye dair görüşleri taban tabana zıttır. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli bu sistemi: "refah, bereket, bolluk, istikrar, beka, irade ve dik duruş sistemi" olarak tanımlamıştır. İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener ise CHS'ye şiddetle karşı çıkmış ve bu sistemin bir tek adam rejimi olduğunu belirterek ülkede yaşanan antidemokratik uygulamaları da temelde bu sisteme bağlamıştır (Anka Haber Ajansı, 2021, 26 Mayıs). Söz konusu iki parti arasındaki ikinci temel farklılık ise temel hak ve hürriyetlere dair bakış açılarıdır. MHP ve İYİ Parti, temel hak ve hürriyetler meselesinde birbirine benzer görüşler savunmalarına rağmen; LGBT ve İstanbul Sözleşmesi konularında tamamen farklı düşüncelere sahiptirler.

Yukarıda belirtilen iki temel farklılığın yanında iki parti, ideolojik-programatik açıdan birçok konuda birbirlerine büyük ölçüde benzemektedir. Hem MHP hem de İYİ Parti, güvenlik meselesini terör, göç ve dış politika sorunlarının merkezine koydukları için; bu başlıklarda benzer yaklaşımlar sergilemektedirler. Buna karşın terörle iltisaklı olmakla suçlanan HDP'ye bakış konusunda her iki partinin farklı görüşleri benimsedikleri açıktır. Ancak dış politika başlığı içerisinde özel olarak NATO ve AB konularında ise kısmen farklı görüşleri bulunmaktadır. MHP, NATO ve AB konusunda İYİ Parti'ye göre çok daha sert bir dış politika anlayışı sergilemektedir. MHP, İYİ Parti'nin aksine, NATO üyeliğinden çıkılması ve AB ile ilişkilerinin sonlandırılmasına dair çıkışlar yapabilmektedir. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna işgalini dair yaptıkları yorumlar da birbirlerinden farklı olmuştur. Her iki parti, Kıbrıs'ın millî bir dava olduğu konusunda ve İslâm ülkeleriyle iyi ilişkiler kurulması meselesinde ise benzer vurgular yapmaktadırlar. Göç konusunda ise her ne kadar MHP Türkiye'deki göçmenlerin uzun vadede, İYİ Parti ise kısa vadede ülkelerine dönmeleri gerektiğini ifade etmiş olsa da, hem MHP hem de İYİ Parti, göç meselesinin ülke sınırları dışında bir tampon bölge oluşturularak çözülmesi gerektiği konusunda hemfikirdir.

MHP ve İYİ Parti'nin, sosyo-ekonomi, kültür ve temel hak ve özgürlükler konularında da aralarında bazı farklılıklar olsa da, büyük oranda birbirlerine benzedikleri söylenebilir. Her iki parti de her Türk vatandaşına eğitimde eşit imkân ve fırsatların verilmesi ve Türkçe dışında bir eğitim dilinin olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Sosyal politikalara yönelik temel benzerlik ise MHP ve İYİ Parti'nin aileye dair bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Hem MHP hem de İYİ Parti, millî ve manevi değerlerin gelecek nesillere aktarılması ve sağlıklı bir toplum yapısı için ailenin önemine vurgu yapmaktadır. Son olarak, iki parti, ekonomik sorunların kaynağını farklı nedenlere bağlamalarına rağmen, ekonomiye dair ulusal politikaların neler olması gerektiği konusunda neredeyse tamamen aynı görüşlere sahiptir. İki parti de serbest piyasa ekonomisini savunmakla birlikte, serbest piyasa kurallarının işleyebilmesi için devletin gerektiğinde ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Dört ana bölümden oluşan bu çalışmanın, “Tarihsel Arka Plan: MHP ve İYİ Parti’nin Tarihsel Gelişimi ve MHP-İYİ Parti Ayrışma Süreci” başlıklı ilk bölümünde, her iki partinin Türk siyasi hayatındaki tarihsel gelişimi ana hatlarıyla verilmektedir. Bu bölümde, MHP’nin kuruluşuna, benimsediği dünya görüşüne, ideolojisine, içinde yer aldığı hükümetlere, yakın dönemde siyasal hayatta önem arz eden konularda takındığı tutumlara, 12 Eylül Darbesi sonrası partinin yaşadığı sıkıntılara ve yeniden partileşme çalışmalarına yer verilmiştir. Akabinde, özellikle 2015 genel seçimleri sonrası MHP’de yaşanan parti içi tartışmalar neticesinde partide gerçekleşen kopuşlar incelenmiş ve bu kopuşlar sonunda kurulacak olan İYİ Parti’nin Türk siyasal hayatına katılımı ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, MHP ve İYİ Parti’nin CHS’ye bakışları ile temel hak ve özgürlüklere dair görüşleri kıyaslanmaktadır. Üçüncü bölümde ise her iki partinin terör sorununa yaklaşımları, dış politika anlayışları ve göç sorununa bakışları incelenmektedir. Dördüncü bölüm, söz konusu iki partinin, sosyal politikalar, ekonomi politikası ve eğitim politikası anlayışlarının ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesine ayrılmıştır. Tüm bu temalarda, benzer bir kurgu takip edilmektedir. Önce her iki partinin yukarıda bahsedilen meselelere dair görüşleri ayrıntılı olarak incelenmekte; sonrasında ise iki parti arasındaki benzerlik ve farklılıklar formüle edilmektedir.

1. BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN: MHP'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MHP-İYİ PARTİ AYRIŞMA SÜRECİ

Bu bölümde, araştırmanın başlıca karşılaştırma konusunu teşkil eden MHP ve İYİ Parti'nin tarihsel gelişimi ana hatlarıyla ele alınacaktır. Dolayısıyla bu bölümde aktarılacaklar, çalışmanın diğer bölümleri için bir tarihsel arka plan işlevi görecektir. Bölümün ilk kısmı, MHP'nin tarihsel gelişimine ayrılmıştır. Bu kısımda, MHP'nin kuruluşuna, benimsediği ideolojisine, görev aldığı hükümetlere ve Türk siyasi tarihinin dönüm noktalarında almış olduğu tutum ve tavırlara ana hatlarıyla değinilecektir. Bölümün ikinci kısmında ise MHP içerisindeki ayrışma ve kopuşlarla ortaya çıkan İYİ Parti'nin kuruluş süreci ele alınacaktır. Üçüncü kısımda, MHP ve İYİ Parti'nin 2017-2023 yılları arasındaki tarihsel serüveni ana hatlarıyla aktarılacaktır. Bölümün dördüncü ve son kısmında ise MHP ve İYİ Parti'nin benzerlik ve farklılıklarına dair kamuoyundaki tartışmalara değinilecektir.

1.1. MHP'nin Siyaset Sahnesine Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

1.1.1. CKMP'nin MHP'ye dönüşümü

Milliyetçi Hareket Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP) devamı olarak Türk siyasal hayatında yer alan bir siyasi partidir. CKMP, Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Türkiye Köylü Partisi'nin 16 Ekim 1958 tarihinde birleşmesiyle kurulmuştur. CKMP, adını, milliyetçi-muhafazakâr kimliğiyle bilinen Mareşal Fevzi Çakmak ve Osman Bölükbaşı'nın kurduğu Millet Partisi'nin 1954 yılında kapatılmasının ardından Osman Bölükbaşı tarafından aynı yıl içerisinde kurulan Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Türkiye Köylü Partisi'nin bir araya gelmesiyle almıştır. Millet Partisi'nin devamı niteliğinde olan CKMP, milliyetçi bir ideolojik temelde kurulmuştur. 1961 yılında yapılan genel seçimlerde 1.415.390 oy almış ve % 13,96 oy oranıyla 54 milletvekili çıkarmıştır (Ansiklopedy, 2008).

Türk siyasi hayatının önemli isimlerinden olan Osman Bölükbaşı'nın 1962 yılında CKMP'den ayrılması ve Millet Partisi'ni yeniden kurması neticesinde CKMP her geçen gün siyasetteki etkinliğini yitirmiştir. Tam da bu sırada, 22 Şubat 1963'te, 27 Mayıs Darbesi sonrası yaşanan tasfiyeler sonucunda sürgüne gönderilen Alparslan Türkeş yurda dönmüştür. Türkeş, siyasi fikirlerini hayata geçirebilmek için önce 'Türkiye Huzur ve Kalkınma Derneği' adında bir dernek kurmuştur. Ancak Talat Aydemir'in darbe girişimine destek olduğu gerekçesiyle gözaltına alınmış ve bir süre tutuklu kalmıştır (Öznur, 1999, s. 76-80).

Tutukluluğu bittikten sonra Türkeş, arkadaşlarıyla yaptığı istişareler sonucunda siyasete girmek için ya siyasi bir parti kurmak ya da mevcut bir siyasi parti etrafında toplanılması

konusunda görüş birliğine varmıştır. 21 Mayıs girişiminden önce Adalet Partisi'nin (AP) bazı mensupları Ragıp Gümüşpala'nın yerine Türkeş'in AP Genel Başkanı olması konusunda görüşlerini dile getirmişlerdir. Türkeş, AP'de siyaset yapma ve genel başkan olma teklifini değerlendirirken 21 Mayıs girişimi nedeniyle tutuklanmış, dolayısıyla bu plan gerçekleştirilememiştir (Öznur, 1999, s. 81).

Akabinde, CKMP parti yöneticilerinden Ahmet Oğuz, İrfan Baran ve Mehmet Altınsoy, Türkeş'i partilerine davet etmişlerdir. Hatta genel başkanlığı kabul etmesi noktasında da ısrarcı olmuşlardır. Bunun üzerine Türkeş, 1965 yılında CKMP'nin resmî üyesi olmuştur (Özdemir, 2007, s. 74-75). 1965 yılında yapılan olağanüstü kurultayda 516 oy alan Ahmet Tahtakılıç'a karşın 698 oyla Türkeş CKMP genel başkanlığına seçilmiştir (Doğan, 2019, s. 66). Türkeş, CKMP'nin daha aktif, daha dinamik bir yapıya kavuşarak ülke kamuoyunda ve özellikle gençlerde heyecan uyandırması amacıyla partinin adının ve ambleminin değiştirilmesini istemiştir (Özdemir, 2007, s. 97).

Türkeş ve partililer, belli bir güce ulaşan partinin daha büyük bir atılım yapabilmesi için Adana'da görkemli bir kongre yapılmasını uygun bulmuşlardır. Bu kongreden hemen önce il başkanlarıyla yapılan istişareler sonucu partinin adı kararlaştırılmıştır. Bu karar neticesinde, 1969 Adana Kongresi'nde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin adı, 'Milliyetçi Hareket Partisi' olarak değiştirilmiştir. Türkeş'in etkisiyle parti ambleminin üç hilal, gençlik kolları ambleminin ise hilal içerisinde bozkurt olması kararlaştırılmıştır (Doğan, 2019, s. 73-74).

Resim 1. Milliyetçi Hareket Partisi Amblemi

1969 Adana Kongresi'nde genel başkan seçilen Türkeş, kurultayın kapanış konuşmasında önemli açıklamalar yapmıştır. Türk devletinin ve Türk milletinin yaklaşık 200 yıllık geri kalmışlığına değinmiş, buna sebep olduğunu iddia ettiği yanlış politikaları, idarecileri ve aydınları eleştirmiştir. Türkeş, konuşmasında maddi ve manevi kalkınmanın önemini vurgulamış, vahşi kapitalizmi reddettiğini dile getirmiştir. Bu konuşmasında ayrıca komünizmi de ağır şekilde eleştirmiştir. Türk milletinin bünyesine yabancı olduğunu öne sürdüğü maddeci komünizmin, aynı kapitalizm gibi, kan ve gözyaşına sebep olduğunu vurgulamıştır. Ancak tüm bunlara rağmen Türk milletinin çaresiz olmadığını belirten Türkeş, kapitalizm ve komünizm dışında Türk milletinin dertlerine derman olabilecek üçüncü bir yolun varlığından bahsetmiştir. Adına "Dokuz Işık Yolu" da denilen bu üçüncü yolun, iktidar olunması halinde millî kalkınmanın temelini oluşturacağını söylemiştir. Türkeş, Türk milletini, Türklük gurur ve şuuruna, İslâm ahlak ve faziletine çağırmıştır. Bu kongrede Türkeş, Türk dilinin, Türk milleti için hayati öneme sahip olduğunu da söylemiş ve Türkçenin her yerde etkin kullanımının şart

olduğunu belirterek aksi bir uygulamanın kültür emperyalizmine çanak tutacağı ikazında bulunmuştur (Özdemir, 2007, s. 101-102).

MHP'nin doğuşunu ve gelişimini kısaca aktarabilmek adına, partinin kuruluşuna damgasını vuran dokuz ışık ilkesinden ayrıca bahsetmek gerekmektedir. Çünkü bu ilkeler, MHP'nin benimsediği politikaların şekillenmesinde başvurulan temel bir kaynak işlevi görmektedir. Sıradaki alt-başlıkta, bu konu ele alınacaktır.

1.1.2. Dokuz ışık doktrini

Türkeş'in, Türk milletini kurtaracak bir doktrin olarak sunduğu ve kitap olarak da bastırılan Dokuz Işık, ülkücü hareketin siyasal bildirisi haline gelmiştir. Dokuz Işık doktrini, milliyetçilik, ülkücülük, ahlakçılık, toplumculuk, köycülük, ilimcilik, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik ve halkçılık ile endüstricilik ve teknikçilik ilkelerinden meydana gelmektedir. Türkeş'in, Dokuz Işık doktrinini oluştururken, Atatürk ilkelerinden esinlendiği belirtilmektedir (Aşık, 2020, s. 78).

1.1.2.1. Milliyetçilik

Dokuz Işık doktrininde milliyetçilik, Türk milletini merkeze koyarak Türk devletine hizmeti esas alır. Türk devletine saygı ve sevgi üzerinden temellenen bu ilke ayrıca insan sevgisine dayandırılmaktadır. Dokuz Işık'ta milliyetçilik ilkesi en önemli ilke olarak formüle edilir. Türk milletine duyulan derin sevgi, hürmet ve bağlılık, milliyetçilik olarak ifade edilmiştir. Türkeş samimi olarak kendisini Türk hisseden herkesi Türk milletinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul ettiğini beyan etmiştir. Böylelikle ırkçılığı kesin olarak reddettiğini söyleyen Türkeş, insan ve millet sevgisine dayanan bir milliyetçilik anlayışını benimsediğini ifade etmiştir. Milliyetçilik doktrininde Türkeş, yabancı ideolojilerden etkilenen ve Türk milletini halklara bölerek parçalamak isteyenlere, bölgecilere, sınırcılara ve mezhepçilere karşı olduğunu da açıklamıştır (Türkeş, 2021, s. 250).

1.1.2.2. Ülkücülük

Dokuz Işık çerçevesinde belirtilen ikinci prensip, ülkücülüktür. Türkeş'e göre ülkücülük, Türk milletini en ileri, en medeni, en kuvvetli bir varlık haline getirme ülküsüdür; Türk devletini güçlü, Türk milletini mutlu kılma ülküsünün adıdır. Batı dillerindeki 'idealizm' kelimesinin Türkçedeki karşılığı olan ülkücülük, en mükemmel ve en güzel hedeflere varmayı amaç edinilmesini ifade eden bir kavramdır. Türkeş, Dokuz Işık doktrininde, "Türk milleti için ülkü nedir?" sorusuna, "Her şeyden önce Türk milletinin ahlakta, maneviyatta insanlık duygularında yüksek seviyede bulunması, yaşaması ve ilimde, teknikte dünyanın en ileri gitmiş varlığı haline

gelmesi, ekonomik açıdan kalkınmış, tarımını modern tekniğe göre geliştirmiş, modern sanayisini kurmuş refahlı bir toplum haline gelmesi, Türk toplumu için bir Türk milliyetçisinin düşüneceği ülkünün esaslarından mühim bir kısmını ifade teşkil etmektedir” cevabını vermiştir. Ona göre ülkücülük, Türk milletini en kısa yoldan ve bir an evvel çağdaş medeniyetlerin üstüne taşımak; milleti mutlu, devleti güçlü ve bağımsız olarak yaşatma arzusudur (Türkeş, 2021, s. 252-254).

1.1.2.3. Ahlakçılık

Dokuz Işık Doktrini çerçevesinde Türkeş’in belirttiği üçüncü ilke ahlakçılıktır. Türk milletinin ruhuna, geleneklerine, örf ve adetlerine ve en önemlisi inançlarına uygun olmak ve Türk milletine yararlı olmak, ahlakçılığın temel esasları olarak belirtilmiştir. Ahlakçılık ilkesinin temelinde örf, adet ve İslâm dininin temel esasları yer almaktadır. Türkeş, Dokuz Işık doktrininde, ‘Allah yolu’ kavramıyla İslâm’ın millî ahlak için önemini vurgulamış; Türk milletini de Türklük şuuru ve gururuna, İslâm ahlak ve faziletine çağırmıştır (Türkeş, 2021, s. 276). Bu bağlamda, ahlakçılık ilkesini açıklarken “Biz Türk’üz kendimize benzeriz; kuvvetli, vasıflı, meziyetli, ahlaklı bir milletiz; başkalarından aşağı, başkalarından eksik tarafımız yoktur.” demiştir (Türkeş, 2021, s. 283). Türkeş, İslâm dininin ve milliyetçiliğin bölünmez bir bütün olduğu fikrini ise şu sözüyle ifade etmektedir: “Milliyetçiliği reddeden bir dincilik anlayışı ve İslamiyet’e düşman bir milliyetçilik anlayışı bize yabancıdır, bizim dışımızdadır” (Türkeş, 2021, s. 294).

Türkeş’e göre toplumsal bozulmanın nedeni, ahlaki duygulardan, örf ve adetlerden uzaklaşılması neticesinde millî ve manevi değerlerin kaybolmasıdır. Böylelikle toplumların bozulmasını ve devletlerin yıkılmasını, ahlaktan uzaklaşılmasına bağlamış; kendi milliyetçilik anlayışının millî ahlaka dayandığını ve bunu ülkenin modern devletlerin ilerisine taşınmasında önemli bir araç olarak gördüğünü ifade etmiştir. Törelere, manevi değerlere, geleneklere bihaber nesillerin Türk milletinin geleceğini inşa edemeyeceğini savunan Türkeş, iktisattan siyasete hayatın her alanında millî ahlakın kritik bir önemde olduğunu vurgulamıştır (Türkeş, 2021, s. 278).

1.1.2.4. Toplumculuk

Toplumculuk ilkesi, Dokuz Işık’taki dördüncü ilkedir. Yapılan bütün çalışmaların toplumun faydasına olacak şekilde yürütülmesi anlayışına dayanır. Özel teşebbüsün cesaretlendirilmesi, küçük sermayenin birleşmesi gibi konuları da kapsamaktadır. Toplumculuk ilkesinde Türkiye’nin modern sanayiye kavuşması ve tarımın modernleşmesi, bir ân önce kalkınmanın, refaha kavuşmanın ve kuvvetli olmanın en önemli unsuru olarak alınır. Dokuz Işık’ın toplumculuk anlayışına göre Türkiye’nin bir ân önce kalkınması için bazı alanlarda acilen yatırıma ihtiyaç vardır. Opera binaları yapmak, gösterişli binalar ve spor sahaları inşa etmek,

toplumculuk ilkesine göre birinci öncelik değildir. Asıl önemli olan; üretimi artıracak, ülkenin gelirini ve iktisadi gücünü yükseltecek faaliyetlerin hızlandırılmasıdır. Toplumculuk ilkesinde Türkeş, özel mülkiyete de vurgu yapmış ve her vatandaşın mülkiyet hakkına sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Vatandaşların özel mülkiyete ulaşımı noktasında tasarruflar sağlanarak OYAK, MEYAK gibi kurumlar aracılığıyla özel mülkiyetin yaygınlaşacağını ifade etmiştir. Türkiye’de henüz istenilen büyük sermayelerin olmadığı belirten Türkeş, bundan dolayı küçük sermayelerin birleştirilerek büyük sermaye birikiminin sağlanabileceğini savunmuştur. Büyük sermaye birikimiyle Türkiye’de millî kalkınma hamlesinin başlayacağını ve kalkınmanın ancak böyle gerçekleşeceğini iddia etmiştir (Türkeş, 2021, s. 368-369).

1.1.2.5. İlimcilik

İlimcilik ilkesiyle Türkeş, olaylara her türlü önyargılardan ve kötü niyetlerden uzak, sadece ilmin ışığında bakmak gerektiğini vurgulamıştır. Türkeş, ülkelerin gelişmesi ve güçlenmesinin ancak ilimde ve teknikte ilerlemekle gerçekleşeceğini savunmuştur. Bu kapsamda, Türk milletini hak ettiği yüksek seviyelere çıkarabilmek için dünya çapında kaliteli, liyakatli ilim adamları yetiştirmenin zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Türkiye’yi kalkındırmak için matematikten fiziğe, kimyadan tarıma ve sosyal bilimler dâhil hayatın her alanında üstün yetenekli, kaliteli ilim adamları yetiştirmek mecburiyetinde olduğumuzu belirtmiştir. Türkeş, ilmin, ön yargılardan, safsatalardan soyutlanarak müspet ilim olarak ele alınması gerektiğini söylemiştir. Toplumsal, ekonomik vb. olayların incelenmesinde ve sorunların çözülmesinde müspet ilmin yol göstericiliğine inandığını ifade etmiştir (Türkeş, 2021, s. 374-376).

1.1.2.6. Hürriyetçilik ve Şahsiyetçilik

Şahsiyetçilik ilkesinde insan, kişi olarak değerlidir. Ancak insanları sömürmek isteyen ferdiyetçilik ile kişilikleri ezen toplumculuk, şahsiyetçilik ilkesiyle bağdaşmaz. İnsanların şahsiyetini hürriyet ortamı içinde yüceltmek, ona saygı ve sevgi duymak, bu ilkenin gereği olarak görülmüştür. Buna istinaden Türkeş, insanları yalnızlığa iten ferdiyetçiliği reddederek şahsiyetçiliği Türk toplumunu oluşturan bir değer olarak kabul etmektedir. Ferdin içinde bulunduğu toplumu sömürmesine hürriyetçilik; fertlerin köleleştirilmesine ve ezilmesine fırsat vermek ise toplumculuk olarak kabul edilemez. Ciddiyetsiz bir özgürlük anarşiye, özgürlüksüz bir disiplin anlayışı ise baskıya ve diktatörlüğe yol açar. Türkeş, insanların hür doğduğunu ve hür yaşaması gerektiğini söyler. İnsanların aşağılanmasını ve köleleştirilmesini kesinlikle reddettiğini belirtir. Başkalarına uşak olmayı şiddetle reddettiği gibi, başkalarını uşak yapmayı da reddettiğini söyler. Türk milletine mensup bireylerin ancak hür olduklarında mutlu olabilecekleri görüşünü savunur. Türkeş, Marksist, kapitalist, faşist ve nazist devlet yönetimlerinin hak ve hürriyetleri yok ettiğine inandığı için bu sistemleri reddettiğini belirtir (Türkeş, 2021, s. 420-423).

1.1.2.7. Köycülük

Dokuz Işık'ın en önemli ilkelerinden birisi de Köycülüktür. Bu ilkede, köyleri birleştirerek tarım kentleri oluşturmak, böylece şehirdeki imkânların bir kısmını buralara taşımak fikri savunulur. Bu kapsamda, birbirlerine yakın köylerin arasında en uygun olan köyün seçilerek, o köyün merkezî bir duruma getirilmesi istenir. Merkezî hale gelen köyde eğitim kurumları, tarımın gelişmesine yönelik modern çalışmalar ve köylerin gelişmesini sağlayacak faaliyetler yapılacaktır. Bu ilkeyle Türkeş, köyden kentlere göçün nedenlerine ve köylerin dezavantajlı olduğu konulara değinerek bu temel sorunlara çözüm yolları aramış; böylelikle köylerin geliştirilmesini hedeflemiştir (Türkeş, 2021, s. 446-447).

1.1.2.8. Gelişmecilik ve Halkçılık

Bu ilkeyle ise Türkeş, dünyanın sürekli gelişmekte olduğunu, uygarlıkların devamlı olarak daha iyiye erişme arzusu taşıdıklarını ifade etmiştir. Ona göre, özellikle sahip oldukları maddi kaynaklarla yetinmeyen medeniyetler, hep daha fazlasını elde etmeye çalışmaktadır. Türk milleti bu medeniyetler yarışında millî ve manevi değerlerinden uzaklaşmadan, tarihinden kopmadan, sürekli yükselmek ve gelişmek zorundadır diyen Türkeş, yapılan bütün işlerde halkın menfaati ve mutluluğunun esas alınması gerektiğini söylemiştir (Türkeş, 2021, s. 168).

Türkeş halka tepeden bakmayı, halkı küçük görmeyi reddettiğini de belirtmiştir. Yapılacak her işin halkla birlikte yapılmasını savunan Türkeş, 'halk için, halk ile beraber ve halka doğru' ilkesini benimsediğini ifade etmiştir. Ona göre 'halk eşittir millet'tir. Dolayısıyla Türkeş'in halk anlayışıyla Komünizmin halk anlayışı taban tabana zıttır. Zira Türkeş'e göre Türk halkı, tarihî sosyal ve kültürel bütünlüğünü tamamlamış, öz kültürüyle beslenmiş, millî ve manevi değerleriyle bir arada yaşayan Türk milletidir (Türkeş, 2021, s. 480).

1.1.2.9. Endüstricilik ve Teknikçilik

Dokuz Işık'ın son ilkesi, endüstricilik ve teknikçilik ilkesidir. Bu ilkede, gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmamak için her alanda, özellikle teknik alanda yenilenmek, çağa uygun tekniklerle donanmak gerekliliği vurgulanmaktadır. 'Teknikçilik' olarak adlandırılan bu ilkenin aynı zamanda ilimcilik ve gelişmecilikle de yakından ilişkisi vardır. Türkeş'e göre Türk milletinin hak ettiği seviyeye ulaşabilmesi ve kalkınabilmesi için ivedilikle sanayileşmesi gerekmektedir (Türkeş, 2021, s. 168).

MHP'nin politikalarını belirleyen Dokuz Işık doktrinine bu şekilde kısaca değinildikten sonra, sıradaki kısımlarda, MHP'nin tarihsel gelişimi ana hatlarıyla ele alınmaya devam edilecektir.

1.1.3. 1969 Genel Seçimlerinde MHP

Yukarıda belirtilen ilkeleri benimseyen MHP yönetimi, ilk kez seçmen karşısına çıkacağı 1969 seçimlerine büyük önem vermiştir. Türkeş, partinin hem ismini hem amblemini değiştirerek halk nezdinde heyecan yaratmaya çalışmış ve 1969 seçimlerine bu düşünceyle katılmıştır.

MHP, ülkenin belli başlı merkezlerinde düzenlediği miting ve gösterilerle seçim çalışmalarını yürütmüştür. Parti Genel Sekreteri Mustafa Kemal Erkovan tarafından açıklanan seçim bildirgesiyle MHP, geniş halk kitlelerine ulaşmayı amaçlamıştır. Bu bildirmede; Türk milletinin ve devletin birliğinden, beraberliğinden, huzur ve esenliğinden daha önemli hiçbir düşüncenin olmadığı ifade edilmiştir. Herkesin ortak değeri olan Türk yurdunun barış ve kardeşlik hukuku çerçevesinde korunacağı; bölücü, fitneci, ötekileştirici bir dili MHP'nin kesinlikle reddettiği belirtilmiştir (Öznur, 1999, s. 198-199).

CKMP olan adını 1969 Adana Kongresi'nde Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştiren MHP, 1969 seçimlerine de 'Milliyetçi Türkiye' vurgusuyla girmiştir. MHP bu seçimde % 3 civarında oy almış ve o tarihte yürürlükte olan d'Hondt sistemine göre sadece Türkeş'i (Adana) milletvekili olarak meclise gönderebilmiştir (Tekin, 2005, s. 189). Yüzde 64,3'lük katılımla, Cumhuriyet tarihi boyunca en düşük katılımlı seçim unvanını kazanan bu seçimlerde AP % 46,5 oyla 256 vekil çıkarırken, CHP ise % 27,3 oy oranıyla ve 143 vekille temsil edilmiştir (Mırık, 2020, s. 126).

1.1.4. 1973 ve 1977 seçimleri ve milliyetçi cephe hükümetlerinde MHP

MHP, ilerleyen yıllarda da siyasal ve toplumsal açıdan güçlenmeye yönelik çalışmalarını sürdürmüş ve nitekim 1973 ile 1977 seçimlerinde oy oranını artırmıştır. 12 Mart Muhtırası'ndan sonra yapılan 1973 Seçimlerine % 66,8'lik bir katılım olmuş ve bu seçimden CHP birinci parti olarak çıkmıştır. CHP'nin % 33,3 oy oranıyla kazandığı 185 vekile karşın AP, % 29,8'lik oy oranıyla 149 vekil çıkarmış ve ikinci parti olmuştur. Bu seçimde sağ partilerin çokluğu, CHP'nin seçimlerden birinci parti olarak çıkmasında önemli bir rol oynamıştır (Mırık, 2020, s. 147-148).

1973 seçimlerinde MHP % 3,4 oy alarak önceki seçimlere nazaran oyunu yükseltmiş, vekillik sayısını da üçe çıkarmayı başarmıştır. Alparslan Türkeş'le birlikte Mustafa Kemal Erkovan ve Ali Fuat Eyüpoğlu'nun da meclise girmesini sağlayan MHP, mecliste grup kurma amacına ulaşamamıştır (Yalçın, 2021, s. 135).

Seçimlerden sonra geçen uzunca bir süre boyunca (üç aydan daha fazla bir süre) hükümet kurulamamıştır. CHP, koalisyon için AP'yle anlaşamamış, dolayısıyla Millî Selamet Partisi'yle (MSP) koalisyon kurmanın yollarını aramıştır. Ortanın solu olduğunu söyleyen Ecevit'in CHP'siyle ile İslâmî bir partinin koalisyon kurması, çeşitli kesimlerin eleştirisine maruz kalmıştır. Nihayetinde bu iki partili koalisyon, 7 Şubat 1974'te göreve başlayabilmiştir.

Birbirinden oldukça farklı görüşlere sahip olan bu iki partinin birlikteliği bir yılı doldurmadan sona ermiştir. Bu hükümetin en büyük icraatı, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmiş olmalarıdır (Mırık, 2020, s. 147-148).

Bir sonraki hükümet ise AP, MSP, Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP), MHP ve bağımsızlar tarafından kurulmuştur. Kurulan bu hükümete 'Milliyetçi Cephe Hükümeti' adı verilmiştir. 31 Mart 1975'te Süleyman Demirel'in başbakanlığında göreve başlayan bu hükümette, bakanlıklar partilere göre şu şekilde dağılmıştır: AP 16, MSP 8, CGP 4 ve MHP 2 bakanlık. Başbakan Yardımcılığı görevini Alparslan Türkeş üstlenirken, Mustafa Kemal Erkovan da devlet bakanı olmuştur. Böylelikle MHP, tarihinde ilk kez hükümette yer almıştır. Milliyetçi Cephe Hükümeti, 1977 genel seçimlerine kadar görevde kalmıştır (Öznur, 1999, s. 336).

5 Haziran 1977 tarihinde yapılan genel seçimler neticesinde CHP % 41,4 oy oranıyla 213 milletvekili çıkararak birinci parti olurken; % 36,9 oy oranıyla 189 milletvekili çıkaran AP ise ikinci parti olmuştur. Bu seçimde MSP % 8,6 oy oranıyla 24 milletvekiline sahip olurken; MHP ise % 6,4 oy oranıyla parlamentoda 16 sandalye kazanabilmiştir. Seçim sonuçlarına bakıldığında, MHP'nin önceki seçimlere göre çok daha yüksek bir oy oranına ulaştığı ve mecliste grup kurmayı başardığı görülmektedir. Önceki seçimlere göre oylarını arttıran bir diğer parti olan CHP ise seçimlerde ipi göğüslemiş olmasına rağmen 226 milletvekiline ulaşamadığı için hükümeti kuramamıştır. Daha önce olduğu gibi, hükümeti kurma görevini üstlenen Demirel, AP, MSP ve MHP'den oluşan ve adına 'İkinci Milliyetçi Cephe' denilen koalisyon hükümetini 1 Ağustos 1977'de kurmuştur (Mırık, 2020, s. 157-158).

MHP, İkinci Milliyetçi Cephe koalisyonunda beş bakanlık almıştır. Alparslan Türkeş başbakan yardımcılığı görevini üstlenirken, Gün Sazak, Sadi Somuncuoğlu, Ağah Oktay Güner ve Cengiz Gökçek de İkinci Milliyetçi Cephe hükümetine bakan olarak dâhil olmuştur. Ecevit, Türkiye siyasi literatürüne 'Güneş Motel olayı' adıyla giren bir teşebbüsü ile, Güneş Motel'de AP'li on iki milletvekiliyle görüşmüş, onlarla yaptığı çeşitli pazarlıklar neticesinde İkinci Milliyetçi Cephe hükümetini düşürmüştür. AP'den istifa ettirilen 11 milletvekilinin desteğiyle Ecevit yeni hükümeti kurmayı başarmıştır (Tekin, 2005, s. 197-198).

İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin yıkılmasıyla birlikte ülkedeki şiddet olayları giderek artmıştır. Nihayetinde ülke, bir iç savaşın eşiğine gelmiştir. Darbe için şartların olgunlaşmasını bekleyen ordu, ülkenin içinde bulunduğu durumu gerekçe göstererek 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koymuş, bütün siyasi faaliyetleri durdurmuştur. Sıradaki kısımda, bu darbenin MHP'yi nasıl etkilediğine değinilmektedir.

1.1.5. 12 Eylül Askerî Darbesi'nin MHP'ye etkileri

1970'li yıllar boyunca Türkiye'de irili ufaklı yüzlerce şiddet olayı meydana gelmiş, ancak hükümetler bu olayları bir türlü önleyememiştir. Bu dönemde ülke, yoğun bir şiddet ve terör sarmalına sürüklenmiştir (Yalçın, 2015, s. 168-169). Yaşanan şiddet olaylarında binlerce insan

hayatını kaybetmiştir (Sığınak, 2017, s. 94). Yaşanan çatışmalar ve suikastlarda MHP'li Bakan Gün Sazak, MHP'nin 13 il başkanı, 44 ilçe başkanı ve binlerce MHP'li de öldürülmüştür (Cengiz, 2020, s.190). Birçok ilde sıkıyönetim ilan edilmesine rağmen terör ve şiddet olayları bir türlü engellenememiştir (Sığınak, 2017, s. 94-95).

Tarihler 12 Eylül 1980'i gösterdiğinde TSK emir komuta zinciri içerisinde ülke yönetimine el koymuştur. Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren ve kuvvet komutanları bir darbe gerçekleştirmiş ve 1983 yılına kadar ülkeyi bizzat yönetmişlerdir. 12 Eylül Darbesi neticesinde TBMM kapatılmış, milletvekilleri tutuklanmış, ülkede faaliyet gösteren bütün siyasi partiler ve sendikaların faaliyetleri durdurulmuştur (Özhan, 2001, s. 57-58).

12 Eylül Askerî Darbesi'nden sonra diğer partilerle birlikte MHP de kapatılmış ve partinin bütün mal varlığına el konulmuştur. Darbe sonrasında başlatılan tutuklamalarda Türkeş ve 586 MHP yöneticisi ve üyesi tutuklanmıştır. Ülkücü kuruluşlar hakkındaki iddianameyle açılan davaya 587 sanık dâhil edilmiştir. Davanın iddianamesinin hazırlanması, 7 ay gibi bir sürede gerçekleşmiştir (Arslan, 2021, s. 96).

MHP ve Ülkücü kuruluşlar hakkındaki iddianameyle Türkeş dâhil 50 MHP'linin idamı, 212 kişinin ise 5 ilâ 15 yıl arasında hapsi istenmiştir (Özhan, 2001, s. 57-58). Türkeş'in de dâhil olduğu 587 sanığın Ankara 1. Askerî Mahkemesinde yapılan yargılamalarında beşi idam olmak üzere dokuz sanık için ömür boyu hapis, 219 kişi içinse 6 aydan 36 yıla kadar hapis cezaları verilmiştir. Bu yargılamalar sonucunda MHP Genel İdare Kurulu üyelerinin tamamı suçsuz bulunmuştur (Ateş, 2018, s. 1049-1050).

1.1.6. 12 Eylül sonrası yeniden partileşme süreci

1980 Darbesi sonrası MHP kapatılmış, Türkeş ve yüzlerce MHP'li cezaevine gönderilmiştir. Lideri ve yönetim kadrosu tutuklu bulunan MHP'liler, 1983 yılında siyaset yasaklarının kaldırılmasıyla nasıl bir yol izleyecekleri konusunda fikir ayrılıkları yaşamışlardır. Bu tartışmalar üç ayrı ekseninde gerçekleşmiştir. MHP'lilerin bir kısmı siyasete girmeksizin eğitim ve kültürel faaliyetler üzerinden yola devam etmeyi savunurken; MHP'lilerin içerisindeki başka bir grup ise diğer partiler üzerinden aktif siyasete dâhil olmayı savunmuşlardır. Bu iki gruba karşın aktif siyasete partileşerek devam edilmesini savunan üçüncü bir grup oluşmuştur (Akpınar, 2005, s. 190-191).

12 Eylül Darbesi sonucunda Türkeş tutuklandığı için milliyetçiler lidersiz kalmıştır. Liderin olmayışı, hareketin güçlü bir şekilde yoluna devam etmesini de engellemiştir. 1987 yılına kadar devam eden bu süreçte Türkeş'in eksikliği hep hissedilmiştir. 1982'den sonra siyasi partilerin kurulmasına izin verilmesiyle birlikte MHP'liler, Türkeş'in onayıyla Muhafazakâr Parti'yi (MP) kurmuştur (Aşık, 2020, s. 86-87). MP'yi, Türkeş'i tedavi gördüğü hastanede ziyaret eden MHP Danışma Meclisi Üyesi Mehmet Pamak kurmuştur. 7 Temmuz 1983'te kurulan MP, 6 Kasım

1983 tarihinde gerçekleşecek, darbe sonrasında ilk genel seçimine hazırlanmıştır. Ancak Millî Güvenlik Konseyi tarafından kurucu genel başkanı ve 25 kurucu üyesi veto edilen MP, bu engellemeler neticesinde seçimlere girememiştir (Cengiz, 2020, s. 391-392).

MP, 30 Kasım 1985 tarihindeki genel kurulda alınan kararlar ile adını 'Milliyetçi Çalışma Partisi' (MÇP) olarak değiştirmiştir. MÇP, 28 Eylül 1986 tarihinde 10 ilde yapılan ara seçimlerde % 2,2 oranında oy almış ve netice itibarıyla milletvekili çıkaramamıştır. Daha sonra, Türkeş'in desteklediği Abdülkerim Doğru ve ekibi, parti yönetimini üstlenmiş ve Doğru, MÇP'nin Genel Başkanı olmuştur (Arslan, 2021, s. 98). 19 Nisan 1987 tarihinde yapılan MÇP Büyük Kurultay'ında Devlet Bahçeli genel sekreterlik görevini üstlenirken, Şevket Bülent Yahniçi, Ali Güngör ve Tuğrul Türkeş de genel başkan yardımcılığı görevine getirilmiştir. Bu kongrede Alparslan Türkeş'in doğrudan bir aday desteklemesi, MÇP'ye Türkeş'in elinin değeceğini göstermiştir. Bu durum, ülkücüler arasında MÇP'ye yönelik ilginin artmasına neden olmuştur. Akabinde, siyasi yasakların kaldırılmasına yönelik yapılan referandumda kıl payı farkla olumlu sonuç çıkınca; Türkeş'in siyasi yasağı kalkmış ve 6 Eylül 1987 tarihinde Türkeş MÇP'ye katılmıştır. 4 Ekim 1987'deki kongrede Türkeş, 210 delegenin tamamının oyuyla parti genel başkanlığına getirilmiştir. Böylelikle 12 Eylül sürecinden sonra Türkeş ilk defa bir partinin genel başkanı olmuştur (Teazis, 2001, s. 17-18).

1987 yılında gerçekleşen genel seçime Türkeş önderliğinde katılan MÇP, aldığı % 2,89 oy oranıyla baraj altı kalmış ve milletvekili çıkaramamıştır. 1989 yılında gerçekleşen yerel seçimlerde ise Elâzığ, Erzincan, Kırıkkale ve Yozgat belediye başkanlıklarını kazanmıştır. 1991 yılında yapılan genel seçimlere ise Refah Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisiyle ittifak hâlinde dâhil olan MÇP, bu seçimler sonucunda 19 milletvekilini meclise göndermeyi başarmıştır (Arslan, 2021, s. 98).

12 Eylül sürecinde kapatılan partilerin kendi isimleriyle tekrar kurulabilmesine izin veren yasanın çıkmasıyla birlikte Alparslan Türkeş bir bildiri yayınlamış ve MHP'nin eski delegelerini toplantıya çağırmıştır. Türkeş'in çağrısıyla düzenlenen toplantılarda Sadi Somuncuoğlu'nun başını çektiği grup MHP'nin kurulmasını, fakat MÇP'den ayrı bir yapıda olmasını savunurken; Türkeş MHP misyonunu MÇP'nin devam ettirdiğini savunmuştur. Türkeş'e göre MÇP'yi MHP'den ayrı düşünmek yanlıştır. Bu tartışmaların sonucunda, 27 Aralık 1992'de toplanan MHP kurultayında 132 oya karşın 404 oyla MHP feshedilmiştir. MÇP'nin 24 Ocak 1993 tarihindeki dördüncü olağanüstü kurultayında partinin ismi MHP, amblemi de üç hilal olarak değiştirilmiştir (Sığınak, 2017, s. 105). Böylelikle 1993'ten itibaren MHP, tekrar kendi adı ve amblemiyle siyaset sahnesinde boy göstermeye başlamıştır.

1.1.7. 1993-1997 arası MHP

12 Eylül Askerî Darbesi sonucu kapatılan ve siyasi hayatına önce MP ardından da MÇP olarak devam eden Milliyetçi Hareket Partisi, 1995 seçimlerine kendi adıyla katılmıştır. Bu seçimlerde

oy oranını % 8'in üzerine çıkaran MHP, % 10'luk seçim barajına takıldığından dolayı milletvekili çıkaramamış, meclise girememiştir. Oyunu yükseltmesine rağmen MHP'nin meclise girememesinde, MHP'den ayrılarak Büyük Birlik Partisi'ni (BBP) kuran Muhsin Yazıcıoğlu ve arkadaşlarının Anavatan Partisi (ANAP) listesinden seçime katılmalarının da etkisi olmuştur (Arslan; Karadağ, 2020, s. 102).

1995 Genel Seçim Beyannamesi'nde MHP, Türk milletine, "MHP Büyük Hedeflerin Partisidir", "MHP Türkiye'yi Harekete Geçirecek Parti'dir", "Biz Milliyetçiyiz Sözümüzün Eriyiz", "Biz Türkiye Sevdalıyız" gibi sloganlarla seslenmeye çalışmıştır. Bu beyannamede MHP, adil bir hukuk düzeni, terörle etkili mücadele, dürüst siyaset, yeni bir anayasa ve siyasette yeniden yapılanma gibi çeşitli taahhütlerde bulunmuştur. Söz konusu beyannamede özellikle terörle mücadele konusuna geniş yer ayrılmıştır. Bu kapsamda, terörle mücadelede uzman kişilerin ve özel birliklerin görev almasının önemi belirtilmiştir. Ayrıca doğu ve güneydoğuda yaşayan Kürt kökenli vatandaşların Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olduğu ve bin yıllık kardeşliğin daim olacağı, ancak diğer yandan da terör örgütleriyle amansız bir mücadeleye girişileceği ifade edilmiştir (MHP, 1995, s. 5-7).

Tarihler 4 Nisan 1997'yi gösterdiğinde, milliyetçi-ülkücü hareketin lideri Türkeş, geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir. Bu tarihten itibaren MHP, kurucu liderinden yoksun şekilde, ancak onun sembolik önderliğinde siyasi hayatına devam etmiş; 21. dönem milletvekillerinin belirlendiği 18 Mart 1999 genel seçimlerine de böyle bir havada girmiştir.

1.1.8. 1999 seçimleri ve MHP'nin yükselişi

Dr. Devlet Bahçeli liderliğinde 1999 seçimlerine katılan MHP, siyasi tarihinin en yüksek oyunu alarak seçimlerden ikinci parti olarak çıkmıştır. MHP bu seçimde % 18'lik oy oranıyla mecliste 129 sandalye elde etmiştir. Bu seçimde Demokratik Sol Parti (DSP) 136 milletvekiliyle birinci, Fazilet Partisi (FP) 111 milletvekiliyle üçüncü, Anavatan Partisi (ANAP) 86 milletvekiliyle dördüncü ve Doğru Yol Partisi (DYP) 85 milletvekiliyle beşinci büyük parti olarak mecliste yerini almıştır. Cumhurbaşkanı tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilen Bülent Ecevit, bir koalisyon hükümeti kurmayı başarmış ve böylelikle DSP-MHP-ANAP koalisyonu kurulmuştur. Bu koalisyon hükümeti, üç buçuk yıl kadar görev yaparak ülke tarihinin en uzun ömürlü koalisyon hükümeti olmuştur. Bu hükümette MHP, Başbakan Yardımcılığı, Devlet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı görevlerini üstlenmiştir (Arslan; Karadağ, 2020, s. 87-88).

MHP'nin içerisinde yer aldığı 57. Hükümet döneminde, aşağıda belirtilen önemli gelişmeler yaşanmıştır:

- 17 Ağustos İzmit ve 12 Kasım Düzce depremleri büyük yıkımlara yol açmış, binlerce insanın yaşamını yitirmesine sebep olmuş ve hükümeti ekonomik açıdan zor durumda bırakmıştır.
- Başbakan Bülent Ecevit'in eşi Rahşan Ecevit gündeme bir Genel Af meselesi getirmiş ve onun bu talebi hem hükümet ortakları arasında anlaşmazlıklar yaşanmasına sebep olmuş, hem de cumhurbaşkanının yasayı veto etmesinden kaynaklı gerginliklere yol açmıştır.
- Terörist başı Abdullah Öcalan'ın idamı konusunda hükümet ortakları arasında ciddi anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği'ni örnek gösteren DSP ve ANAP, başından beri idama karşı olduklarını açıkça ifade ederlerken; MHP Öcalan'ın idamını savunmuştur.
- Görev süresi sona eren Süleyman Demirel'in yerine hükümetin ortak adayı olan Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer, 553 milletvekilinden 330'unun oyunu alarak 10. cumhurbaşkanı seçilmiştir (Arslan; Karadağ, 2020, s. 88-89).

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz, Kemal Derviş'in ABD'den kurtarıcı rolüyle getirilmesi, Ecevit'in devleti idare edemeyecek kadar rahatsızlanması ve bu süreçte DSP'de istifaların başlaması, ANAP'ın MHP rahatsızlığının çekişmeye dönüşmesi gibi süreçlerin sonunda Devlet Bahçeli erken seçim çağrısı yapmıştır. 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimlerde hükümetin diğer ortakları gibi MHP de seçim barajını aşamadığından meclis dışı kalmıştır. Bu sonuçlar MHP'de hayal kırıklığına sebep olmuş ve Devlet Bahçeli yaşanan seçim sonucunun sorumluluğunu tek başına üstlendiğini açıklamıştır. Bu seçimde MHP % 8,36 oy almış ve seçim barajını aşamadığından milletvekili çıkaramamıştır. 2002 seçimleri neticesinde Adalet ve Kalkınma Partisi % 34,28 oy alarak 363 milletvekili çıkarmış ve tek başına iktidar olmuştur. Seçimlerden ikinci parti olarak çıkan CHP ise % 19,39'luk oy oranı ve 178 milletvekiliyle meclise girmiştir (Anayurtlu, 2020, s. 306).

2002 seçimlerinde meclis dışı kalan MHP, 2007 yılında yapılan genel seçimlerde yeniden meclise girmiş ve ülke siyasetini etkileyen kritik meselelerde önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Bu sürecin ana hatlarına, sıradaki kısımda değinilmektedir.

1.1.9. 2007-2015 yılları arasında ülke siyasetindeki önemli kırılma ânlarında MHP

2002 yılında yapılan genel seçimler sonucu meclis dışı kalan MHP, '367 krizi' sonrasında yapılan 2007 genel seçimlerinde yeniden meclisteki yerini almıştır. 367 krizi, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in görev süresi bitince yerine yeni bir cumhurbaşkanı seçimi yapılamaması sorunudur. AK Parti, dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ü cumhurbaşkanlığına aday göstermiştir. Bu sırada, Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılabilmesi için toplantı yeter sayısının 367 olması gerektiği tezi ileri sürülmüş, CHP'nin boykot ettiği seçimde Abdullah Gül 361 oyun 357'sini almasına rağmen CHP'nin konuyu Anayasa Mahkemesi'ne

taşıması neticesinde cumhurbaşkanı seçilememiştir. AK Parti, bunun üzerine meclisten erken seçim kararı çıkartmış ve 22 Temmuz 2007 tarihinde ülkeyi bir erken genel seçime götürmüştür. AK Parti'nin 341 vekille birinci, CHP'nin 111 vekille ikinci olduğu bu seçimlerde MHP 71 vekil çıkararak mecliste üçüncü parti olmuştur. Bir devlet krizi halini alan cumhurbaşkanı seçimi meselesini 2002 yılında meclis dışı kalan, ancak 2007'de oylarını yüzde yüz artırarak 71 vekille meclise giren MHP çözmüştür. MHP, CHP'nin aksine meclise girerek cumhurbaşkanlığı krizinin çözümünde olumlu rol oynamıştır (Arslan, 2021, s. 108).

Bu dönemde ülke siyasetindeki diğer bir önemli gerilim kaynağı ise 2010 referandumu olmuştur. 12 Eylül 2010 tarihinde, Anayasa Mahkemesi ve Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) yapısının değiştirilmesi ve 12 Eylül 1980 Darbesi'ni gerçekleştirenlerin yargılanmasını da kapsayan 26 maddelik bir değişiklik paketi halkoyuna sunulmuştur. MHP bu referandumda hayır oyu vereceğini açıklamış ve bunun gerekçelerini "NEDEN HAYIR" isimli broşürler bastırarak anlatmış, halkı ikna etmeye çalışmıştır. Devlet Bahçeli, bu referandum sonucunda ülkenin üniter devlet yapısının, birlik ve beraberliğinin büyük yara alacağını, bölücü ve yıkıcı her türlü faaliyetin de önünün açılacağını ifade etmiştir. Türk milletinin böyle dayatmacı bir anayasa değişikliğine ihtiyacı yoktur diyen MHP, söz konusu anayasa değişikliğinin ABD ve AB'nin istekleri doğrultusunda Türk milletine dayatıldığını iddia etmiştir (Öztürk, 2018, s. 62-64). Ayrıca 12 Eylül 1980 Darbesi'ni gerçekleştirenlerin bu değişikliklerle yargılanamayacağını savunan MHP, bu söylemlerin sadece istismar amacıyla kullanıldığını ve halkı aldatmak için ortaya atıldığını dile getirmiştir (Yolcu, 2011, s. 17). Ancak 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandumda % 42,1 oya karşın % 57,9 oyla referandumdan evet kararı çıkmış; yapılan anayasa değişikliği kabul edilmiştir (Öztürk, 2018, s. 68).

MHP'nin bu dönemde gerçekleşen siyasal gelişmeler arasında bilhassa önemli gördüğü ve yoğun bir tepki gösterdiği olaylardan birisi de 'çözüm süreci' adı verilen süreçtir. Bu süreç, 2009 yılının Ağustos ayında başlamış, Ceylanpınar'da iki polisin terör örgütüne şehit edilmesiyle 2015 yılında sona ermiştir. 'Millî Birlik ve Kardeşlik Projesi' adıyla gündeme getirilen bu proje; önce 'Kürt Açılımı', daha sonra 'Demokratik Açılım' gibi isimlere kamuoyunun yoğun tepki göstermesi neticesinde bu adı almıştır. Bu projeye terör örgütü PKK'nin silah bırakacağına, bu sayede barış ve huzur ortamının oluşacağına inanan hükümet, MHP'nin bütün itirazlarına rağmen bu sürecin birinci derecede tarafı olmuştur. MHP ve lideri Bahçeli, terör örgütü PKK'nin silah bırakmayacağını, kan dökmeye ve bebekleri öldürmeye devam edeceğini dile getirmiştir. On binlerce insanın kanını döken terör örgütüyle masaya oturmanın, pazarlık etmenin, millî devlet ve millî birliğimize yönelik açıkça bir ihanet olduğunu vurgulayan Bahçeli bu süreci 'yıkım süreci', 'ihanet süreci' ve 'PKK açılımı' adlarıyla nitelemiştir (Arslan; Karadağ, 2020, s. 93).

Çözüm Süreci tartışmalarının gölgesinde gerçekleşen 2011 Genel Seçimlerinde AK Parti % 49,83 oy alarak 327 milletvekili, CHP % 25,98 oyla 135 milletvekili ve MHP % 13 oyla 53

milletvekilli çıkarmıştır. Seçimler sonucunda AK Parti, 2011-2015 yılları arasında tek başına iktidarı üstlenmiştir (Habertürk, t.y.).

2011 seçimleri sonucu mecliste grup kurarak muhalefet görevi üstlenen MHP, 2015 seçimlerinde de oyunu arttırarak yine meclisteki yerini alacaktır. Bu seçimler, hem ülke hem de MHP açısından büyük önem taşımaktadır. Zira bu seçim sonucunda hükümet kurulamamış ve yaşanan kriz ortamı, MHP'yi doğrudan ve yoğun şekilde etkilemiştir.

1.1.10. 2015 genel seçimlerinde MHP

7 Haziran 2015 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde AK Parti % 40,87 oy oranıyla 258 milletvekili, CHP % 24,95 oy oranıyla 132 milletvekili, MHP % 16,29 oy oranıyla 80 milletvekili, HDP ise %13,12 oy oranıyla 80 milletvekili çıkarmıştır (Akşam, 2015, 7 Haziran). Kesinleşmeyen seçim sonuçları üzerine bir basın açıklaması yapan Bahçeli, hiçbir partinin tek başına güvenoyu alarak hükümet kuramayacağını anlaşıldığını ifade ederek ülkenin geleceği için en kısa sürede bir hükümet kurulmasının yollarının aranması gerekliliğini vurgulamıştır. Hükümet kurulamamasının ülkeyi kargaşaya, istikrarsızlığa sürükleyeceğini, ekonominin de alt üst olmasına neden olacağını belirtmiştir. Bahçeli, teamül gereği, cumhurbaşkanının hükümeti kurma görevini en çok oy alan partinin genel başkanı olması sebebiyle AK Parti Genel Başkanı Ahmet Davutoğlu'na vermesinin uygun olacağını beyan etmiştir. Kendisine, hükümet kurma senaryolarıyla ilgili olarak sorulan bir soruya ise şu şekilde yanıt vermiştir: "Çözüm sürecinde örtülü bir şekilde ittifak yapan AKP ve HDP'nin açıktan bir koalisyon kurması ve çözüm sürecini devam ettirmesi doğru olacaktır." İkinci bir koalisyon seçeneğinin de olduğunu söyleyen Bahçeli, çözüm sürecinde daha demokratik ve özgürlükçü bir ortam oluşmasını savunan CHP'nin, AK Parti ve HDP'yle birlikte geniş tabanlı bir hükümet kurmasını önermiştir. Kurulacak bu hükümete karşın MHP'nin, milletin kendisine verdiği ana muhalefet partisi olma görevini layıkıyla yerine getireceğini beyan etmiştir. Bahçeli, ayrıca bu seçimde bütün aldatmalara, yalanlara ve engellemelere rağmen MHP'nin kuşatmaları yarararak ve oyunu % 33 arttırarak, güçlü bir şekilde meclise girdiğini ifade etmiştir (Milliyetçi Hareket Partisi, 2015, 8 Haziran).

Yukarıda belirtildiği gibi, 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri sonucuna göre hiçbir parti tek başına hükümeti kurabilecek milletvekili sayısına ulaşamamıştır. Cumhurbaşkanı tarafından 9 Temmuz 2015 tarihinde AK Parti Genel Başkanı Ahmet Davutoğlu'na hükümeti kurma görevi verilmiştir. Davutoğlu, 13 Temmuz 2015 tarihinde hükümeti kurmak amacıyla CHP'yle görüşmelere başlamıştır. AK Parti ve CHP arasında gerçekleştiren görüşmeler 'istikşafi' görüşmeler olarak adlandırılmış, 35 gün süren ve beş aşamalı bir şekilde gerçekleşen bu görüşmelerden bir sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine Davutoğlu, 17 Ağustos 2015 tarihinde MHP Genel Başkanı Bahçeli'yi TBMM'deki makam odasında ziyaret ederek AK Parti-MHP koalisyon görüşmelerini başlatmıştır (T24, 2019, 27 Ağustos).

Bahçeli bu görüşmede koalisyon hükümeti kurmak için Davutoğlu'na aşağıdaki dört ilkeyi şart koşturmuşur:

- Anayasanın ilk dört maddesine samimiyetle bağlı kalmak ve bunu açıkça ifade etmek,
- Türkiye'nin bölünmesine, yıkılmasına yol açacak olan çözüm süreci denilen yıkım projesinin 'ama'sız, 'fakat'sız; tamamen tasfiye edilmesi. Hiçbir şekilde bu konunun müzakere dahi edilmeden ortadan kaldırılması,
- Türk milletini her anlamda büyük sıkıntılara sokan her türlü rüşvet ve yolsuzluğun ucu kime dokunursa dokunsun hesabının sorulması,
- Cumhurbaşkanının anayasal görev ve yetkileri içinde kalması, kuvvetler ayrılığı ilkesinin sağlanması.

Bahçeli, MHP'nin bu süreçte her şeye hayır demediğini, aksine koalisyon için istedikleri şartların yerine getirilmesi halinde hükümet kurulabileceğini vurgulamış; ancak Davutoğlu'nun bu ilkelere mesafeli yaklaştığını, koalisyon hükümeti kurmak istemediğini, yalnızca geçici bir hükümet kurmak amacıyla destek istediğini ifade etmiştir (Habertürk TV, 2015, 18 Ekim).

7 Haziran 2015 genel seçimleri sonrasındaki bu görüşmeler neticesinde hükümet kurulamamıştır. Hükümetin kurulamaması nedeniyle Cumhurbaşkanı tarafından seçim kararı alınmış ve geçici bir seçim hükümeti kurulmuştur. Kurulan seçim hükümetinde MHP'li isimlerin de olması için teklif sunulmuş, fakat MHP tarafından bu teklif de kabul edilmemiştir (T24, 2019, 27 Ağustos).

7 Haziran seçimlerinden sonra ilk defa bir televizyon (Habertürk) programına çıkarak açıklamalarda bulunan Bahçeli, seçim sonrası süreci değerlendirmiştir. Bu dönemde gerçekleşen terör eylemlerini değerlendirerek konuşmasına başlamış ve seçimlerden sonra kısa sürede meydana gelen terör olaylarında 89 asker, 74 polis ve 4 de korucu olmak üzere toplamda 167 şehit verildiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu süreçte 174 sivil kaybın yaşandığına da dikkat çekmiştir. Bahçeli, seçime kadar giden süreçte kurulan geçici seçim hükümetinin terörle mücadelesini yetersiz ve yanlış bulduğunu söylemiştir. Terör olayları nedeniyle neredeyse her gün bir şehit haberinin geldiğini, dolayısıyla bu olayları engellemede başarısız olan mevcut hükümetin istifasının uygun olacağını dile getirmiştir. Terörle mücadele edecek yeteri kadar tecrübeli kurum ve kişilerin olduğunu ifade eden Bahçeli, asıl eksik olanın siyasi irade kararlılığı olduğunu beyan etmiştir. Bahçeli, terör örgütü PKK'nin siyasi uzantısı olmakla itham ettiği HDP'yle aynı hükümette yer almak istemediklerinden, MHP'nin "seçim hükümetinde" yer almadığını açıklamıştır (Habertürk TV, 2015, 16 Ekim).

1 Kasım 2015 Erken Genel Seçimlerine giden süreçte MHP'ye yönelik oy verme eğilimleri hakkında araştırma yapan Doç. Dr. Kürşat Zorlu, MHP seçmeninin belirli bir kısmının bazı nedenlerle partiye oy vermeyeceğini iddia etmiştir. Zorlu, bu süreçte MHP'li bazı seçmenlerin 7 Haziran sonrası kurulamayan koalisyondan MHP'yi sorumlu tuttuğunu dile getirmiştir. Yine

bu süreçte bazı partililerin aday listesini beğenmedikleri için oy vermeyecekleri yönünde düşüncesini belirtmiştir. Zorlu, yaptığı çalışmada, MHP'nin kendini halka tam anlamıyla ifade edemediğini, her şeye hayır dedikleri algısını bir türlü kıramadıklarını veya bu algıyı kırmada çok geç kaldıklarını söylemiştir. Ayrıca seçimlerde yaşanacak başarısızlığın da bu noktada ortaya çıkacağını ifade etmiştir (Zorlu, 2015, 14 Aralık).

1 Kasım seçimlerine 26 gün kala TÜSİAR tarafından yapılan ankette de en çok oy kaybını yaşayacak parti olarak MHP gösterilmiştir. Yapılan bu çalışmada halkın çok büyük bir kısmının koalisyon istemediği dile getirilmiştir. Bu ankette MHP'ye verilen oyların AKP'ye kaydığı görülmüştür (Sondakika.com, 2015, 6 Ekim).

Bütün bu tartışmaların gölgesinde girilen 1 Kasım seçimleri aslında MHP içinde bir kırılmaya, parti içerisinde bölünmelere yol açacak sonuçlar doğurmuştur. Bu seçimde AKP % 49,49 oy oranıyla 317 milletvekili çıkararak birinci parti olurken, CHP % 25,31 oy oranıyla 134 milletvekili çıkarmış ve ikinci parti olmuştur. MHP ise %11,9 oy oranıyla ancak 40 milletvekili çıkarabilmiştir (Sabah, 2015, 1 Kasım).

Seçim sonuçlarının açıklandığı akşam Bahçeli; bütün kara propagandalara, çirkeflilere ve kumpaslara rağmen MHP'nin, kendisine biçilen kefeni yırtarak ilkeli bir şekilde Türk milletine hizmete devam edeceği şeklinde bir açıklama yapmıştır. Halkın iradesine saygı duymakla beraber, koalisyondan köşe bucak kaçanların yerine MHP'nin oy kaybına uğramasının nasıl izah edileceğini sorguladığını söyleyen Bahçeli, konuşmasının devamında MHP'nin meclise girememesi için olağanüstü gayret gösterenlerin, bin bir çeşit oyun oynayanların MHP tarafından bilindiğini ve MHP'nin bunlara bakışının değişmeyeceğini söylemiştir. "MHP'nin 7 Haziran'a göre oy kaybetmesini fırsat bilen, parti içinden veya dışarıdan hiç kimse MHP'yi zaafa düşürecek bir hesabın içine girmemelidir" diyen Bahçeli, "partimizin tüm kadroları sabırla, özveriyle, inanmış bir yürekle görevlerinin başındadır" açıklamasını yapmıştır (Kariyer Memurlar, 2015, 24 Kasım).

Bununla birlikte, 2015 seçimleri MHP içinde çeşitli gerginliklere yol açmış ve netice itibarıyla partiyi bölünmeye götürecek olan süreci başlatmıştır. Sıradaki kısımda bu konu ele alınacaktır.

1.2. MHP İçerisindeki Kopuş Süreci ve İYİ Parti'nin Kuruluşu

1.2.1. 2015 seçimleri sonrasında MHP içindeki çalkalanmalar

1 Kasım 2015 tarihindeki genel seçimlerde MHP'nin bir önceki seçime göre önemli oranda oy kaybetmesi ve 80 olan milletvekili sayısının 40'a düşmesi, parti içerisinde çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışmaların devamında, parti bünyesinde ayrışmalar da yaşanmıştır. Bu tartışma ve ayrışmalar, Bahçeli'nin parti başkanlığını hedef alan bir harekete dönüşmüştür.

Sürecin başında, yaşanan oy kaybını gerekçe gösteren bazı partililer, olağanüstü kurultay çağrısı yapmışlardır. Bahçeli, MHP Olağan Kongresi'nin 21 Mart 2015 tarihinde gerçekleştiğini ve MHP Tüzüğü'nün öngördüğü kurultay tarihinin 18 Mart 2018 olduğunu ifade etmiştir. Başka partilerde sıklıkla gündeme gelen olağanüstü kurultay taleplerinin MHP'de de yaşanması için çaba gösterildiğini söyleyen Bahçeli, MHP'nin kurumsallaşmış ve gelenekleri olan bir parti olduğundan dolayı olağanüstü kurultaya gidilmesini doğru bulmadığını açıklamıştır. Fakat MHP Tüzüğü'nde yazan olağanüstü kurultay şartlarının yerine getirilmesi durumunda, demokratik hakların kullanılabileceğini ifade etmiştir (Hürriyet, 2015, 1 Aralık).

Bahçeli'nin basın danışmanı sıfatıyla yukarıdaki gelişmeleri takip eden Yıldırım Çiçek, Bahçeli'ye karşı başlayan muhalif tutumu sert sözlerle eleştirmiştir. Çiçek, geçmişte başka siyasi oluşumlarda ve partilerde yer almış, hatta bu oluşumlardayken MHP karşıtlığı yapmaktan geri durmamış kişilerin şimdi MHP'lilere akıl vermesini, yol göstermesini ve kurtarıcı rolüne bürünmesini samimi bulmadığını dile getirmiştir. Çiçek, ayrıca bu şahıslar yalnızca MHP'nin oy kaybettiği dönemde değil MHP'nin başarılı olduğu zamanlarda da partiyi eleştirmekten geri durmamışlardır, şeklinde bir eleştiride bulunmuştur. Bu durum da bu şahısların MHP'nin başarısından ziyade şahsi çıkarlarını düşündüklerini göstermektedir, diyor Çiçek, şu sözleri sarf etmiştir:

Adamın geçmişinde ne ülkücülük, ne MHP'lilik var, MHP Lideri Devlet Bahçeli elinden tutup siyasete kazandırıyor, 'hizmet etsin' diye alan açıyor, sonra çıkar ilişkisine bulaştığı için kapının önüne koyuyor. Bu adam, bir önceki seçime göre oyunu %3 arttıran MHP'yi eleştirmek için daha seçim sandıkları açılır açılmaz ekranlara çıkıyor ve MHP'nin başarısızlığını anlatıyor. MHP'yi de ne sanıyorsa 'MHP Genel Başkanı olacağım' diye tiyatro sahnesi kuruyor. Gittiği ortamlarda geçmiş hatırlatılınca da sadece sırtıyor (Çiçek, 2015, 10 Kasım).

Aynı konuşmasında Çiçek, ayrıca bu kişilerin MHP'nin başarısı için herhangi bir mücadelede bulunmadıklarını, aksine seçim öncesinde kullanabildikleri şahıslar eliyle kongreye hazırlık adı altında fitne kazanı kaynattıklarını ve böylece MHP'nin oy kaybı yaşamasına sebep olduklarını da iddia etmiştir.

Bu süreçte, 1 Kasım 2015 Genel Seçimlerinde MHP'nin oy oranının düşmesini gerekçe gösteren bazı partililer, Bahçeli'ye ve genel merkez yönetimine karşı muhalif bir söylem geliştirmeye devam etmişlerdir. Bahçeli'ye karşı oluşan muhalefetin içerisinde, ileride parti içi bölünme neticesinde kurulacak olan İYİ Parti'nin kurucu isimleri de yer almıştır. Bahçeli'nin başarısız olduğunu iddia eden muhalefetin başını Meral Akşener, Koray Aydın, Ümit Özdağ ve Sinan Oğan gibi partililer çekmiştir. Partide yaşanacak bölünme neticesinde kurulacak İYİ Parti'nin genel başkanı olacak Akşener, daha önce milletvekili olduğu MHP'de, 1 Kasım 2015 Genel Seçimlerinde aday yapılmamasının ardından Bahçeli'ye karşı 30 Kasım 2015 tarihinde MHP Genel Başkanlığına adaylığını açıklamıştır. Meral Akşener, Koray Aydın, Ümit Özdağ ve MHP'den daha önce ihraç edilmiş olan Sinan Oğan'ın başını çektiği muhalif grup, olağanüstü kongreye gidilmesi için birlikte hareket etmiştir. Muhalif grubun öncelikli amacı, parti tüzüğünü değiştirerek olağanüstü kongrede genel başkan seçilebilmesinin yolunu açmak

olmuştur. Kongrenin toplanabilmesi için delegelerden 547 imza toplandığını iddia eden muhaliflerin aksine MHP Genel Merkezi toplanan imzalardan 422'sinin geçerli olduğunu, 131 imzanın ise geri çekildiğini açıklamıştır. Bu gelişmeler üzerine muhalifler olağanüstü kongre talebiyle 12. Sulh Hukuk Mahkemesinde dava açmıştır. Mahkeme, MHP'ye kayyum atayarak partinin olağanüstü kurultaya gitmesine karar vermiştir. Bu karara karşı MHP Genel Merkezi üst hukuk yoluna başvurmuş ve konuyu Yargıtay'a taşımıştır. Yargı sürecini beklemeyen kayyum heyeti 15 Mayıs'ta olağanüstü kurultaya gitme kararı almıştır (Duran, 2017, s. 16-17).

Süreci değerlendiren MHP Genel Başkanı Bahçeli, hukuka duyulan saygı gereği, 12. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin kararına kerhen uyacaklarını, ancak bu mahkemenin bu konuda herhangi bir yetkisinin olmadığını söylemiş ve kararı Yargıtay'da temyiz edeceklerini ifade etmiştir. Bahçeli, yetkili kurulların aldığı karar doğrultusunda, parti kongresinin 18 Mart 2018 tarihinde gerçekleşeceğini altını bir kez daha çizmiştir (Habertürk, 2016, 8 Nisan).

Nihayetinde, 12. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin atadığı kayyumun 15 Mayıs'ta yapmayı planladığı olağanüstü kongre MHP'nin yaptığı itiraz neticesinde iptal edilmiş ve Ankara Valiliği kurultay toplanmasına müsaade etmemiştir (T24, 2016, 13 Mayıs). Bu sırada, MHP Genel Başkan Yardımcısı Semih Yalçın, muhaliflerin samimi olmadığını, bunların dışardan kumanda edildiğini iddia etmiş ve bu sebeple yargı sürecinin tamamlanmasını beklemeden "Tarla Kongresi" adını verdiğimiz garabeti MHP'ye yaşatmışlardır, açıklamasında bulunmuştur. Yalçın, bu sürecin asıl amacının demokratik bir yarışla parti yönetiminin değiştirilmesi değil, aksine MHP düşmanlığı ve MHP'yi ele geçirme operasyonu olduğunu iddia etmiştir. Yalçın, Yargıtay'ın kongre yapılıns kararının MHP aleyhine olmasına rağmen, MHP'nin bu karara saygılı olacağını açıklamış ve 10 Temmuz'da seçimli bir kongre yapılmasının uygun görüldüğünü kamuoyuna aktarmıştır (Yeni Düşünce, 2017, 18 Şubat).

MHP Genel Merkezi'nin Yargıtay'ın kongre yapılması kararına istinaden 10 Temmuz'da seçimli bir kongre yapılacağını taahhüt etmesine rağmen muhalifler genel merkezin kongreye müdahil olmasını istemediklerinden bu karara karşı olduklarını açıklamışlardır. Ayrıca muhalifler, 19 Haziran'da olağanüstü kongrenin toplanması hususundaki isteklerini dile getirmişlerdir. Bahçeli, MHP Konya İl Başkanlığı tarafından organize edilen bir iftar programında, muhaliflerin 19 Haziran'da yapılmasını istedikleri kurultay talebini şu sözleriyle değerlendirmiştir: "19 Haziran dayatması art niyetlilik, MHP'ye darbe teşebbüsüdür. Ülkücüye ilan yapılmamış savaştır." Bahçeli, gerçekleşmesi planlanan ve gayri meşru gördüğünü ifade ettiği kongreye katılmayacağını, alınan kararları tanımayacağını; çünkü bu kongrenin korsan bir kongre olacağını dile getirmiştir (NTV, 2016, 14 Haziran).

MHP'de olağanüstü kongreye gidilmesi yönündeki Yargıtay kararının akabinde, mahkemece, süreci yönlendirmek üzere Çağrı Heyeti adında bir heyet görevlendirilmiştir. Meral Akşener bu gelişmeyi olumlu karşılamıştır. Akşener, Çağrı Heyeti'nin öncelikle tüzük kurultayını gerçekleştirmesi, daha sonra seçimli kurultay yapması gerektiğini vurgulamış ve kendisinin de yapılacak seçimli kurultayda aday olmak istediğini dile getirmiştir (AA, 2016, 29 Mayıs).

MHP Genel Başkan Yardımcısı Semih Yalçın, Çağrı Heyetinin yetkili bir kurul olmadığını, dolayısıyla bu heyetin kongre çağrısı yapmasının meşru olmadığını savunmuştur. Yalçın bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Genel Merkez Karar Organları Genel Başkan, MYK ve MDK’dır. Çağrı Heyeti tüzüğümüze göre bir karar organı değildir.” Yalçın’a göre bu kongre yapılsa bile, aldığı kararlar yok hükmündedir (Milliyet, 2016, 15 Haziran).

Bütün bu tartışmaların yaşandığı süreçte Çağrı Heyeti tarafından 19 Haziran 2016 tarihinde partiye kayıtlı 1187 delegenin 752’sinin bir araya getirilmesiyle salt çoğunluk sağlanmış ve MHP’nin 6. olağanüstü kurultayı gerçekleştirilmiştir. Çağrı heyeti başkanı Ali Sağır, kurultay toplanabilmesi için gerekli olan çoğunluğun sağlandığını ve kurultayın yasal şartları taşıdığını açıklamıştır. Fakat kurultaya katılan delege sayısı ile ilgili çelişkili söylemler ortaya çıkmıştır. Ankara 13. Noterliği, 659 delegenin imzasını aldıklarını bildirmesine karşın Çağrı Heyeti 752 delegenin hâziran listesine imza attığını belirtmiştir. Gelişmeleri yakından takip eden MHP Genel Merkezi ise yalnızca 495 delegenin bu kurultaya iştirak ettiğini iddia etmiştir (AA, 2016, 19 Haziran).

Olağanüstü kurultayda Divan Başkanı olarak Müsavat Dervişoğlu seçilmiştir. Çağrı Heyeti’nin kurultayda tüzük değişikliği yapılabileceğini ifade etmesinden sonra, Divan Başkanı Dervişoğlu’nun başkanlığında kurultay başlamıştır. Kurultay’da o âna kadar birlikte hareket eden Meral Akşener, Koray Aydın, Ümit Özdağ ve Sinan Oğan arasında zaman zaman görüş ayrılıkları ve tartışmalar yaşanmıştır. Olağanüstü kurultayda MHP tüzüğünde değiştirilmek istenen 14 madde oylanmış, bunlardan 13’ünün değiştirilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca 10 Temmuz 2016 tarihinde seçimli büyük kongre yapılması kararı da alınmıştır (NTV, 2016, 19 Haziran).

Yukarıda değinilen tüzük maddelerinin değiştirilmesiyle ilgili Koray Aydın, Sinan Oğan ve Sait Gönen gibi isimler rahatsızlıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda söz konusu kişiler, toplantı gündeminin bir ‘oldu-bitti’ye getirilmesinin ve birden çok tüzük maddesinin değiştirilmesinin kurultayın iptaline yol açabileceğini savunmuş; birlikte hareket ettikleri diğer muhalifleri eleştirmişlerdir. Bu gelişmeler akabinde ise muhalifler birbirini suçlamıştır (Mynet, 2016, 24 Haziran).

Ankara 3. Asliye Hukuk Mahkemesi, 19 Haziran 2016’da toplanan Olağanüstü Kurultayda usul hataları ve birden çok tüzük maddesinin değiştirilmesi gibi sebeplerden dolayı, MHP delegesi Cemal Enginyurt’un başvurusu üzerine kongrede alınan genel kurul kararlarının tamamının yürütmesini durdurmuştur. MHP Genel Merkez Avukatı Yücel Bulut da yapılan olağanüstü kongrede zorunlu olan delege sayısına ulaşamadığını ifade etmiştir. Dahası MHP’li olmayan, genel kurulda oy kullanma yetkisi bulunmayan, hatta devlet memuru olan birçok kişinin oy kullandığının tespit edildiğini söyleyen Bulut, bu kongrede alınan kararların mahkemece yürütmesinin durdurulduğunu açıklamıştır (Mynet, 2016, 24 Haziran).

Bu yaşananlar, MHP içerisindeki muhalif grubun partiden tamamen kopacağı ve yeni bir parti kuruluşuna yöneleceği süreci başlatmıştır. Bölümün bir sonraki kısmı, söz konusu yeni partinin; İYİ Parti'nin kuruluş sürecinin ana hatlarıyla aktarılmasına ayrılmıştır.

1.2.2. İYİ Parti'nin kuruluşu

İYİ Parti'nin kuruluşuna giden sürecin başlangıcı, bir önceki bölümde değinilen MHP içerisindeki kopuşa dayanmaktadır ve bu kopuşun ilk nüveleri aslında, Kasım 2015 seçimlerinden de önce ortaya çıkmaya başlamıştır. Nitekim 7 Haziran 2015 seçimleri sonrasında Meral Akşener isminin sürekli gündemde tutulmasına, MHP Lideri Bahçeli'nin tepki gösterdiği bilinmektedir. Bahçeli, Akşener isminin sürekli bazı görevlerde geçmesi üzerine bu rahatsızlığını dile getirmiştir. Bahçeli, "bu şekilde söylenen isimlerden hiç hoşlanmam, ismi geçeni de devre dışı tutarım. Meral Akşener'i eğer çok sık kullanırsanız, o devre dışı kalır haberiniz olsun. 80 milletvekilimiz var, her şeyde Meral Akşener. Bu o zaman başka bir şey var burada demektir. Onun için bir meclis açılsın" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (Sabah, 2015, 12 Haziran). Bahçeli'nin açıklamasından sonra Akşener, suskunluğunu 1 Kasım seçimlerine kadar korumuştur. Akşener, bu seçimlerde aday gösterilmemesinin ardından, "kırgın değilim, kızgınım" şeklinde bir açıklama yaparak tepkisini ortaya koymuştur. Ayrıca Akşener, seçim sonrası için bir yol haritasının olduğunu da ifade etmiştir (Akşam, 2015, 20 Eylül).

Çalışmanın bir önceki kısmında değinildiği gibi, 1 Kasım seçimlerinde MHP'nin oy kaybetmesi parti içi muhalefeti harekete geçirmiş; Akşener'in 1 Kasım seçimlerinde aday gösterilmemesi ve MHP'nin yaşadığı oy kaybı, muhaliflerin başlattıkları hareketin temel gerekçelerini teşkil etmiştir. Akşener, 30 Kasım 2015 tarihinde Bahçeli'ye karşı MHP Genel Başkan adaylığını açıklamıştır. Bu süreçte Akşener; MHP Genel Başkan Yardımcılığından istifa eden Ümit Özdağ, eski bakan Koray Aydın ve Sinan Oğan ile birlikte olağanüstü kurultay toplayarak, olağanüstü kongrede genel başkanlık seçimi yapılamayacağı hükmünün yazılı olduğu tüzük maddesini değiştirmek için harekete geçmiştir. Ancak 1 Kasım 2015 seçimleri sonrasında Bahçeli'nin genel başkanlık görevini bırakmasına yönelik olarak başlayan parti içi muhalefetin, 15 Mayıs 2016 ve 19 Haziran 2016 tarihli olağanüstü kongre girişimlerinden bir sonuç alınamamıştır. Bu olayların akabinde, muhalif grubun öne çıkan isimlerinden olan Akşener, partinin birlik ve beraberliğini bozma, genel başkana hakaret gibi suçlamalarla MHP Disiplin Kurulu'na sevk edilmiştir. Yapılan toplantıda, oy birliğiyle, Meral Akşener'in kesin çıkarma cezasıyla partiyle ilişkisi kesilmiştir (BBC News Türkçe, 2016, 8 Eylül).

Akşener, hakkında verilen kesin çıkarma cezasına karşı Ankara Nöbetçi Asliye Hukuk Mahkemesine başvurmuş ve partiden ihraç kararına itiraz etmiştir. Akşener, Merkez Disiplin Kurulunun (MDK) aldığı kararın usulen eksik olduğunu, verilen karara karşı hukuki yolların belirtilmediğini ve itiraz süresi tanınmadığını ifade etmiştir. Akşener bu nedenlerle verilen

kesin çıkarma kararının esasına bakılmaksızın, usulen iptalini talep etmiştir. Ayrıca Akşener, kendisine yöneltilen suçlamaların açıkça ifade edilmediğini, bu nedenle savunma hakkının engellendiğini ifade ederek alınan kararı hukuksuz olarak tanımlamıştır (Sputnik, 2016, 13 Kasım).

1 Kasım seçimleri sonrasında Akşener gibi MHP içerisinde oluşan muhalif harekette yer alan Ümit Özdağ da MHP liderine karşı genel başkanlığa adaylığını açıklamış, sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde parti üyeliğine aykırı hareketlerde bulunmak, parti disiplinini bozmak gibi gerekçelerle MDK'nin oy birliğiyle aldığı kararla partiden ihraç edilmiştir (NTV, 2016, 15 Kasım). Avukat kardeşi aracılığıyla ihraç kararına itiraz eden Özdağ, Ankara Nöbetçi 24. Asliye Hukuk Mahkemesine başvurmuştur (Hürriyet, 2016, 16 Kasım). Akşener ve Özdağ'ın partiden kesin çıkarma kararına yönelik olarak açtıkları cezanın iptali davası, Ankara 6. Asli Hukuk Mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Bu kararla Akşener ve Özdağ partiden kesin olarak ihraç edilmiştir (NTV, 2016, 15 Kasım).

19 Haziran 2016 tarihinde yapılan olağanüstü kongrede Devlet Bahçeli'nin karşısına rakip olarak çıkan diğer bir isim ise Koray Aydın olmuştur. Bahçeli'ye ve MHP Genel Merkezine karşı muhaliflerle birlikte hareket eden Koray Aydın, partisinden istifa ederek ihraç edilen Meral Akşener ve Ümit Özdağ ile yeni bir siyasi oluşumun içinde yer almıştır (Sözcü, 2017, 21 Haziran).

Nitekim İYİ Parti'nin Çorum örgütünde yer alan İK 2' ve İK 8 ile gerçekleştirilen mülakatta, Akşener'in MHP'den ihraç edilmesiyle kendilerinin de partiden istifa ettiğini, bu süreçte Akşener'i desteklediklerini ifade etmiştir. Kendileri gibi başka MHP'lilerin de bu gelişmeler üzerine Akşener'i destekleyerek partilerinden istifa ettiklerini belirtmiştir.

Tüm bu gelişmeler neticesinde MHP ile yollarını ayıran muhalifler, ihraç edilen Meral Akşener ve Ümit Özdağ öncülüğünde, "Türk Milliyetçileri Hayır Diyor Platformu" adı altında örgütlenmişlerdir.² Bu platformda Koray Aydın, Yusuf Halaçoğlu, Müsavat Dervişoğlu gibi muhalif isimler de yer almıştır. Bu platform; 2017 Türkiye Anayasa Değişikliği Referandumu'yla anayasanın 18 maddesinin değiştirilmesine ve parlamenter sistem yerine cumhurbaşkanlığı hükümet Sistemi'ne geçilmesine karşı çıkmıştır. Bu platform, daha sonraki süreçte kurulacak yeni partinin teşkilatlanmasını sağlayacak bir harekete dönüşmüştür. Müsavat Dervişoğlu, yeni bir partinin kurulacağını; "seçimin ne zaman olacağına bağlı; erken seçim kararı alınırsa mevcutlardan birinin çatısında gideriz. 2019'da olacaksa o zamana kadar yeni partiyi kurup örgütleriz. Acele etmeden ama fazla da gecikmeden gitmeliyiz" şeklinde ifade etmiştir (Duran, 2017, s. 20-21).

---

² Kendisiyle gerçekleştirilen mülakatta, İYİ Parti'nin Çorum teşkilatında yönetici pozisyonda yer alan İK1, İYİ Parti'nin kurulmasına giden sürecin, "Türk Milliyetçileri Hayır Diyor Platformu"yla başladığını söylemiştir. MHP'nin bu referandumla partili cumhurbaşkanına onay vermesi üzerine MHP yönetimiyle görüş ayrılığına düştüklerini ve İYİ Parti'yi doğuran sürecin bu şekilde başladığını ifade etmiştir.

Akşener öncülüğünde MHP'den kopan kişilerin kuracağı yeni partiyle ilgili çok çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Yeni kurulacak partinin siyasi görüşünün ne olacağı, kurucu kadrolarında kimlerin yer alacağı ve partinin adının ne olacağı meseleleri üzerinde uzun bir süre tartışmalar yaşanmıştır. Kurulacak partinin temel prensibi, ülkenin siyasi ve ekonomik olarak bir kriz içerisinde bulunduğu ve krizin atlatılabilmesi için alternatif bir oluşuma ihtiyaç duyulduğudur. Akşener, kurulacak partinin Kuvay-i Millîye ruhuyla hareket edeceğini ve ülkenin sorunlarına çözüm bulacak alternatif bir siyasi parti olacağını iddia etmiştir (Duran, 2017, s. 23-24).

Bu süreçte, kurulacak partinin adı İYİ Parti olarak kararlaştırılmıştır; fakat resmî olarak açıklanana kadar, yeni parti hakkında kamuoyuyla çok net bilgiler paylaşılmamıştır. Partinin kurulmasından önce, 24 Ekim Salı günü, kurucu kadrolarla yemekli bir toplantı yapan Akşener, kurulacak partinin amblemini kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu toplantıda şu bilgiler verilmiştir: Partinin amblemi güneş biçimindedir. Etrafında sekiz çizgi bulunmaktadır. Bu sekiz çizgi partinin kuruluş ilkelerini temsil etmektedir. Bu ilkeler; cesaret, medeniyet, zenginlik, adalet, gelecek, bilgi, kararlılık ve umut olarak açıklanmıştır. Partinin kuruluş sloganı ise “Türkiye İyi Olacak” şeklindedir (Halktv, 2017, 24 Ekim).

Resim 2. İYİ Parti Amblemi: (Halktv, 2017, 24 Ekim).

İYİ Parti, 25 Ekim 2017 tarihinde kuruluş dilekçesinin İçişleri Bakanlığına verilmesiyle resmî olarak kurulmuştur. Kurucu Genel Başkanı Meral Akşener'dir. Akşener, partinin kurulmasına yönelik dilekçeyi bakanlığa teslim ettikten sonra, Ankara Nazım Hikmet Salonu'nda partinin resmen kurulduğunu “Türkiye İyi Olacak” sloganıyla duyurmuştur. Partinin adı, amblemi, tüzüğü, programı ve 200 kişiden oluşan Kurucular Kurulu açıklanmıştır. Akşener'in, İYİ Parti'nin kuruluşunu ilan ettiği konuşmasında milliyetçilik üzerinde durması, İYİ Parti'nin daha çok MHP tabanına seslenmeye çalışacağı yorumlarına sebep olmuştur. Zaten İYİ Parti kurucu üyeleri arasında MHP kökenli birçok kişi bulunmaktadır. Meral Akşener, Yusuf Halaçoğlu, Nuri Okutan, Ümit Özdağ, İsmail Ok, Koray Aydın ve Lütfü Türkkan gibi kurucu üyeler, daha önce MHP içerisindeki muhalif kanattan kişilerdir. İYİ Parti kurucuları arasında ayrıca, yukarıda sayılanlar haricinde de MHP kökenli birçok kişi bulunmaktadır:

- Abdülkadir Akcan (MHP'li E. Bayındırlık ve İskân Bakanı)
- Adnan Şefik Çirkin (E. MHP Hatay Milletvekili)
- Ali Dinçer Çolak (E. MHP Fatih İlçe Bşk.)
- Ayhan Çevik (E. MHP Van Milletvekili)
- Ayhan Erel (E. MHP Kayyum Heyeti Üyesi)

- Behiç Çelik (E. MHP Mersin Milletvekili)
- Cezmi Polat (E. MHP Erzurum Milletvekili)
- Durmuş Yılmaz (E. MHP Uşak Milletvekili)
- Göksel Taşçı (E. MHP Nevşehir İl Bşk.)
- Hasan Hüseyin Türkoğlu (E. MHP Osmaniye Milletvekili)
- Mehmet Aslan (E. MHP İstanbul İl Başkan Yardımcısı)
- Müsavat Dervişoğlu (E. MHP Gn. Bşk. Adayı)
- Mustafa Cihan Paçacı (E. MHP Ankara Milletvekili)
- Mustafa Erdem (E. MHP Ankara Milletvekili)
- Mustafa Hakan Ünser (E. Ülkü Ocakları Gn. Bşk.)
- Ömer Karakaş (E. MHP Gn. Bşk. Özel Kalemi)
- Özcan Pehivanoğlu (E. MHP MYK Üyesi)
- Özcan Yeniçeri (E. MHP Ankara Milletvekili)
- Şenol Bal (E. MHP İzmir Milletvekili) (Halktv, 2017, 24 Ekim ; Yalçın, 2021, s. 37).

İYİ Parti kurucu üyeleri arasında pek çok eski MHP'linin bulunmasının yanında, İYİ Parti'nin ilk başkanlık divanında da eski MHP'li Koray Aydın, Ümit Özdağ, Müsavat Dervişoğlu, Şenol Bal ve Mustafa Erdem yer almıştır. Bununla birlikte, partinin önde gelen pek çok ismi, MHP'nin bir devamı oldukları tezini reddetmiştir. Örneğin, sonradan İYİ Parti Genel Başkan Yardımcısı olan Ümit Özdağ, Habertürk televizyonunda katıldığı bir programda, İYİ Parti'nin ülkücü bir parti olmayacağını, millî merkezde bir parti olacağını, merkezin sağında ve solunda yer alan, ülkesini seven herkesi partide toplamayı hedeflediklerini söylemiştir (Habertürk, 2017, 5 Kasım). Nitekim Akşener de sosyal medya hesabından yaptığı bir açıklamada, İYİ Parti'nin başka bir partinin devamı olmadığını, merkezde siyaset yaptığını belirtmiş ve sosyal medyada aynen şu ifadeleri kullanmıştır: “Biz hiçbir siyasal partinin devamı değiliz. Herkesin temsil edildiği bir merkez partisiyiz” (Akşener, 2017, 22 Aralık). Ayrıca, İYİ Parti Genel Başkan yardımcısı Tolga Akalın da bu tez çalışması için kendisine sorulan; “İdeoloji’, bugüne kadar çeşitli ve birbirinden önemli ölçüde farklılaşan anlam içerikleriyle kullanılmış bir kavram... Eğer onu, ‘bilim karşıtlığı’, ‘yanlış bilinç’ vb. olumsuz içeriklerden sıyırarak; ‘dünyayı ve hayatı anlamlandırma şeklimiz’ olarak tarif edecek olursak, İYİ Parti’nin ideolojik duruşunu ve İYİ Parti’nin siyasi yelpazede konumlandığı yeri nasıl tarif edersiniz?” şeklindeki soruya şu cevabı vermiştir: “Biz cumhuriyetimizin kurucu ideolojisi olan Türk Milliyetçiliğini benimsemekle birlikte, güvenlikçi milliyetçiliğin şekillendirdiği otoriter milliyetçiliğe alternatif olarak kalkınmacı, demokratik bir milliyetçilik anlayışını partimizin kuruluş ilkesi olarak kabul etmekteyiz.” Bununla birlikte Akalın, yine mülâkat sorularına verdiği cevapta altını çizerek, partisini, siyasi yelpazenin merkezinde konumlandığını söylemektedir. İYİ Parti Çorum il yönetimindeki üst düzey yöneticilerle yapılan mülakatlarda İK3, İK4 ve İK5 de Türk milliyetçiliği tanımlamasını kabul etmekle birlikte; buna ek olarak, kendilerini ülkücü gelenekten gelen, ülkücü kimliğe sahip kişiler olarak nitelendirdiklerini de söylemişlerdir.

Akşener, her ne kadar partisinin bir merkez partisi olduğunu dile getirirse de parti yönetiminin MHP kökenli isimlerden oluşmasını Hazal Duran, bir çelişki olarak nitelermektedir. Toplumun çeşitli kademelerinde oluşan bu algıyı aşmak isteyen Akşener, farklı kitleleri kucaklayan bir siyasi parti olduklarını göstermek amacıyla kamuoyunda pek tanınmayan kişileri de kurucular kurulu listesine eklemiştir. Özellikle gençleri, kadınları ve iki 15 Temmuz gazisini listeye yazma gibi hamlelerle geniş bir tabana ulaşmayı hedefleyen Akşener, böylece yönetim kadrosunun tamamen eski MHP'li isimlerden oluşmamasına gayret etmiştir. Yine de İYİ Parti kurucu üyelerine bir bütün olarak bakıldığında, eski MHP'lilerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Duran bu nedenle, merkez partisi olma iddiasıyla yola çıkan İYİ Parti'nin programına bakılınca, MHP ile birçok ortak görüşün savunulmakta olduğunu belirtmekte ve bu durumu, İYİ Parti'nin MHP kökenli bir parti olduğu iddialarına kanıt olarak göstermektedir. Duran, bilhassa kültürel ve ekonomik alanlara milliyetçiliğin taşınacağı vurgusunun öne çıkarılmasının, partinin aslında milliyetçi tabana, bilhassa MHP tabanına hitap eden bir parti olduğu şeklinde değerlendirmektedir. Bütün bu yorumlar ve tartışmalar devam ederken, İYİ Parti programında; Siyasi Partiler Kanunu'nu değiştirmeyi, ülke ekonomisini dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına sokmayı, ülke teknolojisini geliştirmeyi, beş yıl içerisinde işsizliği yüzde yedinin altına düşürmeyi vadetmiştir. İYİ Parti'nin en çok üzerinde durduğu konulardan birisi de parlamenter sisteme dönüleceği vaadi olmuştur (Duran, 2017, s. 23-24).

Kuruluşundan 2023 yılına kadar geçen süreçte İYİ Parti ve MHP, birlikte iki genel seçime ve bir de yerel seçime katılmışlardır. Türk siyasal hayatında yeni bir parti olmasına rağmen İYİ Parti, tıpkı MHP gibi, her iki genel seçimde de meclise girmeyi başarmış ve Türk siyasal hayatında etkili bir parti olmaya çalışmıştır. Bu seçimlerde iki parti, birbirlerinden farklı ittifaklarda yer almışlardır. Sıradaki kısımda, 2017'den itibaren MHP ve İYİ Parti'de yaşanan gelişmelere kısaca değinilmiştir.

1.3. 2017'den Günümüze MHP ve İYİ Parti'nin Siyasal Serüveni

1.3.1. 2017-2023 yılları arasında İYİ Parti'de yaşanan istifalar

Söz konusu süreçte, özellikle İYİ Parti içerisinde sular bir türlü durulmamış ve partide yaşanan görüş ayrılıkları sonrasında istifa eden birçok isim olmuştur. Partinin kurucu üyelerinden olan Yusuf Halaçoğlu, Özcan Yeniçeri ve Nevzat Bor, İYİ Parti'nin kuruluş ilkelerinden uzaklaştığını ve parti içi kararların alınmasında demokratik yapının işlemediğini öne sürerek partiden istifa etmişlerdir. İYİ Parti'de kurucu üye olan ve genel başkan yardımcılığı da yapan Ümit Özdağ da partisinden istifa etmiştir. Özdağ, İYİ Parti'nin Atatürk çizgisindeki Türk milliyetçilerini tasfiye ettiğini, bunların yerine ise FETÖ'cü zihniyetin yerleştiğini iddia etmiştir. Özdağ, bütün uyarılarına rağmen, Akşener ve İYİ Parti yönetiminin FETÖ işbirlikçilerini önemli makamlara atamak istemesine karşı çıktığını ifade etmiştir. Halaçoğlu ve Özdağ, İYİ Parti'de yaşanan

kopuşların nedenini; İYİ Parti'nin içinde bulunduğu ittifakın, partinin ilke ve milliyetçi tutumuna ters düşmesi olarak görmektedir. Halaçoğlu, partisinin kurduğu ittifaktan habersiz olduklarını söyleyerek bu ittifakın kendileri tarafından onaylanmadığını ifade etmiştir. Halaçoğlu, 2018'de gerçekleşen genel seçimde İYİ Parti'nin, içinde bulunduğu ittifakın başarısız olduğunu da savunmaktadır (AA, 2021, 4 Mart; BBC, 2018, 6 Ağustos). Özdağ ise partisini suçlayarak şu açıklamada bulunmuştur:

FETÖ'cü derneklerin kurucusu ve yöneticisi olan, 30 Ağustos'u Türkiyelilerin bayramı diye kutlayan kriptolarla, Atatürk'ün Türk milleti anlayışını kabul etmeyen siyasal omurgasızlarla, HDP ile aynı masaya oturup anayasanın ilk dört maddesinin değiştirilmesine göz yumanlarla, HDP'yi Kürtlerin temsilcisi olarak görüp HDP'nin kapatılmasına karşı çıkanlarla, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar aracılığı ile örtülü bir şekilde istila edilmesine göz yumanlarla, 'milliyetçiyim' demelerine rağmen makamlarını, mevkilerini ve keselerini Türk Milleti ve vatanından daha fazla sevenlerle, Atatürkçüleri, Türk milliyetçilerini aldatanlarla aynı partide bulunmam mümkün değildir. Bundan dolayı, Akşener beni ihraç edecek kadar cesur değildir ancak ben Akşener ile birlikte kurucusu olduğum, kurucular kurulunu Akşener ile birlikte oluşturduğum İYİ Parti'den istifa ediyorum (AA, 2021, 4 Mart).

İYİ Parti'den ayrılan diğer bir isim ise partide genel başkan yardımcılığı ve parti sözcülüğü görevlerini üstlenen, 27. Dönem İYİ Parti İstanbul Milletvekili Yavuz Ağırlioğlu'dur. Ağırlioğlu, partisinin içerisinde yer aldığı ittifakın cumhurbaşkanı adayı olarak gösterdiği Kemal Kılıçdaroğlu'na karşı çıkarak ve dayatmalara boyun eğmeyeceğini söyleyerek istifa etmiştir. İstifa açıklamasında, "masada bize pusu kuruldu. Kemal Bey'in adaylığının dayatılmasına itiraz ediyorum. Güçlendirilmiş parlamenter sistem, güçlendirilmiş Kemal Kılıçdaroğlu modeline dönüştü" ifadelerini kullanmıştır (BBC, 2023, 29 Mart).

İYİ Parti'den istifa eden diğer bir önemli isim ise 27. Dönem Ankara İYİ Parti Milletvekili Durmuş Yılmaz'dır. Yılmaz, İYİ Parti'nin kuruluş amaçlarının sıfırlandığını, hukukun üstünlüğünün hiçe sayıldığını söylemiş ve partisinin kuruluş ilkelerinin çöktüğünü iddia ederek partisinden istifa etmiştir. Yılmaz'ın istifasından sonra, İYİ Parti Genel Başkan Yardımcısı Bahadır Erdem de istifa etmiştir. Erdem, İYİ Parti'nin 2024 yerel seçimlerine kendi adaylarıyla girmesinin yanlış bir karar olduğunu söyleyerek partisinden istifa etmiştir (Euronews, 2023, 10 Ekim).

Bunların yanı sıra, İYİ Parti'nin Genel Başkan Yardımcısı Aydın Adnan Sezgin, İstanbul milletvekilleri Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu, Salim Ensarioğlu, Ahat Andican, Mesut Özaslan, Aytun Çıray ve Nuri Okutan, İYİ Parti Başkanlık Divanı Üyesi Ece Üner, Ankara milletvekilleri Yüksel Arslan ve Adnan Beker, Antalya milletvekili Tuba Vural Çokal, Eskişehir milletvekili Nebi Hatipoğlu ve Balıkesir milletvekili İsmail Ok, partilerini eleştirerek istifa etmişlerdir. Ayrıca Genel Başkan Yardımcısı Ümit Dikbayır da partiden ihraç edilmiştir. Özgecan Özgenç, bir yazısında, özellikle 14 Mayıs 2023 seçimlerinin İYİ Parti açısından bir kırılmaya yol açtığı üzerinde durmaktadır. Bilhassa, İYİ Parti'nin Millet İttifakı'ndan ayrılması ve yerel seçimlere

tek başına katılma kararı alması sonucu partideki istifalar artmıştır. Özgenc bu durumu, İYİ Parti'de "yaprak dökümü" olarak adlandırmıştır (Özgenc, 2023, 13 Kasım).

Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında, İYİ Parti'den kopuşların iki ayrı görüşten kaynaklandığı söylenebilir. Bir gruba göre İYİ Parti, Millet İttifakı içerisinde yer alarak kendi kuruluş ilke ve amaçlarından uzaklaşmıştır. Savunduğu değerlerin aksine hareket etmiş, bu durum da partiden kopuşlara neden olmuştur. Diğer gruba göre ise 14 Mayıs 2023 seçimlerinden sonra İYİ Parti'nin Millet İttifakı'ndan ayrılması ve yerel seçimlerde tek başına seçime katılma kararı alması, partiden kopuşların yaşanmasına sebep olmuştur. Seçime tek başına girmenin seçimlerde başarısızlığa neden olacağı, bu durumun İYİ Parti'ye zarar verirken diğer partilere de fayda sağlayacağı, İYİ Partiden istifa eden Bahadır Erdem tarafından dile getirilmektedir.

MHP ve İYİ Parti'nin birlikte girdikleri ilk seçimler, 2018 genel seçimleri olmuştur. Bu seçimde iki parti, iki ayrı ittifak içerisinde yer almıştır. Sıradaki kısımlarda, seçim süreçlerinde MHP ve İYİ Parti'de yaşanan gelişmelere kısaca değinilmektedir.

1.3.2. 2018 genel ve 2019 yerel seçimlerinde MHP ve İYİ Parti

Yakın dönem Türkiye tarihinde ittifaklar sürecinin yeniden başlaması, MHP'nin AK Parti ile kurduğu Cumhuriyet İttifakıyla olmuştur. 21 Şubat 2018 tarihinde MHP'nin ve AK Parti'nin ortak imzasıyla seçimlerle ilgili değişiklik yapılabilmesinin ve seçim ittifaklarının önünün açılabilmesinin sağlandığı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi" mecliste kabul edilmiştir. Kanun değişikliğiyle birlikte MHP ve AK Parti, seçime 'Cumhuriyet İttifakı' adıyla kurdukları seçim ittifakıyla katılacaklarını duyurmuşlardır (Euronews, 2019, 21 Şubat).

Bu gelişmeler yaşanırken İYİ Parti de seçime katılabilmek için çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Ancak İYİ Parti'nin kongre süreçlerinin tamamlanamaması gerekçe gösterilerek seçime girip giremeyeceği konusunda bir tartışma yaşanmıştır. Yüksek Seçim Kurulunca (YSK) yapılan incelemelerden bir sonuç alınamaması üzerine, YSK'nın tutumuna karşı CHP'den İYİ Parti'ye destek gelmiştir. CHP'li 15 milletvekili partilerinden istifa ederek İYİ Parti'ye katılmışlardır. Bu gelişmeyle birlikte İYİ Parti TBMM'de grup kurmayı başarmış ve seçimlere girme şansı kazanmıştır. Bu dönemde, söz konusu milletvekili transferiyle birlikte CHP ve İYİ Parti arasında bir seçim ittifakı olabileceği görüşü ortaya atılmıştır (BBC, 2018, 22 Nisan).

İYİ Parti'nin seçimlere girebilmesi için CHP'den yapılan milletvekili transferlerinden sonra iki parti arasında ittifak görüşmeleri yaşanmış ve netice itibarıyla seçimlere ittifak olarak girmeyi kararlaştırmışlardır. Bu ittifakta ayrıca, Saadet Partisi (SP) ve İYİ Parti'nin milletvekili listesinden seçime girecek olan Demokrat Parti de yer almıştır. Böylece 5 Mayıs 2018 tarihinde parti başkanlarının ortak açıklamalarıyla resmî olarak 'Millet İttifakı' kurulmuştur. İYİ Parti, bu ittifakın içerisinde genel seçimlere girmiştir (Sözcü, 2018, 5 Mayıs).

2018 genel seçimleri, ittifakların mücadelesi şeklinde cereyan eden bir seçim olmuştur. Bu seçimde, MHP ve AK Parti'nin kurduğu Cumhuriyet İttifakı % 53,66 oy almış ve 344 milletvekili çıkarmıştır. Bu oyların % 42,56'sını AK Parti alarak 295 milletvekili çıkarırken, MHP % 11,10 oyla 49 milletvekili çıkarmıştır. İYİ Parti, CHP ve SP'nin kurduğu Millet İttifakı ise % 33,95 oy alarak 189 milletvekili çıkarmıştır. CHP oyların % 22,65'ini alarak 146 milletvekili çıkarırken İYİ Parti, % 9,96 oy oranıyla 43 milletvekili çıkarmıştır. SP ise % 1,34 oy almış ve milletvekili çıkaramamıştır. Ayrıca genel seçimlerle birlikte cumhurbaşkanlığı seçimi de yapılmış, seçimde MHP, Recep Tayyip Erdoğan'ı desteklemiş; İYİ parti ise Meral Akşener'i aday göstermiştir. CHP ve SP de kendi adaylarını çıkarmıştır. CHP Muharrem İnce'yi, SP ise Temel Karamollaoğlu'nu aday göstermiştir. Seçimlerin sonucunda Cumhuriyet İttifakının adayı Erdoğan % 52,59 oy alarak cumhurbaşkanı seçilmiştir. CHP adayı İnce % 30,64, İYİ Parti adayı Akşener % 7,24, SP adayı Karamollaoğlu ise % 0,89 oy almıştır (Habertürk, 2018, 24 Haziran).

MHP ve İYİ Parti'nin birbirine zıt iki ittifak içerisinde yer alarak birlikte girdikleri ilk seçim olan 2018 genel seçimleri, bu partiler için büyük önem taşımaktadır. Hem MHP hem de İYİ Parti, siyaseten iki ayrı ittifakın farklı tarafını oluşturmuşlar ve belli bir oy potansiyeline ulaşmışlardır. İYİ Parti'nin girdiği bu ilk seçimde bu kadar oy alması ve 43 vekil çıkararak meclise girmesi, kendi açısından bir başarı olarak değerlendirilebilir.

MHP'nin ve İYİ Parti'nin birlikte girdikleri bir diğer seçim ise 2019 yerel seçimleri olmuştur. Bu seçimlere de MHP ve AK Parti, Cumhuriyet İttifakı çatısı altında girmiştir. MHP 16 ilden, AK Parti 3 ilden adaylarını birbirleri lehine çekerek, 30 büyükşehir belediyesi başta olmak üzere toplam 51 il belediyesi seçiminde ortak aday çıkarma kararı almıştır. Büyük Birlik Partisi de Cumhuriyet İttifakı'nın çıkardığı adayları destekleyeceğini açıklamıştır. Adana, Mersin ve Manisa Büyükşehir Belediyelerinde MHP; diğer büyükşehirlerde AK Parti adaylarının desteklenmesi konusunda her iki parti anlaşmıştır. Kısaca, 44 ilde AK Parti 7 ilde MHP adayları Cumhuriyet İttifakının ortak adayları olmuştur. Geri kalan 30 il belediyesinde ise her iki parti müstakil adaylarını çıkarmıştır (Euronews, 2019, 19 Şubat).

CHP ve İYİ Parti, yapılan uzun görüşmeler sonucunda Millet İttifakı olarak birçok belediyede ortak aday çıkarma konusunda mutabakata varmıştır. 23 büyükşehirde ortak aday ile seçime girme kararı alan Millet İttifakı; özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir başta olmak üzere büyükşehir belediyelerinin kazanılmasına ayrı bir önem vermiştir. Yapılan ittifak anlaşması neticesinde İYİ Parti; Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir Eskişehir, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Malatya, Muğla ve Tekirdağ Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerinde CHP'nin adaylarını destekleme kararı almıştır. Buna karşılık CHP de Balıkesir, Denizli, Gaziantep, Kocaeli, Kayseri, Konya, Manisa, Sakarya, Samsun ve Trabzon Büyükşehir Başkanlığı seçimlerinde aday çıkarmayarak İYİ Parti'yi desteklemiştir. Millet İttifakı ayrıca 27 ilin belediye başkanlığı seçimlerinde de ittifak yapma konusunda anlaşmıştır. İYİ Parti; Artvin, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Çanakkale, Edirne, Erzincan, Giresun, Kastamonu, Kırklareli, Kırşehir, Sinop, Tunceli, Yalova ve Zonguldak'ta aday çıkarmamış ve CHP'nin adayını

desteklemiştir. CHP ise Afyonkarahisar, Aksaray, Düzce, Elazığ, Isparta, Kilis, Kırıkkale, Nevşehir, Osmaniye, Tokat, Yozgat'ta aday çıkarmayarak İYİ Parti adayını desteklemiştir (BBC, 2019, 25 Ocak).

2019 yerel seçimleri sonucunda AK Parti % 44,33 oy alarak 15 büyükşehir, 24 il, 535 ilçe ve 202 belde belediyesi kazanmıştır. CHP % 30,12 oy alarak 11 büyükşehir, 10 il, 191 ilçe ve 51 belde belediyesi elde etmiştir. MHP ise % 7,31 oy alarak 1 büyükşehir, 10 il, 145 ilçe ve 89 belde belediyesi kazanmıştır. İYİ Parti, % 7,45 oy almasına rağmen herhangi bir büyükşehir veya il belediyesini alamamış, 19 ilçe ve 6 belde belediyesi kazanmıştır (Sözcü, 2019, 31 Mart).

1.3.3. 2023 genel seçimlerinde MHP ve İYİ Parti

MHP ve İYİ Parti'nin birlikte katıldığı son genel seçim, 2023 seçimleridir. Bu seçimlerde MHP yine Cumhur İttifakı içerisinde yer alırken İYİ Parti de sonradan dağıtacağı Millet İttifakı bünyesinde seçime girmiştir.

Cumhur İttifakı bu seçimde, Yeniden Refah Partisi ve BBP'nin katılımıyla genişlemiştir. Cumhur İttifakı, genel seçimlerde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı destekleme kararı almıştır (Euronews, 2023, 29 Mart).

Millet İttifakı da 2023 genel seçimlerinde daha geniş bir kitleye ulaşmak için ittifaka yeni partileri katmıştır. Yeni katılan partilerle Millet İttifakı 'altılı masa' olarak anılmaya başlamıştır. Seçim süresince, işbirliği için oluşturulan Millet İttifakı'ndan bağımsız bir yapı olan Altılı Masa; CHP, İYİ Parti, Saadet Partisi, Demokrat Parti, DEVA Partisi ve Gelecek Partisi'nin bir araya gelmesiyle şekillenmiş ve ilk toplantısını 12 Şubat 2022'de yaparak kurulmuş siyasi bir oluşumdur. Altılı Masa, 26 Ocak 2023 tarihindeki 11. toplantısında kendisini ilk kez Millet İttifakı olarak tanımlamıştır. Millet İttifakı, 30 Ocak 2023 tarihinde Ortak Politikalar Mutabakat Metni'ni Ankara'da kamuoyu ile paylaşmıştır. Özellikle cumhurbaşkanı adaylığı için defalarca toplanan Altılı Masa, 2 Mart 2023'te Kemal Kılıçdaroğlu'nun adaylığını kabul etmiştir. Bu gelişme üzerine Meral Akşener, bir gün sonra yaptığı bir açıklamayla İYİ Parti'nin Altılı Masa'dan ayrıldığını ifade etmiştir (NTV, 2023, 3 Mart). Akşener, daha önce içinde yer aldığı Altılı Masa'nın bir kumar masası, pazarlık masası olduğunu ve millet iradesini temsil etmediğini söyleyerek birlikte hareket ettiği diğer parti başkanlarını eleştirmiştir. Yanlış aday seçimi nedeniyle Türkiye'nin geleceğinin tehlikeye atıldığını iddia eden Akşener, Kılıçdaroğlu'nun cumhurbaşkanı adaylığına onay vermediğini belirtmiştir. Ayrıca Akşener, "Ne kumar masası ne de noter masasında olmayacağız" sözleriyle Altılı Masa'yı ağır şekilde eleştirmiştir. Kuyruklu yalanlar, şahsi hırslar verilen emekleri boşa çıkaracak diyen Akşener; İYİ Parti'nin Altılı Masa'yı oluşturan diğer partiler tarafından kısıp alındığını ve kendilerinin ölümü gösterip sıtmaya razı edilmeye çalışıldığını söylemiştir. Ayrıca Akşener, Ankara ve İstanbul'un CHP'li Belediye Başkanlarına cumhurbaşkanlığına aday olmaları yönünde çağrıda da bulunmuştur (Star, 2023, 3 Mart).

Yukarıda bahsedilen gelişmeler yaşanırken Akşener; Ankara ve İstanbul Belediye Başkanları Mansur Yavaş ve Ekrem İmamoğlu'yla görüşmüş, neticesinde Kılıçdaroğlu'nun adaylığına karşı çıktığı için ağır sözler söyleyerek terk ettiği Altılı Masa'ya 5 Mart'ta tekrar dönmüştür. İYİ Parti Sözcüsü Kürşat Zorlu, Akşener'in Yavaş ve İmamoğlu'yla görüştüğünü, bu görüşmenin akabinde her iki belediye başkanının cumhurbaşkanı yardımcısı olması şartıyla Akşener'in masaya döndüğünü açıklamıştır (Mynet, 2023, 6 Mart).

Seçimler, 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleşmiştir. Seçimlerin sonucunda Cumhur İttifakı, milletvekili seçimlerinde oyların % 49,47'sini alarak 323 milletvekili çıkarmıştır. Bu oyların % 35,61'ini AK Parti alarak 268 milletvekili çıkarmış, MHP ise % 10,07 oy alarak 50 milletvekili çıkarmıştır. Bu seçimde Yeniden Refah Partisi % 2,81 oy alarak 5 milletvekili çıkarmıştır. BBP ise % 0,98 oy almış, fakat milletvekili çıkaramamıştır. Diğer kutupta; Millet İttifakı ise % 35,01 oy alarak 212 milletvekili çıkarmıştır. CHP oyların % 25,33'ünü alarak 169 milletvekili çıkarmıştır. İYİ Parti ise oyların % 9,68'ini alarak 43 milletvekili çıkarmıştır (Habertürk, 2023, 14 Mayıs).

2017'den bu yana tarihsel serüvenleri yukarıda ana hatlarıyla aktarılan MHP ve İYİ Parti'nin Türk siyasal hayatında oynadıkları önemli rol, bu iki parti arasındaki benzerlik ve farklılıkların neler olduğuna dair tartışmaları sürekli gündemde tutmuştur. Sıradaki kısımda, bu tartışmaların kamuoyuna nasıl yansdığı üzerinde durulacaktır.

1.4. MHP ve İYİ Parti'nin Benzerlik ve Farklılıklarına Dair Kamuoyundaki Tartışmalar

Türkiye'de her ikisi de sağ kulvarda siyasal yolculuğunu sürdürmekte olan MHP ve İYİ Parti'nin, dünyaya ve ülkeye dair tahayyüllerinde kayda değer farklılıkların bulunup bulunmadığı meselesi, İYİ Parti'nin kuruluşundan günümüze dek süren bir tartışmadır. Çalışmanın önceki kısımlarında da işaret edildiği gibi, İYİ Parti kurucusu ve yöneticisi birçok ismin eski MHP'li olması, partinin MHP'nin bir devamı veya bir türevi olarak yorumlanmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte bazı çevrelerce bu görüşe karşı çıkmış, söz konusu yeni oluşumun aslında yeni bir anlayışa sahip olduğu öne sürülmüştür. Bu tartışmaları anlayabilmek için öncelikle MHP'nin kendisini nasıl tanımladığına kısaca değinilecek olursa; MHP, kendisini, Türk milliyetçiliği fikir sistemini savunan ülkücü bir parti olarak tanımlamaktadır. MHP, dünya görüşünü, kuruluş ilkelerine ve Dokuz Işık Doktrinine dayandırmaktadır. Kendine özgü bir milliyetçilik anlayışını ortaya koyduğunu açıklayan MHP, ülkücülük adı verilen dünya görüşünün de yegâne temsilcisi olduğunu iddia etmektedir. MHP Genel Başkan Yardımcısı Mevlüt Karakaya, bu tez çalışması için gerçekleştirilen mülakatta, MHP'nin dünya görüşünü şu şekilde açıklamaktadır:

MHP; Türk milliyetçiliği fikir sistemini savunmakta ve bu ekseninde siyasetini oluşturmaktadır. MHP'nin milliyetçilik anlayışında Bilge Kağan, Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Atatürk ve Başbuğumuz Alpaslan Türkeş vardır. Dolayısıyla MHP, Türk milletinin milli ve manevi değerlerine bağlı kendine has bir

milliyetçilik anlayışını savunmaktadır. MHP'nin ideolojik duruşunu; insanlığın huzurunu önceleyen ve bu maksatla dünyayı Türkçe okuyarak bölgesinde güç, küresel düzeyde söz sahibi olma hedeflerini yani 'Lider Ülke Türkiye' idealini gerçekleştirme şeklinde de özetleyebiliriz.

Ayrıca Karakaya, kendisine yöneltilen; "MHP'nin siyasi yelpazede konumlandığı yeri nasıl tarif edersiniz?" sorusuna, "MHP, siyasi yelpazenin ne sağında ne de solunda bulunmaktadır" şeklinde cevap vermiştir. MHP'nin, Türk milletini merkezine alan, milliyetçi mukaddesatçı bir anlayışı temsil ettiğini savunan Karakaya, bunun da ancak kaynağını Dokuz Işıktan alan Ülkücülük ve milliyetçilikle açıklanabileceğini belirtmiştir. Karakaya, MHP'nin dünya görüşünü şekillendiren ülkücülüğün yalnızca MHP'ye özgü olduğunu; MHP dışındaki ülkücülük iddialarının ise bir karşılığının olmayacağını söylemiştir.

İYİ Parti Genel Başkanı Akşener de İYİ Parti'nin hiçbir partinin fikrî kökeninde kurulmadığını, başka bir partinin devamı olmadığını ifade etmiş ve bir konuşmasında partiyi, 'merkez sağ bir parti' olarak tanımlamıştır (Akşener, 2017, 22 Aralık). İstanbul Ekonomi Araştırma Genel Müdürü Siyaset Bilimci Can Selçuki de yaptığı bir değerlendirmede, İYİ Parti'nin milliyetçilik anlayışının MHP'ye göre daha seküler ve daha şehirli olduğunu söylemektedir. Ayrıca Selçuki, İYİ Parti'nin merkez sağ bir parti olduğunu belirtmekte, bununla birlikte partinin milliyetçilikten de vazgeçmediğini söylemektedir (DW, 2021, 12 Mart). Buna karşın, kamuoyunun bir kısmı, aşağıda da değinileceği üzere, İYİ Parti'yi merkez sağ olarak görmek yerine MHP'ye alternatif bir parti olarak kabul etmeye devam etmiştir. Örneğin Ruşen Çakır, İYİ Parti'nin, MHP'li tabanda kurulduğu ve İYİ Parti'nin oy alacağı potansiyel seçmenin de bu tabanı kapsadığı yönünde yorumlar yapmıştır. Çakır, MHP'nin mirasında hak iddia eden İYİ Parti'nin aynı zamanda daha geniş halk kitlelerine ulaşmayı da hedeflediğini söylemektedir (Çakır, 2017, 14 Kasım).

Yukarıdaki görüşlerin ortaya çıkmasında, İYİ Partili ve MHP'li bazı isimlerin beyanları da etkili olmuştur. Örneğin, İYİ Parti Genel Başkan Yardımcısı Koray Aydın, eski bir MHP'li olduğunu hatırlatmış ve bunu saklamadığına, bu durumdan rahatsızlık duymadığına, aksine eski bir MHP'li olmaktan memnun olduğuna yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Aydın, ülkücü olduğunu, MHP'li geçmişiyle gurur duyduğunu ifade etmiş ve başka bir partiye geçmek yerine yeni bir parti kurduklarını, üstelik siyaseten gömlek değiştirmediklerini belirtmiştir. Aydın, kendisine yöneltilen MHP geçmişiyle ilgili bir soruya bu şekilde cevap vererek aslında MHP'de sahip olduğu fikirleri devam ettiren bir parti kurduklarını da ikrar etmiştir, denilebilir (Sözcü televizyonu, 2023, 27 Mart).

Bu tez çalışmasına veri sağlamak amacıyla gerçekleştirilen mülakatlarda da İYİ Parti'nin Çorum'daki üst düzey bir yöneticisi olan İK1, köken itibarıyla MHP'li olduğunu ve MHP'li geçmişiyle gurur duyduğunu söylemiş ve yıllarca MHP'nin iktidar olması için çalıştığını belirtmiştir. İK1, ideolojik olarak Türk milliyetçisi olduğunu vurgulamakta; buna karşın MHP'den ayrılışının 2017 yılındaki Anayasa referandumu sürecine dayandığını söylemektedir.

MHP'nin bu referandumla partili cumhurbaşkanına onay vermesi üzerine MHP'yle görüş ayrılığına düştüklerini ve İYİ Parti'nin bu süreçle birlikte kurulduğunu ifade etmektedir.

Benzer şekilde İK2 de köken itibarıyla MHP'li olduğunu söylemekte ve ülkücü-milliyetçi geleneği devam ettirdiklerini vurgulamaktadır. İK2, İYİ Parti'nin kuruluşunu 2015 seçimleri sonrası MHP'de yaşanan kongre sürecine dayandırmaktadır. Bu dönemde genel başkanlığa aday olan Akşener'i desteklediklerini, Akşener'in bu süreç sonunda ihraç edilmesiyle birlikte ise mecburen İYİ Parti'yi kurduklarını belirtmektedir. İK2, MHP'den ayrılmalarını ve İYİ Parti'yi kurmalarını MHP içerisinde yaşanan liderlik yarışına bağlamaktadır. Bu bağlamda, bu ayrılışın, fikri ve ideolojik bir temeli olmadığını söylemektedir. İK9 ve İK10 da kendileriyle yapılan mülâkatta, MHP'den ayrılmalarına rağmen ülkücü olduklarını iddia etmiştir. Hatta Türkeş'e Başbuğ'umuz diyerek hitap etmekte ve kendilerinin fikren Türkeş'in yolundan gittiklerini belirtmektedir.

Bununla birlikte, MHP Çorum İl teşkilatının üst düzey yöneticilerinden MK1, İYİ Parti'nin kuruluşunu, 7 Haziran 2015 seçimleri sonrasında yaşanan sürece bağlamaktadır. Seçim sonrası MHP içerisinde muhalif bir hareket başlatılmıştır diyen MK1, bu hareketin dış destekli olduğunu ifade etmekte ve muhalif hareketin amacının MHP'yi ele geçirmek olduğunu söylemektedir. MK1, bu girişimin başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde bazı isimlerin partiden ihraç edildiğini ifade etmektedir. MK 1'e göre bu kişiler, MHP'yi ele geçirmeye çalışan dış destekli bir projenin figüranlarıdır. Bu sebeple, bu kişilerin kurduğu İYİ Parti ile MHP arasında hiçbir benzerlik yoktur. MK1 ayrıca, İYİ Parti'nin MHP tabanına hitap etmediğini, zira İYİ Parti'nin milliyetçi bir parti olmadığını iddia etmektedir. MK1, açıklamasında, İYİ Parti'nin kuruluşunda birçok farklı görüşe sahip insanın bir araya getirildiğini, dolayısıyla bu partinin herhangi bir ideolojik tabanının da bulunmadığını iddia etmektedir.

MK2 de MK1 gibi, İYİ Parti'nin, MHP ile hiçbir benzerliğinin olmadığını söylemiştir. Özellikle Meral Akşener'in geçmişine vurgu yapan MK2, yaptığı değerlendirmede, Akşener'in geçmişinde kesinlikle ülkücülük bulunmadığını, aksine birçok siyasi parti ve oluşumda yer aldığını söylemektedir. Ülkücülüğün yalnızca MHP'de olacağını ve ülkücülerin yuvasının MHP olduğunu iddia etmektedir. MHP'de bir dönem meclis başkanvekilliği de yapan Akşener'in 2016 yılında partiyi ele geçirmeye çalıştığını, ancak ülkücü hareketin buna müsaade etmediğini vurgulayan MK2, bu süreç sonunda partiden ihraç edilen Akşener'in İYİ Parti'yi kurduğunu belirtmektedir. MK2 de, tıpkı MK1 gibi, İYİ Parti'nin dış destekli bir proje parti olduğunu söylemekte ve MHP ile bu partinin karşılaştırılmasının bile abesle iştigal olduğunu savunmaktadır.

MK3 ise bir grup İYİ Partilinin MHP kökenli olduklarını kabul etmekte; fakat MHP dışında hiçbir siyasi partide ülkücülük yapılamayacağını söylemektedir. Bu bağlamda MK3, Türkeş'in ortaya koyduğu ülkücü çizgiyi yalnızca MHP'nin devam ettirdiğini ve savunduğunu vurgulamaktadır. İYİ Parti'nin ise bu geleneği terk ederek MHP'yi ele geçirmeye çalışanlarca kurulduğunu iddia etmektedir. Hatta MK3, İYİ Parti'yi kuranların, MHP yönetimini ele

geçirmeyi başarabilselerdi ayrı bir parti kurmaya kalkmayacaklarını belirtmektedir. MK 8 ve MK 9 da İYİ Parti'nin kuruluşunu MHP'yi ele geçiremeyen muhalefetin ayrılışına bağlayarak MK 3 ile benzer görüşleri dile getirmektedir. Türkeş'in, ülkücülük MHP'de olur sözüne atıfta bulunarak İYİ Parti'nin kesinlikle ülkücü geleneği temsil etmediğini, edemeyeceğini söyleyen MK3, bizzat İYİ Partili yöneticilerin kendilerini merkezde konumlandıklarını ifade etmektedir.

Yerelde yapılan bir görüşmede MK4 de "MHP'nin İYİ Partiden farkı nedir?" sorusuna verdiği cevapta, ülkücülüğün yalnızca MHP'de olacağını vurgulamıştır. MHP'nin her zaman milli ve manevi değerleri öncelediğini söyleyen MK4, İYİ Parti'nin bu hassasiyeti yeterince taşımadığını iddia etmektedir. İYİ Parti'nin köken itibarıyla MHP'den ayrılanlarca kurulduğunu ancak ülkücülük yerine merkez sağ bir düşünceyi benimsediğini belirtmektedir. MK 10 da MK 4 ile benzer görüşleri savunmakta ve İYİ Parti'nin ülkücü parti olmadığını iddia etmektedir.

Öte yandan, İYİ Parti'nin kurucu kadrolarının büyük ölçüde MHP içerisinden çıkmış olması, bu iki partinin uzak ya da yakın bir gelecekte yeniden birleşebileceği yönündeki tartışmalara da sirayet etmektedir. Örneğin Bahçeli tarafından yapılan bir paylaşımda; İYİ Parti'nin MHP'den kopan kişilerce kurulduğu hatırlatılmış, İYİ Parti kurucu isimlerinin eski dava arkadaşları oldukları belirtilmiştir. Bahçeli, dava arkadaşlarını dediği bu kişilere MHP'ye dönüş çağrısı yapmış ve MHP'ye dönüşün tarihi bir görev olduğunu belirtmiştir. Bahçeli ayrıca, MHP'de yaşanan ayrışmanın fikrî bir ayrışma olmadığını ifade etmiştir. Kopuşların nedeninin kırgınlık, kızgınlık ve küslükler olduğunu iddia etmiştir. Bedenen İYİ Parti'de ancak fikren MHP'de olan kişilerin derhal MHP'ye dönmesi gerektiğini söylemiştir. Bahçeli, İYİ Partinin 4. Olağanüstü kurultayına yönelik yaptığı açıklamada ise İYİ Parti ile MHP'nin birleşmesi gerektiğini vurgulamıştır (Euronews, 2019, 1 Ağustos).

İYİ Parti'nin MHP'nin bir devamı ya da türevi olarak görülmesinde, bu partinin Türk milliyetçiliğine yaptığı vurgu da önemli bir yer tutmaktadır. MHP'nin kamuoyunda milliyetçi söylemleriyle yükselişe geçmesi gibi İYİ Parti de yaptığı bazı çıkışlarda Türk milliyetçiliğine vurgu yapmaktadır. Özellikle Akşener'in milliyetçilik aleyhindeki her türlü söyleme karşı olduğunu söylemesi ve "milliyetçiliğe dil uzatıyorsan, cevabını da suratına suratına yiyeceksin!" şeklindeki bir açıklamasını Mehmet Yaşar Altundağ, İYİ Parti'nin, MHP gibi milliyetçi bir tavır sergilediğinin göstergesi olarak yorumlamaktadır (Altundağ, 2022, 4 Aralık). İYİ Parti'nin milliyetçi bir parti olduğuna vurgu yapan İK3, siyasi partilerin temel amacının iktidara gelmek olduğunu söylemiştir. MHP'nin bu temel ilkedен uzaklaşarak mevcut hükümeti desteklemesine karşı çıktıklarını, bu nedenle İYİ Partiyi kurduklarını ifade etmiştir. Zira Türkiye'de MHP'nin temsil ettiği milliyetçilik görüşünü benimseyen yüzde otuz, yüzde kırk civarında bir seçmen kitlesinin olduğunu, bu oylara ulaşabilmek için de milliyetçi bir söylemde bulduklarını dile getirmiştir. Bu bağlamda İYİ Parti'nin milliyetçilik söylemiyle milliyetçi tabanın oylarına talip olarak iktidar olmayı amaçladığını belirtmektedir.

Doç. Dr. Behlül Özkan da İslamcı ve Türkçü akımlar arasındaki geçişkenliği değerlendirdiği bir konuşmasında, “MHP ve İYİ Parti’nin özellikle HDP konusunda çok farklı düşünmediklerini” iddia etmektedir (Ahval, 2021, 15 Mart). MHP; HDP’nin kapatılmasını isterken, İYİ Parti de fezlekelere bakarak karar verilmesini istemekte ve dolayısıyla Özkan’a göre MHP’ye yakın bir tavır sergilemektedir. Özkan, iki partinin bu konuya yaklaşımının benzer olduğunu, hatta güncel politikalarının da benzediğini iddia etmektedir. Özkan bu iddiasını gerekçe göstererek İYİ Parti’nin, MHP’nin alternatifi olduğunu söylemektedir (Ahval, 2021, 15 Mart).

Bu tez çalışması için Akşener’le gerçekleştirilen mülakatta kendisine yöneltilen; “MHP ve İYİ Parti’nin ideolojik-programatik yönelimlerini, parti programları ve seçim beyannameleri ile parti liderlerinin ve yetkili kurullarının kamuoyuna açık demeçleri üzerinden kıyasladığımız çalışmamızda, bu iki partinin, (I) hükümet sistemine bakışları ve (II) İstanbul Sözleşmesine yaklaşımları açısından kesin olarak birbirlerinden ayrıldıklarını; bunun haricinde (III) NATO üyeliği ve AB’ye üyelik sürecine, (IV) HDP’ye ve (V) mülteci sorununa yaklaşımlarında ise aralarında mutlak değil ama görece farklılıklar bulunduğunu tespit ettik. Bu başlıklar haricinde, iki partinin ideolojik-programatik yönelimlerinin büyük oranda örtüştüğünü düşünüyoruz. Bu tespitlerimize katılır mısınız? Hatalı ya da eksik gördüğünüz bir yer var mı? Siz, mensubu olduğunuz partiyi, ideolojik-programatik yönden MHP’den hangi başlıklarda ve nasıl ayırırsınız?” sorularına verdiği cevaplarda Akşener; MHP’nin Türk milliyetçiliğinden uzaklaşarak devletçi, otoriter bir milliyetçilik anlayışına evrildiğini iddia etmiş; buna karşın kendilerinin ise milleti merkeze alan, milletin milliyetçiliğini, demokratik milliyetçiliği benimsediklerini ifade etmiştir. Akşener, Türk milliyetçiliği üzerinden MHP’yi eleştirmekle birlikte milli ve manevi değerlerle ilgili meselelerde her iki partinin neredeyse birbirine benzer görüşleri savunduklarını iddia etmektedir. Başka bir yerdeki açıklamasında da Akşener, İYİ Parti’nin ne MHP ne AK Parti ne de CHP’nin bir devamı veya uzantısı olmadığını da ifade etmiştir. Hatta abisinin tavsiyesi üzerine ülkücüyüm ifadesini kullanmayacağını, bunun yerine Türk milliyetçisiyim, diyeceğini söylemiştir. Partisini de MHP’nin bulunduğu yerde değil, tam merkezde konumlandığını açıklamıştır (Halktv, 2017, 22 Aralık).

İYİ Parti’nin ulaşabildiği seçmen kitlesinin çoğunluğunun milliyetçi, seküler ve demokrat kişilerden oluştuğu görülmektedir. Partinin yönetimine bakıldığında ise delegelerin yüzde yetmişini MHP kökenliler oluşturmaktadır. Fakat Murat Kartalkaya, İYİ Parti üzerine yazdığı bir haberde, İYİ Parti’ye oy veren seçmen kitlesinin sadece %35’inin MHP kökenli kişilerin oluşturduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle Kartalkaya, İYİ Parti’nin MHP’nin devamı olduğu iddialarının tam manasıyla gerçeği yansıtmadığına yönelik bir değerlendirme yapmaktadır. Kartalkaya, bu nedenle Akşener’in, İYİ Parti’nin MHP’nin bir alternatifi olduğu söylemini değiştirmek amacıyla parti içerisinde birçok değişiklik yaptığını öne sürmektedir. Özellikle İYİ Parti’nin yönetim kadrolarındaki eski MHP’li isimlerin yönetimden uzaklaştırılması bu çabayla ilgilidir. Kartalkaya, Akşener’in bu çalışmalarını, İYİ Parti’nin merkez sağ bir parti olarak kendini konumlandırabilmesine ve ulusal solun da desteğini kazanabilmesine yönelik bir planı olduğu şeklinde yorumlamaktadır (Kartalkaya, 2023, 13 Nisan).

“İYİ Parti’nin Türk siyasetindeki rolü nedir ve siyasal yelpazede temsil ettiği yer neresidir?” sorusuna, siyaset bilimci Dr. Fatih Yaşlı; İYİ Parti’nin merkez sağ bir parti olduğu şeklinde cevap vermiştir. Yaşlı, “Akşener daha merkez sağa oynayan, daha tırnak içerisinde demokrat, daha kuşatıcı, kapsayıcı bir profil çiziyor” şeklinde bir değerlendirmede bulunarak İYİ Parti’nin ülkücü-milliyetçi bir profil çizmediğini söylemektedir (DW, 2021, 12 Mart).

Yerelde gerçekleştirilen mülakatlarda ise İYİ Parti’nin yönetici ve üyelerinin tamamının (İK1, İK2, İK3, İK4, İK5, İK6, İK7) MHP kökenli ve Türk milliyetçisi olduklarını beyan ettikleri görülmüştür. Ayrıca bu kişiler, oy aldıkları tabanın da milliyetçi kişilerden oluştuğunu iddia etmişlerdir. MHP’li yerel yönetici ve üyeler ise İYİ Parti’nin MHP’yle hiçbir ilgisinin olmadığını belirtmişlerdir. Bunlar, yukarıda değinildiği üzere, MHP’nin milliyetçi-ülkücü bir parti olduğunu ısrarla savunmuşlar ve İYİ Parti’nin ülkücü bir parti olmadığını belirtmişlerdir. Buna karşın sadece MK4, İYİ Parti’yi kuranların daha önce birlikte çalıştıkları ve kendilerini milliyetçi olarak ifade eden kişiler olduklarını söylemiştir.

Yunus Şahbaz ise yaptığı bir değerlendirmede, İYİ Parti’nin kendisini siyasi yelpazede net olarak bir tarafa konumlandıramadığını ifade etmektedir. Ona göre İYİ Parti bir yandan milliyetçi söylemde bulunurken, diğer yandan ise merkez sağ bir parti olma isteği taşımaktadır. Hatta Şahbaz, İYİ Parti’nin merkez sağ bir parti olabilmesi amacıyla partideki milliyetçi kimliğiyle öne çıkan bazı isimlerin partiden tasfiye edildiğini iddia etmektedir. Şahbaz, buna karşın, İYİ Parti’nin içinde yer aldığı ittifakın HDP ile yakınlaşmasının, İYİ Parti’nin milliyetçi söylemlere yönelmesine sebep olduğunu vurgulamaktadır (Şahbaz, 2022, 1 Ekim).

Bu tartışmalarla ilgili bir değerlendirme de Ramazan Akkır tarafından yapılmıştır. Akkır, bir partiyi parti yapan unsurun, onun siyasal kimliği olduğunu söylemekte ve İYİ Parti’nin en büyük problemini, siyasal bir kimlikten yoksun bulunması olarak görmektedir. Akkır, İYİ Parti kurucularının tamamına yakınının seküler milliyetçi olduğunu söylemekle birlikte, Akşener ve yönetiminin pragmatist bir yaklaşımı benimsediğini iddia etmektedir. Bu yaklaşım ise İYİ Parti’yi ne milliyetçi ne de merkez sağ bir parti yapmaktadır. Ona göre, İYİ Parti’nin sergilediği siyasi duruş, partiyi muğlak bir kimliğe hatta kimliksizliğe sürüklemektedir. Akkır, İYİ Parti’nin bu çelişkili durumuna HDP’ye yaklaşımını örnek göstermekte ve İYİ Parti’yi kimliksiz olmakla itham etmektedir. Akkır; Akşener’in bir yandan HDP’yi Kürtlerin siyasi temsilcisi olarak gördüğünü söylemesini, bir şahsın burası Kürdistan’dır ifadesine tepki göstermemesini, öte yandan ise HDP’yi terör örgütü PKK’nin yanına konumlandırmasını büyük bir çelişki ve kimliksizlik olarak görmektedir (Akkır, 2021, 1 Aralık).

Yerelde yapılan görüşmelerde, Akkır’ın iddiasının aksine İYİ Partili İK5, İYİ Parti’nin terörle anılmasını doğru bulmadığını, HDP’yi terörün siyasi uzantısı olarak kabul ettiklerini ve hiçbir şekilde HDP’yle yan yana gelmeyeceklerini ifade etmiştir. Akşener’in, bir kişinin “burası Kürdistan’dır” söylemine sesiz kalması konusuna da değinerek Akşener’in bir polemik yaratmamak için sesiz kaldığını ve oradan uzaklaştığını ifade etmiştir. MK1 ise Akşener’in

'burası Kürdistan' diyen kişiye sessiz kalmasını, siyasi çıkarları doğrultusunda ikiyüzlü bir siyaset izlemek olarak ifade etmiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere İYİ Parti'nin MHP'nin devamı olup olmadığı konusunda farklı görüş ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde, MHP ve İYİ Parti'nin ideolojik-programatik yönelimleri, parti programları, seçim beyannameleri, parti liderlerinin ve önde gelen isimlerinin kamuoyuna açık demeçleri ve söz konusu iki partinin genel merkezinde ve Çorum yerel teşkilatında yapılan mülakatlar göz önünde bulundurularak, karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilecektir.

2. BÖLÜM

MHP VE İYİ PARTİ'NİN CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNE BAKIŞLARI İLE TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERE DAİR GÖRÜŞLERİ

Çalışmanın bu ve bundan sonraki bölümlerinde, MHP ile İyi Parti'nin ideolojik-programatik yönden benzerlik ve farklılıkları ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede, bu bölümde iki partinin hükümet sistemine bakış açıları ile temel hak ve özgürlüklere dair görüşleri incelenecektir. Bu amaçla, söz konusu partilerin programlarından, seçim beyannamelerinden ve ayrıca genel başkanlarının ve yetkili kurullarının resmî açıklamalarından, birincil kaynaklar olarak istifade edilecektir. Bunların yanında, İyi Parti Genel Başkanı Meral Akşener ve MHP Genel Başkan Yardımcısı Mevlüt Karakaya ile yapılan röportajdan elde edilen bulgulara da bu bölümde ayrıca yer verilecektir.

2.1. MHP ve İyi Parti'nin Hükümet Sistemlerine Yaklaşımları

Bu kısımda, her iki partinin cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine dair görüşleri ayrı ayrı ele alınacaktır. Buradaki temel iddia, yeni hükümet sistemine MHP'nin, devletin bekası, güvenlik ve istikrar üzerinden yaklaştığı; İyi Parti'nin ise bu sistemi tek adam rejimi olarak gördüğüdür.

2.1.1. MHP'nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Yaklaşımı

Dünyanın farklı ülkelerinde, birbirlerinden farklı yapılarda, çeşitli hükümet sistemleri bulunmaktadır. Bu sistemler başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistem olmak üzere üç ana yapıdan oluşmaktadır. Özellikle yürütme ve yasamanın yapı ve ilişkileri, bu sistemlerin oluşmasındaki temel unsuru teşkil etmektedir. Başkanlık sistemine Amerika Birleşik Devletleri (ABD), yarı başkanlık sistemine Fransa ve parlamenter sisteme de İngiltere örnek olmaktadır. Bu ülkelerin siyasi, sosyal ve kültürel özellikleri, sistemlerinin oluşmasında birinci derecede etkili olmuştur. Tarihsel bir süreçten geçerek oluşturdukları hükümet sistemleri, kendilerine özgü bir yapıya kavuşmuştur.

MHP lideri Devlet Bahçeli, hükümet sistemi olarak, Türkiye'nin kendine özgü bir başkanlık sistemi oluşturması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü Bahçeli'ye göre parlamenter sistem ülkenin sorunlarına çözüm üretememekte; dahası hükümet krizlerine ve dolayısıyla istikrarsızlığa neden olmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (CHS) ise Bahçeli'ye göre istikrarlı ve etkin bir yönetim anlayışına dayandığından, ülkede siyasi krizlerin çıkmasını engelleyecek, Türkiye'nin ihtiyaçlarına uygun ve etkin bir yönetim sistemi olarak tanımlanmaktadır (Etikhaber, 2021, 13 Ocak).

Bilindiği gibi Türkiye, yaklaşık 70 yıldır parlamenter sistemle ve bu sürenin önemli bir kısmında da koalisyonlarla yönetilmiştir. Ancak Bahçeli'ye göre, parlamenter sistemde bir türlü istenilen sosyal ve ekonomik istikrar sağlanamamıştır. Bahçeli, parlamenter sistemin eksikliğinden kaynaklanan bütün bu gerçekler ortadayken Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin peşinen ve ön yargılarla eleştirilmesinin yanlış olduğunu ifade etmiştir. Kısaca Bahçeli'ye göre CHS'nin tek adam yönetimi olduğunu söyleyenlerin, meclisin devre dışı bırakıldığını iddia edenlerin doğruyu söylemedikleri düşünülmektedir (Sputnik, 2019, 12 Ağustos).

Nitekim hükümet sistemi değişikliğine ilişkin anayasa değişikliği teklifine TBMM'de evet oyu kullanan MHP, referandum sürecinde³ de aynı tutumu sergileyerek yeni sisteme geçilmesi konusundaki kararını ortaya koymuştur. Konuya dair yaptığı bir açıklamada Bahçeli, parlamenter sistemin, iç ve dış odaklarca vesayet altına alındığı konusuna vurgu yapmıştır. Bahçeli, entrika ve pazarlıklarla hükümetlerin düşürüldüğü, ayrıca bu yolla yeni hükümetler kurdurulduğu görüşüne sahiptir. Bahçeli, ülkenin istikrasızlığa sürüklenmesinin nedeni olarak parlamenter sistemi görmektedir. Bilhassa Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşanan büyük krizlerin ve hükümetlerin güvenoyu oylamalarındaki sorunların sistemin tıkanmasına sebep olduğunu, bu durumun da demokrasi dışı girişimlerin yaşanmasına ortam hazırladığını savunmuştur. Bahçeli, en uzun koalisyon hükümeti olma özelliğini taşıyan 57. Hükümet (3 yıl 5 ay 5 gün) içinde yer almıştır. Edindiği tecrübelerle dayanarak, koalisyonlarla ülkeye hizmet edilemeyeceğini ve parlamenter sistemin eksiklikleri olduğunu savunmaktadır. Parlamenter sistemin çift başlılığa yol açtığından bir yönetim krizine, ülkenin demokrasi dışı girişimlere maruz kalmasına, darbeler yaşanmasına ve memleketin ekonomik ve sosyal açıdan istikrarsızlaşmasına zemin oluşturduğunu iddia etmektedir. Görüldüğü gibi, söz konusu açıklamada, 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi de ülkenin istikrarsız bir yönetim sistemine sahip olmasına bağlanmış, bu sebeple Bahçeli 'Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi' adı verilen hükümet modelini savunmuştur (Etikhaber, 2021, 13 Ocak).

Bahçeli, partisinin bir grup konuşmasında, parlamenter sistemin Türkiye'nin meselelerine çözüm üretmediğini; İYİ Parti'nin ortaya koyduğu İyileştirilmiş ve Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem söylemlerinin beyhude, israf ve anlamsız olduğunu söylemiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi adını verdikleri sistemin aslında Türk tipi bir başkanlık sistemi olduğunu, bu sistemle Türkiye'nin bölünmez bütünlüğünün güvenceye alındığını, büyük sorunların birer birer çözüldüğünü iddia etmiştir. Devletin yönetiminde hızlıca karar almanın, kararların denetlenmesinin ve demokrasinin önemli unsurlarından biri olan kuvvetler ayrımının yeni sistemle daha bir anlam kazandığını savunmuştur. Bahçeli, İyileştirilmiş ve Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem'de cumhurbaşkanlığı makamının yetkisiz ve tarafsız olacağını belirtmesini, uygulaması olmayan bir hayal olarak görmüştür. Çünkü

---

³ 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan 18 maddelik anayasa değişikliği referandumunda % 51,46 oy oranıyla evet kararı çıkmış ve 'Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi' adı verilen ve bugün de yürürlükte olan yapılanmanın temeli atılmıştır.

Türk siyasal hayatında cumhurbaşkanlarının geçmişte tarafsız kimliğini bir tarafa bırakarak, siyasete müdahale ettiklerinin tecrübeyle sabit olduğunu vurgulamıştır. Bahçeli, parlamenter sistemde partisiz bir başbakanın bulunmasının mümkün olmadığı gibi, başkanlık sisteminde de başkanın partili olmasının eleştirilmesinin yanlış olduğunu düşünmektedir. Üstelik Bahçeli, Türk tipi başkanlık sistemine yönelik bu eleştirilerle propaganda yapılmasının sistemin mantığına ters düştüğünü söylemiş; aslında parlamenter sistemi savundukları halde bu sistemin özelliklerini tam olarak kavrayamamış partilerin algı operasyonlarıyla parlamenter sistemde Cumhurbaşkanının kararname yetkisinin olmayacağını gayri ahlaki bir şekilde iddia ettiklerini belirtmiştir. Yani Bahçeli, parlamenter sistemde cumhurbaşkanının böyle bir yetkisinin zaten bulunmadığını vurgulamakta, sadece CHS'ye düşmanlık için böyle bir söylemde bulduklarını ifade etmektedir. Bahçeli, demokrasinin parlamenter sistem aracılığıyla tesisini savunanların; doğrudan doğruya halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı yerine, meclisin seçtiği bir cumhurbaşkanını tercih etmelerinin esasında halktan uzaklaştıklarını ve gerçek demokrasiye ne denli mesafeli olduklarını gösterdiğini söylemektedir. İYİ Parti'nin bir yandan yetkisiz ve tarafsız bir cumhurbaşkanlığı makamını savunması, diğer yandan cumhurbaşkanlığı makamının sadece temsili nitelikte olmayacağını belirtmesi, tam bir çelişki olarak görülmektedir. CHS'de iktidar olabilmenin koşulu % 51 oy almaktır. Bu da halkın salt çoğunluğunun iktidarı belirlediği anlamını taşımakta ve millet iradesinin net bir şekilde tecelli ettiği şeklinde yorumlanmaktadır. Bahçeli, bu görüşle sistemin net bir şekilde meşruluğunun da sağlandığını belirtmiştir. Buna karşı parlamenter sistemde % 30 oy alan bir partinin iktidar olabilmesi mümkündür. Ona göre bu durum, iktidarın meşruluğu açısından CHS'deki iktidarın parlamenter sistemdeki iktidara göre daha meşru ve daha demokratik olacağını göstermektedir (Milliyetçi Hareket Partisi, 2021, 29 Haziran).

Bahçeli, CHS'ye yönelik muhalif tutumları, demokrasi karşıtlığı ve milliyetçilik düşmanlığı şeklinde yorumlamıştır. CHS'yle birlikte, ülkede millî birlik ve beraberliğin sağlanacağını ve Türkiye'nin, düşmanlarına karşı ortak bir mücadele imkânına sahip olacağını iddia etmiştir. Bahçeli bu nedenle CHS'ye karşı görüşlerin kaynağının içeride FETÖ ve PKK, dışarda PYD-YPG terör örgütlerinin ve bu terör örgütlerinin hamisi durumundaki küresel güçlerin olduğunu savunmaktadır. Bahçeli, CHS'ye olan desteklerini şu sözlerle ifade etmiştir: "Vatanın selamet ve istikbali için emsalsiz fedakârlıklar yapan kutlu ecdadımıza, aziz şehitlerimize vefa borcumuzu yerine getirip elbette 'evet' diyeceğiz. Millî vicdan için evet, millî adalet için evet, millî dil için evet, millî gelecek için evet, millî ve üniter devlet için evet, millî varlık ve vatan için evet. Türkiye Cumhuriyeti için inşallah evet kararında buluşacağız" (Haberler.com, 2017, 16 Şubat). MHP Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Semih Yalçın da "referandumda sadece bir sistem, bir yönetim tarzı değişikliği oylanmayacaktır. Türk milleti varlığına içeriden ve dışarıdan yönelen tehdide karşı Millî Ruh'la cevap verecektir" şeklinde bir açıklama yapmıştır (Kapsam, 2017, 2 Mart).

Yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü gibi MHP, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemini Türkiye'nin yakın tarihinden çıkartılması gereken derslerin bir neticesi olarak formüle

etmektedir ve 15 Temmuz tarihli darbe girişimine bu meselede özellikle vurgu yapılmaktadır. Ülkeyi darbe girişimine götüren şartları devletin bekası açısından büyük bir tehlike olarak gören Bahçeli, parlamenter sistemden CHS'ye geçişin elzem olduğunu bu nedenle savunmuştur. 15 Temmuz sonrası yaşanan süreçte, cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık arasında oluşan yürütmedeki çift başlılığın ülkeyi içinde bulunduğu ağır siyasi ve ekonomik sıkıntılardan kurtaramayacağını, bu nedenle sistem değişikliğinin bir ân önce gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Zira yeni sistemde hızlı karar alabilen, istikrarı sağlayabilen, tek başlı bir yürütmenin iş başında olacağı öngörülmüştür. Bu da Bahçeli'ye göre sorunların hızlı bir şekilde çözülmesini sağlayacak ve istikrarı temin edecek; böylece yeni sistem, millî bekayı güvence altına alacaktır. Bahçeli ayrıca, sistem değişikliğini siyasi kaygılardan ve ideolojik saplantılardan uzak, tamamen siyaset üstü bir millî mesele olarak ele aldığını iddia etmiştir (Cumhuriyet, 2019, 14 Temmuz).

Yukarıda belirtildiği gibi, 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği referandumu sonucunda CHS kabul edilmiştir. Bahçeli, bu referandumun bir demokrasi zaferi olduğunu ve ülkenin demokratikleşmesinin önünü açtığını belirtmiştir. Bahçeli, referandum sonrası toplumun birlik ve beraberliğinin teminini, iç ve dış tehditlerle karşı karşıya olunan çetrefilli dönemden selamete çıkılabilmesinin vazgeçilmez bir şartı olarak gördüğünü ifade etmiştir. Referandumu değerlendiren Bahçeli, terörle mücadele konusuna ısrarla vurgu yapmış ve referandumdan çıkan 'evet' kararının, Türkiye'nin FETÖ, PKK, PYD, IŞİD gibi terör örgütleriyle amansız bir mücadeleye gireceğinin açık bir göstergesi olduğunu iddia etmiştir (Haberler.com, 2017, 16 Nisan).

CHS'nin kabul edilmesinden sonra yapılan ilk genel seçim olan 2018 genel seçimlerinde de MHP yeni sisteme özel bir önem atfetmiştir. MHP'nin 2018 tarihli Seçim Beyannamesi'nde, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine yönelik vurguların öne çıktığı görülmektedir. Bu beyannamede, egemenliğin yegâne sahibinin millet olduğunu vurgulayan MHP, yeni sistemle sağlıklı bir demokrasinin hayata geçirilmesinin amaçlandığını savunmaktadır. Bu beyannamede ayrıca, din ve vicdan özgürlüğünün, hukukun üstünlüğünün, insan haysiyetinin teminatı olarak demokrasinin olmazsa olmaz kabul edildiği ve demokratik olgunluk ve uzlaşma kültürüne büyük önem verildiği ifade edilmiştir. MHP, kayıtsız şartsız millet egemenliğine bağlılığını ifade etmiş ve hiçbir şekilde meclisin anayasal yetkilerine müdahaleyi kabul etmediğini vurgulamıştır. Demokrasinin işleyiş organı olan meclislerin dışardan müdahalelere maruz kalmasını meşru görmediğini beyan eden MHP, yeni sistemle birlikte meclisin bağımsızlığa kavuştuğunu da ifade etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti anayasasına bağlı kalmak kaydıyla her siyasi düşüncenin, her türlü platformda açıkça savunulabilmesi gerektiğini savunan MHP, devletin bölünmez bütünlüğünü hedef alan terör ve şiddetten beslenen oluşumlara ise net bir şekilde karşı çıktığını belirtmektedir (MHP, 2018, 24 Haziran).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, MHP'nin CHS'ye olan inancının temel argümanlarını siyasi istikrar, milli birlik, terörle mücadele ve demokrasiyi koruma kaygısı

oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, CHS tartışmalarının başladığı dönemden bugüne MHP'nin istikrarlı bir şekilde CHS'yi savunduğu görülmektedir. Nitekim Bahçeli, CHS'nin kabul edilmesinden dört yıl sonra verdiği bir demecinde de yine Türk milletinin tarihi geçmişine ve kültürel bünyesine en uygun olan sistemin CHS olduğunu ifade etmiştir. Bu konuşmasında, başkanlıkla yönetilen ABD ve diğer ülkelerin sistemleri titizlikle incelenerek CHS'nin Türk milletine özgü bir yapıya kavuşturulduğunu savunmuştur. Bahçeli, millet egemenliğine ve demokratik değerlere dayanan bu yeni sistemin; milleti merkeze alan, ülkenin üniter yapısını koruyan, millî kimliği ve cumhuriyetin temel niteliklerini kırmızı çizgi kabul eden bir anlayışla oluşturulduğunu ifade etmiş ve bu sayede parlamenter sistemin eksikliklerinin giderildiğini belirtmiştir. Söz konusu sistem değişikliğiyle devlet yönetiminde çift başlılığın, hükümet krizlerinin ve siyasal iktidarsızlık sorununun son bulduğunu savunmuştur. Demokratik sistemlerin temel argümanlarından olan güçler ayrılığının parlamenter sistemde net bir şekilde ortaya konulmasının mümkün olmadığını savunan Bahçeli'ye göre CHS, demokratik yapının tesis edilmesini denge mekanizmasıyla sağlamış, bu sayede güçler ayrılığı ilkesini hayata geçirmiştir. Bahçeli, CHS'yle yasama ve yürütmenin net bir şekilde birbirinden ayrıldığını ve güvenoyuyla kurulan hükümetlerin, doğrudan halkın seçtiği hükümetlere dönüştüğünü savunmaktadır. Bu durumun da güvenoyu kaybıyla düşen hükümetler dönemini bitirerek siyasal istikrarsızlığa son verdiğini iddia etmiştir. Parlamenter sistemdeki sorumsuz ve vatana ihanet dışında yargılanamayan bir cumhurbaşkanı yerine, meclise karşı sorumlu ve yargıya hesap verebilen bir cumhurbaşkanının bu yeni sistemle mümkün hale geldiğini savunmuştur. Bahçeli'ye göre yargı ve yasama denetimine bağlı olan cumhurbaşkanı, bu denetim mekanizmaları sayesinde millete de hesap verebilir hale gelmiştir. Dolayısıyla yeni sistemle birlikte yürütmenin meclisin yasama yetkisine müdahalesi ve bu minvalde kanun hükmünde kararname çıkarılmasının önüne geçildiği savunulmuştur. Bu sistemde sivil-askerî yargı ayırımına son verilmiş, Anayasa Mahkemesi tamamen sivil üyelerden oluşturulmuş, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı anayasal bir hükme bağlanmıştır. Bahçeli ayrıca, askerî vesayetın yansıması olarak kabul edilen sıkıyönetimin kaldırılarak demokratikleşme adına önemli bir aşama kaydedildiğini beyan etmiştir. HSYK, HSK adını almış ve TBMM'nin nitelikli çoğunluğuyla seçilen yedi üye, HSK üyelerinin çoğunluğunu oluşturmuştur (Etikhaber, 2021, 13 Ocak).

MHP, cumhurbaşkanının taraflı ya da tarafsız olmasından ziyade asıl önemli olanın; parlamenter sistemin temel sorunları olduğunu ve bu sistemin gelecek vadetmediğini iddia etmektedir. MHP Genel Başkan Yardımcısı Feti Yıldız, parlamenter sistemi eleştirerek geçmişte tecrübe edilen bu sistemin ülkeyi geleceğe taşıyamayacağı yorumunda bulunmuştur. Ona göre CHS, Türkiye tarihinin en önemli reformlarından biridir (Bizim Yaka Kocaeli, 2022, 27 Ağustos). MHP Genel Başkan Yardımcısı İsmail Özdemir de CHS'ye geçişle birlikte parlamenter sistem ve koalisyonlar döneminin tamamen kapandığı şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. Türk tipi başkanlık sistemi olan CHS'nin, Türk siyasi hayatına ve demokrasisine kazandırıldığını söyleyen Özdemir, Türk milletinin kendisinin doğrudan cumhurbaşkanını seçme yetkisini

kimseye devretmeyeceğini düşünmektedir. Kısaca Özdemir, parlamenter sistemin sonunun geldiğini ve bu dönemin bir daha dönüşü olmayacak şekilde kapandığını iddia etmektedir. (Ulak Haber, 2021, 12 Haziran).

MHP Genel Başkan Yardımcısı Mevlüt Karakaya, tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen mülakatta kendisine yöneltilen; “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ni, bilhassa istikrar, güven ve terörle mücadele gibi bir dizi başlıkta Türkiye’nin ihtiyacı olan sistem olarak tarif etmekteyiz. Bu sistemin aynı zamanda, Türkiye’de yakın döneme kadar uygulanan parlamenter sistemden daha demokratik olduğunu da düşünüyor musunuz? Eğer öyleyse, bu sistemi, daha demokratik kılan özellikleri nelerdir?” şeklindeki soruya, Bahçeli’nin açıklamaları doğrultusunda cevap vermiştir. Parlamenter sistemin kriz ürettiğini, dolayısıyla demokrasiyi sekteye uğrattığını söyleyen Karakaya, buna karşın CHS’nin ise hem istikrarı sağladığını hem de demokrasiyi daha da güçlendirdiğini söylemiştir. Karakaya iki özellik üzerinden CHS’yi ele almış ve şu tespitlerde bulunmuştur: Cumhurbaşkanının doğrudan doğruya milletin oylarıyla belirlenmesi ve milli iradenin doğrudan doğruya tecelli etmesi bakımından CHS, parlamenter sisteme göre daha demokratiktir. Diğer yandan CHS’de %50+1 oy oranıyla nitelikli çoğunluğu alan kişinin cumhurbaşkanı olması, bu sistemi demokrasi ve meşruluk açısından çok daha istikrarlı ve demokratik bir siyasal model haline getirmektedir. Benzer şekilde Çorum’da MHP üst düzey yöneticileriyle yapılan mülakatlarda MHP’liler, CHS’yi desteklediklerini, hatta CHS’nin fikrî temelini MHP’ye ait olduğunu söylemişlerdir. MK6, MHP’nin, Alparslan Türkeş’ten bu yana güçlü devlet idaresinden yana olduğunu söylemekte ve Dokuz Işık’ta başkanlık sisteminin savunulduğunu iddia etmektedir. Türkiye’nin koalisyon hükümetleri sırasında yaşadığı ekonomik krizlere vurgu yapan MK6, bunun nedenini siyasal istikrarsızlık olarak görmektedir. Başkanlık sisteminin uygulamaya konulmasıyla koalisyonlar döneminin bittiğini ve siyasal istikrarın sağlandığını ifade eden MK6’ya göre, İYİ Parti’nin başkanlık sistemine karşı çıkmasının nedeni, MHP karşıtı bir duruş sergilemek istemesidir. MK6, İYİ Parti’nin tek gayesinin, MHP’nin millî ve tavizsiz duruşunu baltalamak olduğunu düşünmektedir. MK1 de MHP’nin başkanlık sistemini geçmişten beri savunduğunu iddia etmektedir. Bu düşüncesini de Dokuz Işık ve Türkeş’e dayandırmaktadır. Sıradaki kısımda, hükümet sistemine dair İYİ Parti’nin görüşlerine değinilecektir.

2.1.2. İYİ Parti’nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine yaklaşımı

İYİ Parti, demokrasinin tam manasıyla uygulanabilmesinin, güçlendirilmiş bir parlamenter sistemle mümkün olduğunu savunmaktadır. Bundan dolayı CHS’ye karşı çıkan İYİ Parti, parlamenter sisteme geri dönülmesinin gerekliliğine inanmaktadır. Parlamenter sistemi devlet geleneğiyle ilişkilendiren İYİ Parti, tarihsel süreçte elde edilen parlamenter kazanımların Türkiye’nin vazgeçemeyeceği bir sisteme dönüştüğünü iddia etmiştir. Ancak diğer yandan, ‘İyileştirilmiş ve Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem’ adıyla aslında yeni bir yapı önermiş ve böylece parlamenter sistemin eksikliklerini gidermeyi planlamıştır. İYİ Parti ayrıca, toplumun

kutuplaşmasına, ekonomik krizlere ve ülkenin içerisinde bulunduğu karamsar duruma CHS'nin neden olduğunu ifade etmiştir. CHS ile birlikte temel hak ve özgürlükler askıya alınmış, hukuk devleti ilkesi hiçe sayılmıştır diyen İYİ Parti, bu sistemle hukukun üstünlüğü tezinin terk edildiğini, millî çıkarların yerini bireysel çıkarların aldığını, liyakat ve ehliyetin göz ardı edildiğini ifade etmiştir. Öte yandan CHS'nin, iktidar partisiyle devletin bütünleşmesine yol açtığını söyleyen İYİ Parti, devlet kurumlarının siyasileşmesi ve kamu kaynaklarının iktidar partisine aktarılması gibi olumsuzlukların aleni hale geldiğini beyan etmiştir. Demokratik sistemin tesis edilmesiyle birlikte toplumsal hayatın da düzene gireceğini savunan İYİ Parti, parlamenter sistemle kadın-erkek eşitliğinin sağlanacağını, evrensel hukuk normlarına ulaşılacağını ve millî birliğin tesis edileceğini ifade etmiştir (İYİ Parti, 2023, 26 Şubat).

İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener de CHS'yi ağır bir şekilde eleştirmiş; bu sistemin bir 'tek adam yönetimi' olduğunu ve kalkınmayı engelleyerek sadece yandaşları zenginleştirdiğini belirtmiştir. CHS'nin anayasal kurumların işleyişini engellediğini, bu kurumları etkisiz hale getirdiğini de söylemiştir. Hatta TBMM'nin yetkilerinin gasp edildiğini iddia etmiştir. Bu sistemin koalisyon dönemini bitirdiği, buna karşılık ittifaklar dönemini başlattığı şeklinde eleştiri yapan Akşener, cumhurbaşkanının yalnızca siyaset üstü konularda üçlü kararnamede imza yetkisinin bulunmasını uygun görmektedir. Cumhurbaşkanının temsilî ve sembolik olduğu güçlendirilmiş parlamenter sistemde, ülkeyi başbakan ve bakanların oluşturduğu kabinenin yöneteceğini söyleyen Akşener'e göre meclisin yasama yetkisi elinden alınmayacak, anayasal kurumlar etkisizleştirilmeyecek ve uzlaşmacı, çoğulcu bir anlayış benimsenecektir (Anka Haber Ajansı, 2021, 26 Mayıs; Gündem Haber, 2020, 24 Temmuz).

Akşener, CHS'nin milleti yokluğa düşüreceğini, ülkeyi uçurumun kıyasına sürükleyeceğini; bu nedenle, iktidara gelmeleri hâlinde CHS'yi değiştirmeyi planladıklarını ifade etmiştir. Akşener bir açıklamasında, halkın % 64'ünün parlamenter sisteme geri dönülmesini ve kuvvetler ayrılığının esas alınmasını istediğini belirtmiş; ekonomik çöküntünün ve yatırımların durmasının, CHS'nin oluşturduğu güvensizlik ortamından kaynaklandığını ifade etmiştir (Haberler.com, 2020, 12 Ocak). Görüldüğü gibi, MHP lideri Bahçeli'nin güven ve istikrar kavramlarıyla özdeşleştirdiği başkanlık sistemi, Akşener açısından tam aksine güvensizlik ve istikrarsızlık kaynağıdır. Akşener, parlamenter sisteme dönüşle eski düzene dönülmeyeceğini ve yasamanın üstünde oluşacak vesayete karşı mücadele edeceklerini de vurgulamıştır (Yeniçağ TV, 2020, 1 Ekim). Başka bir açıklamasında da CHS'yi ucube bir yönetim olarak adlandırmış ve bu sistemin cumhurbaşkanlığı makamına talip olmadığını açıklamıştır. Akşener, İyileştirilmiş ve Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem'in inşa edileceğini, kendisinin de bu yeni sistemin ilk başbakanı olacağını iddia etmiştir (Yurttaş Gasteci, 2021, 6 Ekim).

İYİ Parti Adalet ve Hukuk Politikaları Genel Başkan Yardımcısı Bahadır Erdem ve İYİ Parti Grup Başkanvekili Müsavat Dervişoğlu da hükümet sistemi konusunda Akşener'le benzer görüşleri dile getirişlerdir. Onlara göre CHS'den vazgeçilmeli, yeni bir parlamenter sistem inşa edilmelidir (Haberler.com, 2022, 26 Mayıs).

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü üzere İYİ Parti'nin yönetim kadrosu, CHS'ye karşıdır. Bununla birlikte eski sisteme dönmek de istememektedir. Çözüm olarak İYİ Parti, parlamenter sistemi revize ederek adına 'İyileştirilmiş Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem' dedikleri yeni bir hükümet sistemi oluşturmayı hedeflemektedir. Ayrıca İYİ Parti'nin CHS'ye yönelik tek eleştirisi, cumhurbaşkanının tarafsız olmaması değil, sistemin krizlere de neden olduğu düşüncesidir. İYİ Parti sözcüsü Cihan Paçacı, ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik krizi CHS'ye bağlamakta, bu krizden kurtularak düze çıkmanın anahtarı olarak parlamenter sistemi görmektedir. İktidarın tek bir kişi tarafından yönetilmesine karşı çıkan Paçacı, anayasal kurumların çalışmasıyla birlikte ülkenin kurallarla yönetileceğine vurgu yapmış, hukukun üstünlüğünü ve liyakati esas alan parlamenter sisteme dönülmesini istemiştir. Kısaca Paçacı, parlamenter sistemin çağın koşullarına göre eksikliklerinin giderilerek yeniden şekillenmesi gerektiğini savunmaktadır (Gazete Duvarı, 2019, 27 Haziran). İYİ Parti Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı Bahadır Erdem ise CHS nedeniyle uluslararası endekslerde Türkiye'nin puanının 2 yıl içerisinde geriye doğru gittiğine yönelik bir açıklama yapmış ve bir ân önce bu sistemden vazgeçilerek İyileştirilmiş ve Güçlendirilmiş Parlamenter Sisteme geçilmesini istemiştir (BBC, 2021, 15 Aralık).

Çorum İYİ Parti teşkilatı mensuplarıyla yapılan mülakatlarda da katılımcılar, İYİ Parti'yi MHP'den, özellikle hükümet sistemi konusunda ayrıştırmaktadırlar. Hatta bunlar arasından İK1, İYİ Parti'nin kurulmasını, doğrudan doğruya CHS referandumuna dayandırmaktadır. İYİ Partililer, CHS'den vazgeçilmesi ve bir ân önce parlamenter sisteme dönülmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

İK6 da kendisiyle yapılan mülakatta, partili cumhurbaşkanlığı sisteminin bir tek adam rejimi olduğunu iddia etmekte ve tek bir kişinin, ülkenin geleceğini belirleyecek kararların alınmasında tek başına söz sahibi olmasını eleştirmektedir. Verilecek yanlış bir kararın engellenemeyeceğini iddia eden İK6, cumhurbaşkanının gücünü dengeleyecek bir mekanizmanın olmadığını ifade etmektedir. İK5 ise bu sistemin koalisyonlar dönemini bitirmesine karşın bu sefer de ittifaklar dönemini başlattığının altını çizmektedir. İK5, parlamenter sisteme dönülmesinin elzem olduğunu ve partisinin Türkiye'ye özgü yeni bir parlamenter sistem inşa edeceğini iddia etmektedir. İK5, MHP'nin içinde bulunduğu ittifak nedeniyle CHS'yi savunduğunu, aslında sistemin yürümediğinin bizatihi MHP tarafından da görüldüğünü söylemektedir.

Yukarıda, her iki partinin hükümet sistemine dair görüşleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu bölümün son kısmında, bir önceki kısımlarda değinilen farklı görüşler bütünsel bir şekilde göz önünde bulundurulurken, iki partinin hükümet sistemine dair görüşleri karşılaştırmalı olarak formüle edilmektedir.

2.1.3. MHP ve İYİ Parti'nin hükümet sistemlerine dair görüşlerinin karşılaştırılması

MHP ve İYİ Parti, hükümet sistemi konusunda taban tabana zıt görüşlere sahiptir. MHP, CHS'yi savunurken İYİ Parti ise parlamenter sistemi benimsemektedir. MHP, Türkiye'nin sorunlarını ortadan kaldıracak ve istikrarı sağlayacak yegâne sistemin CHS olduğunu düşünürken; İYİ Parti ise tam aksine, CHS'yi, ülkede yaşanan istikrarsızlığın temel sebebi olarak görmektedir. Diğer yandan, MHP yeni sistemi daha çok güven ve istikrar konuları açısından ele alıp yorumlarken; İYİ Parti ise vurguyu daha çok demokratikleşme meselesi eksenine kaydırmaktadır.

MHP, güçlü bir yürütme istemekte ve cumhurbaşkanlığı makamının etkin olmasını savunmaktadır. İYİ Parti ise cumhurbaşkanının partisiz, yetkisiz, sadece temsili bir konumda bulunmasını istemektedir. İYİ Parti'nin bir yandan tarafsız, yetkisiz bir cumhurbaşkanı söylemini dillendirmesi, diğer yandan da üçlü kararname düzenleyerek cumhurbaşkanına Genelkurmay Başkanını, MİT Müsteşarını ve valileri atama yetkisi vermesi, yukarıdaki beyanatları nedeniyle MHP'ye göre çelişki olarak yorumlanmaktadır.

Aslında her iki parti de Türkiye'de CHS öncesi uygulanan parlamenter sistemin çeşitli sorunları olduğunu kabul etmektedir. Bu nedenle İYİ Parti, iktidar olmaları hâlinde eski sisteme dönmeyeceğini; fakat CHS'yle de Türkiye'nin yoluna devam edemeyeceğini savunmaktadır. Zira CHS, İYİ Parti'nin savunularında görüldüğü üzere, tek adam rejimidir; demokrasinin işlemlerini durdurmakta, devleti bir vesayet sistemine sokmaktadır. Bundan dolayı İYİ Parti, hem CHS'ye karşı çıkmakta hem de parlamenter sistemin eksiklerini gidererek güçlendirilmiş bir parlamenter sistem oluşturmaya çalışmaktadır. Hâlbuki MHP, CHS'nin tek adam rejimi olmadığını, istikrarlı bir demokrasi oluşturduğunu iddia etmektedir. MHP bu iddiasını, parlamenter sistemin koalisyonlar nedeniyle istikrarsız bir yapıya yol açmasına dayandırmaktadır. Ayrıca CHS ile yürütmenin başı olan cumhurbaşkanının % 51 oyla doğrudan halk tarafından seçilmesi, MHP tarafından, CHS'nin demokratik yönünün parlamenter sisteme göre daha fazla olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Zira MHP, parlamenter sistemde % 33 oyla iktidara gelinebildiğini, bu durumun ise CHS'ye göre daha az demokratik olduğunu düşünmektedir. Yerelde yaptığımız mülakatlarda da her iki parti mensuplarının da parti merkezleriyle aynı şekilde konuya yaklaştıkları; yani MHP'lilerin, yukarıda özetlenen gerekçelerle CHS'yi savunurken, İYİ Partililerin ise yine yukarıda izah edilen gerekçelerle CHS'ye karşı çıktıkları ve bir ân önce parlamenter sisteme geri dönülmesini istedikleri görülmektedir.

2.2. MHP ve İYİ Parti'nin Temel Hak ve Özgürlüklere Bakışı

Bu kısımda, her iki partinin temel hak ve özgürlüklere bakış açılarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu bölümdeki temel kabul, MHP'nin temel hak ve özgürlükleri savunmakla birlikte bunu devletin, milletin ve genel ahlâkın aleyhine olmama şartına bağladığı; İYİ Parti'nin ise her alanda daha özgürlükçü bir anlayışı savunduğudur.

2.2.1. MHP'nin temel hak ve özgürlüklere bakışı

MHP, devletin en önemli görevleri arasında; insanın dokunulamaz, devredilemez haklarıyla birlikte yaşama hakkını mutlak korumayı ve güvence altına almayı saymaktadır. MHP, devletin birliğine, milletin dirliğine tehlike oluşturmamak kaydıyla, insanların temel hak özgürlüklerinin kısıtlanmasını doğru bulmadığını ve toplumun genel ahlakına ve genel sağlığına zarar vermeyen özgürlük anlayışını savunduğunu ifade etmektedir. MHP, parti programında, kişi dokunulmazlığından bahsederken yaratılmışların en yücesi olarak gördüğü insanın kötü muameleye ve işkenceye maruz kalmasını şiddetle reddettiğini, bireylerin can ve mal güvenliğinin devletin teminatı altında olması gerektiğini savunmaktadır. MHP'ye göre düşünce ve kanaat özgürlüğü, insanların inandığı gibi inancını serbestçe yaşayabilmesidir. MHP toplumun her kesiminin, devletin ve milletin aleyhine olmamak ve genel ahlaka uygun olmak kaydıyla duygu ve düşüncelerini açıklamakta özgür olduğunu söylemektedir (MHP, 2009, s. 28).

MHP, toplumun her bireyinin kanunlar önünde eşit haklara sahip olması gerektiğini de savunmaktadır. İnsanların hakkını kanun önünde arayabilmesi, adil yargılanabilmesi gerekmektedir diyen MHP, dokunulmazlıkların kaldırılmasını, idarenin iş ve işlemlerinin yargı denetiminde olmasını savunmaktadır. MHP, temel insan haklarından olan özel hayatın gizliliğine herkesin saygı duyması gerektiğini de söylemekte, kanunla belirlenmiş kurallar dışında ve hâkim kararı olmadan insanların evlerine girilemeyeceğini vurgulamaktadır. MHP, bireylerin birbirleriyle iletişim kurmasının, haberleşmesinin keyfi olarak kesinlikle engellenemeyeceğini ifade etmiş, temel insan hakkı olarak gördüğü bu konunun gizliliğini savunduğunu belirtmiştir (MHP, 2009, s. 29).

MHP, insanların inançlarından dolayı hor görülmemesini, eleştirilmemesini ve baskı altına alınmamasını savunduğunu beyan etmektedir. MHP'ye göre toplumun her kesimi, tereddütsüz şekilde din ve vicdan hürriyetine sahip olmalıdır. Eğitim ve öğretimin devletin mutlak denetimi altında olması gerektiğini savunan MHP, insanların eğitim almasının hiçbir şartta engellenemeyeceğini ifade etmektedir. İstismarın her türüsüne şiddetle karşı olduğunu da söyleyen MHP, bilhassa kadın ve çocukların istismar edilmesinin mutlak suretle engellenmesini ve kadınlara yönelik negatif ayrımcılığa müsaade edilmemesini savunmaktadır. MHP ayrıca basın özgürlüğünü de savunmaktadır. Basının özgür olmasını, ancak devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, devletin kurucu iradesine, kamu düzenine aykırı söz ve eylemlerde bulunmamasını istemektedir. Bununla birlikte, insanların haysiyetlerini zedeleyecek, toplumsal hayatı olumsuz etkileyecek her türlü haber ve yayının denetim altında olmasını istemektedir. MHP yalan habere ve iftiraya karşı kişilerin cevap hakkı olması gerektiğini, bununla ilgili düzenlemeler yapılmasının uygun olacağını beyan etmektedir (MHP, 2009, s. 30-31).

2.2.2. İYİ Parti'nin temel hak ve özgürlüklere bakışı

Gelişmiş ve çağdaş bir toplum oluşturabilmenin, insanların üreticilik vasıflarının öne çıkarılmasıyla mümkün olacağını ifade eden İYİ Parti; sağlıklı bir hukuk sistemiyle ve her bakımdan özgür kişilerle sağlıklı bir demokrasiye kavuşulacağını iddia etmektedir. Geçmişte de kötü örneklerine rastlanıldığı gibi, devlet gücünün belli bir zümrede veya tek bir kişide toplanmasının acı sonuçlar doğuracağına inanan İYİ Parti, bu durumun özellikle bir güç zehirlenmesi yaratacağından ve yanlış kararlara kapı açacağından endişe duyduğunu parti programına yazmıştır. Seçimle gelenin seçimle gitmesi kuralının, çağdaş demokrasilerin en temel şartı olduğunu savunan İYİ Parti; kuvvetler ayrılığı, seçim süreleri ve denge-kontrol mekanizmaları gibi düzenlemelerle, olası bir güç zehirlenmesinin önüne geçilebileceğini iddia etmektedir. Kendisini hukukun, kurumların, hatta kanunların üstünde gören ve kendi düşüncelerini topluma dayatan kötü yöneticilerin elinde oyuncak olan demokratik sistemler, İYİ Parti'ye göre yukarıda bahsedilen tedbirleri almayanlardır. Bu saiklerle İYİ Parti, yeni bir anayasa yapacağını ve bu anayasanın özgürlükçü, demokratik ve çoğulcu olacağını iddia etmektedir. İYİ Parti, hukukun üstünlüğünü esas alan, bağımsız, tarafsız, kişilerin hak ve hukuklarını koruyan yeni bir anayasa istemektedir. Bu anayasada adil bir yargılamanın mümkün olacağını iddia eden İYİ Parti, yargı kararlarına uyulmamasının idareye yaptırım gerektirdiğini savunmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 6).

İYİ Parti seçim beyannamesinde de temel hakların korunması için basın ve ifade özgürlüğünün sağlanması gerektiğini savunmuş ve Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un bir ân önce yürürlükten kaldırılmasını istemiştir. İYİ Parti, bu yasa değişikliğine 'Sansür Yasası' diyerek basının ifade özgürlüğüne müdahale edildiğini iddia etmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 15).

İYİ Parti, iktidar olması durumunda; anayasaya temel hak ve özgürlüklerin yasama, yürütme ve yargı organlarını bağladığını açıkça yazacağını, özgürlüğün esas alınacağını, sınırlamanın istisna olacağını iddia etmektedir. Kişi onurunun dokunulmazlığını anayasal güvenceye alacaklarını belirten İYİ Parti, kanun hükmündeki kararnamelerle temel hak ve hürriyetlerin düzenlenmesine izin vermeyeceklerini vurgulamaktadır. İYİ Parti ayrıca, temel haklar konusundaki tutumunu açıklarken, İstanbul sözleşmesine de değinmektedir. İstanbul Sözleşmesi'ni kadınların hayat haklarını koruyan uluslararası bir güvence olarak gördüğünü; bu nedenle bu sözleşmenin bir ân önce uygulanmasına başlanılmasını istediklerini belirtmektedir. Ayrıca BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni temel alarak Çocuk Koruma Kanunu üzerinde değişiklikler yapmayı ve kanunu geliştirmeyi plânladığını da ifade etmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 20-21).⁴

⁴ İK6 yaptığı değerlendirmede, İstanbul Sözleşmesi'nin feshedilmesini doğru bulduğunu ve toplum ahlakının korunmasına yönelik her konuyu desteklediğini söylemiştir.

İYİ Parti, iktidar olması durumunda ayrıca, “Medya, İletişim ve Halkla İlişkiler Yasası” adında yeni bir yasa hazırlayarak siyasi otoritenin etkisinden uzak, bağımsız bir basın oluşturacaklarını iddia etmektedir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanlığının yetkilerini kısıtlayarak daha özgür düşünen bir kamuoyu oluşturacağını beyannamesinde de belirtmektedir. Ayrıca internet üzerinde siyasi ve idari baskı oluşturan kanun hükümlerinin iptal edileceğini söylemektedir (İYİ Parti, 2023, s. 28-29).

2.2.3. MHP ve İYİ Parti’nin temel hak ve özgürlüklere bakışlarının karşılaştırılması

Temel hak ve hürriyetler konusunda MHP ve İYİ Parti bazı konularda birbirlerine yakın, bazı konularda ise farklı görüşler öne sürmüşlerdir. MHP, parti programında, temel hak ve özgürlüklere değinmiş ve bunu devlet ve millet aleyhine olmamak şartına bağlamıştır. İYİ Parti ise temel hak ve özgürlüklerin sadece belli istisnalarda kısıtlanabileceği görüşünü savunmuş; bu nedenle temel hak ve özgürlükler konusunda kanun hükmünde kararnameler çıkarılmasına karşı çıkmıştır. MHP, kişilerin can ve mal güvenliğinin devletin teminatında olduğunu vurgularken İYİ Parti de kişilerin onur ve dokunulmazlığının anayasal güvenceye alınmasını istemektedir (İYİ Parti, 2018, s. 6; MHP, 2009, s. 28). MHP ve İYİ Parti, hukukun üstünlüğü ve kişilerin temel hakları konusunda da benzer görüşleri paylaşmışlardır. Her iki parti de kişilerin hak ve hukuklarının teminat altında olması gerektiğine inanmaktadır. MHP, idarenin çalışmalarının yargı denetiminde olması fikrini savunurken, İYİ Parti de yargı kararlarına uymayan kamu çalışanlarının yaptırımı maruz kalmasını istemektedir.

MHP ve İYİ Parti, basın özgürlüğü konusunda hem benzer hem de farklı görüşlere sahiptir. Her iki parti de basın özgürlüğüne vurgu yapmaktadır. Fakat MHP, sınırsız bir basın özgürlüğüne karşı çıkarken, İYİ Parti ise basının tamamen özgür bırakılmasını ve baskı altına alınmamasını istemektedir. MHP, basın özgürlüğünü, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne zarar vermeme şartına bağlamaktadır. MHP, basının yalan haber ve iftira konusunda daha duyarlı olmaya zorlanmasını savunmaktadır. Buna karşın İYİ Parti ise basının daha özgür olması gerektiğini savunmakta ve basınla ilgili yapılan düzenlemeleri ‘basına sansür’ olarak değerlendirmektedir. Ayrıca İYİ Parti basının kontrol ve baskı altına alınmasını eleştirmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 15; MHP, 2009, s. 30-31). Her iki parti arasındaki farklılıklardan bahsederken, İYİ Parti’nin, basın özgürlüğü konusunda mevcut durumdan şikâyetçi olduğu; basın özgürlüğü meselesine özellikle vurgu yaptığı, daha liberal bir pozisyon aldığı söylenebilir. MHP’nin ise basın özgürlüğünün gerekliliğinden bahsetmekle birlikte, bu konudaki özgürlüğün sınırsız olmadığına özellikle vurgu yaptığını, çeşitli gerekçelerle (devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne zarar vermeme) bunun sınırlandırılmasını savunduğunu ifade edebiliriz.

MHP, parti programında ayrı bir başlık olarak ele aldığı temel hak ve özgürlüklere 12 sayfa (28-40) yer vermiştir. İYİ Parti ise parti programında, temel hak ve özgürlükleri, demokrasi ve

hukuk başlığı altında değerlendirmiş, konuyu programında 3 sayfada (5-7) açıklamıştır. Yani MHP, İYİ Partiye göre temel hak ve özgürlükleri parti programında daha ayrıntılı bir şekilde ele almıştır (İYİ Parti, 2018, s. 1; MHP, 2009, s. 7).

3. BÖLÜM

MHP VE İYİ PARTİ'NİN TERÖR, DIŞ POLİTİKA VE GÖÇ SORUNUNA YAKLAŞIMLARI

Bu bölümde, MHP ve İYİ Parti'nin teröre bakışları, dış politikaya yaklaşımları ve göç meselesindeki tutumları karşılaştırılmalı olarak incelenecektir. Bu doğrultuda, bu bölümde her üç konuda da yine ilk olarak MHP'nin tavrı ele alınacak, sonrasında da İYİ Parti'nin görüşleri incelenecektir. Akabinde, her iki partinin bu meselelere bakış açıları benzerlik ve farklılıklar üzerinden değerlendirilecektir. Bu bölümdeki temel iddia, MHP ve İYİ Parti'nin, terör sorununu Türkiye'nin millî güvenliği açısından ele aldığı ve terörün her türlüşünü şiddetle reddettiğidir. Bu bağlamda her iki parti, terör konusunda birbiriyle benzer politikaları benimsemektedir. Buna karşın, terörle iltisaklı gördükleri HDP konusunda MHP çok daha sert bir tutum sergilerken İYİ Parti ise ikircikli bir yaklaşımda bulunmaktadır. Göç meselesinde ise İYİ Parti daha sert, MHP ise daha yumuşak bir üslubu tercih etmektedir. Ancak son yıllarda artan göç sorununa getirdikleri çözüm önerilerinde her iki parti, birbirlerine benzer çözüm önerileri sunmaktadırlar.

3.1. MHP ve İYİ Parti'nin Terör Sorununa Yaklaşımları

3.1.1. MHP'nin terör sorununa bakışı

MHP, terör konusunu, asayişin tesisi ve terörle mücadele başlığı altında ele almaktadır. MHP, kimden gelirse gelsin terörün ve şiddetin her türlüşüne karşı olduğunu, devletin geleceğini, milletin huzurunu tehdit eden her türlü terörle kararlılıkla mücadele edileceğini ifade etmektedir. Masum ile suçlunun mutlak suretle ayırt edilmesini savunan MHP, bu mücadelenin hukuk çerçevesinde sürdürülmesi gerektiğini beyan etmektedir. MHP, Türkiye'yi başta ekonomik ve demokratik gelişim noktasında büyük zararlara uğratan terörün sosyolojik nedenlerinin iyi analiz edilmesini ve terörle bu bağlamda etkili bir mücadele yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır. MHP, terörün kökünün kazınmasının, terörle bütün ülke çapında etkili bir mücadele sürdürülmesinin gerekli olduğunu, bunun için istihbarat ve teknoloji başta olmak üzere devletin bütün kaynaklarından yararlanılmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Terörü doğuran sebepler tek tek ortadan kaldırılmalıdır diyen MHP, güvenlik birimlerinin mücadelesinin yanında ekonomik ve sosyal kalkınma planının da ivedilikle uygulanmasına önem vermiş ve parti programında bunu beyan etmiştir. MHP, hem insanlığa hem Türk milletinin birliğine hem de devletin geleceğine karşı büyük bir tehdit olarak gördüğü terörü, şiddeti ve kendi çıkarları için bunlara onay verdiğini iddia ettiği zihniyetleri eleştirmiştir. Nitekim terörü Türkiye için birinci derecede tehdit ve tehlike olarak gördüğünü,

hem parti programında hem de seçim beyannamesinde söylemiştir (MHP, 2009, s. 121-123; MHP, 2018, s. 109-111).

MHP, Türkiye'nin gündeminden terörü tamamen çıkarabilmek için teröre destek veren unsurlarla da amansız bir mücadeleye girişilmesi gerektiğini ifade etmiş, hatta söz ve eylemleriyle terörü öven, terörü halkın temsilcisi olarak gören, siyaseten bölücülük yapan her kim olursa olsun, bunların teröre yardım ve yataklıktan yargılanacağını beyannamesine yazmıştır. Özellikle uluslararası arenada teröre verilen her türlü desteğin kesilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını, terörle mücadele için elzem görmüştür. Türkiye'nin ülkesinin güvenliğini başka devletlerin inisiyatifine bırakmadan, gerekli olan bütün askerî önlemleri almasını savunan MHP, seçim beyannamesinde Türkiye Cumhuriyeti'ni terörle terbiye etmeye kalkan, Türkiye'nin millî birliğini hedef alan bütün unsurlara karşı devletin tüm imkânlarının seferber edileceğini taahhüt etmiştir. Genel Başkan Bahçeli de terörle mücadele edilebilmesi için güvenlik güçlerinin zamanın şartlarına göre en üst seviyede her türlü donanım ve eğitime sahip şekilde yetiştirilmelerini elzem görmektedir. Zira terörün çok boyutlu, değişken yapısıyla ortaya çıktığına inanmaktadır. Bahçeli, terör sorununun basit bir asayiş sorunu olarak görülmesinin yanlış olduğunu savunmuştur. Terörle mücadelede yalnızca askerî tedbirlerin yeterli olmayacağını, teröre sağlanan iç ve dış yardımların tamamen kesilmesi gerektiğini, bunun için çok yönlü diplomatik eylem planlarının hazırlanmasının önemli olduğunu vurgulamıştır (AA, 2022, 15 Kasım; MHP, 2018, s. 109-110).

Bahçeli, Türkiye'nin en önemli sorununun bölücü, yıkıcı terör sorunu olduğunu ve terör meselesinin tamamen Türkiye'nin gündeminden çıkarılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bölücü terör bitirilmeden başka meselelerin kalıcı çözümünün de kesinlikle kolay olmayacağını da altını çizmiştir. Bahçeli, terör ve terörizmin asla masum olmadığını ve terörizmin insanlığın ortak düşmanları olduğunu düşünmektedir. Terörün her alandaki uzantılarına karşı amansız bir mücadelenin başlatılmasının elzem olduğu görüşüyle Bahçeli: "Meclis dâhil olmak üzere belediyelerden bürokrasiye, kentlerden dağlara kadar her yere yuvalanmış bölücü terörün ve destekçilerinin tamamı tasfiye edilmeli ve mutlaka cezalandırılmalıdır" demiştir (CNNTÜRK, 2022, 15 Kasım).

Bahçeli, teröre ülke içerisinde destek verildiğine dikkat çekerek HDP'yi terör örgütü PKK-YPG'nin siyasal uzantısı olarak nitelemektedir. Bahçeli, HDP'yi, terör örgütüyle iş birliği yapmakla suçlamakta ve kendi ifadesiyle 'terör sevici'lerin TBMM'de bulunmasının kabul edilemeyeceğinin söylemektedir. Özellikle, terör örgütüne eleman topladığı iddia edilen HDP'nin sözde Kürdistan ifadelerini kullanması, Bahçeli tarafından sert sözlerle eleştirilmiştir. Bahçeli; HDP'yi ve teröre destek verenleri ellerindeki bıçakla Türkiye'yi sırtından hançerleyen alçaklar olarak nitelemiştir (Habertürk, 2022, 11 Ocak). Bahçeli'nin görüşlerine paralel bir şekilde MK7 de, MHP'nin teröre karşı net bir tavır takındığını belirterek terörün siyasi uzantısı olan HDP'ye karşı olduklarını ifade etmektedir. İYİ Parti'nin ise siyasi kaygılar uğruna HDP'yle yan yana yürüdüğünü belirtmekte ve İYİ Parti'nin içerisinde bulunduğu ittifakın kapalı kapılar

ardında HDP'yle işbirliği yaptığını vurgulamaktadır. MK1 ise Akşener'in yaptığı bir gezi esnasında, 'Burası Kürdistan' diyen kişiye sessiz kalmasını eleştirmekte, bununla birlikte şehit yakınına küfreden vekile işlem yapılmamasını iki yüzlü bir tavır olarak görmektedir. Ayrıca MK1, terör örgütü PKK/YPG'nin hedeflerinin vurulmasına yönelik hazırlanan tezkere oylamasına İYİ Partili 37 vekilden yalnızca beşinin katılmasının, bu konuda samimi olmadıklarının bir göstergesi olduğunu ifade etmektedir. Akşener'in; Apo'nun heykelini dikeceğini söyleyen ve terör suçundan cezaevinde bulunan Selahattin Demirtaş'ı evinde misafir etmek ve onunla kahvaltı yapmak istemesi, MK1'e göre, İYİ Parti'nin terörün siyasi uzantısı olan HDP'ye karşı ikircikli yaklaşımını göstermektedir.

MHP, hukuk devleti ilkeleri doğrultusunda teröre karşı dirayetli bir mücadeleyi savunmaktadır. Teröre bahane edilerek istismar edilen, böylece terörü besleyen sosyal, ekonomik, kültürel ve idarî unsurların yok edilmesi gerektiğini savunan MHP, polis ve askerin yürüttüğü mücadeleyle birlikte sosyal ve ekonomik bir kalkınma programına ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Terörün kökünü kazımakta kararlı olduğunu söyleyen MHP, bireylerden cemaatlara, kişilerden kuruluşlara varana kadar onları koruyan, besleyen, teröre ve teröriste yardım ve yataklık yapan, göz yuman, hatta gönül veren kim ya da kimler varsa mutlaka yargıya hesap vermelerinin sağlanacağını belirtmiştir (MHP, 2018, s. 109-111).

Özellikle terörün kökünün kazınması konusunda söylemler geliştiren MHP'den bu konuyla ilgili birçok açıklama da yapılmıştır. MHP Genel Başkan Yardımcısı Semih Yalçın tarafından yapılan bir açıklamada, terörden kaçarak başka şehirlerimize yerleşen terör mağduru ailelere dikkat çekilmiş ve terörün kökünün mutlaka kazınması gerektiği söylenmiştir (Haberler.com, 2016, 21 Ağustos). Terörün tamamen bitirilebilmesi için MHP'nin her türlü desteği sağlayacağını altını çizen Yalçın, özellikle FETÖ ve PKK'ya karşı devletin ve hükümetin yanında olacaklarını ifade etmiştir (TGRT Haber, 2018, 18 Ocak).

MHP Genel Başkan Yardımcısı Yaşar Yıldırım da yaptığı bir değerlendirmede en önemli şeyin ülkenin millî güvenliği olduğunu savunmuştur. Irak ve Suriye örneklerini veren Yıldırım, güvenliğin olmadığı bir yerde ne özgürlük ne huzur ne de ticaretin olmayacağı şeklinde açıklamada bulunmuştur. Türkiye'nin onlarca yıldır terör belasıyla uğraştığını, ancak 15 Temmuz sonrası terörle mücadelede büyük bir ilerleme sağlandığını ve böylece yurt içinde terörün neredeyse sıfırlanma noktasına geldiğini belirtmiştir (T24, 2021, 7 Kasım).

3.1.2. İYİ Parti'nin terör sorununa bakışı

Terör meselesini "İç Güvenlik" başlığı altında değerlendiren İYİ Parti, dört noktada bu konuya bakışını açıklamıştır. Bütün terör örgütleriyle etkin bir mücadele yürüteceğini söyleyen İYİ Parti; başta PKK, FETÖ olmak üzere cihat örgütlerinin tamamıyla kararlı bir mücadeleye gireceğini, devletin bütün imkânlarını seferber ederek bu sorunu ortadan kaldıracığını parti programına yazmıştır. Dış bağlantılı olduğu bilinen teröre ve darbeci yapılanmalara müsaade

edilmeyeceğini ifade eden İYİ Parti, iktidar olmaları durumunda devletin siyasi, askerî ve ekonomik araç gereçleriyle terörle topyekûn mücadeleye devam edeceklerini beyan etmiştir. FETÖ'yü en büyük iç düşman olarak nitelendiren İYİ Parti, bu terör örgütüyle uzun süreli, etkin bir mücadeleye gireceğini ve FETÖ benzeri yapılanmaların bir daha ortaya çıkmaması için her türlü tedbirin alınmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca İYİ Parti, FETÖ'nün şehit ettiği 249 vatandaşa, 15 Temmuz darbe girişiminde bulunanları ve bunlara destek olanları adaletli bir şekilde ortaya çıkarmanın kendileri için namus borcu olarak gördüğünü ifade etmiştir. Terör faaliyetlerinin eyleme geçmeden engellenebilmesi bizim temel hedefimizdir diyen İYİ Parti, millî iradeye ve demokrasimize kast eden her çeşit terör faaliyetini iyi bir istihbaratla önleme kararlılığında olduğunu belirtmiştir (İYİ Parti, 2018, s. 33).

İYİ Parti, 2023 Seçim Beyannamesi'nde başta PKK/YPG, FETÖ ve IŞİD olmak üzere terör örgütlerinin tamamıyla devletin bütün güçlerinin seferber edilerek mücadele edileceğini ifade etmiştir. İYİ Parti ayrıca rüşvet, yolsuzluk, insan kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti gibi terörü besleyen kaynaklarla da mücadele edilmesi gerektiğini savunmaktadır. İYİ Parti, terörün iç dinamikler kadar dış dinamiklerce de desteklendiğini düşünmektedir. Bu bağlamda terörün maddi kaynaklarının kurutulması için uluslararası kurumlarla iş birliği yapılarak teröre kara para aktarmanın önüne geçilebileceğini belirtmiştir. İYİ Parti ayrıca uluslararası suç örgütlerinin yurt dışı faaliyetlerinin sonlandırılması için bölgesel ve uluslararası iş birliğine önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (İYİ Parti, 2023, s. 47).

Terörle mücadele konusunda önemli bir mesele de terörün siyasal bir uzantısının, partilerin terörle iltisakının olup olmadığı sorunudur. MHP terörle iltisaklı olmakla itham ettiği HDP'ye karşı İYİ Parti'nin de açıklamaları bulunmaktadır. Haber Global TV'de yayınlan "Jülide Ateş ile 40" adlı programa katılan Meral Akşener'e yöneltilen "İYİ Parti HDP'yi nereye konumlandırıyor?" sorusuna Akşener, "PKK, terör örgütünün yanına konumlandırıyor. Hep bunu söyledik" şeklinde cevap vermiştir (Gazete Duvar, 2020, 27 Eylül). Grup konuşmasında da bu konuya dikkat çekerek "HDP, PKK ile arasına mesafe koymalıdır" diyen Akşener, Kürdistan söyleminin terör söylemi olduğunu ifade etmiştir (Milliyet, 2021, 4 Kasım). Görüldüğü üzere İYİ Parti genel başkanı Akşener, HDP'nin terörle ilişkili bir parti olduğunu farklı açıklamalarında kabul etmektedir.

Yerelde yaptığımız mülakatlarda da İYİ Partililer; teröre karşı net bir tavır takınılmasını desteklediklerini, özellikle PKK/YPG ve FETÖ olmak üzere terörün her çeşidiyle mücadele edilmesi gerektiğini vurguladıklarını söylemişlerdir. Mülakat esnasında İYİ Parti Çorum üst düzey yöneticisi İK7, İYİ Parti'nin terörün her türlüyle mücadele edilmesi konusunda siyaset üstü bir tavır takındığını, teröre karşı yapılacak her türlü eylemi de desteklediğini dile getirmektedir. İK7, İYİ Parti'nin kesinlikle HDP'yle yan yana gelmediğini söylemekte, açıkça da HDP'nin terörü desteklediğini dolayısıyla da kapatılması gerektiğini Akşener'e göre çok daha net biçimde belirtmektedir.

İK5 ise Akşener'in Burası Kürdistan'dır, ifadesine sessiz kalmasının aslında ortamı germek ve bir provokasyona sebebiyet vermek istememesinden kaynaklandığını düşünmektedir. Bu bağlamda yine Akşener'i referans vererek HDP'nin olduğu yerde İYİ Parti'nin olmayacağını, İYİ Parti'nin olduğu yere ise HDP'nin yaklaşamayacağını vurgulamaktadır. İK5; şehit yakınına küfreden vekilin, bir provokasyona uğradığını, öfkeyle kendine hâkim olamayarak o çirkin sözleri sarf ettiğini, akabinde de şehit yakınından özür dilediğini ifade etmektedir.

Akşener, Bahçeli'nin, "HDP'nin kapısına hiç açılmamak üzere kilit vurulmalıdır" sözüne karşılık HDP'nin kapatılmasıyla ilgili net bir ifadede bulunmamıştır. Ayrıca Bahçeli'nin HDP'nin kapatılmasına yönelik açıklamalarına karşın Akşener, Cumhurbaşkanının HDP'yi kapatmayacağını iddia ederek "Erdoğan, HDP'yi kapatmaz" demiştir (Akit, 2020, 12 Aralık). Zira Akşener'e göre Erdoğan, HDP'nin kapatılması meselesini siyasi istismar olarak kullanmaktadır. Akşener'in yaptığı açıklamadan anlaşılacağı üzere, İYİ Parti hem HDP'yi terör örgütü PKK'nın yanında konumlandırmakta hem HDP'nin kapatılmasına yönelik sorulara Bahçeli'nin aksine kesin cevaplar verememekte hem de HDP konusunda ikircikli bir tutum sergilemektedir.

3.1.3. MHP ve İYİ Parti'nin teröre bakış açılarının karşılaştırılması

MHP, asayişin tesisi ve terörle mücadele başlığı altında ele aldığı teröre karşı hukuk çerçevesinde etkili bir mücadeleye girilmesini istemekte ve terörün kökünün kazanması gerektiğini savunmaktadır. İYİ Parti ise terör meselesini iç güvenlik başlığı altında değerlendirmiştir. İYİ Parti de terör örgütlerinin tamamıyla etkin bir mücadele gerektiğini savunmuştur (İYİ Parti, 2018, s. 33; MHP, 2009, s. 121).

MHP ve İYİ Parti, her alanda terörle etkili bir mücadele sürdürerek terörün yok edilebileceğini söylemektedir. İki parti de terörle mücadelenin devletin bütün kaynakları kullanılarak yapılması, özellikle istihbarattan ve teknolojiye dayanarak sürdürülmesi konusunda benzer görüşleri dile getirmektedir. MHP, askerî mücadeleyle birlikte ekonomik ve sosyal kalkınma planlarını da hayata geçirerek terörü ortaya çıkaran sebeplerin yok edilebileceğini savunmaktadır. İYİ Parti de MHP gibi, teröre karşı etkin mücadeleyle birlikte terörü doğuran sebeplerin ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmektedir. Hem MHP hem de İYİ Parti, uyuşturucu, insan kaçakçılığı gibi terörü besleyen dış kaynakların kurutulması noktasında da benzer görüşleri savunmaktadır. Bu bağlamda her iki parti de terör konusunda uluslararası iş birliğine önem vermektedir.

MHP, PKK terör örgütünün siyasi ayağı olarak HDP'yi görmektedir. Bu nedenle HDP'ye yönelik suçlamalarda bulunmaktadır. Hatta Bahçeli kesin bir dille HDP'yi, PKK ile eş görmekte ve HDP'nin kapatılarak bir daha böyle bir partinin açılmasına izin verilmemesi konusunda net bir duruş sergilemektedir (Karar, 2021, 2 Mart). İYİ Parti de HDP'yi terörle iltisaklı görmekte fakat Akşener, HDP'nin kapatılmasına yönelik bir söylemde bulunmamakta, hatta HDP'nin

kapatılmayacağını da iddia etmektedir (Akit, 2020, 12 Aralık). Akşener, Bahçeli'den farklı olarak, "HDP kapatılsın" dememektedir. MHP, İYİ Parti'den farklı olarak, HDP'nin kapatılması konusunda ısrarcı bir tutum takınmaktadır. MHP; İYİ Parti'nin HDP'ye karşı net bir tutum sergilemediğini, HDP'nin terörizmle olan iş birliğini görmezden geldiğini, HDP'yi terör örgütü PKK-YPG'nin siyasal uzantısı olarak görmediğini iddia etmiş, hatta Akşener'in HDP'yi Kürtlerin siyasal temsilcisi olarak gördüğünü belirtmiştir.

Bu eleştiriler özellikle Bahçeli tarafından yapılmakta olup Bahçeli, Akşener'i bu konuda doğrudan eleştirmektedir. Bahçeli, HDP'nin bölücü terör örgütü PKK'ya yardım ve yataklık ettiğini, örgütü alenen desteklediğini belirtmektedir. HDP konusunda diğer partilerin tutumunu eleştiren Bahçeli, "HDP'nin kapatılmasına karşı çıkan CHP'li sözcüler, demokrasi istismarcısı İP'in Başkanı ve AK Parti'nin içindeki bazı yöneticiler cevap versinler; Türk devletinin ihaneti beslemesi, mermi, bomba, mayın, keleş masraflarını karşılaması olacak ve makul görülecek şey midir?" şeklinde açıklama yapmıştır. Açıklamasında demokrasi istismarcısı olarak nitelendirdiği Akşener'in HDP konusundaki tutumunu eleştiren Bahçeli, Akşener'in HDP'ye yapılan ve terör örgütüne bir şekilde aktarılan hazine yardımına sessiz kalmasının bu durumu onayladığı anlamına geleceğini belirtmiştir (Haberler.com, 2020, 16 Aralık).

MHP'nin yerel yönetici ve üyeleriyle yaptığımız mülakatlar neticesinde MHP'nin İYİ Parti'yi terörün siyasi uzantısı olmakla itham ettiği HDP ile işbirliği yapmakla suçladığı görülmektedir. Buna karşın İYİ Parti ise bu ithamları reddetmekte ve HDP ile herhangi bir işbirliği yapmadıklarını, hatta HDP'yi terörle iltisaklı olarak gördüklerini beyan etmektedir. Buna karşın bir türlü HDP kapatılmalıdır, diyememektedir.

MHP, teröre bakışını parti programında sosyal hedef ve politikalar başlığı altında 4 sayfada (120-124) ele almaktadır. İYİ Parti ise teröre bakışını parti programında iç güvenlik başlığı altında 1 sayfada (33) incelemektedir. Buradan hareketle MHP'nin terör meselesine parti programında daha geniş bir yer ayırdığı söylenebilir (İYİ Parti, 2018, s. 2; MHP, 2009, s. 9).

3.2. MHP ve İYİ Parti'nin Dış Politika Anlayışları

Bu bölümde her iki partinin dış politika anlayışları üzerinde durulacaktır. Diğer konularda olduğu gibi bu konuda da öncelikle MHP'nin, sonrasında ise İYİ Parti'nin konuya dair yaklaşımlarına yer verilecek, ardından "MHP ve İYİ Parti'nin dış politika anlayışlarının karşılaştırılması" adını taşıyan kısımda, önceki iki kısımda aktarılan veriler ışığında, dış politika bahsinde iki partinin benzerlik ve farklılıkları ana hatlarıyla formüle edilecektir.

3.2.1. MHP'nin dış politika anlayışı

MHP, dış politikaya yaklaşımının Türkiye merkezli olduğunu ifade etmektedir. Bütün muhatap ülkelerle karşılıklı saygı çerçevesinde ilişkilerini yürütmeyi ve ülke çıkarlarını önceleyen millî bir politikayı savunan MHP; uluslararası hukuka göre kalıcı ve adil çözümler üreterek Türkiye'nin menfaatlerini korumayı amaçladığını parti programında belirtmektedir. MHP, bu sayede ülkenin millî güvenliğinin ve çıkarlarının korunacağına inanmaktadır. MHP gerek bölgemizde gerekse dünyada barışı sağlayabilecek, ülkeler arası işbirliğine dayanan etkili bir dış politika anlayışını benimsediğini açıklamaktadır. Ülkenin hem coğrafi hem de özel konumundan faydalanılarak lider ülke olabilmek için etkili bir dış politika izlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Dış politikada devlet ciddiyetine yakışan bir anlayışla hareket edilmesini gerekli görmektedir. MHP'ye göre dünyada sözü dinlenen, dostluğuna güvenilen, itibarlı ve güçlü bir Türkiye hayali mutlaka gerçekleştirilecektir. MHP, anlaşmazlıkların barışçıl yoldan çözülmesini, uluslararası hukuka uyulmasını, Türkiye'nin komşuları başta olmak üzere bütün dünya devletleriyle iyi ilişkiler kurulmasını, bölgesel ve küresel oluşumlarda etkin rol alınmasını savunan bir dış politika anlayışını hedeflediğini açıklamıştır. Bölgeyi kan ve gözyaşına boğan, Orta Doğu'yu istikrarsızlaştıran her türlü küresel projenin karşısında olduğunu söyleyen MHP; Orta Doğu, Kafkasya ve Balkanlar üçgeninde düzenin sağlanmasını temin edecek bir dış politika anlayışına sahip olduklarını beyan etmektedir. Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü, üniter devlet yapısı ve millî kültürü MHP'ye göre her türlü politikanın üstündedir, vazgeçilmezdir. MHP, başka devletlerin içişlerine karışmayacağını, başka devletlerin de Türkiye'nin iç meselelerine karışmaması gerektiğini savunmaktadır. Türkiye büyük ve köklü bir devlettir diyen MHP, Türkiye'nin tarihi geçmişi ve misyonu gereği onurlu bir dış politika izlenmesini savunmaktadır. Türkiye geçmişten bugüne kendisine karşı hasmane tutum sergileyen devletlere karşı uluslararası hukuktan doğan haklarını tereddütsüz şekilde kullanmalıdır diyen MHP, bağımsız, güçlü ve sonuç alıcı bir dış politikayı savunmaktadır. MHP, özellikle Türk dünyasıyla özel olarak ilgilenmekte ve buna göre dış politikasını şekillendirmektedir. Kıbrıs başta olmak üzere Türk milletini yaşadığı her coğrafya, MHP'nin ilgi alanına girmektedir. MHP Kafkasya, Orta Asya ve Balkanlar öncelikli olmak üzere Türklerin bulunduğu her bölgeyle sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri en üst seviyeye çıkarmak istemektedir. Bu bağlamda, soydaşlarımızla uluslararası hukuk çerçevesinde ilgilenilmesi ve bu yönde kurumsal işbirliği yapılanmaları oluşturulması istenmektedir. MHP, parti programında savunduğu temel görüşleri çerçevesinde komşu ülkelerle ve dünya devletleriyle iyi komşuluk, dostluk ve işbirliğine dayalı bir dış politika anlayışını seçim beyannamesinde de tekrarlamıştır (MHP, 2009, s. 124-126; MHP, 2018, s. 104-105).

MHP, parti programında belirttiği gibi seçim beyannamesinde de Türk dünyasına özel bir yer ayırmış ve dış politikada Türk dünyasının kendileri için çok özel bir konumda olduğunu altını tekrardan çizmiştir. MHP; Kıbrıs, Kafkasya, Balkanlar, Orta Doğu, Orta Asya gibi soydaşlarımızın yaşadığı ülkelerle her türlü sosyal kültürel yakınlaşmayı, siyasi ve ekonomik iş birliğini şiddetle savunmaktadır. MHP, gerekli kurumsal iş birliği birimleri oluşturarak başka

coğrafyalarda yaşayan soydaşlarımız ve akraba topluluklarla uluslararası hukuk çerçevesinde özel olarak ilgilenmek gerektiğini belirtmiştir. Coğrafi konumu nedeniyle Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan Türkiye, bu konumunun verdiği avantajla bölge ülkelerinin barış ve huzuruna katkı sağlayacak projeleri hayata geçirmeli ve var olan Türk Keneşi gibi projeleri desteklemelidir diyen MHP, bu bölge devletleriyle siyasi, kültürel ve ekonomik iş birliğinin güçlendirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır (MHP, 2018, s. 108).

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü ve Şanghay İşbirliği Örgütü gibi bölgesel kuruluşlarla daha fazla iletişim ve işbirliğinin önemine değinen MHP, bu örgütler üzerinden Türkiye'nin bölgede nüfuzunu ve gücünü arttırmasını istemektedir. MHP; parti programında vurguladığı üzere seçim beyannamesinde de Türkiye'nin İpek Yolu projesinde mutlaka ağırlığını hissettirmesini, bulunduğu konum itibarıyla de durumunu güçlendirmesi gerektiğini savunmaktadır. MHP, Doğu ile Batı arasında köprü durumundaki Türkiye'nin ticaretten enerjiye kadar birçok alanda etkin olmasını istemektedir. Güneydoğu, Uzakdoğu Asya ve Afrika ülkeleriyle etkin bir ekonomik işbirliği başta olmak üzere bütün ilişkilerimizin geliştirilmesini arzulamaktadır. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında barış ve huzurun yaşandığı, birçok medeniyete ev sahipliği yapan Ortadoğu'nun şimdilerde kan ve gözyaşının durmadığı, küresel güçlerin piyonları aracılığıyla savaş alanına çevirdiği bir bölge haline geldiğini savunan MHP, bahsedilen coğrafyada Türkiye'nin içinde olmadığı, herhangi bir sorumluluk üstlenmediği hiçbir meselenin çözüme kavuşturulamayacağını savunmaktadır (MHP, 2018, s. 106-107).

MHP dış politikada parti programında dile getirdiği görüşleri, 2018 Seçim Beyannamesinde de aynen savunmaktadır. MHP'nin dış politika anlayışına göre gerek bölgede gerekse dünyada barış ve huzurun sağlanabilmesi, ülkeler arasındaki karşılıklı saygı çerçevesinde gerçekleşebilecektir. MHP, başka devletlerin içişlerine karışmayı yanlış bulduğunu söylerken başka devletlerin de Türkiye'nin içişlerine müdahalesine şiddetle karşı olduğunu beyannamesinde de yazmıştır. Çok boyutlu bir dış politikayı savunduğunu söyleyen MHP, meselelere Türkiye'nin hak ve çıkarları ekseninde yaklaştığını vurgulamıştır. Türkiye'nin millî güvenliği, menfaatleri, huzur ve istikrarı her şeyden önceliklidir diyen MHP, uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının sonuna kadar savunacağını iddia etmektedir. Türkiye'nin başta komşuları olmak üzere bölge ve dünya devletleriyle karşılıklı saygıya dayanan bir işbirliğinden yana olduğunu belirten MHP, hâlihazırdaki sorunlara adil ve köklü çözümler bulmaya çalışacağını, partinin dış politika anlayışının bu minvalde şekilleneceğini seçim beyannamesine de yazmıştır (MHP, 2018, s. 104).

MHP'ye göre Kıbrıs, Türkiye'nin millî bir davasıdır. MHP'nin Kıbrıs üzerinde bir oldubittiye kesinlikle izin vermeyeceğinin, parti programında açıkça belirtildiği görülmektedir. MHP, Kıbrıs'ta iki ayrı milletin ve iki ayrı devletin bulunduğu; bu yalın gerçekliğin herkes tarafından kabulünün adaya barış ve huzur getireceği görüşünü savunmaktadır. MHP ayrıca, Kıbrıs'ta siyasi çözüm adı altında Türkiye'nin garantörlük haklarının etkisizleştirilmesine asla geçit verilmeyeceğini belirtmektedir (MHP, 2009, s. 127).

Parti programında açıkça belirtildiği gibi seçim beyannamesinde de Kıbrıs'ın önemi üzerinde duran MHP'ye göre Kıbrıs, Türkiye'nin tartışmasız en önemli millî davasıdır. Bundan dolayı MHP, şartlar ne olursa olsun, Türkiye'nin kurucu antlaşmalardan kaynaklanan, kendisi ve Kıbrıs için hayat memet meselesi olarak gördüğü yetkilerinden asla vazgeçmeyeceğini, bu yetkilerin aşındırılmasına katiyen izin vermeyeceğini açıklamıştır. Kıbrıs'ta mevcut durum ve çözümsüzlüğün Türkiye ve KKTC aleyhine kullanılmasına ve Rum kesiminin bundan nemalanmasına müsaade edilmemelidir diyen MHP; Türkiye ve KKTC'nin millî menfaatlerine zarar gelmemesi kaydıyla Rum kesimiyle BM nezaretinde görüşmeler yapılabileceğini söylemiştir. MHP'ye göre Kıbrıs'ta iki devletin, iki milletin, iki bölgenin varlığı kabul edilirse ve ancak bu gerçekler çerçevesinde bir yapılanmaya gidilirse kalıcı çözüm sağlanabilir (MHP, 2018, s. 108).

MHP Genel Başkanı Bahçeli yazılı bir açıklama yaparak da Kıbrıs üzerinde değerlendirmelerde bulunmuş ve bugün gelinen nokta itibariyle Kıbrıs'ta bir ortaklık devletinin kurulmasının mümkün olmadığını söylemiştir. Bahçeli her zaman masadan kaçan ve korkan tarafın Rum tarafı olduğunu belirtmiş, Rumların Türkleri çeşitli şekilde aldatmaya çalıştığı iddiasında bulunmuştur. Bahçeli, Kıbrıs Türklüğü bundan sonra geleceğiyle ilgili kâti kararını kendisi verecek diyerek Kıbrıs konusundaki düşüncelerini bu şekilde paylaşmıştır. Bahçeli ayrıca Kıbrıs konusunda MHP'nin görüşünü, iki ayrı devletin var olduğu gerçeğini bütün dünyanın kabullenmesinin en makul yol olacağı şeklinde açıklamıştır (NTV, 2021, 26 Haziran).

MHP, AB üyeliği konusuna ise bir hayat memet meselesi olarak bakmamaktadır. MHP'ye göre AB olmazsa olmaz bir önem taşımamaktadır. Çünkü MHP, AB'nin, Türkiye'nin temel tezlerine karşı bir duruş sergilediğini iddia etmektedir. MHP, Türkiye'nin bu birliğe mahkûm olmadığını, AB ülkeleriyle ilişkilerin karşılıklı saygı çerçevesinde sürmesi gerektiği fikrini savunmaktadır. AB'ye tam üyelik dışında başka bir seçeneği oyalama olarak değerlendiren MHP; AB'nin başta siyasi bölücülük olmak üzere Ege Adaları, Yunanistan, Ermenistan ve terör gibi hayati konularda Türkiye'nin görüşlerine karşı olduğunu iddia etmektedir (MHP, 2009, s. 128).

Öte yandan, AB'nin son dönemde Türkiye'ye çok daha ihtiyaç duyar hale geldiğini iddia eden MHP; Rusya, Çin ve ABD gibi güç odakları karşısında giderek etkisini kaybeden AB'nin terörizm, dış göçler ve kaçakçılık gibi büyük sorunlar yüzünden zor durumda olduğunu gözlemlediklerini belirtmektedir. MHP, Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğini, bu birliğe üye ülkelerin ve AB'nin Türkiye'ye olan yaklaşımlarının, tutumlarının belirleyeceğini öngörmektedir. Çünkü MHP, Türkiye'nin millî menfaatlerinin ve hassasiyetlerinin AB tarafından saygıyla karşılanmasının gerekli olduğunu savunmaktadır. AB'nin Kıbrıs, Yunanistan ve Ermenistan söz konusu olduğunda Türkiye'nin millî menfaatlerinin karşısında konumlanmasının kabul edilemeyeceğini savunan MHP; başta terör olmak üzere Türkiye'nin millî meselelerinde karşımızda olmamaları kaydıyla üyelik görüşmelerinin sürdürülmesinin daha doğru olacağını iddia etmektedir. Ayrıca üyelik müzakereleri Türkiye'ye karşı bir tehdit, şantaj ve baskı unsuru olarak kullanılamaz diyen MHP; esasında Avrupa Birliği meselesini bir

kader olarak görmediğini seçim beyannamesinde de açıkça belirtmiştir (MHP, 2018, s. 104-106).

Nitekim MHP Genel Başkanı Bahçeli, Türkiye'nin sınır uçlarıyla oynamakla suçladığı AB ülkelerini, sabrımızı zorluyorlar diyerek çok sert bir şekilde eleştirmektedir. Avrupa Birliği Dış İlişkiler Konseyi'nin tam da 15 Temmuz Millî Birlik Günü'ne denk getirerek aldığı kararları eleştiren Bahçeli, seçilen tarihin son derece manidar olduğunu söylemiş ve AB'nin aslında kimlerle iltisaklı olduğunun gün gibi ortada olduğu şeklinde bir açıklama yapmıştır. Bahçeli, AB'nin, "Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerini bahane ederek ülkemize hasmane bir tutum takınması millî egemenliğimize, uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarımıza açık bir saldırıdır, hukuksuzluktur, adaletsizliktir. Türkiye'nin AB'ye üyeliği adeta bir yılan hikâyesine dönüşmüştür" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Bahçeli, AB'nin bu tutumlarına rağmen ısrarla bu birliğin peşinde koşmanın anlamının olmadığını, gerekirse üyeliğin tartışmaya açılmasında fayda olduğunu vurgulamakta ve Türkiye'nin Avrupa Birliğine mahkûm, mecbur olmadığını söylemektedir (TRT HABER, 2019, 20 Temmuz).

Ekrem Yaşar Akçay da 24 Haziran Seçimleri Sürecinde Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinde Avrupa Birliği ile İlişkiler isimli makalesinde MHP'nin AB'ye bakışını yukarıda değinildiği gibi ele almıştır. Akçay, bu tez çalışmasında da vurgulandığı gibi, MHP'nin AB'yi olmazsa olmaz bir yapı olarak görmediği değerlendirmesinde bulunmuştur (Akçay, 2018, s. 2180).

MHP dış politikasını çok yönlü bir zeminde oluşturmuştur. AB'yle ilişkilerin yanı sıra Balkan ülkeleriyle ve ABD'yle olan ilişkilere ve özellikle komşularımızla iyi ilişkiler kurulması konularına vurgu yapmaktadır. Zira MHP, ülkenin istikrarlı bir politika izleyerek uluslararası güvenilirliğini ve güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir. MHP, coğrafyanın neredeyse her yanında var olmuş ve Balkanlar'dan Kafkasya'ya, Ortadoğu'dan Orta Asya'ya kadar çok değişik kültürlerle etkileşimde bulunmuş olan Türkiye'nin, millî kaynaklarının tamamını harekete geçirerek güçlü, akılcı ve dinamik bir dış politika oluşturması gerektiğini savunmaktadır. MHP bu bağlamda, ABD ile ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi, iki egemen, eşit devletin bütün ilişkilerinin karşılıklı saygıya ve güvene dayalı olarak yürütülmesi gerektiğini söylemektedir. Bölgesinde barış ve istikrarın hüküm sürmesini amaçlayan MHP, Rusya ve İran başta olmak üzere bütün bölge ülkeleriyle dostane ilişkiler kurulmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca Afrika'dan Uzak Doğu'ya kadar her coğrafyada ekonomik bir işbirliğinin sağlanması, MHP açısından büyük önem arz etmektedir. MHP, Irak'ın parçalanmasına karşı çıktığını, bu ülkenin toprak bütünlüğünün korunması gerektiğini, bununla birlikte Irak'taki Türkmenlerin hak ve hukukunun teminat altına alınmasının da şart olduğunu söylemektedir. MHP, Türkiye'nin millî güvenliği için büyük tehlike oluşturan Irak topraklarındaki terörün yok edilmesi konusuna özel bir önem vermektedir (MHP, 2009, s. 129; MHP, 2018, s. 107).

MHP, Irak üzerinden Türkiye'ye yönelen terör tehlikesine karşı tutumunu, Suriye için de sergilemektedir. MHP, Suriye meselesini Türkiye'nin millî bekası açısından son derece önemli

gördüğünü belirtmektedir. Suriye'nin barış ve huzura kavuşmasını, her bakımdan yaralarını sarmasını, Türkiye'nin sınırları boyunca güvenliğin sağlanmasını, bertaraf edilen terör yapılanmasına bir daha fırsat verilmemesini ve bu ülkedeki Türk halkının millî menfaatlerinin teminat altına alınmasını önemseydiğini belirtmektedir. MHP bu sebeple Suriye topraklarında gerçekleştirilen Zeytin Dalı ve Fırat Kalkanı operasyonlarına mutlak destek verdiklerini beyan etmektedir (MHP, 2018, s. 107).

MHP ayrıca etkili bir dış politika oluşturabilmek amacıyla devletin sahip olduğu askeri güç dâhil bütün imkânların seferber edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. MHP, NATO'da Türkiye'nin müttefiki olan ABD ile karşılıklı saygıya ve işbirliğine dayalı bir politika anlayışına sahip olduğunu seçim beyannamesinde yazmaktadır. Dünya barışı için Türkiye-ABD işbirliği ve stratejik ortaklığının önemine de vurgu yapmaktadır. MHP, ABD ile olan bütün ilişkilerde Türkiye'nin hak ve menfaatlerinin gözetilmesi gerektiğini belirtmektedir (MHP, 2018, s. 104-105). MHP özellikle terör örgütlerine sağlanan uluslararası yardımlardan rahatsız olduğunu da ısrarla dile getirmektedir. Türkiye'nin terörle işbirliği içerisinde olan ülke ve oluşumlara mesafeli, hatta karşı bir tavır sergilemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle MHP Genel Başkanı Bahçeli, bölücü terör örgütü PKK/YPG'nin NATO'ya üye ülkelerce desteklenmesinin kabul edilemeyeceğini söylemiş ve bu örgütlerin üyelerinin hiçbir rahatsızlık duymadan NATO üyesi ülkelerde gezdiğini vurgulamıştır. Finlandiya ve İsveç gibi ülkelerin teröre açık desteği ortadayken bunların NATO üyeliği söz konusu dahi olamaz diyen Bahçeli, NATO'nun Türkiye için vazgeçilmez olmadığını vurgulamış ve gerekirse Türkiye'nin menfaatleri için NATO'dan çıkmak dâhil her seçeneğin değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Ulusal Kanal, 2022, 24 Mayıs).

Bahçeli bir başka açıklamasında ise Rusya-Ukrayna Savaşı'yla ilgili değerlendirmeler yapmıştır. Bahçeli bu değerlendirmesinde Rusya'yı sert sözlerle eleştirmekte ve suçlamaktadır. Bu bağlamda Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunmaktadır. Dolayısıyla Kırım'ın ve Donbas'ın ilhakı ve işgalini gayrimeşru görmektedir. Bahçeli, Rusya'nın Ukrayna işgalinin haksız ve hukuksuz olduğunu savunmaktadır. Bahçeli, Rusya-Ukrayna Savaşı'nda uluslararası kuruluşların da acziyet içerisine düştüğünü, bilhassa da AB ve NATO'nun yetersiz kaldığını söylemiştir. Buradan hareketle NATO'nun suni büyüme çabalarına girmesini de eleştirmekte, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yalnızca müzakerelerle çözüme kavuşacağını ifade etmektedir (NTV, 2022, 3 Mart).

MHP Genel Başkan Yardımcısı Mevlüt Karakaya, bu tez çalışması kapsamında kendisine yöneltilen, "Türkiye'nin NATO üyeliğinin, bugüne kadar, ülkenin çıkarları açısından fayda mı yoksa zarar mı getirdiğini düşünüyorsunuz? Bunları bir teraziye koyacak olsak, hangi taraf ağır basar? Neden?" sorularına MHP'nin bütün siyasi anlayışının Türk milletinin menfaatleri doğrultusunda oluştuğunu söyleyerek cevap vermiştir. Karakaya bu bağlamda, MHP için Türk devletinin hak ve hukukunun güvence altına alınmasının birincil öncelikleri olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin özellikle güvenlik endişesi sebebiyle NATO'ya dâhil olduğunu belirten

Karakaya, o günden bugüne kadar geçen zaman zarfında Türkiye uluslararası anlaşmalara ve NATO'ya karşı sorumluluklarını her daim yerine getirmiş olduğunu; ancak NATO için aynı şeyi söylemelerinin mümkün olmadığını dile getirmiştir. NATO üyesi ülkelerin özellikle PKK terör örgütü konusunda gerekli adımları atmaması ve Türkiye'nin güvenlik tezlerine karşı bir tutum sergilemesi MHP'nin NATO'ya bakışını olumsuz etkilemektedir, diyor Karakaya; hatta bu konuda bizzat Genel Başkanımız Devlet Bahçeli "NATO ile doğmadık NATO'suz da yok olmayız" ifadesini kullanmış, yine "Türkiye NATO'dan çıkmak dâhil her seçeneği değerlendirmelidir" sözüyle MHP'nin NATO hakkındaki görüşünü birinci ağızdan Türk kamuoyuyla paylaştığını ifade etmiştir. Karakaya'ya, İsveç'in NATO üyeliğine yönelik olarak MHP'nin tutumuyla ilgili yönelttiğimiz, "çalışmamızda, MHP Lideri Sayın Bahçeli'nin yaptığı açıklamalara referansla; İsveç'in NATO'ya üyeliğine MHP'nin karşı olduğunu belirttik. Ancak bu tez çalışmasının tamamlanmaya çalışıldığı günlerde mecliste yapılan oylamada MHP buna 'evet' oyu verdi. Bu tutum değişikliğinin temel sebebi nedir?" sorusuna Karakaya, Genel Başkan Devlet Bahçeli İsveç'in NATO üyeliğine başvurması üzerine yaptığı bir değerlendirmede İsveç'in özellikle PKK ve diğer terör örgütlerine vermiş olduğu her türlü desteği sonlandırmasını, bu terör örgütlerinin ülkelerinde sürdürdüğü faaliyetlere de derhâl son vermesini söylemiş ve İsveç'in NATO üyeliğinin ancak bu şartların yerine getirilmesi koşuluyla kabul edileceğini söylediğini hatırlatmıştır. İsveç'in NATO üyeliğine ilişkin karar sürecinde, Türkiye'nin İsveç ve diğer NATO üyeleriyle yürüttüğü yoğun diplomatik görüşmeler, İsveç'in terör örgütlerine karşı tutumunu değiştirmesi ve bu konuda Türkiye ile işbirliği yapma konusunda güvenceler vermesi gibi gelişmeler yaşandığını söyleyen Karakaya; dolayısıyla MHP'nin tutumunda özü itibarıyla bir değişiklik bulunmadığını ifade etmektedir. Karakaya, burada önemli olanın Türkiye'nin ulusal güvenlik ve dış politika çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi yönünde atılan adımların, stratejik bir bakış açısıyla değerlendirilmesi olduğunu belirtmektedir.

3.2.2. İYİ Parti'nin dış politika anlayışı

İYİ Parti, Türkiye'nin çıkarlarını korumaya ve egemenlik haklarını savunmaya dayalı bir dış politikayı savunduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin konumu, tarihi ve doğal zenginlikleri gerçekçi bir bakış açısıyla incelenerek millî bir dış politika anlayışı oluşturulmuştur diyor İYİ Parti, Atatürk'e referans vererek, 'yurtta sulh, cihanda sulh' ilkesini benimsediğini açıklamıştır. İktidara gelmesi durumunda her alanda çok yönlü bir dış politika izleyeceğini vurgulayan İYİ Parti'ye göre sonuç odaklı bir politikayla istikrarlı, caydırıcı, barışçı, etkili, uluslararası hukuka dayalı bir anlayış, dış politikada hâkim kılınmalıdır. İYİ Parti, Türkiye'nin AK Parti iktidarında uluslararası arenada ve dış politikada yalnız kaldığını, böylece giderek Ortadoğululaştığını iddia etmektedir. İYİ Parti, iktidara gelmesi durumunda, Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşlara bağlı kalınacağını, altında imzası olan uluslararası bütün antlaşmalara uygun hareket edileceğini; komşu ve müttefiklerden de aynı hassasiyetin beklendiğini ifade etmektedir. İYİ Parti, dış politikada karşılıklı saygı ilkesi

çerçevesinde ülkelerin birbirlerinin içişlerine karışmaması gerektiğini, seçim beyannamesinde vurgulamıştır. İYİ Parti, Türkiye'nin millî güvenliği ve menfaatlerinin dış politikanın şekillenmesinde önem arz ettiğini savunmakta ve başta Türkiye'nin komşuları olmak üzere, bölge devletleriyle iyi ilişkiler kurulmasını önemsettiğini dile getirmektedir. Özellikle Türkiye'nin derin ilişki içinde olduğu Batı dünyası ile olan ilişkilerin daha da geliştirilmesini istemektedir. Ekonomik, politik ve askerî olarak her geçen gün daha da büyüyen Asya Pasifik ülkeleriyle de karşılıklı çıkara dayanan ilişkiler kurulmasının önemini de dile getirmektedir. Bütün bunların hayata geçirilebilmesini ve gerçek bir dış politika izlenebilmesini, yeniden yapılandırılmış, profesyonel bir Dışişleri Bakanlığının oluşturulmasında gören İYİ Parti; dış politikada yaşanan gelişmelerin bir iç politika malzemesi yapılmaması gerektiğini de belirtmektedir. İYİ Parti, AB-Türkiye arasındaki tam üyelik sürecinin doğru yürütülmediğini düşünmekte ve sürecin karşılıklı çıkar ilişkisine dayanmadığını iddia etmektedir. İYİ Parti, Türkiye-AB ilişkilerinin seyrinin, Balkanlar başta olmak üzere Kafkasya ve Ortadoğu'yu da etkilediğini savunmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 62; İYİ Parti, 2023, s. 43-44).

İYİ Parti, ülkenin dış politikasının önemli bir ayağını Türk dünyasının oluşturduğunu belirtmekte ve bu doğrultuda Türk dünyasıyla ilişkilerin geliştirilmesini gerekli görmektedir. Ayrıca İYİ Parti, Türk Cumhuriyetlerinin, dost ve akraba toplulukların yanı sıra ortak inanç ve kültürü paylaştığımız insanları da kardeş kabul ettiğini söylemektedir. Balkanlar'daki soydaşlarımızın Avrasya coğrafyasının vazgeçilmez bir parçası olduğunu dile getiren İYİ Parti, bu soydaşlarımızın Türkiye ile buldukları ülkeler arasında bir köprü vazifesi gördüklerine inandığını ifade etmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 62).

İYİ Parti, iktidar olması durumunda, başta Avrupa Türkleri olmak üzere farklı bölgelerdeki vatandaşların eğitimsel, kültürel ve sosyal konulardaki her türlü sorunlarıyla ilgilenileceğini ve bu meselelere çözüm üretileceğini belirtmektedir. Ayrıca Ortadoğu'da barış ve huzurun, bölge gerçeklerine uygun davranılmasıyla ve bunun zamana yayılmasıyla mümkün olabileceğini iddia etmektedir. Bölgedeki istikrarsızlık, buradaki devletlerin dünya ile kaynaşmasını engellemektedir diyen İYİ Parti, kendi bölgesine, kaynaklarına, haklarına sahip çıkamayan devletlerin topraklarında terör örgütlerinin yuvalandığını vurgulamaktadır. İYİ Parti, bu gerçeklerden hareketle, bölgede yuvalanan terörle mücadele kapsamında bölge ülkeleriyle ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapılmasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Bölge ülkelerinin içişlerine müdahil olmadan bu coğrafyaların hâlihazırdaki sorunlarının çözülmeye çalışılmasının ve bu ülkelere karşı olası bir dış müdahaleyi engelleyerek barış ve huzuru sağlamak için onlarla iyi komşuluk ilişkileri kurulmasının önemine vurgu yapmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 62).

Kıbrıs'ın Türkiye açısından millî bir dava olduğunu savunan İYİ Parti, Türkiye'nin millî güvenliğinin de Kıbrıs'la doğrudan bağlantılı olduğunu iddia etmektedir. İYİ Parti, adada kalıcı bir barışın ancak karşılıklı saygıyla ve antlaşmalara bağlı kalınmasıyla mümkün olacağını ifade etmektedir. İYİ Parti'ye göre 1960'taki Garanti ve İttifak antlaşmaları sonucu sağlanan güvenlik

ortamında iki farklı devlet olarak yaşamak en doğru çözüm yoludur. Adadaki Türk halkıyla Türkiye'nin tarihî, vazgeçilmez hak ve bağları vardır diyen İYİ Parti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin her daim yanında olduğunu beyan etmektedir. Uluslararası toplum ve uluslararası kuruluşlar tarafından tanınmayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin varlığının tanınmasının, ekonomisinin güçlendirilmesinin, iki toplumlu, iki devletli adil ve kalıcı bir barışın anahtarı olduğunu savunmaktadır. Kıbrıs Rum Kesimi'nin, adanın eşit ve ortak sahibi olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni yok sayarak adanın doğal kaynaklarında hak iddia etmesine karşı çıkan İYİ Parti, bilhassa hidrokarbon kaynaklarının Rumlar tarafından tek taraflı araştırılmasını kabul etmediğini söylemektedir. Ayrıca Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesine saldırı anlamı taşıyan faaliyetlerinin engellenmesi gerektiğini de vurgulamıştır. Komşuluk ilişkilerini de önemseydiğini iddia eden İYİ Parti, başta Yunanistan olmak üzere komşu ülkelerle Türkiye arasındaki sorunların çözülmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, iktidara gelmeleri durumunda, Yunanistan konusunda itidalli davranılacağını, iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların diyalog yoluyla ve iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde çözülmesi gerektiğini dile getirmektedir. 1923 Lozan ve 1947 Paris Antlaşmaları, sorunların çözümünde esas alacağımız ilkeler olacaktır diyen İYİ Parti, Yunanistan'ın uluslararası hukuku çiğneyen yaklaşımlarına müsaade edilmeyeceğini, Türkiye'nin meşru haklarının ihlaline sessiz kalınmayacağını da belirtmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 63-64).

Öte yandan, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nden yararlanarak bölge ülkeleriyle olan işbirliğini ve dayanışmayı arttırmayı hedeflediğini ifade eden İYİ Parti, Karadeniz'in coğrafi konumunun buna çok elverişli olduğunu öne sürmektedir. Diğer yandan, devletlerin dış politikalarındaki diğer önemli meseleleri, terörle mücadele ve dış göçlerdir diyen İYİ Parti, dış göçlerin ve terörün, ülkeleri tehdit eder boyutlara ulaştığını iddia etmektedir. Savaşlar neticesinde yaşanan olumsuzlukların hem uyuşturucu hem de silah ve insan kaçakçılığını ortaya çıkardığını savunan İYİ Parti, bunlarla uluslararası düzeyde mücadele yürütmenin şart olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda İYİ Parti'nin, özellikle dış göçlerin engellenebilmesi için diğer devletlerle işbirliği yapılmasına önem verdiği görülmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 63-64).

Kendi iktidarlarında, Türkiye'nin AB'ye tam üye olması için çalışacağını ifade eden İYİ Parti, adalet ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde bu üyelik sürecinin tamamlanmasını amaçlamaktadır. AB ile Türkiye arasındaki gümrük birliği ve vize serbestliği konuları başta olmak üzere anlaşmazlıkların giderilmesine yönelik adımlar atılacağı belirtilmektedir. İYİ Parti, AB ile Türkiye arasındaki sorunların çözümü için öncelikli olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Konsey'in diğer hukuki belgelerine uyum sağlanmasına yönelik çalışmalarda bulunulacağını ifade etmiştir. Başta Türkiye'nin komşuları olmak üzere bölge ve dünya ülkeleriyle olan ilişkilerin en ileri noktaya taşınmasını hedefleyen İYİ Parti, ülkeler arasındaki sorunların çözülmesine, var olan olumsuzlukların giderilmesine yönelik adımlara öncülük edeceğini beyan etmiştir. İYİ Parti, Türkiye'nin hedefi olarak uluslararası arenada barış, istikrar ve işbirliğini esas alacağını belirtmektedir. Mısır ve İsrail başta olmak üzere Türkiye'nin sorunları olan ülkelerle, sorunların diyalog yoluyla çözülmesine yönelik çalışmalar

yapılacağını dile getirmektedir. İYİ Parti ayrıca, AK Parti Hükümeti'nin başka ülkelerinin içişlerine karışarak taraf tutmasını eleştirmiş; kendi iktidarlarında, çözümleri kolaylaştıran taraf olacaklarını ifade etmiştir (İYİ Parti, 2023, s. 44).

İYİ Parti, iktidara gelmesi hâlinde, Türkiye'nin NATO ile olan ilişkilerini millî çıkarlara uygun olarak sürdüreceğini ve NATO'ya Türkiye'nin katkılarını devam ettireceğini söylemektedir (İYİ Parti, 2023, s. 45). Tolga Akalın bu tez çalışması kapsamında yapılan mülâkatta kendisine yöneltilen, "Türkiye'nin NATO üyeliğinin gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Türkiye'nin NATO üyeliğinin bugüne kadar, ülkenin çıkarları açısından fayda mı yoksa zarar mı getirdiğini düşünüyorsunuz? Bunları bir teraziye koyacak olsak, hangi taraf ağır basar? Neden?" sorularına cevaben; Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı döneminde uyguladığı denge politikasının savaş sonrasında Sovyet tehdidi nedeniyle işlevsiz hale geldiğini, bu gelişmeler üzerine Türkiye'nin güvenlik endişesiyle mecburen NATO'ya dâhil olduğunu belirtmiştir. Akalın, üyelik sürecinin zamanla Türkiye aleyhine bağımlılık oluşturduğunu iddia ederek Türkiye'nin NATO'dan ayrılmasının teknolojik alt yapı, silah ve mühimmat yetersizliği nedeniyle mümkün görünmediğini belirtmiştir. Akalın, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu olumsuz şartlar giderilmeden ve Türkiye'nin güvenliği her anlamda sağlanmadan, önümüzdeki yirmi-otuz yıllık süreçte NATO'dan ayrılmamızın mümkün olmadığını söylemiştir.

Türkiye ve ABD'nin eşit ve müttefik iki ülke olduğunu savunan İYİ Parti, ABD'yle karşılıklı güvene dayalı ilişkilerin kurulacağını, ABD'nin PYD/YPG'ye olan açık desteğinin ise kabul edilemeyeceğini ve bu desteğin sonlandırılması gerektiğini belirtmektedir. İYİ Parti, ABD'nin karşısında yer alan Rusya'yla da denge politikası kurulması gerektiğini düşünmektedir.

Bu kapsamda, Rusya ile dostane ilişkiler kurmak isteyen Türkiye, Rusya ve Ukrayna arasındaki sorunlara uluslararası hukuk çerçevesinde çözüm bulmalıdır diyen İYİ Parti, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliği konusunda Ukrayna'ya olan desteğin süreceğini seçim beyannamesinde de belirtmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 45).

Akşener, Ukrayna - Rusya Savaşı'yla ilgili yaptığı bir değerlendirmede de Rusya'yı saldırgan ve yayılcı olarak itham etmiş ve bu durumun, Avrupa için bir tehdit oluşturduğunu söylemiştir. Ayrıca, Rusya Lideri Vladimir Putin'in, "Çarlık rüyası" gördüğünü öne sürmüştür (Memurlar.net, 2022, 25 Mayıs).

İYİ Parti'nin dış politikaya dair temel görüşleri, yukarıda aktarılanlardan ibarettir. Sıradaki kısımda, MHP ve İYİ Parti'nin, dış politika bahsinde benzerlik ve farklılıkları ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.2.3. MHP ve İYİ Parti'nin dış politika anlayışlarının karşılaştırılması

MHP ve İYİ Parti, dış politikada Türkiye'nin millî çıkarlarını ve güvenliğini önceleyen, uluslararası barışı isteyen bir yaklaşımı benimsemiştir. MHP, millî çıkarların korunması için

bölgesel ve küresel oluşumların içerisinde yer alarak dış politikada istikrarın ve dünya barışının sağlanmasında Türkiye'nin etkin bir rol oynamasını istediğini dile getirmektedir (MHP, 2009, s. 124-125). İYİ Parti de ülke istikrarının ve dünya barışının sağlanması için uluslararası kuruluşlarla birlikte hareket edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu kuruluşlarda yapılacak her türlü faaliyette ülke çıkarlarının ön planda tutulmasını istemektedir. Dolayısıyla İYİ Parti, Türkiye'nin komşuları, bölge ülkeleri ve dünya devletleriyle iyi ilişkiler kurulması gerektiğini savunmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 62). Bu bağlamda her iki parti de uluslararası ilişkilerde millî bir tutum sergilemektedir. Gerek MHP gerekse İYİ Parti, Türkiye'nin komşularıyla iyi ilişkiler kurmasını önemsemektedir. Her iki parti de komşu ülkelerin istikrarlı olmasını ve bu ülkelerden Türkiye'ye yönelik tehditlerin önlenmesini istemektedir.

Her iki parti, Türk dünyası konusunda da benzer görüşleri dile getirmektedir. MHP, seçim beyannamesinin dış politika başlıklı bölümünde Türk dünyasına ayrı bir başlıkta değinmiş ve Türk dünyası ile ilişkilere özel bir önem vermiştir. MHP dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış Türk soydaşlarının bulunduğu ülkelerle Türkiye'nin her türlü ilişkisini geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır. MHP'nin, özellikle soydaşlık bağlarıyla sosyal ve kültürel yakınlaşmayı, siyasi ve ekonomik iş birliğini hedeflediği görülmektedir. MHP, ekonomik kalkınma gibi stratejik planlar yapılarak Türk dünyasında birliktelik sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Stratejik ortaklığın, başta var olan Türk Keneşi gibi ortaklıklarla ve yeni kurulacak birliklerle güçlenerek devam etmesini istediği görülmektedir (MHP, 2018, s. 108). İYİ Parti de Türk dünyasına ayrı bir önem atfetmiş ve Türk dünyası ile iyi ilişkiler kurulmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. İYİ Parti, Türk toplulukları ve devletleriyle olan karşılıklı ilişkilerin, ortak inanç ve kültürü taşıyan topluluklarla da kurulması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Türkiye'nin, Türk toplulukları arasında köprü vazifesi görmesini istediğini ve Balkanlar da dâhil olmak üzere bütün Türk topluluklarının birlik içerisinde olması gerektiğini belirtmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 62). Görüldüğü gibi, MHP ve İYİ Parti, Türk dünyası konusunda da birbirine benzer görüşleri savunmakta ve yazılı metinlerinde Türk dünyasına özel bir yer ayırmaktadır. Her iki parti de Türk dünyası ve Türk soydaşlarının yaşadığı her bölgeyle iyi ilişkiler kurulması gerektiğini savunmaktadır.

Ayrıca her iki parti de Kıbrıs sorununu millî bir mesele olarak görmektedir. Her ikisi de Kıbrıs'ta çözümün iki devletli, iki milletli bir yapıyla gerçekleşeceğini, Türkiye'nin garantörlük haklarının da sonuna kadar korunması gerektiğini vurgulamaktadır. MHP, Türkiye'nin uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan hakları doğrultusunda Kıbrıs'ta Türklerin aleyhine olabilecek hiçbir 'oldubitti'ye izin verilmemesi gerektiğini belirtmekte, Kıbrıs'ta iki ayrı millet ve iki ayrı devlet gerçeğinin bütün dünya tarafından kabul edilmesinden başka çözüm yolunun olmadığını düşünmektedir (MHP, 2009, s. 127). İYİ Parti, Türkiye'nin millî güvenliğini Kıbrıs'ın güvenliği ile ilişkilendirmekte ve adada kalıcı bir çözüm sağlanması gerektiğini ifade etmektedir. İYİ Parti, kalıcı çözüm yolunun, adadaki iki devletin karşılıklı saygı çerçevesinde, sulh yoluyla birlikte yaşamasından geçtiğini dile getirmektedir. İYİ Parti adada iki millet, iki

devlet gerçeğinin kabullenilmesinin adaya barış ve huzur getireceğini beyan etmekte ve KKTC'nin her daim yanında olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca İYİ Parti, KKTC'nin tanınması ve ekonomik olarak desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 63-64).

MHP ve İYİ Parti, dış politikada ticarete ve bu bağlamda kurulacak uluslararası iş birliklerine önem vermeleri açısından da benzer görüşler öne sürmektedir. Her iki parti de yeni kurulacak iş birlikleriyle Türkiye'nin ticari öneminin daha da artacağına, bulunduğu konum itibarıyla ülkenin buna elverişli koşullara sahip olduğunu savunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin hâlihazırda üye olduğu uluslararası işbirliklerindeki yerinin güçlendirilmesine yönelik adımların atılması da iki parti için büyük bir önem arz etmektedir.

MHP ve İYİ Parti, dış politikada, NATO başta olmak üzere Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşlarda Türkiye'ye uygulanan çifte standartlara vurgu yapmış, Türkiye'nin terörist kabul ettiği PKK-YPG'ye NATO'nun doğrudan ya da dolaylı desteklerini eleştirmiştir. MHP, NATO'nun bu tutumunu devam ettirmesi halinde NATO'dan ayrılmak dâhil tüm seçeneklerin değerlendirilmesi gerektiğini belirtirken; İYİ Parti daha ılımlı bir tavır sergileyerek konuya dair açıklamalarında daha ziyade NATO'nun müttefiklik görevlerini yerine getirmesi gerektiğini belirtmekle yetinmiştir. İki parti arasındaki bir farklılığa işaret etmesi açısından, bu konunun üzerinde biraz daha detaylı olarak durmakta yarar vardır.

MHP Lideri Bahçeli, NATO konusunda çok sert eleştirilerde bulunmaktadır. Bahçeli'ye göre NATO bir yandan Türkiye'nin yüzüne gülerken diğer yandan da Türkiye'ye düşmanlık edenleri kıskırtmış ve Türkiye'ye karşı düzenlenen oyunların, tuzakların içinde yer almıştır. NATO'nun, Türkiye düşmanlarıyla aynı çizgi ve safta buluşmasından duyduğu rahatsızlığı Bahçeli, "NATO, Türkiye'den ne istiyor? Neyi bekliyor? Nereye varmayı ümit ediyor?" şeklinde ifade etmiştir (Etik Haber, 2017, 18 Kasım). Bahçeli, NATO'nun psikolojik harp taktikleriyle Türk cumhurbaşkanlarını hedef almasını açık bir düşmanlık saymaktadır. Bu nedenlerle Türkiye'nin acilen NATO içerisindeki konumunu ve NATO'ya olan bağına sorgulamasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Bahçeli, NATO'nun geçmişten beri süregelen yarım asırlık üyelik döneminde Türkiye'ye kârdan çok zararı olduğunu ifade etmiş ve MHP için NATO'ya üyeliğin devamının önemli bir yere sahip olmadığını şu sözleriyle dile getirmiştir: "NATO yokken biz vardık, şayet ve gerekirse biz bu yapının içinde olmazsak da dünyanın sonu değildir" (Etik Haber, 2017, 18 Kasım). Bahçeli ayrıca, İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliği başvurusunda bulunması üzerine yaptığı açıklamada, bu iki ülkenin PKK'ya olan yardım ve desteklerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini dile getirerek, bu ülkelerin NATO'ya üyeliklerine karşı olduklarını ifade etmiştir. "NATO ile var olmadık, NATO'suz yok olmayız" diyen Bahçeli, gerekirse yeni bir güvenlik örgütünün kurulabileceğini savunmaktadır. Bahçeli, "Asya ve Orta Doğu Güvenlik Örgütü" isimli bir örgüt kurulabileceğini de belirtmektedir. Bu örgütün, NATO karşısında bölgeye yeni bir denge getireceğini savunmaktadır (ENSONHABER, 2022, 24 Mayıs).

Akşener ise Bahçeli'den farklı olarak, Rusya'nın saldırgan politikalarına karşı NATO'nun daha da güçlenmesi için İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyesi olmasını istemektedir. Fakat Akşener

de Bahçeli gibi, bu iki ülkenin teröre karşı tutumundan rahatsız olduğunu ve bu ülkelerin teröre karşı net, somut adımlar atması gerektiğini ifade etmektedir. Akşener, İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyesi olabilmesi için terörle ilişkisini kesmesini, bu ülkelerin somut adımlar atılmaksızın üyelik sürecine başlamasına Türkiye'nin izin vermesinin daha sonraki süreçte bu ülkelerin terörle ilişkisinin kesilmemesi ile sonuçlanacağını, Türkiye'nin bu ülkelere karşı NATO kozunun ortadan kalkacağını iddia etmektedir (Medyatava, 2022, 29 Haziran). İYİ Parti, NATO'nun Türkiye için önemli bir oluşum olduğunu ve Türkiye'nin NATO içerisindeki konumunun sürdürüleceğini, Türkiye'nin NATO'ya olan katkılarının artarak devam etmesi gerektiğini dile getirmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 45). Yukarıda değinildiği üzere MHP ise Türkiye için NATO'nun vazgeçilmez olmadığını, Türkiye'nin bu kuruluştan ayrılabilceğini ifade etmektedir.

AB konusunda da söz konusu iki partinin yaklaşımlarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. MHP, Türkiye'nin millî meselelerinde, AB'yi Türkiye'ye karşı hasmane tutum takınmakla suçlamakta ve gerekirse AB'ye üyelik görüşmelerinin sonlandırılmasını istemektedir. Aslında MHP, AB ülkeleriyle karşılıklı saygıya dayalı bir işbirliğini savunmaktadır. Fakat Türkiye'nin AB'ye mahkûm ve mecbur olmadığını öne sürmektedir. MHP ayrıca, AB'ye tam üyelik dışındaki bir formülü, bir aldatmaca olarak görmektedir (MHP, 2009, s. 128). İYİ Parti ise AB'yi çeşitli açılardan eleştirmekle birlikte, üyelik müzakerelerinin devam etmesi konusunda çok daha ısrarcı gözükmektedir. Aslında her iki parti de AB ile yaşanan sorunların çözümünü tam üyeliğin gerçekleşmesiyle ve AB'nin tarafsız yaklaşımıyla aşılacağını düşünmektedir. Zira iki parti de Kıbrıs, Yunanistan, PKK terörü gibi konularda AB'nin Türkiye karşıtı bir tutum sergilediği konusunda benzer düşüncelere sahiptir. Ancak MHP, AB'nin adalar, Yunanistan, Ermenistan ve terör konularındaki yaklaşımını terk etmesinin, birliğe karşı MHP'nin tutumunu belirleyeceğini açıklarken, İYİ Parti ise ikili ilişkilerde yaşanan sorunların AIHS ve Konsey tarafından çözüme ulaştırılması gerektiğini belirtmekte ve MHP'ye kıyasla daha ılımlı bir tavır takınmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 62; İYİ Parti, 2023, s. 44).

MHP, dış politika anlayışına parti programında sosyal hedef ve politikalar başlığı altında 6 sayfada (124-129) yer vermiştir. İYİ Parti, dış politika meselelerini parti programında ayrı bir başlık olarak 3 sayfada (62-64) incelemektedir. Buradan hareketle MHP'nin dış politika anlayışına parti programında daha geniş bir yer ayırdığını söyleyebiliriz (İYİ Parti, 2018, s. 3; MHP, 2009, s. 9).

MHP ve İYİ Parti'nin dış politikaya yönelik yaklaşımlarının analizinden sonra, aşağıda, dış politikayla yakından ilişkili bir konu olan göç sorunu ayrı bir başlık altında incelenecek; her iki partinin, son yıllarda ülkenin gündemine damgasını vuran bu soruna yönelik yaklaşımları kıyaslanacaktır.

3.3. MHP ve İYİ Parti'nin Göç Sorununa Dair Yaklaşımları

3.3.1. MHP'nin göç sorununa yönelik değerlendirmeleri

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, küresel güçlerin düzensiz göçte izlerinin olduğunu bilmek gerekir diyerek konuya dair uyarılarda bulunmuş ve düzensiz göçü, adı konmamış bir istila olarak tanımlamıştır. Bahçeli, düzensiz göçleri, Türkiye'nin nüfus yapısını etkileyecek bir tuzak olarak görmektedir. Bahçeli, Türkiye'nin, üç kıtanın birleştiği bir stratejik konumda olduğunun altını çizerek, göç meselesinden Türkiye'nin payına düşenler olacağını söylemektedir. Bahçeli tarihten gelen bir anlayışla, Türkiye'nin çeşitli sebeplerle kendisine sığınanlara kucak açtığını, ekmeğini onlarla bölüştüğünü, onları misafir kabul ettiğini belirtmiş ve geldikleri coğrafyadaki yangın sönmeden, can güvenliği sağlanmadan, sığınanların geri gönderilmesini uygun görmediğini açıklamıştır. Bununla beraber, ülkemizin çeşitli yerlerindeki sığınmacılardan kaynaklanan huzursuzluğa ve asayişsizliğe göz yummak da mümkün değildir diyen Bahçeli, ülkenin plajlarında sığınmacıların keyfe keder yaşamalarından vatandaşlarımızın duyduğu rahatsızlığın farkında olduklarını, şartlar geri dönüş için müsait olur olmaz sığınmacıların güven içinde ülkelerine dönmelerinin bir mecburiyet olduğunu vurgulamaktadır (AA, 2021, 31 Haziran).

Zehra Bahadır da "Türkiye'de İktidar ve Ana Muhalefet Partilerinin Suriyeli Mülteci Söylemlerinin Analizi" adlı tez çalışmasında, MHP'nin göç politikasını yukarıdaki değerlendirmeler çerçevesinde ele almıştır. Bahadır, MHP'nin, Türkiye'nin tarihi misyonu gereği kendisine sığınanları geri çeviremeyeceğini ifade etmekte; diğer yandan da MHP'nin, Türkiye'yi yolgeçen hanı olarak görenlere tepki gösterdiğini belirtmektedir. Bahadır özetle, MHP'nin geçici misafirliğe evet, kalıcı olarak yerleşime ise hayır dediğini aktarmaktadır (Bahadır, 2021, s. 158-159).

MHP, Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin ülke sınırları dışında bir çözüme kavuşturulması gerektiğini ifade etmekte, bir şekilde ülkemize sığınanların ise sınır bölgelerinde yerleşimlerinin sağlanmasını istemektedir. MHP'nin ayrıca, göçlerin yurt içine taşınması halinde bunların mutlaka denetlenmesini ve kayıt altına alınmasını vurguladığı görülmektedir. MHP, sığınmacıların insani temel ihtiyaçlarının sağlıklı bir şekilde karşılanmasını istemiş, acilen ve ivedilikle bu sığınmacıların güvenli bir şekilde memleketlerine gönderilmesinin şart olduğunu ifade etmiştir. Türk milletinin millî birlik ve beraberlikle kök değerlerine yönelmesi, ülkemizin karşı karşıya kaldığı meselelerin ve küresel tehditlerin bertaraf edilmesinde elzem derecede önemlidir diyen MHP, bu yöndeki politikasını bundan sonra da devam ettireceğini vurgulamıştır (MHP, 2018, s. 123). İYİ Parti'nin konuya yönelik yaklaşımında ise kısmî farklılıklar bulunmaktadır.

3.3.2. İYİ Parti'nin göç sorununa yönelik değerlendirmeleri

İYİ Parti, parti programında göç ve mülteci meselesine kısaca değinmekte ve bu konuda uluslararası işbirliği ve ortak mücadeleyle sorunun çözümünden yana olduğunu ifade etmektedir. İYİ Parti, meselenin çözümünün, kaynak ülke sınırlarında güvenli bölgeler oluşturulmasıyla ve göçü engelleyici uygulamalarla mümkün olacağını düşünmektedir. Ayrıca göçe sebep olan ülkeleri Geri Kabul anlaşmasıyla işin içine katarak bu ülkelerin maddi külfete ortak olmaları gerektiğini savunmaktadır. Türk milletinin kültürel yapısını bozacak unsurların ülkeye girişlerinin engellenmesi için, İYİ Parti'ye göre, her alanda sınır güvenliği mutlaka sağlanmalıdır (İYİ Parti, 2018, s. 34).

İYİ Parti, seçim beyannamesinde de şartlar ne olursa olsun, Türkiye'ye sığınan yabancılara vatandaşlık verilmemesi, hatta şimdiye kadar onlara tanınmış olan bütün ayrıcalıkların ortadan kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. İYİ Parti, Türkiye'nin sınırlarından içeri sığınmacı girişine izin vermeyeceklerini söylemekte ve sınır güvenliği için ne gerekiyorsa yapılacağını ifade etmektedir. Sınırdaki rastlanan tüm göç hareketlerine müdahalede bulunacaklarını ve onlara karşı "geri itme" politikası uygulayacaklarını belirten İYİ Parti, Türkiye sınırlarının güvenliğini, "Hudut namustur!" sloganıyla koruyacağını iddia etmiştir. İYİ Parti ayrıca, toplu göçleri daha Türkiye'ye varmadan sınır ötesinde durdurmayı hedeflediğini belirtmekte, bir şekilde sınırı geçen kaçak göçmenlerinse sınır dışı edileceklerini taahhüt etmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 51). Görüldüğü üzere İYİ Parti, bu konuda, MHP'ye kıyasla daha sert bir yaklaşım sergilemektedir.

3.3.3. MHP ve İYİ Parti'nin göç sorununa dair değerlendirmelerinin karşılaştırılması

MHP'nin seçim beyannamesinde, Türkiye'ye yönelen göçün ülke hudutları dışında tampon bölge oluşturularak, sınır bölgelerinde çözülmesinin istendiği görülmektedir. MHP yurt içine taşınan göçlerin ise mutlaka takip ve denetim altında olması gerektiğini vurgulamaktadır. Mecburiyetten ülkeye sığınan sığınmacıların temel ihtiyaçlarının insani açıdan karşılanmasının ve bu sığınmacıların bir ân evvel ülkelere gönderilmesinin şart olduğunu belirtmektedir. MHP, Türkiye'nin içinde bulunduğu tehdit ve sorunların millî birlik ve beraberlik duygusuyla hareket ederek yok edileceği görüşünü savunmaktadır (MHP, 2018, s. 123). İYİ Parti ise parti programında göç meselesine kısaca değinerek göç sorununun kaynak ülke sınırları içerisinde güvenli bölge oluşturularak çözüme kavuşturulmasını savunmaktadır. İYİ Parti, her alanda sınır güvenliğinin sağlanmasını ve Türkiye'nin kültürel yapısını bozacak unsurların ülkeye girişinin engellenmesini istemektedir. İYİ Parti ayrıca, göçe sebep olan ülkeleri Geri Kabul anlaşmasıyla işin içine katarak bu ülkelerin maddi külfete ortak olmaları gerektiğini düşünmektedir. Türkiye'ye sığınan yabancılara vatandaşlık verilmesine ise kesin olarak karşıdır (İYİ Parti, 2023, s. 51).

Hem MHP hem de İYİ Parti, göç meselesinin, ülke sınırları dışında tampon bölge oluşturularak çözülmesi gerektiği konusunda benzer görüşleri dile getirmiştir. Her iki parti de göç meselesinin ülkeye zarar vermesinin önüne geçilmesini istemiştir. Sığınmacıların geri gönderilmesi, onlara vatandaşlık verilmemesi ve bir ân evvel ülkelerine gönderilmesi noktasında da benzer görüşleri dile getirmişlerdir. MHP, İYİ Parti'den farklı olarak, Türkiye'nin tarihî misyonu gereği sığınmacıların ülkelerindeki savaş bitene kadar onların Türkiye'de kalmalarına ve temel ihtiyaçlarını temin etmelerine müsaade edilmesi gerektiğini açıklamıştır. MHP göç sorununa parti programında yer vermemiştir. İYİ Parti ise söz konusu sorunu, parti programında iç güvenlik başlığı altında bir sayfada (34) incelemektedir (İYİ Parti, 2018, s. 2). Bu başlık altında İYİ Parti, göç sorununu ulusal güvenliği tehdit eden bir unsur olarak görmektedir.

4. BÖLÜM

MHP VE İYİ PARTİ'NİN SOSYAL ve EKONOMİK POLİTİKALARA YAKLAŞIMLARI VE EĞİTİM POLİTİKASI ANLAYIŞLARI

Bu bölümde, MHP ve İYİ Parti'nin sosyal ve ekonomik politikalara yaklaşımları ve eğitim politikası anlayışlarına dair görüşleri ele alınacaktır. Bölüm boyunca vurgulanmaya çalışılacağı üzere, söz konusu iki partinin aile, kadın ve çocuğa dair politikalarda birbirlerine paralel görüşler öne sürdükleri, özel olarak İstanbul Sözleşmesi konusunda ise taban tabana zıt görüşleri benimsedikleri görülmektedir. Yine her iki parti de ekonomi konusunda birbirlerine benzer görüşleri dile getirmektedir. Serbest piyasa ekonomisi, adil bir vergi sistemi, refahın tabana yayılması, ekonomik istikrar ve sürdürülebilir bir ekonomik sistem konularında iki parti neredeyse tümüyle hemfikirdir. Yine her iki parti de eğitimin millî olmasını savunmakta ve şu anki eğitim sisteminin sorunlu olduğunu kabul etmektedir. MHP, üniversiteye giriş sınavlarının kaldırılmasını isterken İYİ Parti de YÖK'ün kaldırılması gerektiğini söylemektedir.

4.1. MHP ve İYİ Parti'nin Sosyal Politika Anlayışları

MHP, sosyal politika anlayışını, parti programı, seçim beyannamesi ve yetkili kurullarının açıklamaları üzerinden toplumla paylaşmıştır. MHP, sosyal politikalar meselesini şu başlıklar altında toplamıştır: aile, kadın hakları ve çocuk hakları. İYİ Parti de MHP gibi, konuyu aynı başlıklarda ele almıştır.

4.1.1. MHP'nin sosyal politika anlayışı

MHP, sosyal politika başlığı altında ilk olarak aile konusunu ele almaktadır. Aile konusuna ayrı bir önem atfetmekte ve ayrıntılı olarak ailenin korunmasına yönelik söylemler üretmektedir. Bu bağlamda MHP, millî ve manevi değerlerin benimsenip korunmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında aile kurumuna büyük görevler düştüğünü; çeşitli gelişmelerin yol açtığı olumsuzluklara karşı Türk milletinin temelini teşkil eden ailenin korunacağını belirtmektedir. Aile yapısına zarar veren bütün unsurların yok edilmesinin ve aile bütünlüğünü sağlayacak tedbirlerin alınmasına yönelik politikalar üretilmesinin gerekli olduğunu; her ailenin geçimini sağlayabilecek daimi bir gelire kavuşması gerektiğini söylemektedir (MHP, 2009, s. 106).

MHP Genel Başkan Yardımcısı Feti Yıldız da aile kurumunun Türk toplumunun çekirdeğini oluşturduğunu belirtmekte; kadın ve erkeğin birleşimiyle oluşan aile kurumunun korunması

gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sebeple anayasanın 41. maddesinde⁵ değişiklik yapılmasıyla ailenin anayasal güvenceye alınmasını istediklerini söyleyen Yıldız; Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel (LGBT) gibi sapık görüşlerin Türk gençliğini zehirlemesine izin vermeyeceklerini söylemektedir. Yıldız, isim vermeden, bazı partilerin genel başkan yardımcılarının yurt dışında LGBT'lilerin organize ettiği yürüyüşlere katılmasını eleştirmiştir. Yıldız, Türkiye'deki bazı belediyelerin de LGBT'lilere destek olduğunu belirtmektedir. Ailenin korunması konusundaki anayasa değişikliği teklifi görüşmeleri sırasında İYİ Parti'nin CHP'yle birlikte komisyonu terk ettiğini söyleyen Yıldız, İYİ Parti'yi çok ağır şekilde eleştirerek, Anayasa Komisyonu salonunda adeta 'Lut kavminin' ruhunun gezdiğini söylemiştir (Milliyetçi Hareket Partisi, 2023, 12 Mayıs).

Sosyal politikalar başlığında MHP, aileden sonra kadın hakları konusuna yer vererek, kadınların hayatın her alanında daha etkin olması gerektiğini söylemektedir. Kadınların eğitim durumlarından toplumsal konumlarına kadar her zeminde yükseltileceği, parti programında belirtilmektedir. MHP, erkeklere göre kadınların işgücü piyasasında daha geride kalmalarına müsaade etmeyeceğini ifade ederek, istihdam konusunda kadınların durumunun iyileştirileceğini taahhüt etmektedir. MHP ayrıca, herhangi bir iş gücünde çalışmayan ev hanımlarına, ailesine ve devlete katkıda bulunabilecekleri meslekî beceriler kazandırmayı vadetmiştir. MHP; kadınların şiddete maruz kalmasının çeşitli sebepleri olduğunu ileri sürmekte, ekonomik nedenlerden psikolojik sebeplere kadar, kadına şiddete bahane olan argümanların yok edileceğini, özellikle basın ve sivil toplum kuruluşlarının da kadına şiddet konusunda daha hassas olmalarının sağlanacağını iddia etmektedir. MHP, çağ dışı olduğunu düşündüğü tüm uygulamaları ortadan kaldıracığını belirtmekte; böylece kadınların daha özgür, daha güvenli ve daha saygın olacaklarını öne sürmektedir (MHP, 2009, s. 107).

MHP Lideri Bahçeli, "aileyi ve kadını güçlendirmek yerine, küresel lobilerin, baskı gruplarının, çıkar odaklarının ve cinsel sapkınlıkların propaganda mecrası haline gelen sözleşmenin feshedilmesi bize göre isabetli ve hayırlı bir gelişmedir" sözleriyle İstanbul Sözleşmesi'ni eleştirmiştir (Bizhaberiz, 2021, 26 Mart). Aynı konuşmasında Bahçeli, İstanbul Sözleşmesi maskesi altında Türkiye'nin toplumsal yapısına zarar veren eylem ve hedeflerin sıkıntılı bir hâl aldığı idrak edilmesi gerektiğini söylemiştir. Bahçeli'nin açıklamasından da anlaşılacağı üzere MHP, İstanbul Sözleşmesi'nin kadın haklarını korumadığını inanmakta ve bu yüzden kaldırılmasını savunmaktadır.

MHP'nin, parti programındaki sosyal politikalar bölümünde ele aldığı önemli konulardan bir diğeri de çocuk haklarıdır. Çocukların, başta madde bağımlılığı olmak üzere herhangi bir suça sürüklenmelerine izin verilmeyeceğini söyleyen MHP, onların ailelerine, içinde yaşadıkları

---

⁵ Söz konusu madde şu şekildedir: Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. (1)(2) Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar (Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.). Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir (Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.). Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

topluma ve devlete karşı sorumlu bir birey olmalarının sağlanacağını belirtmektedir. Çocukların geleceklerinin devletin güvencesi altında olduğunda, onlara güzel bir yaşamın sağlanacağı da yazılmıştır. MHP çocuklara zarar verebilecek yazılı ve görsel her türlü yayına karşı mücadele edeceğini, özellikle cinsel öğeler taşıyan, uyuşturucu ve sigara gibi zararlı maddeleri özendirilen yayımların engellenmesinin gerekli olduğunu söylemektedir. Programda ayrıca, MHP'nin, çocukların çalıştırılmasına ve istismar edilmesine de karşı olduğunu görülmektedir (MHP, 2009, s. 107-108).

MHP, parti programındaki görüşlerini seçim beyannamesinde de aynen tekrar etmiştir. Aile kurumunun çok önemli olduğunun altını çizen MHP, bilhassa millî ve manevi değerlerin geleceğe taşınmasında ve toplumsal bütünlüğün korunmasında aileyi temel taş olarak kabul ettiğini belirtmektedir. Toplumun en önemli unsuru olan aile kurumunun güçlendirilmesini, ailede kadının hak ettiği değeri görmesini, aileyi bir arada tutan politikaların yürürlüğe konulmasını isteyen MHP; ailenin her türlü olumsuz duruma karşı mutlaka korunması gerektiğini düşünmektedir. MHP, ailede kadının önemine vurgu yapmakta, kadınların mutlu olmasının, huzurlu bir ülkenin teminatı olacağını savunmaktadır. Kadınlara fırsat eşitliği sağlanması gerektiğini söyleyen MHP, onların eğitim, sağlık, adalet gibi birçok alanda etkin olmasını istemektedir. MHP, kız çocuklarının okullarını bitirerek bir meslek sahibi olması ve akabinde istihdamı sağlanan bu kız çocuklarının iş hayatına atılmalarının sağlanması için güçlü politikalar geliştirmeyi vadetmektedir (MHP, 2018, s. 96).

Parti programında dile getirdiği düşüncelerini seçim beyannamesinde de yineleyen MHP, kadınların erkeklerle aynı fırsatlara sahip olması gerektiğini savunmaktadır. MHP, erkeklerin yararlandığı bütün imkânlardan kadınların da yararlanabilmesi ve kadının saygınlığının ön planda olması gerektiğini söylemektedir. Bu konuda yasal düzenlemeler yapılmalıdır diyen MHP, çağa uygun bir anlayışla kadınların meselelerini çözecek uygulamalar geliştireceğini vadetmektedir. Millî bir politika oluşturarak çocukların gelişimini, sağlığını ve mutluluğunu amaçladığını belirten MHP, çocukların lehine ve yararına politikalar üretmeyi temel ilke olarak belirlediklerini ifade etmektedir. Ailelerin medya okuryazarlığı ve internet konusunda bilinçlendirilmesini isteyen MHP, parti programında değindiği gibi, çocukların uyuşturucu, sigara gibi zararlı maddelere, şiddet ve cinsellik barındıran tehlikeli yayınlara karşı korunması gerektiğini söylemektedir (MHP, 2018, s. 97).

Sosyal politika başlığında MHP'nin görüşleri yukarıda aktarılanlardan ibarettir. Sıradaki kısımda, İYİ Parti'nin konuya yönelik açıklamaları aktarılacak; daha sonraki kısımda ise iki partinin sosyal politika anlayışları benzerlik ve farklılıklar üzerinden değerlendirilecektir.

4.1.2. İYİ Parti'nin sosyal politika anlayışı

İYİ Parti, kuvvetli bir toplum olmanın esasını, bireylere sevgi, hoşgörü ve anlayış kazandıran; aynı zamanda bir toplumun en küçük yapı taşını oluşturan ailenin teşkil ettiğini söylemektedir.

Millî ve manevî değerlerin, ailenin kutsallığına inanmamızı gerekli gördüğünü beyan etmektedir. İYİ Parti, aileyi bir okul olarak görmekte; mutluluğu ve huzuru içinde barındıran, sıcacık bir yuva olarak tanımlamaktadır. İYİ Parti, sosyo-ekonomik nedenler ve kültürel yozlaşma sonucu aile kurumunun zayıflamaya başladığını söylemekte; buna da aile bireyleri arasındaki bağların zayıflamasını, boşanmaların artmasını kanıt göstermektedir. İYİ Parti; kentleşme, yabancılaşma ve bireyselleşme sonucu aile kurumunun giderek zayıfladığını düşünmektedir. Giderek azalan genç nüfusa dikkat çekerek, aile yapısının zamanla çözülmeye başladığına vurgu yapmakta ve bu durumun önüne geçmek için aile kurumunun güçlendirilmesi gerektiğini söylemektedir. İYİ Parti, bu sorunun aşılabilmesi için, devletin aileleri destekleyici ekonomik ve sosyal politikalar üretmesi gerektiğini, kendilerinin de bunu hedeflediklerini beyan etmektedir. İYİ Parti, sağlam bir aile yapısının oluşması için, evlilik öncesinde gençlere danışmanlık hizmetleri verilmesini istemektedir. Ailenin güçlenmesi, huzur ve refahının artması için gerekli tedbirler alınması gerektiğini ifade etmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 21).

İYİ Parti, kişilerin iş hayatıyla aile hayatı arasında tam bir uyum sağlanabilmesi amacıyla bazı düzenlemeler düşünmektedir. Bu kapsamda kreş ve çocuk bakım hizmetlerini çoğaltmak, esnek çalışma saatleri ayarlamak ve ebeveynlere izin verilmesi gibi çeşitli alternatifler üreteceklerini parti programında belirtmiştir (İYİ Parti, 2018, s. 21). İYİ Parti, parti programında bahsedildiği üzere, çalışan ebeveynlerin evde kalan çocuk ve yaşlılarına alternatif projeler geliştireceğini söylemektedir. Bu projelerden biri, İYİ Parti seçim beyannamesinde 'Yaşlı Yaşam Merkezleri (Gündüz Bakımevleri)' olarak adlandırılmış olan, aile bireylerinin mesaisi esnasında yaşlıların vakit geçirebilecekleri, sosyalleşebilecekleri kurumlara bir örnektir. İYİ Parti, maddi ihtiyaçlarını karşılayamayan ailelere çeşitli destekler verileceğini, çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimini sağlayacak adımlar atılacağını; buna bağlı olarak 'Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi Programı' adını verdikleri projenin uygulamaya konulacağını söylemektedir (İYİ Parti, 2023, s. 16). İYİ Parti ayrıca 24 saat hizmet verebilecek kreş ve yuvalar kurarak aile bütünlüğünü korumayı hedeflemektedir (İYİ Parti, 2023, s. 21). İYİ Parti, tek ebeveynli ailelerin sosyo-kültürel gelişimlerini desteklemeye yönelik hizmetler oluşturulmasının gerekli olduğunu da ifade etmektedir. Ayrıca aile içi şiddet ve istismar gibi konuların önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmasını isteyen İYİ Parti, bu çalışmaların etkin, önleyici nitelikte olmasını planladıklarını ifade etmektedir. İYİ Parti, aile içi istismar konusunda özellikle çocuk ihmal ve istismarına dikkat çekmekte, her türlü istismara karşı önlem alınmasına yönelik mekanizmalar kurulmasının gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Zararlı alışkanlıkların ve çeşitli bağımlılıkların, aile yapısına zarar vermesinin önüne geçilecek politikalar geliştireceğini ifade etmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 21).

İYİ Parti, kadın ve çocuk haklarına önem verdiğini belirtmekte, kadın ve çocukların korunması gerektiğini ve bunun için İstanbul Sözleşmesi'nin bir ân önce yürürlüğe sokacağını söylemektedir (İYİ Parti 2023, s. 20). Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı'nı da hayata geçireceklerini söyleyen İYİ Parti, böylece kadınların hayat şartlarının düzeltileceğini, onların

ekonomik sürece katılımlarının arttırılacağını, yeteneklerinin geliştirileceğini iddia etmektedir. İYİ Parti, kadınların toplumsal ve bireysel olarak sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirmeyi planladığı söylemektedir (İYİ Parti, 2023, s. 30). İYİ Parti, yerel yönetimlerle iş birliği yaparak kadınların ekonomik hayata katılımlarını arttırmayı hedeflemekte, kadınların okul sonrası eğitimlerle donanımlarını arttırarak onların aktif çalışmalarını sağlayacağını söylemektedir. Ev işlerinde güvencesiz çalışan kadın problemine değinen İYİ Parti, sosyal güvencesiz çalışan kadınların iş hayatında güvence altına alınması için İş Kanunu'nda değişiklik yapılmasının gerekli olduğunu vurgulamaktadır (İYİ Parti, 2023, s. 13). İYİ Parti, kadınların iş hayatında eşit ücret almadıklarını belirtmekte, bu durumun ortadan kaldırılması için anayasal ve yasal düzenlemeler yapılarak kadınlara eşit işe eşit ücret hakkının verilmesini güvence altına almayı vadedmektedir. İYİ Parti, iş alımlarında cinsiyet farkı gözetilmesine ve buna bağlı olarak ücretlerdeki eşitsizliğe karşı olduğunu da belirtmektedir. Ayrıca kadınların aktif iş hayatına katılım ve kamuda yönetici olma oranını yüzde 50'ye çıkarmayı vadedmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 15).

İYİ Parti, kadın haklarının korunması için, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının adını 'Kadın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı' olarak değiştireceğini ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünü revize ederek daha etkin hale getireceğini belirtmektedir. Taciz ve şiddet olaylarına karşı kadını korumayı amaçlayan İYİ Parti, ILO 190 sayılı Sözleşmeyi onaylayacağını ve bununla ilgili düzenlemeler yapacağını da taahhüt etmektedir. İYİ Parti, kadınların şiddete maruz kaldıklarında başvuracakları ve yardım isteyecekleri şiddet kriz merkezleri kuracağını da söylemekte; ayrıca risk haritaları hazırlayarak Kadın Veri ve Bilgi Sistemi'ni kuracağını, böylece kadına şiddetin önüne geçeceğini iddia etmektedir. İYİ Parti ayrıca, kurulacak kriz merkezlerinde bu konuya duyarlı ve bilinçli kadınların istihdamını sağlamayı amaçladığını belirtmektedir. Dahası, kadınlara eğitim vererek kadın-erkek eşitliği konusunda onları bilinçlendirmeyi ve ayrıca eğitim sistemine bu konuları kapsayan zorunlu dersler koymayı da planlamaktadır (İYİ Parti, 2023, s. 21).

Hayatın her alanında kadınların yönetim mekanizmalarında yer alabilmeleri için 'kadın taban kotası' uygulaması getireceğini belirten İYİ Parti, böylece siyasetten yerel yönetimlere kadar kadınların temsil oranlarını arttıracığını ifade etmektedir. Ayrıca kadınların aktif iş hayatına katılımlarının önünde engel olan çocuk ve yaşlı bakımı gibi konularda devlet desteğinin sağlanacağı taahhüt edilmiştir. İYİ Parti, kadınların annelik görevleriyle birlikte iş hayatında ve eğitimlerinde daha rahat olabilmelerini sağlamaya yönelik adımlar atacağını ifade etmektedir. Ne sebeple olursa olsun, kadınların kılık kıyafetine ve yaşam biçimine karışılmasına müsaade etmeyeceğini ve bu konuda kanuni tedbirler alacağını belirtmiştir. İYİ Parti, kadınların okuryazarlık oranını arttırmayı amaçladığını ve kız çocuklarının kesintisiz zorunlu 12 yıllık eğitimi tamamlamaları gerektiğini de parti programında vurgulamıştır (İYİ Parti, 2018, s. 22).

İYİ Parti Genel Başkanı Akşener ise 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile ilgili olarak, "İktidarın bizi alıştırarak istediği konulardan biri de

rafa kaldırdıkları, İstanbul Sözleşmesi. Hatırlayın, kirli bir zihniyetin dolduruluşuna gelip, bir gece aniden, İstanbul Sözleşmesi'ni yırtıp attılar. 6284 sayılı, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun bugün 'birileri' tarafından, tartışmaya açılıyor” demiştir (Bianet, 2023, 22 Mart).

İYİ Parti, çocuk hakları konusunda Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne atıfta bulunarak yaşı kaç olursa olsun her çocuğun aslında birey olduğunu, dolayısıyla birey olma yolunda ilerleyen çocukların karşılaşabilecekleri güçlüklerin ortadan kaldırılması ve bu çocuklara devletin ve toplumun yol gösterici olması gerektiğini ifade etmiştir. Geniş bir çocuk yasası çıkarmayı amaçladığını, böylece toplumda çocuklara yönelik farkındalık oluşturmayı hedeflediğini parti programında belirtmiştir. İYİ Parti, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni temel alarak partinin çocuk politikasını oluşturacağını söylemiştir. Çocuğun geleceğini güven altına alacak, çocuğun hayrına olacak aile ve çocuk merkezli bir politika oluşturacağını ifade eden İYİ Parti, çocuğa karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesini sağlayacağını iddia etmektedir. İYİ Parti, çocukların ailesinin yanında büyümesinin önemini de vurgulamaktadır. Ailelere çocuk bakımı için destekte bulunulmasını istemektedir. Çocukların kaliteli eğitim alabilmelerinin güvence altına alınması gerektiğini vurgulamakta ve sosyal, ekonomik, kültürel şartları göz önünde bulundurarak gerekli tedbirleri alacağını parti programına yazmıştır. Bunun için, başta kız çocukları olmak üzere, bütün çocukların ilk ve orta öğrenimine erişimini kolaylaştırarak zorunlu eğitimin terk edilmesine onay verilmemeli demektedir. İYİ Parti, çocukların maruz kalabilecekleri olumsuz durumların etkili bir planlamayla önceden tespit edilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Böylece çocukların ihmal ve istismarının herhangi bir şikâyete gerek kalmadan önleneceğini iddia etmektedir. İYİ Parti, Türk hukuk sistemindeki çocuk tanımını yetersiz ve çelişkili bulduğunu da ifade etmiş ve çocuk tanımının yasalarda yeniden tarifinin yapılacağını belirtmiştir. İYİ Parti, devlet koruması altında bulunan çocukların kişisel gelişimine özen gösterilmesi ve toplumsal hayata dâhil olma sürecinde devletin onlara teşvik edici uygulamalarda bulunması gerektiğini vurgulamaktadır. İYİ Parti ayrıca, suça bulaşmış çocukların özel durumlarına göre alanında uzmanlaşmış kişilerce desteklenmesi gerektiğini savunmakta; terör, cinayet gibi suçlar dışındaki adi suçlarda rehabilitasyon süreci sonrasında bu çocuklara sicil affının getirilmesini istemektedir (İYİ Parti, 2018, s. 24). İYİ Parti, düzenli bir sosyal hizmet modeli geliştirerek suça sürüklenmiş veya mağdur olmuş çocukların yeniden topluma kazandırılması için çalışmalarda bulunacağını söylemiştir. İYİ Parti ayrıca, çocuklara yönelik işlenen suçların ağır şekillerde cezalandırılmasına yönelik çalışmalarda bulunmayı da vadedmiştir (İYİ Parti, 2018, s. 25).

İYİ Parti Genel Başkanı Akşener, yaptığı bir açıklamada, çocukların korunması konusunda çalışmalar yapılması gerektiğini ve bu çalışmaların yapılacağı yerin parlamento; yani TBMM olduğunu ifade etmiştir. Akşener, açıklamasında, “çocuklarımızı korumakla yükümlü TBMM'den çıkan çocuk istismarını önleme yasası, işlenmiş suçu cezalandırmak dışında önleyici bir çözüm içermemiştir. Çocukları mağduriyetten koruyacak rehberlik öğretmenliği, bu iktidar tarafından işlevsiz hale getirilmiştir” demiştir (Akşener, 2018, 23 Nisan).

İYİ Parti, sokakta çalışmak veya yaşamak zorunda kalan çocukların topluma kazandırılması için çeşitli çalışmalar yapacağını da taahhüt etmiştir. Korumaya muhtaç çocuklar başta olmak üzere, bütün çocukların millî ve ahlaki değerleri benimsemiş, insan sevgisiyle dolu, kendini yetiştirmiş, mutlu ve donanımlı bireyler olması için devletin her türlü tedbiri alması gerektiğini belirtmiştir. İYİ Parti, spor, kültür ve sanat faaliyetlerinin artırılarak çocukların bu faaliyetlere katılımını sağlamayı hedeflediğini söylemiş, bu faaliyetlere yönelik projeler ve uygulamalar geliştireceğini de vadedmiştir (İYİ Parti, 2018, s. 25).

İYİ Parti, çocukların korunması için çocuk şubelerini ve çocuk mahkemelerini yapılandırmayı, çocukların ailelerinin işledikleri suçlardan dolayı ceza almalarını önleyecek şekilde yeni düzenlemeler yapmayı da planlamaktadır. Gerekli tedbirlerin alınarak çocuk kaçakçılığı, çocuk işçiliği ve çocuk ticaretinin önlenmesi, İYİ Parti tarafından parti programında belirtilmiştir. Ayrıca çocukların kötü alışkanlıklara karşı korunması gerektiğini belirterek başta uyuşturucu olmak üzere onların her türlü zararlı maddeden uzak tutulması için çeşitli programlar planlamaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 25).

'Boşanma sözleşmesi' adı altında bir uygulama başlatacağını söyleyen İYİ Parti, bu sayede, boşanma neticesinde ortada kalan çocuklara psikolojik destek sağlanacağını, böylece çocukların boşanma sürecinden en az zararlı çıkacağını vurgulamıştır. İYİ Parti, yabancı eşlerle kurulan ailelerde çocukların kültürel karmaşaya düşmelerini önlemek istemektedir. Aslında bu tür evliliklerin kültürel zenginlik olarak algılanması için gerekli çalışmalarda bulunulmasını istemektedir. İYİ Parti ayrıca, çocukların küçük yaşta evlendirilmesine kesinlikle müsaade etmeyeceğini de vurgulamaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 25).

Parti programında çocuk haklarına yer veren İYİ Parti, seçim beyannamesinde de bu konu üzerinde durmuştur. Parti programından farklı olarak, temel ve orta öğrenim çağındaki çocuklara 'Rüzgârgülü Projesi' adı altında kahvaltı ve öğle yemeğini ücretsiz vermeyi, bu sayede çocukların daha düzenli ve sağlıklı beslenmesini hedeflemiştir (İYİ Parti, 2023, s. 13) İYİ Parti ayrıca, çocuk yardım hattı kurmayı planlamış, çocukların cinsel istismarı ve çocuğa şiddet konularında tedbir almayı, alınacak tedbirlerin de Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne (Lanzorete Sözleşmesi) göre hazırlanacağını taahhüt etmiştir (İYİ Parti, 2023, s. 21).

4.1.3. MHP ve İYİ Parti'nin sosyal politika anlayışlarının karşılaştırılması

MHP ve İYİ Parti, millî ve manevi değerlerin korunarak gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasında aileye büyük görevler düştüğü konusunda hemfikirdir. Her iki parti de aile kurumunun çeşitli sebeplerle zarar gördüğünü iddia etmektedir. İki parti de ailenin sağlıklı şekilde varlığını devam ettirebilmesi için, maddi olarak desteklenmesinin önemi konusunda da benzer görüşleri paylaşmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 21; MHP, 2009, s. 106).

MHP ve İYİ Parti, aile yapısına zarar verecek her türlü olumsuzluğa karşı olduklarını açıklamıştır. Madde bağımlılığı, şiddet ve aile içi istismar konularında her iki parti de benzer görüşleri dile getirmiştir. İYİ Parti, parti programında ve seçim beyannamesinde, aile kurumuna MHP'ye göre daha fazla değinmiş ve çeşitli projelerden bahsetmiştir. MHP daha kısa ve öz olarak aile konusunu ele almıştır. İYİ Parti konuyu daha detaylı biçimde ele alıyor olsa da, öz olarak aslında aynı noktalara vurgu yapmaktadırlar (İYİ Parti, 2018, s. 21; MHP, 2018, s. 97).

MHP ve İYİ Parti, kadın hakları konusunda da birbirlerine çok benzer görüşleri savunmuşlardır. Her iki parti de kadınların toplum hayatında daha etkin olmasını istemiştir. Özellikle kadınların iş hayatında erkeklerle aynı haklara sahip olmaları konusunda benzer ifadeler kullanmışlardır. Kadına şiddet konusunda benzer görüşleri paylaşan iki parti de kadınların korunması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini savunmuştur. Her iki parti de, kadınların sosyal ve ekonomik hayatta yeterince temsil edilmesi, daha etkin olması, her türlü negatif ayrımcılıktan uzak tutulması gibi konularda benzer görüşleri savunmuştur. MHP ve İYİ Parti'nin, İstanbul Sözleşmesi meselesinde ise taban tabana zıt fikirlere sahip olduğu ortadadır. Bizzat liderler düzeyinde de değerlendirilen sözleşme konusunda iki parti arasında net bir fark olduğu anlaşılmaktadır. Bahçeli, İstanbul Sözleşmesi'nin millî ve manevî değerlere zarar vermeye başladığını ve bu sözleşmenin feshedilmesinin doğru bir adım olduğunu iddia ederken; Akşener ise İstanbul Sözleşmesi'nin aileyi ve kadını koruyan bir sözleşme olduğunu ve feshedilmesinin yanlış olduğunu savunmaktadır. MHP hiçbir şart altında bu sözleşmenin hayata geçmeyeceğini kesin bir dille söylemektedir. Buna karşın, İYİ Parti ise iktidara geldikleri vakit ilk iş olarak bu sözleşmeyi uygulamaya koyacaklarını taahhüt etmektedir (Bianet, 2023, 22 Mart; Bizhaberiz, 2021, 26 Mart).

Hem MHP hem de İYİ Parti'nin temel ilkelerinden biri de çocukların sağlıklı, mutlu bir şekilde yaşamlarını sürdürecekleri ve gelişimlerini sağlayacakları bir ortam oluşturmaktır (İYİ Parti, 2018, s. 25; MHP, 2018, s. 97). Her iki parti de çocukların güvencesinin ve yol göstericisinin devlet olduğunu, çocukların gelişimde devletin belirleyici bir konumda olması gerektiğini vurgulamıştır (İYİ Parti, 2018, s. 25; MHP, 2009 s. 107). Her iki parti de zararlı maddelere ve özellikle uyuşturucuya karşı çocukların mutlak suretle korunmasını istemiştir. Çocukların zararlı alışkanlıklara karşı korunabilmesi için devletin gerekli tedbirleri alması gerektiği hususunda benzer görüşleri dile getirmişlerdir (İYİ Parti, 2018, s. 25; MHP, 2009 s. 107).

MHP, çocukların özellikle yazılı ve görsel basının yayınlarından olumsuz etkilenmemeleri için gerekli önlemlerin alınması gerektiğini savunmuştur. İYİ Parti ise parti programında doğrudan bu hususa yer vermemiştir. Her iki parti de çocukların çalıştırılmasına ve her türlü istismarına kesinkes karşıdır. İYİ Parti, parti programı ve seçim beyannamesinde, MHP'ye göre çocuk konusuna daha geniş bir yer ayırmıştır. MHP sosyal politikalarını parti programında, sosyal hedef ve politikalar başlığı altında ele almış ve bu konuya 3 sayfa (106-108) yer ayırmıştır. İYİ Parti ise parti programında bu konuyu birçok başlıkta parça parça değerlendirmiştir (İYİ Parti, 2018, s. 1-3).

Sıradaki kısımda, her iki partinin ekonomiye dair görüşleri ve ekonomi politikaları kıyaslanacak, bu hususta aralarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

4.2. MHP ve İYİ Parti'nin Ekonomi Politikalarının Karşılaştırılması

Diğer bölümlerde geçerli olan kurgu, bu bölümde de takip edilmekte; öncelikle MHP'nin, akabinde ise İYİ Parti'nin konuya dair görüşleri ortaya konmakta, son olarak da iki parti arasındaki benzerlik ve farklılıklar ana hatlarıyla formüle edilmeye çalışılmaktadır.

4.2.1. MHP'nin ekonomik hedef ve politikaları

MHP'nin ekonomi anlayışı parti programında, haksız rekabetin önleneyeceği, tekelci oluşumlara fırsat verilmeyeceği, kamunun ekonomideki etkisinin denetleyici ve düzenleyici faaliyetlerle sınırlandırılacağı, özel sektörün destekleneceği, çevreci ve istihdam yaratıcı bir büyümenin sağlanacağı şeklinde açıklanmıştır. MHP'nin ekonomi anlayışına göre, sosyal refahın sağlanması, güçlü bir üretime dayalı ekonomik büyümenin sağlanmasıyla elde edilecek gelirin üretime katkısı olan her kesime katkısı oranında adil bir şekilde ulaştırılmasıyla mümkün olacaktır. Sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilebilmesi için fiyatlardaki istikrarın kalıcı olarak sağlanmasını gerekli gören MHP, borç stokunu ve cari açığı makul seviyelere çekecek para ve kur politikası izlemeyi öngördüğünü beyan etmektedir. MHP, serbest döviz kurunu kabul etmekle birlikte kur üzerinde oluşacak spekülasyonlara ve buna bağlı dalgalanmalara karşı korumacı bir yaklaşımı benimsediğini vurgulamaktadır (MHP, 2009, s. 61-62). Nitekim Bahçeli de bir konuşmasında, döviz kurundaki dalgalanmalara ve tahmin edilemeyen ekonomik krizlere karşı vatandaşın korunması gerektiğini belirtmiştir (Karar, 2023, 20 Haziran).

MHP, kaynağını ülkenin kendi imkânlarından ve beşerî coğrafyasından alan müstakil, millî bir ekonomi programı uygulayarak uluslararası arenada rekabet gücü yüksek üretim ekonomisinin oluşturulacağını ve Türk insanının yaşam kalitesinin arttırılacağını vadetmektedir. MHP, hayata geçirecekleri Millî Ekonomi Programının temel amaçlarını şu şekilde açıklamıştır:

İstihdam dostu, sürdürülebilir bir büyüme ortamını tesis etmek, işsizlik ve yoksulluğu azaltmak ve gelir dağılımını daha adil hale getirmek, rekabetçi bir kur politikası uygulamak, üretim ve ihracatın ithalata bağımlılığını azaltarak rekabet gücü yüksek bir üretim ekonomisi tesis etmek, ekonominin dış kaynak bağımlılığını azaltarak şoklara dayanıklı hale getirmek ve kırılabilirliği azaltmak, kamu ve özel sektör borç stokunu sürdürülebilir bir seviyeye indirmek (MHP, 2009, s. 62-63).

MHP, programında, ayrı bir başlık olarak mali politikalarını da açıklamıştır. MHP, mali politikadaki temel amacını, kamusal harcamalar sonucu oluşan borçların ödenmesine

yönelik çalışmalar yaparak kamusal borçları sürdürülebilir seviyelere çekmek olarak tarif etmiştir. MHP, bu amacını, kamuda israfı önlemek ve vergi düzenlemesi yapmak yoluyla gerçekleştireceğini beyan etmektedir. MHP, kamu harcamalarında verimlilik ölçme çalışmaları yaparak kamu harcamalarının denetlenmesi suretiyle israf ve usulsüzlüğün önüne geçilebileceğini vurgulamaktadır. MHP, israf ve usulsüzlüğün sonlandırılmasıyla kamu harcamalarının asgari düzeye ineceğini söylemektedir. Mali yapılanmanın temelinde planlı-programlı çalışmanın olması gerektiğini, ancak bu sayede mali, idari etkinliğin sağlanacağını iddia etmektedir. Denetlenebilen, hesap verebilen, şeffaf bir mali yönetim anlayışını benimseyen MHP, meclisin bu konudaki yetkilerinin arttırılmasını savunmaktadır (MHP, 2009, s. 64-65).

Parti programında MHP, ekonomi politikaları içerisinde vergi sistemine ayrıca değinmiş ve ülkede yaşayan herkesin gelirine göre vergi ödemesi gerektiği vurgulamıştır. MHP, gelire dayalı vergi alınmasının vergide adaleti sağlayacağını düşünmektedir. Ayrıca vergi sisteminin kalkınma ve gelişme için önemli bir husus olduğunun da altını çizmiştir. MHP, vergi sisteminde önemli bir nokta olarak üretimi ve ihracatı arttırıcı uygulamalar yapılmasına önem vermektedir. İstihdam oluşturanlara, üretim yapanlara, yatırım sağlayanlara ve ihracatla ülke ekonomisine katkıda bulunanlara vergi indirimleri uygulanması gerektiğini söylemektedir. MHP, yapılan vergi indirimlerinin reel sektörde canlanmaya yol açacağını, bu durumda, elde edilecek vergi gelirlerinde de artış yaşanacağını ifade etmektedir. MHP ayrıca, vergiler üzerinden yapılacak bütün işlemlerin açık ve şeffaf olacağını, uygulamayı taahhüt ettikleri vergi sisteminin basit ve anlaşılır olacağını beyan etmektedir. Reel sektörde, kayıt dışı çalışmayla etkin bir mücadele ve dar gelirliler üzerindeki vergi yükünü azaltma, MHP'nin vergi politikasının temelini oluşturmaktadır (MHP, 2009, s. 66).

MHP, ekonomi politikalarının etkili ve sürdürülebilir olabilmesi için ilk olarak finansal sistemin istikrarlı bir şekilde çalışması gerektiğini savunmaktadır. Fiyat istikrarının, sürdürülebilir büyümenin ve ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için finansal sistemin güçlendirilmesinin, istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasının önemli olduğunu beyan etmektedir. MHP, finansal sistemin, uluslararası standartlarda şekilleneceğini, buna yönelik kanun ve yönetmelikler hazırlanacağını, bu sayede finansal sistemin işlevselliğini arttıracaklarını beyan etmektedir. Finansal sistemde millîliğin önemli olduğunu vurgulamakta ve millî finansal sektörün korunacağı taahhüdünde bulunmaktadır. MHP, millî finansal sistemle sermayeyi tabana yaymayı bu sayede sermaye piyasasını geliştirmeyi hedeflediğini belirtmektedir. Ayrıca küçük ve orta ölçekteki yatırımcıların finansal sisteme kazandırılarak sermaye birikiminin arttırılacağını vurgulamaktadır. MHP, programında, yabancı yatırımcılar yüzünden oluşabilecek olumsuzluklardan küçük ve orta ölçekli Türk yatırımcıların etkilenmemesi için tedbirler alınacağını söylemektedir (MHP, 2009, s. 67-69).

Türk ekonomisinin içinde bulunduğu durumu değerlendiren Bahçeli de Türkiye'nin üretimde kullandığı hammadde, makine, teçhizat ve enerji gibi alanlarda dışa bağımlı olmasını, piyasa

ekonomisinin üretimdeki ana sorunu olarak saymaktadır. Bahçeli, Türkiye'nin üretim yapısındaki sorun ve dış ticaret açığının döviz kurunda yaşanan artışın da sebebi olduğunu belirtmektedir (Bloomberg, 2021, 23 Kasım). Bahçeli ayrıca, Türk ekonomisinin kuşatma altında olduğunu iddia etmektedir. Fiyat istikrarsızlığına dikkat çekerek fiyatların yükselişinin ekonominin teorik esaslarına aykırı olduğunu belirtmektedir. Bahçeli, Türkiye'nin düşmanca bir oyunla karşı karşıya olduğunu söylemekte ve piyasalardaki normal olmayan değişkenliklerin bunun delili olduğunu ifade etmektedir. Yaşanan ekonomik sıkıntıları daha önceden bilinen operasyonların devamı olarak görmektedir. Bahçeli, yaşanan ekonomik dalgalanmalarla ilgili olarak, "stokçular, karaborsacılar, fırsatçılar, ekonomik bylokçular, iç ve dış ihanetin azılı failleri devreye girmişler, millet ve devlete saldırı üstüne saldırı planlayarak harekete geçmişlerdir. Oyun büyük, oyun vahşi, oyun düşmancadır. Türkiye spekülasyon atakların hedefindedir" açıklamasında bulunmuştur (Sözcü, 2021, 18 Aralık).

MHP, parti programında, şeffaf ve güvenli bir sistem oluşturacağını vadedmektedir. Kaynak maliyetlerini arttıran ve mecburi olmayan unsurların tasfiye edilerek elde edilen avantajın kredi faizlerine yatırılacağını belirten MHP, özellikle kamu bankalarıyla ilgili düzenleme yapacağını ve bu bankaların tarımın modernleşmesine, sanayinin geliştirilmesine, tarımsal üretimin artırılmasına, küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyümesine destek sağlayacak şekilde faaliyette bulunmasına yönelik adımlar atacağını ifade etmektedir (MHP, 2009, s. 70).

MHP, dış ticaret politikasını, kaliteli üretim ve ihracatın artırılmasıyla uluslararası piyasada kalıcı olunması şeklinde açıklamıştır. Ayrıca geniş pazar potansiyeline sahip her ülkeyle iş birliği yapılmasının önemine değinmektedir. MHP, dış ticarete katma değeri yüksek, özellikle teknoloji alanındaki üretimlerle 'Türk Malı' etiketi oluşturacak tanıtımlar ve faaliyetlerin destekleneceğini belirtmektedir. Yurt dışındaki Türk iş adamlarının gerek Türkiye'de gerekse başka ülkelerde yapacakları yatırımların destekleneceğini ve bunlara gerekli yardımların yapılacağını ifade etmektedir. MHP Ar-Ge çalışmalarıyla Türk şirketlerinin uluslararası platformlarda destekleneceğini beyan etmektedir. Türk sanayicisinin önündeki engelleri kaldıracağını ve bu yatırımcıların uluslararası rekabet gücünü arttıracığını da belirtmektedir. MHP, etkisi her geçen gün artan elektronik ticaretin istenilen seviyeye çıkarılması amacıyla gerekli idarî ve teknolojik alt yapının oluşturulacağını da vurgulamaktadır (MHP, 2009, s. 71; MHP, 2018, s. 82-83).

MHP, ihracatın ithalattan bağımsız kalabilmesi için, ithal edilen girdilerin Türkiye'de üretilmesinin sağlanacağını ifade etmektedir. Yabancı sermayenin ve özel sektörün Türkiye'de yatırım yapması için gerekli kolaylıkların gösterileceğini ve Türkiye'nin bir çekim merkezi olmasının sağlanacağını belirtmektedir. MHP, portföy yatırımlarının ani dalgalanmalar neticesinde çok yüksek miktarda yurt dışına çıkmasını engelleyecek tedbirler alınacağını ve bu kısa süreli sermaye hareketlerinin ekonomiyi istikrarsızlığa sürüklemesine müsaade edilmeyeceğini söylemektedir. MHP ayrıca, 'Tek Durak İş Merkezleri' adını verdiği bir sistemle

bürokratik işlemlerin hem tek elden yapılmasını, hem de hızlanmasını sağlayacağını ifade etmektedir (MHP, 2009, s. 72-73).

MHP, parti programında, özelleştirme konusundaki düşüncelerini de açıklamıştır. MHP, özelleştirmedeki amacın; kamu maliyesinin yükünün azaltılması, kaynakların verimli kullanılması, rekabet ortamının oluşması, devletin ekonomiye direkt müdahalesinin en aza indirilmesi ve sermayenin tabana yayılması olarak ifade etmektedir. Fakat MHP'nin serbest piyasaya yönelik olumlu tavrı, kapitalizmi sorunlu bir ekonomik model olarak görmediği anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda MHP, kapitalizmin sosyal adaletsizliklere, sermaye dağılımındaki dengesizliklere yol açan bir ekonomik model olduğunu kabul etmekle birlikte, kapitalizmin alternatifi olacak, ayakları yere basan bir ekonomik modelin olmadığı gerçeğinden hareket ettiği iddia etmektedir. Dolayısıyla MHP'ye göre; devlet, kapitalizmin yol açtığı olumsuzlukları gidermek için gerektiğinde ekonomiye müdahale etmelidir. Bu durumu, Ekonomiden Sorumlu MHP Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mevlüt Karakaya şu şekilde açıklamaktadır:

Milliyetçi Hareket Partisi, ekonomik politikalar konusunda, devletin ekonomiye müdahalesini gerektiğinde ve gerektiği ölçüde desteklemektedir. Bu yaklaşım hem piyasa ekonomisini hem de sosyal devlet anlayışını dengeli bir şekilde barındırmayı amaçlar. Parti, piyasa mekanizmalarının serbestçe işlemlerini temel alırken, aynı zamanda devletin regülasyon ve müdahalesini, piyasa başarısızlıklarını düzeltmek, sosyal adaleti sağlamak ve ekonomik istikrarı korumak için zorunlu görür.

Görüldüğü üzere MHP, en azından şu an itibarıyla, kapitalizmin bir alternatifinin olmadığını öne sürmekte ve mevcut sistemi daha adil ve dengeli hale getirebilmek için devletin ekonomiye gerektiğinde müdahale etmesini istemektedir. Bu çalışma kapsamında hazırlanan mülakat sorularından birine verilen cevap doğrudan bu konuyla ilgilidir. Bu bağlamda, Prof. Dr. Mevlüt Karakaya'ya şu soru yöneltilmiştir: "Günün reel-politik gerçeklerinden biraz olsun sıyrılarak düşünecek olursak; kapitalist üretim ilişkilerini, toplumsal adaletin tesis edilebilmesi açısından az ya da çok bir engel / tehdit olarak görüyor musunuz? Eğer cevabınız evet ise bu üretim tarzının bizatihi kendisini parti metinlerinde sorunsallaştırmamanız ve devlete, ona gerektiği ölçüde müdahale hakkı tanımakla yetinmeniz, bir açıdan onu 'ehven-i şer' olarak görmekten ve daha iyi bir alternatifin en azından bugüne kadar uygarlığa önerilememiş olmasından mı kaynaklanıyor?" Karakaya, bu soruya şu şekilde cevap vermiştir:

Kapitalist üretim ilişkilerinin toplumsal adaletin sağlanması açısından bazı engeller teşkil ettiği konusunda, evet, bu ilişkilerin belli başlı sorunları olduğu kabul edilebilir. Kapitalizm, eşitsizlikleri artırabilir, kaynak dağılımında adaletsizliklere yol açabilir ve toplumsal stratifikasyonu pekiştirebilir. MHP'nin bu duruma yaklaşımı, tamamen kapitalizmi reddetmek yerine, devletin aktif rol alarak bu negatif yönleri minimize etmeye çalışması şeklindedir. Bununla birlikte 21. yüzyıl itibarıyla devletin "gereken ve gerekli olduğu ölçüde ekonomiye müdahalesi", kapitalistler için son derece radikal bir fikirdir. Partimiz, söz konusu fikri savunarak zaten mezkûr hususu sorunsallaştırmakta ve makul bir cevap ileri sürmektedir. MHP, her şeyden önce gerçekçiliği ile matuf bir partidir. Bu

gerçekçilik çerçevesinde kapitalizm karşısında ayakları yere basmayan ekonomik model önerileri sunmak yerine kapitalizmin zararlı etkilerini izale etmek yoluna gitmiştir. Bu yaklaşım, kapitalizmi 'ehven-i şer' olarak görmekten ziyade, mevcut sistemi daha adil ve dengeli hale getirebilmek için devlet müdahalesinin zorunlu olduğunu kabul etmek anlamına gelir.

MHP'nin kapitalizme yönelik genel bakış açısını özelleştirme konusunda da görmek mümkündür. MHP, özelleştirmeyi savunmakla birlikte, ekonomide ve millî güvenliği ilgilendiren kuruluşlardaki özelleştirmelerde devletin müdahalesinin ve belirleyiciliğinin önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca MHP, özelleştirilmede önceliklerin belirlenmesini, nelerin özelleştirme kapsamına alınacağını tespitini, hesap verebilirlik ve şeffaflığın teminini istemektedir. MHP yapılan özelleştirmelerin şaibesiz olabilmesi için kamuyu rahatsız edecek hiçbir çalışmaya izin verilmeyeceğini, tamamen açıklık ilkesi doğrultusunda hareket edileceğini ifade etmektedir. MHP'nin özelleştirme politikalarının belirleyici özelliğini; özelleştirilen kuruluşlarda kalite bakımından uluslararası arenada rekabet ederek üretim yapılabilmesi, tüketicinin hak ve çıkarlarının korunabilmesi, bölgeler arası gelişmişlik farkının en aza indirilebilmesi ve devlete ek külfet getirilmemesi oluşturmaktadır. MHP ayrıca, rekabet ortamının engellenmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Haksız rekabet ve tekelleşmenin önüne geçilmesini, özel sektörün gücünden faydalanılmasını, devletin ekonomi alanında yol gösterici, düzenleyici ve denetleyici olmasını ve istihdam yaratıcı bir büyümenin sağlanabilmesini benimsemektedir. MHP, bu bağlamda daha önce devlette oluşan devlet tekeli gibi, özel sektörün de tekel oluşturmasına izin verilmeyeceğini ve gerekli düzenlemelerin yapılarak özel sektörün tekel oluşturmasının önüne geçileceğini iddia etmektedir. MHP, özelleştirilen kurumlarda yatırım ve istihdam alanında devlete verilen sözlerin tutulup tutulmadığının takip edileceğini vurgulamaktadır (MHP, 2009, s. 73-74; MHP, 2018, s. 81).

MHP'nin ekonomiye dair görüşleri, ana hatlarıyla yukarıda aktarıldığı gibidir. Bir sonraki kısımda, konuya İYİ Parti'nin nasıl yaklaştığı incelenecektir.

4.2.2. İYİ Parti'nin ekonomik hedef ve politikaları

İYİ Parti, gerçek bir demokrasinin ön şartı olarak gördüğü yeni bir ekonomik düzen inşa edeceğini ifade etmektedir. İYİ Parti, Türkiye'nin istikrarlı bir şekilde büyüyeceğini, bu büyüme sonucunda ulaşılan ekonomik refahı toplumun her kesimine adil bir biçimde yayacağını iddia etmektedir. İYİ Parti; kısıtlı kaynakların doğru kullanılmadığını, bunun da toplumsal uyumu etkileyecek ölçüde gelir dağılımında eşitsizliğe yol açtığını iddia etmektedir. Serbest piyasa sistemini eleştirmekle birlikte özel mülkiyet, serbest girişimcilik ve çalışanların hukukunu gözetecek ilkelerin koruma altına alındığı bir ekonomik sistem oluşturacaklarını beyan etmektedir. İYİ Parti, ekonominin, memleketin çıkarlarını şahsi çıkarlarından üstün gören, siyaset kurumundan bağımsız ve ehliyetli kadrolarca yönetilmesini ve bu bürokratların adil bir şekilde çalışabilmesi için hukuki tedbirlerin alınmasını istemektedir. Bu doğrultuda siyaset kurumunun ekonomi yönetimine müdahalesine karşı çıkmış, bunun önüne geçmek için çeşitli

tedbirler alacağını söylemiştir. İYİ Parti, üzerinde iyi çalışılmış bir ekonomik kalkınma programıyla Türkiye'yi özellikle son on yılda içine düştüğü sıkıntıdan kurtaracak sanayi dönüşümünü gerçekleştireceğini iddia etmektedir. İYİ Parti ölçülebilir kriterlerle desteklenen sade ve gerçekçi bir ekonomi yönetimi oluşturacaklarını belirtmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 39).

İYİ Parti, oluşturacakları ekonomi modelinde küresel ve bölgesel aktörlerin etkili olacağını, dolayısıyla küresel ekonomi gerçeğini doğru anlayan ve buna yönelik politika geliştiren bir sistem inşa edeceklerini açıklamıştır. Bu politikayla ülkenin dışa bağımlılığını en aza indirecek bir büyümeyi hedeflemektedir. Ayrıca İYİ Parti, geliştireceği politikalarla kamu yönetiminde hesap verebilirliği ve şeffaflığı sağlayacağını ve performans değerlendirme sonuçlarına uygun politikalar oluşturmanın önündeki engelleri ortadan kaldıracağını söylemektedir (İYİ Parti, 2018, s. 40).

İYİ Parti, ekonomideki temel ilkelerini maddeler halinde açıklamış; dış ticaret açığının kapatılmasını, kamu giderlerinin denetlenmesini ve hem üretim hem de üretimde verimliliğin artırılmasını, enflasyonun daimî olarak düşmesi ve fiyat istikrarı için zorunlu gördüğünü belirtmiştir. İYİ Parti, enflasyonun tek haneye düşürülmesi için uygun politikalar geliştireceğini belirtmektedir. İYİ Parti, yüksek fiyatlandırma ve verimsizliğin yetersiz rekabetten kaynaklandığını düşünmekte, Rekabet Kurumu'nun daha aktif çalışması gerektiği yorumunu yapmaktadır. Ayrıca, Merkez Bankası'nın bağımsızlığına vurgu yapmakta ve bankanın düşük enflasyon ve fiyat istikrarını hedefleyen para politikasının destekleneceğini ifade etmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 40).

İYİ Parti, parti programında uzun uzun anlattığı ekonomiye dair politikalarına, seçim beyannamesinde de yer vermiştir. Merkez Bankası Başkanı ve Para Politikası Kurulu üyelerinin atanma biçimi, görev süreleri ve görevden alınma kriterlerini, onların bağımsızlığına uygun olarak şekilde düzenlenmesini istediklerini söylemiştir. İYİ Parti, kayıt dışılıkla mücadele de edeceğini, bunun neticesinde elde edecekleri kaynakları en çok ihtiyaç duyulan alanlarda kullanacaklarını ifade etmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 36).

İYİ Parti, hangi görüşte olurlarsa olsunlar, yatırımcıların devlet yanında eşit muamele göreceklarını belirtmekte; yatırımcıların hukukî güvenceye sahip olduklarının altını çizerek onların ekonominin gelişmesinde öncü olmasına fırsat verileceğini ifade etmektedir. İYİ Parti, mevcut durumda kişilerin ve şirketlerin kendi ekonomik güçlerinin çok üstünde bir borçlanmaya gittiğini belirtmekte, bu durumun finansal istikrara zarar verdiğini düşünmektedir. İYİ Parti, bu durumun önüne geçilebilmesi için büyük ölçüde tedbirler alınması gerektiğini savunmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 41).

İYİ Parti, iktidar olması hâlinde, millî kalkınma planını kamu ve özel sektörlerin işbirliği içinde ve akılcı bir plan çerçevesinde yapılandıracağını, ayrıca bölgesel yatırım ajanslarını birleştireceğini ifade etmektedir. İYİ Parti, ekonominin tamamen piyasa tercihlerine bırakılmasının menfi etkilerinin görüldüğünü, bundan dolayı devletin piyasalara

müdahalesinin çok kısıtlı da olsa devam etmesi gerektiğini savunmaktadır. İYİ Parti, gerekli siyasi ve ekonomik konjonktürü oluşturarak Türk ekonomisini önümüzdeki on yılda ihracat odaklı, rekabetçi, yüksek teknolojiye dayanan, sermaye malları ağırlıklı bir yapıya kavuşturacaklarını söylemektedir (İYİ Parti, 2018, s. 42).

İYİ Parti, uygulayacakları ekonomi politikası sonunda dış ticaret açığını kapatacaklarını iddia etmektedir. Hatta İYİ Parti'nin özellikle tarım ürünleri ve sanayi mallarında ülkeyi dış ticaret fazlası verir hale getirmeyi hedeflediği görülmektedir. İYİ Parti, ihracatla ilgili planlarında önceliğin gelişme potansiyeli yüksek, pazar çeşitliliğine faydası olan mallarda olduğunu belirterek verimliliği ve etkinliği temel alacaklarını açıklamıştır (İYİ Parti, 2018, s. 41).

İYİ Parti, 'Türkiye Kaynak Kullanım Strateji Kurumu' adını verdikleri bir kurum kuracaklarını, bu sayede ekonomide yönlendirici ve teşvik edici bir rol oynayacaklarını; ancak bu kurumun özel sektörü bağlayıcı olmayacağını belirtmiştir. İYİ Parti, devletin kısıtlı kaynaklarının doğru olmayan yerlere yönlendirmesine ve imar yoluyla rant oluşturmaya izin verilmeyeceğini de beyan etmiştir. İYİ Parti, dış ticaret açığını sürdürülebilir duruma getirmek ve enerji güvenliğini sağlamak için enerji üretim yerlerinde kullanılan her türlü malzemenin yurt içinde üretilmesini teşvik edeceklerini ifade etmektedir. İYİ Parti, patent ve uluslararası marka oluşturulması için çalışacaklarını, böylece sanayinin uluslararası rekabet gücünü yükselteceklerini beyan ederek reklam, tanıtım ve pazarlama konusunda gerekli yönlendirmeleri, teşvikleri sağlayacaklarını taahhüt etmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 42).

İYİ Parti, kamuya ait kaynakları daha verimli kullanabilmek için geniş bir kamu maliyesi reformu yapmayı da taahhüt etmiştir. Ayrıca, bir yandan etkili bir vergi denetimiyle vergi alanını genişletmeyi amaçlarken, bir yandan da verginin adaletli bir şekilde toplanmasına yönelik çalışmalar yapacağını vadetmektedir. İYİ Parti, köklü bir vergi sistemi oluşturarak vergide adaleti sağlayacağını ve böylece refah toplumuna ulaşılacağını iddia etmektedir. İYİ Parti; vergide adaleti sağlamak amacıyla işçi, memur, esnaf ve küçük işletmelerle birlikte dar gelirli kimselerin vergi yükünün hafifletileceğini vurgulamıştır. İYİ Parti ayrıca, asgari ücretten vergi alınmayacağını, herhangi bir kesinti yapılmayacağını da parti programında taahhüt etmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 43).

İYİ Parti, kamu maliyesinde bütçe açıklarının öncelikle sürdürülebilir bir duruma indirilmesini, sonra da bütçenin bir daha açık vermemesinin kalıcı hale getirilmesini temel hedefleri olarak belirlemektedir. İYİ Parti, bu nedenle Sayıştay'ın yeniden etkin bir şekilde görevini yapabilmesinin ve bütçe giderlerini denetleyebilmesinin sağlanacağını ifade etmektedir. İYİ Parti böylece bütçe harcamalarında kamu yararı, adalet, şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi ilkelerin hayata geçirileceğini belirtmiştir (İYİ Parti, 2018, s. 43).

İYİ Parti, Sermaye Piyasası Kurumu'nun siyasi baskılardan uzak tutulacağını, kurumun böylece denetleme ve düzenleme görevini layıkıyla yerine getireceğini ifade etmiştir. İYİ Parti, gerekli yasal çalışmaların yapılarak yatırımcıların hizmetlerinde rekabet ve şeffaflığın sağlanacağını

belirtmiştir. Yasal düzenlemelerle uluslararası düzeyde bir denetim mekanizması kuracağını ve finansal sistemden sorumlu kurumların bağımsız hareket etmelerinin önündeki engelleri kaldıracağını da ifade etmiştir. İYİ Parti, gerekli düzenlemelerin yapılarak başta bankacılık sektörü olmak üzere finansal piyasaların ekonomik büyümeye destek olmasını sağlayacaklarını belirtmektedir. Özellikle çiftçilere, zanaatkârlara ve esnaflara kaynak bulabilmek için Ziraat ve Halk Bankasının varlık sebebine yönelik düzenlemeler yapılacağını da belirtmektedir. İYİ Parti, sanayi ve altyapı yatırımlarına kaynak sağlaması için Türkiye Kalkınma Bankası'nın sermaye yapısının destekleneceğini de belirtmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 44).

İYİ Parti, özelleştirme konusundaki görüşünü parti programında ortaya koymuştur. Buna göre, özel sektörün tekel oluşturmasına kesinlikle müsaade edilmeyecektir. İYİ Parti, sermayenin tabana yayılmasını sağlamak için blok satış uygulamasını ortadan kaldıracağını da beyan etmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 44).

İYİ Parti, enflasyonla etkili bir mücadeleye girişerek iki sene içerisinde enflasyonu tek haneye düşürmeyi taahhüt etmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin yıllık büyüme hızını yüzde 5'in üzerine çıkaracağını ifade etmektedir. İYİ Parti, iktidarında, dolar cinsinden kişi başı millî geliri iki katına çıkaracağını iddia etmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 36).

İYİ Parti Genel Başkanı Akşener, ekonomiyle ilgili kendisine sorulan bir soru üzerine çeşitli değerlendirmelerde bulunmuş ve parti olarak iyi bir ekonomik kadroya sahip olduklarını iddia etmiştir. Akşener, sanayi başta olmak üzere ekonomiyle ilgili birçok alanda Türkiye'nin diğer ülkelere göre daha fazla teşvik verdiğini, ancak bu teşviklerin doğru alanda kullanılıp kullanılmadığının bilimsel verilerle tespitinin tam olarak yapılmadığını söylemektedir. Bu konuda bilimsel tabanlı bir veri sistemine ihtiyaç olduğunu belirten Akşener, sağlam bir ekonomi için hukuk sisteminin daha adil ve tarafsız bir şekilde yapılandırılmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Akşener, ekonomide en önemli şeyin güven duygusu olduğunu söylemiş ve matematiksel verilerin etkili olması gerektiğini ifade etmiştir (HaberTürk TV, 2021, 11 Haziran). Akşener, hükümetin mevcut ekonomi politikalarını değerlendirerek, "üretmeden tüketmeyi ekonomi sandınız" şeklinde bir eleştiride bulunmuş ve hükümeti, yabancı parayla ekonomiyi döndürme hayaline kapılmakla suçlamıştır (Sözcü, 2018, 23 Mayıs). Akşener, Türk lirasının yarı yarıya değer kaybettiğini söylemiş, Türkiye'nin içine düştüğü istikrarsızlığı artık taşıyamayacağını vurgulamış ve Merkez Bankası'nın da itibarsızlaştırıldığını iddia etmiştir. Ayrıca Akşener, kur enflasyon sarmalı yüzünden Türkiye'nin en yüksek enflasyon yaşayan beş ülkeden birisi haline geldiğini belirtmiştir (NTV, 2022, 12 Ocak). Bu konuda hükümeti eleştiren Akşener, "faiz sebep enflasyon sonuç" diyenlerin, ekonomiyi perişan ettiklerini söylemiştir. Akşener; faizi indirerek yüksek enflasyona sebep olan, küçük imtiyazlı bir kesimin menfaati doğrultusunda hareket eden hükümetin şimdilerde faizi yükseltmesinin artık bir işe yaramayacağını belirtmiştir. Akşener ayrıca fiyat istikrarsızlığına, hayat pahalılığına dikkat çekmekte ve dört kişilik bir ailenin

sağlıklı beslenmesinin asgari ücretle mümkün olmadığını söylemektedir (Sanayi TV AA3, 2023, 4 Ekim).

Yine Akalın, bu tez çalışması kapsamında kendisine yöneltilen; “ekonomiye, gereken yerde ve gerekli olduğu ölçüde devletin müdahale etmesini savunduğunuzu, partinin çeşitli metinlerinde ifade ediyorsunuz. Ancak günün reel-politik gerçeklerinden biraz olsun sıyrılarak düşünecek olursak; kapitalist üretim ilişkilerini, toplumsal adaletin tesis edilebilmesi açısından az ya da çok bir engel / tehdit olarak görüyor musunuz? Eğer cevabınız evet ise bu üretim tarzının bizatihi kendisini parti metinlerinde sorunsallaştırmamanız ve devlete, ona gerektiği ölçüde müdahale hakkı tanımakla yetinmeniz, bir açıdan onu ‘ehven-i şer’ olarak görmekten ve daha iyi bir alternatifin en azından bugüne kadar uygarlığa önerilememiş olmasından mı kaynaklanıyor?” sorularına verdiği cevapta, yukarıda parti programı ve seçim beyannamesi çerçevesinde değinilen açıklamalara benzer görüşler dile getirmiştir. Akalın, yeri geldiğinde ekonomiye devlet müdahalesini gerekli görmekle birlikte serbest piyasa ekonomisini savunduklarını söylemiştir. Bununla birlikte, İYİ Parti’nin ekonomi konusunda tam olarak kapsamlı bir çalışma yapmadığını, bu konuda henüz eksikliklerinin bulunduğunu, ancak önlerindeki süreçte bu konuya çalışacaklarını belirtmiştir.

Yukarıda, MHP ve İYİ Parti’nin ekonomi politikalarına dair görüşleri ayrı ayrı ele alındıktan sonra, sıradaki kısımda bu iki partinin ekonomiye dair temel yaklaşımları ana hatlarıyla karşılaştırılacaktır.

4.2.3. MHP ve İYİ Parti’nin ekonomi politikalarının karşılaştırılması

MHP ve İYİ Parti, parti programları ve seçim beyannamelerinde ekonomiye geniş yer vermiş ve ekonomi politikalarında benzer görüşleri ortaya koymuşlardır. Ekonomik büyüme sonucu ulaşılan ekonomik refahın adil bir şekilde toplumun her kesimine ulaştırılmasını istemeleri, her iki partinin de ortak görüşüdür. Ayrıca her iki parti de bazı dezavantajlarına rağmen serbest piyasa ekonomisini desteklemiş, özel sektör ve serbest girişimciliği hukukun güvencesi altına almak istemiştir. Her iki parti de kalıcı ve sürdürülebilir bir ekonomi anlayışını benimsemiştir. Hem MHP hem İYİ Parti, serbest piyasa ve serbest kuru desteklemiş ancak gerektiğinde devletin denetleme ve düzenleme yetkisi dâhilinde piyasa ve kura müdahalesini savunmuştur. Hem MHP hem de İYİ Parti, fiyat istikrarının sağlanması konusunda benzer şeyleri söylemiştir. İYİ Parti dışa bağımlılığı en aza indirecek bir büyümeyi hedeflemiştir. Tıpkı MHP gibi İYİ Parti de sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik model oluşturmayı istediğini belirtmiştir (İYİ Parti, 2018, s. 39; MHP, 2009, s. 61-62).

Her iki parti de ayrıca kamu yönetiminde şeffaflığın ve hesap verebilirliğin önemini vurgulamış ve performans değerlendirme sonuçlarına uygun politikalar geliştirmeyi vadedmiştir. Ayrıca iki parti de kamu maliyesinde devletin bütçe açığının sürdürülebilir bir seviyeye çekilmesi konusunda benzer görüşleri dile getirmişlerdir. İYİ Parti de, MHP de, etkili ve adil bir vergi

sistemi kurulmasını istemiştir. İYİ Parti kamu kaynaklarının daha verimli kullanılması noktasında çok kapsamlı çalışmalar yapacağını söyleyerek MHP'yle bu konuda da yakın görüşleri savunmuştur. Dahası, her iki parti de finansal sistemin ekonomik büyümedeki önemine birlikte vurgu yapmaktadır. Sağlıklı bir finans sistemi için gerekli düzenlemelerin yapılması konusunda da yine her iki parti de benzer görüşleri dile getirmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 43; MHP, 2009, s. 64-65).

MHP ve İYİ Parti, vergi konusunda da birbirine benzer görüşleri dile getirmektedir. Her iki parti de vergi sisteminin yeniden ele alınacağını, adaletli bir vergi sistemi oluşturulacağını, vatandaşın gelirine göre vergi ödeyeceğini taahhüt etmektedir. Hem MHP hem İYİ Parti, dar gelirli vatandaşın vergi yükünün azaltılması konusunda aynı şeyleri söylemektedir. Her iki parti de daha etkin bir vergi sistemi oluşturacaklarını ve kayıt dışılıkla çetin bir mücadeleye girişeceklerini vadetmektedir. İYİ Parti, MHP'den farklı olarak, asgari ücretten vergi alınmayacağını parti programına yazmıştır. MHP ise istihdam sağlayan, üretim yapan, ülke ekonomisine katkıda bulunanlara vergi indirimi vadetmiştir.

İYİ Parti, yabancı sermayenin ve özel sektörün Türkiye'de yatırım yapması konusunda da MHP ile benzer görüşleri dile getirmektedir. İYİ Parti de MHP gibi yabancı sermayenin ve özel sektörün yatırımda bulunması için her türlü kolaylığın sağlanması gerektiğini düşünmektedir. Her iki parti de ayrıca, uluslararası yeni pazarlar aranması konusuna değinmektedir. İki parti de yüksek ücretli istihdam sağlayan yabancı sermayeyi ve katma değeri yüksek olan ihracatı özellikle teşvik edeceklerini ifade etmiştir. Partiler, yurt dışından alınan malların Türkiye'de üretilmesini sağlayacak çalışma ve düzenlemelerin yapılacağını, hatta bu konuda özel sektöre her türlü desteğin sağlanacağını vurgulamışlardır. MHP, İYİ Parti'den farklı olarak, yabancıya mülk satışına şartlı evet dediğini parti programına yazmıştır (İYİ Parti, 2018, s. 41; MHP, 2009, s. 71).

MHP ve İYİ Parti, özelleştirmeler konusuna parti programında yer vermiştir. Her iki parti de özel sektörün tekel oluşturmasına müsaade edilmeyeceğini belirtmektedir. Her iki parti de sermayenin tabana yayılmasını istemekte ve blok satış uygulamasına son vereceklerini açıklamaktadır. MHP, özelleştirme konusunda çok daha geniş bir değerlendirme yaparken İYİ Parti daha kısa bir değerlendirmede bulunmaktadır. MHP ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların sebebini hükümetten daha çok iç ve dış mihraklara bağlarken, İYİ Parti bu durumun tek sorumlusu olarak hükümetin yanlış politikalarını görmektedir.

MHP parti programınının 61-74. sayfaları arasında ekonomik politikalarına 14 sayfa boyunca yer verirken, İYİ Parti parti programında ekonomik politikalarına 39-45. sayfalarda, yani 6 sayfa yer vermektedir. Buradan hareketle, MHP'nin, konuyu daha geniş şekilde ele aldığını söyleyebilmek mümkündür.

Bir sonraki başlıkta, her iki partinin eğitim politikalarına değinilmekte ve partilerin eğitim politikası anlayışlarında herhangi bir benzerlik veya fark olup olmadığı değerlendirilmektedir.

4.3. MHP ve İYİ Parti'nin Eğitim Politikası Konusundaki Yaklaşımları

Bu bölümde, MHP ve İYİ Parti'nin parti programları, seçim beyannameleri ve yetkili kurullarının beyanatları esas alınarak bu partilerin eğitime dair görüşleri incelenecek ve bu incelemenin neticesinde, partilerin konuya yaklaşımlarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulacaktır.

4.3.1. MHP'nin eğitim politikası anlayışı

MHP, eğitim politikasının temel amacını, Türk milletine mensup olmanın gurur ve şuurunu haiz, millî ve manevi değerlere sahip, çözüm üretme yeteneği gelişmiş, aktif, bilgili, inançlı ve sorumluluk sahibi nesiller yetiştirmek olarak ifade etmektedir. MHP, her Türk vatandaşının eşit imkân ve fırsatlara sahip olarak eğitim-öğretim faaliyetlerinden kabiliyetleri oranında faydalanmasını istemektedir. MHP ayrıca eğitimde Türkçenin önemine vurgu yapmış, eğitimin her kademesinde Türkçenin eğitim dili olarak kullanılmasını istemiş ve Türkçeden başka hiçbir dilin Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamayacağını parti programına almıştır (MHP, 2009, s. 98).

MHP ayrıca, kaliteli eğitimci yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiş ve eğitimcilerin yaşam standartlarının iyileştirilerek bu mesleğin cazipliğinin artırılması gerektiğini söylemiştir. Şehit ve gazi çocuklarının eğitim dönemlerinin tamamındaki masraflarının devlet tarafından karşılanmasını isteyen MHP, bu çocukların üniversiteye girişlerinde kendilerine kontenjan verilmesini sağlayacağını da parti programında yazmıştır (MHP, 2009, s. 100).

MHP, eğitim sisteminin çağın gerektirdiği donanımla yeniden yapılandırılacağını söylemekte, bu sayede teknoloji kültürü gelişmiş insan gücünün, bilgi toplumunun şartlarına uygun becerileri kazanmış kişilerin yetiştirileceğini iddia etmektedir. MHP içinde bulunan çağın gereklerine uygun ve millî olan bir müfredatı eğitimin her alanında etkin bir şekilde uygulayacağını parti programında belirtmektedir. Bilgi toplumunun gerektirdiği şartları taşıyacak şekilde bütün eğitim kurumlarının eğitim teknolojileri, insan gücü, nitelik ve nicelik açısından yeniden düzenleneceğini söylemektedir. MHP ayrıca öğrencilerin yeteneklerine uygun alanlara yönlendirilmesi gerektiğini belirtmekte, okul öncesi eğitimin de yaygınlaştırılmasını istemektedir. MHP, meslekî teknik eğitime ağırlık verilmesi gerektiğini, eğitim programlarının bu doğrultuda tekrar düzenlenmesinin yerinde olacağını ifade etmektedir. MHP ayrıca meslekî eğitimin orta öğretim içindeki payının yükseltilmesi gerektiğini vurgulamakta ve meslek liseleri ile meslek yüksekokulları arasında program bütünlüğünün sağlanacağını programında belirtmektedir. MHP, meslekî eğitim verilmesinin yanında, aktif iş hayatına katılım için sosyal beceri eğitimi verilmesi gerektiğini de söylemektedir (MHP, 2009, s. 98-99).

MHP, Türkiye'deki üniversiteleri dünya üniversiteleriyle boy ölçüşebilecek kurumlar haline yükseltmeyi hedeflediğini vurgulamakta, üniversitelerin bilim üreten, topluma önderlik eden, bilimsel yöntemlerle sorunları çözen, en önemlisi de ülkenin ihtiyacı olan nitelikli insan gücünü yetiştiren çağdaş kurumlar olmasını istemektedir. MHP, demokratik ve üretken bir yükseköğretim sistemi vadederek öğrenci, akademik kadrolar ve kurumlar arasında işbirliği ve uyumun sağlanacağını vurgulamaktadır. MHP yaygın eğitim imkânlarının artırılarak gençlerin meslek edinmelerini sağlayacak bir sistemi savunduğunu ifade etmiştir. MHP bu anlayışı, hayat boyu öğrenme anlayışı olarak adlandırmaktadır (MHP, 2009, s. 99-100).

MHP, parti programında yer verdiği düşüncelere seçim beyannamesinde de değinmektedir. Parti programında değindiği; eğitimde fırsat eşitliği, eğitimin yönlendirici ve çağın şartlarına uygun olması, öğretim programlarının düşünme odaklı ve eğitim sisteminin Türklük şuuruna sahip manevî ve kültürel değerleri özümsemiş nesiller yetiştirmesi meselelerini seçim beyannamesinde de tekrarlamıştır. MHP ayrıca Türklük şuurunun, millî ve manevi duyguların çocuklara ve gençlere aktarılabilmesi için müfredata seçmeli ders olarak Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Veli, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlâna ve Hoca Ahmet Yesevi gibi Türk-İslam medeniyetinin kıymetli şahsiyetlerinin hayatlarının okutulması gerektiğini vurgulamaktadır. MHP bu sayede kültürel olarak yozlaşmanın önüne geçerek Türk gençliğini korumayı planladığını ifade etmektedir. Anadolu irfanını esas alan bir din eğitiminin benimsenmesini isteyen MHP, çocukların sapkın akımlara karşı korunmasını istemektedir. Gerçek İslam'ın genç nesillere aktarımı sağlanarak terör örgütlerinin çocuklarımızı istismar etmesine izin verilmeyeceğini düşünmektedir. MHP, üniversitelerin süregelen fonksiyonlarının yanında artık bilgiyi sanayileştiren ve ticarileştiren bir yapıda olması gerektiğini de vurgulamaktadır. MHP bununla birlikte eğitimin her alanında sınav ve müfredatın sistematik bir şekilde istikrara kavuşmasına yönelik çalışmalarda bulunacağını taahhüt etmektedir (MHP, 2018, s. 97-100).

4.3.2. İYİ Parti'nin eğitim politikası anlayışı

On yıl içerisinde ülkenin eğitim sistemini dünyanın en iyi eğitim sistemlerinden biri haline getirmeyi amaçlayan İYİ Parti, eğitim seferberliği başlatarak Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan eğitim sorunu çözmeyi vadedmiştir. Eğitim programlarını revize etmek isteyen İYİ Parti, eğitim sistemini geliştirmeyi ve eğitimin ihtiyaç duyduğu yenilikleri yapmayı hedeflediğini açıklamaktadır. İYİ Parti, bu doğrultuda eğitim sistemini sosyal, kültürel, bilimsel ve teknolojik donanımlarla destekleyerek çağdaş eğitim sistemleri standartlarına ulaştırmayı amaçlamaktadır. Eğitim standartlarının çağdaş seviyeye ulaştırılması için İYİ Parti, eğitim kadrolarının gerekli eğitimleri en iyi şekilde alarak kendilerini yetiştirmelerini sağlayacağını ve bu doğrultuda öğretmen akademileri açarak dünyayı tanıyan, demokratik, spor ve sanata ilgi duyan, mesleğini severek yapan kadrolar yetiştirmeyi amaçladığını ifade etmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 8).

İYİ Parti millî bayramların hakkıyla kutlanması, cumhuriyetin değerlerinin benimsenmesi ve millî değerlere sahip Atatürkçü nesillerin yetiştirilmesi için eğitime önem verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Eğitimde temel hedefinin, “birlikte yaşama ve birlikte çalışma becerileri geliştirecek; problem çözme, araştırma, sorgulama, teknolojiyi etkili kullanma ve girişimcilik becerileri ile analiz, değerlendirme ve sentez yetkinliklerine ve millî değerlere sahip, insan haklarına, doğaya ve çevreye duyarlı” kişiler yetiştirmek olduğunu parti programında ifade etmektedir. Ayrıca iyi insan yetiştirmek için insan temelli eğitim sistemini savunduğunu da belirtmektedir. İYİ Parti, eğitimin partiler üstü bir konumda olması gerektiğini ifade etmekte ve her türlü siyasi tutumdan ve siyasi baskıdan eğitimin uzak tutulmasının önemine değinmektedir. İYİ Parti, eğitim sisteminin planlı olarak gelişmesi gerektiğini savunmakta ve öğretmen, öğrenci, STK, sendikalar, üniversiteler gibi birçok paydaşı olan Eğitim Planlama ve Koordinasyon Kurulu (EPKK) adını verdikleri bir kurum kurarak eğitimde uzun vadeli çalışmalar yapılmasını planlamaktadır. İYİ Parti, kendi iktidarında, öğretmenliğin saygın ve istenilen bir meslek haline dönüşmesi için gerekli düzenlemelerin yapılacağını, öğretmenlerin özlük hakları başta olmak üzere diğer haklarını koruyarak meslekî sorunlarının çözüme kavuşturulacağını belirtmektedir. Ayrıca, öğretmenlik ile idarecilik işlerinin ayrı olduğunu ifade etmekte ve başöğretmenlik makamı ile eğitim işlerinin, müdürlük makamıyla da okulların idari işlerinin yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 8-9).

Öğrencilere en az bir yabancı dil öğretilmesinin gerekli olduğunu savunan İYİ Parti, çocukların Türk dilini akıcı ve güzel bir şekilde kullanmaları için gerekli çalışmalar yapılacağını belirtmektedir. İYİ Parti Türkçenin doğru, etkili kullanılması için hassasiyet gösterilmesi gerektiğini vurgulamakta ve bilim, sanat, ticaret başta olmak üzere yaşamın her alanında Türkçenin bilim ve iletişim dili olması için çalışmalar yapılacağını taahhüt etmektedir. İYİ Parti, Türkçenin korunarak dilin kirlenmesinin önüne geçilmesinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Millî ve manevi duyguların korunmasını eğitimin amacı olarak gören İYİ Parti, yurt dışında yaşayan Türk gençlerinin eğitimlerine önem verilmesi gerektiğine de parti programında yer vermiştir. Yurt dışında yaşayan Türk gençlerinin eğitimlerinde Türkçeyi ve Türk geleneklerini öğrenebilmeleri için muhatap ülkelerle anlaşmalar yapılacağını söyleyen İYİ Parti, Türkçe ve Türk Kültürü derslerinin bu ülkelerde seçmeli ders olarak öğretilmesi konusunda politikalar üreteceğini belirtmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 9).

Devletin sağladığı imkânlarla ve devletin gözetiminde çocukların hayata hazırlanması, sağlıklı bireyler olarak yetişmesi ve temel eğitim sürecine hazırlanması için İYİ Parti, okul öncesi eğitime önem verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Okul öncesi eğitim imkânlarının hazırlanmasında çevresel ve sosyal koşullar göz önünde bulundurulmalıdır diyen İYİ Parti, çalışan ebeveynleri dikkate alarak okul öncesi eğitim kurumlarının dizayn edilmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir. İYİ Parti, dünyada okul öncesi eğitimde başarı elde etmiş ülkelerin eğitim sistemlerinin incelenerek Türkiye’ye uygun bir sistemin oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir. Okul öncesi eğitim programlarının hayata hazırlık şeklinde yeniden yapılandıracağını söyleyen İYİ Parti, okulların fiziki şartlarını düzelteceğini ve okullaşma

oranını gelişmiş ülkelerinin okullaşma oranı ortalamasının üstüne çıkaracağını iddia etmiştir. İYİ Parti, ders geçme ve sınav sistemlerini ilk önce pilot okullarda yeniden düzenleyeceğini söylemekte ve temel eğitimi gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek bir konuma getirmeyi planlamaktadır. İYİ Parti, temel eğitim müfredatının yeniden şekillendirilmesi gereken özelliklerinin bulunduğunu ifade etmekte ve bu özellikleri “incelemeye, gözleme, deneye dayalı; öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişmelerini artırmaya yönelik spor, sanat ve kültürel etkinliklerin daha fazla yer aldığı, hür düşünmeye sevk eden, bireysel farklılıkları gözetken, bir eğitim” şeklinde tarif etmektedir. Öğrencilerin birbirinden farklı özellikler taşıdığını ifade eden İYİ Parti, öğretim programları hazırlarken bireysel farklılıkların dikkate alınacağını söylemiştir. İYİ Parti ayrıca, eğitimin birbirini tamamlar nitelikte olması gerektiğini de vurgulamış ve lise ile üniversite arasında tam uyumun sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin rehberlik hizmeti vasıtasıyla desteklenmesi için her 200 öğrenciye bir rehber öğretmen görevlendireceğini belirtmiştir. Ayrıca ekonomik durumu yetersiz öğrencilere devlet tarafından burs verileceğini veya öğrencilerin ücretsiz yatılı okullarda okutulmasının sağlanacağını söyleyen İYİ Parti, millî eğitimden aktarılan kaynaklarının verimli kullanılmasını sağlamak için okulların denetleneceğini ifade etmiştir (İYİ Parti, 2018, s. 10-12).

İYİ Parti, meslekî eğitim konusunda eğitim kalitesini artıracak adımların atılması gerektiğini savunmakta, bu kapsamda meslek lisesinden başlamak üzere meslek yüksekokulu ve lisans eğitimlerinin yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. İYİ Parti mesleki eğitimin devamlılığının sağlanması için meslek liselerinden yükseköğretime geçişlerin kolaylaştırılması gerektiğini savunmaktadır. İYİ Parti, tarım ve hayvancılığın gelişmesi için meslekî eğitimlerin güçlendirilmesini istemektedir. Bu alanda okuyan lise öğrencilerinin ziraat mühendisliği, gıda mühendisliği, veterinerlik gibi bölümleri seçmeleri için öğrencilerin teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Önceki önemini kaybeden öğretmen okullarının yeniden eski değerine kavuşturulacağını söyleyen İYİ Parti, bu okul mezunlarının eğitim fakülteleri yahut öğretmen akademilerinde eğitimlerine devam etmelerinin sağlanacağını da belirtmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 13).

İYİ Parti, üniversitelerin bilgi üreten bağımsız akademik kurumlar olma özelliğinin, sistemin merkezileşmesi, siyasallaşması, fiziki yetersizliklerin yaşanması, kaliteli öğretim elamanının azlığı gibi nedenlerden dolayı ortadan kalktığını söylemektedir. Bu nedenle kariyer planlamasının da beklenen sonucu vermediğini iddia etmektedir. İYİ Parti, eğitimi tamamlamasına rağmen iş bulamayan gençlerin sayısının giderek arttığını hatırlatmaktadır. İYİ Parti; aktif iş hayatının sosyo-ekonomik ve bölgesel etkenleri ele alınarak iş piyasasının ihtiyacını karşılayacak personel eğitimi sağlayacak şekilde üniversitelerin yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Üniversitelerin temel esaslar ile şekillenmesi gerektiğini savunan İYİ Parti, bu esasları, “bilimsel özgürlük, kurumsal özerklik, çeşitlilik, şeffaflık, hesap verilebilirlik, katılımcılık, rekabet ve kaliteli olma” şeklinde saymıştır. İYİ Parti, üniversitelerin bölge ihtiyaçlarına göre yapılandırılmasını savunmakta; tek tip üniversite yapılanmasına karşı çıkmaktadır. Bölge ihtiyacı göz önüne alınarak kurulan fakülte,

yüksekokul, enstitülerin uluslararası düzeyde başka üniversitelerle rekabet edebilir duruma gelmesi, İYİ Partinin programına yazdığı vaatlerindedir. Uluslararası üniversitelerle rekabeti savunan İYİ Parti, birçok üniversitenin, dünyanın sayılı üniversiteleri arasında yer almasına özel önem vereceğini belirterek saygın üniversitelerde çalışma yapan Türk akademisyenlerin de ülkemize dönüşlerinin sağlanacağını ifade etmektedir. İYİ Parti, beyin göçünün önlenmesi ve ülkeye geri dönüşlerin sağlanmasının akademik gelişmişliğin, bilimsel ve teknolojik olanakların arttırılmasıyla mümkün olduğunu söylemekte, Türkiye'yi akademik olarak ilgi çekici bir yapıya kavuşturmayı planladığını belirtmektedir. İYİ Parti ayrıca, üniversitelerde görev yapan öğretim elemanlarının, unvanlarını aldıktan sonraki kadro alımlarıyla ilgili meselelerin objektif kriterlere bağlanmasını istemektedir. İşe alımlarda ise keyfi uygulamalara son verileceğini söyleyerek, akademik kadroların yayın, araştırma ve öğretim faaliyetleri dikkate alınarak görevde yükselmenin liyakate bağlanacağını belirtmektedir. Diğer yandan, nesnel kriterler esas alınarak yüksek lisans ve doktora öğrencileri ehliyetine göre seçilecek, ayrıca bu öğrenciler eğitim hayatları boyunca başarılarına göre çeşitli burslarla desteklenecektir. İYİ Parti, meslek kuruluşları ve özel sektörün desteğiyle üniversite öğrencilerinin barınma sorununu çözüme kavuşturacak projeler üreteceğini ve Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun denetim yetkilerinin kapsamının genişletileceğini ifade etmektedir (İYİ Parti, 2018, s. 14-15). İYİ Parti Yüksek Öğretim Kurumu'nu (YÖK) kaldıracağını, bu sayede üniversitelerin mali ve akademik açıdan daha özgür hareket edeceğini iddia etmekte ve bunun neticesinde bilimsel özgürlük, hesap verilebilirlik, ehliyet, adalet gibi kavramların güvence altına alınacağını seçim beyannamesinde yazmıştır (İYİ Parti, 2023, s. 28).

İYİ Parti, maddi imkânları yetersiz olan devlet okullarındaki öğrencilerin okul hayatı boyunca kırtasiyeden kılık kıyafetine kadar bütün gereksinimlerini "Eğitim Destek Kartı" ile üstleneceklerini söylemekte, bu öğrencilerin bilimsel alanlardaki çalışmalarına ve uzaktan eğitimlerine sınırsız internet desteği de sağlayacaklarını belirtmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 16). İYİ Parti, mecburi eğitim süresini 13 yıla çıkaracağını, okul öncesi eğitimi zorunlu eğitim kapsamına alacağını, ilkokulu dört yıldan beş yıla çıkaracağını, dört yıl olan ortaokul ve lise eğitimini ise üç yıla düşüreceğini, seçim beyannamesinde taahhüt etmektedir. Eğitim-öğretim sektöründen alınan KDV'yi indireceğini de söyleyen İYİ Parti, öğrencilerin tamamına sınırsız bir internet desteği vaat etmiştir. İYİ Parti; "Garantili Yetenek Programları" adını verdiği bir çalışmayla, iş hayatında yer bulamamış ve eğitim hizmetleri dışında kalmış gençleri başka bir kariyer alanında değerlendirmeye, onlara becerilerini geliştirme fırsatı sunmaya ve nihayetinde eğitim aldıkları alanlarda iş bulmalarına yönelik çalışmalar yapacağını ifade etmektedir (İYİ Parti, 2023, s. 28).

Eğitim sisteminin, örgün ve yaygın eğitim programlarının, iş gücü talebine cevap verebilecek nitelikte öğrenci yetiştirmesi gerektiğini söyleyen İyi Parti, oluşturacakları İş Gücü Piyasası Bilgi ve Yönetim Sistemi ile Ulusal İş Gücü Karar Destek Sistemi'ni birleştirerek bölgesel hatta ulusal iş gücü talebini karşılayacaklarını iddia etmektedir. İYİ Parti; "Yetenek Yönetim Merkezleri" kurarak psikologlar ile iş ve meslek danışmanlarının birlikte çalışmaları

sağlanarak çocuklara, gençlere ve ailelere yönelik kariyer planlaması çalışmaları yapacaklarını seçim beyannamesinde belirtmiştir. Meslekî eğitime yönelik çalışmalar da yapan İYİ Parti, bir yıl içinde sayısını 50'ye çıkarmayı vadettikleri 25 Tarım Lisesi'nin açılışını gerçekleştireceklerini taahhüt etmiştir (İYİ Parti, 2023, s. 31).

4.3.3. MHP ve İYİ Parti'nin eğitim politikasına dair yaklaşımlarının karşılaştırılması

MHP ve İYİ Parti, eğitimin temel amacının, Türk milletine mensup olmanın gurur ve şuurunu haiz, millî ve manevi değerlere sahip, çözüm üretme yeteneği gelişmiş, aktif, bilgili, inançlı ve sorumluluk sahibi nesiller yetiştirmek olduğu konusunda benzer bir görüşe sahiptir. Gerek MHP gerekse İYİ Parti, Türk dilinin önemini vurgulamakta; Türkçenin, eğitimin her alanında etkin olmasını savunmaktadır. Ayrıca her iki parti de eğitimde fırsat eşitliğini savunmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 8-9; MHP, 2009, s. 98).

MHP ve İYİ Parti, eğitimde fırsat eşitliliğinin sağlanabilmesi için maddi imkânlardan yoksun öğrencilerin ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanması konusunda da benzer görüşleri dile getirmektedir. MHP, İYİ Parti'den farklı olarak, özellikle şehit ve gazi çocuklarının eğitim hayatı boyunca bu imkânlardan faydalanması gerektiğini beyan etmektedir. (İYİ Parti, 2023, s. 16; MHP, 2009, s. 100).

MHP ve İYİ Parti, eğitim sisteminin yetersizlikleri noktasında da benzer görüşleri dillendirmektedir. Her iki parti de eğitim sisteminin çağın ihtiyaçlarına göre yeni baştan revize edilmesi gerektiğini söylemektedir. MHP ve İYİ Parti, kaliteli eğitimci yetiştirme konusunda benzer fikirleri beyan ederek bu mesleklerin cazip hale getirilmesini savunmaktadır (İYİ Parti, 2018, s. 8; MHP, 2009, s. 98-100).

MHP ve İYİ Parti temel eğitimin süresini yetersiz bularak, bu sürenin arttırılması ve okul öncesi eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması konusunda benzer görüşleri dile getirmiştir. İYİ Parti, okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınmasını savunurken MHP okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasını benimsemiştir (İYİ Parti, 2023, s. 28; MHP, 2009, s. 99).

MHP ve İYİ Parti, meslekî eğitimin şimdiki durumunu yetersiz bulmuş ve meslekî eğitimin geliştirilmesi için yapılması gerekenleri parti programlarında birbirlerine benzer şekilde ifade etmişlerdir. Her iki parti de meslekî eğitimde lise eğitimi ile yükseköğretim ve lisans eğitiminin bir bütün halinde ve birbirlerinin devamı olacak şekilde yeniden programlanmasını savunmuştur (İYİ Parti, 2018, s. 13; MHP, 2009, s. 98-99)

Her iki parti de üniversitelerin mevcut durumlarının yetersizliğinden bahsetmekte, bu kurumların dünyadaki üniversitelerle rekabet edebilecek bir konumda olmadığını belirtmektedir. Her iki parti de üniversitelerin daha demokratik, bağımsız, bilim üreten ve toplumun ihtiyaçlarına göre kendini yenileyebilen çağdaş kurumlar olmasını istemiştir. Ayrıca

İYİ Parti, YÖK'ün kaldırılmasını isteyerek üniversitelerin daha özgür bir yapıya kavuşmasını hedeflemektedir (İYİ Parti, 2023, s. 28; MHP, 2009, s. 99-100).

MHP eğitim politikalarını parti programında eğitim ve insan kaynaklarının geliştirilmesi başlığında ele almakta ve dört (98-101) sayfa yer vermektedir. İYİ Parti eğitim politikasını parti programında eğitim başlığı altında sekiz sayfada (8-15) incelemektedir. Buradan hareketle İYİ Parti'nin eğitim politikalarına parti programında daha geniş bir yer ayırdığını söyleyebiliriz (İYİ Parti, 2018, s. 1; MHP, 2009, s. 8).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türk siyasal hayatının önemli aktörleri arasında yer alan MHP ile MHP içerisindeki kopuş neticesinde kurulan, dolayısıyla MHP ile aynı ideolojik kökenden gelen İYİ Parti'nin benzerlikleri ve farklılıkları son yıllarda kamuoyunda tartışılmaktadır. Bu tartışmalar, akademik dünyanın da ilgisini çekmiş ve konuyla alakalı literatürde bazı çalışmalar yer almıştır. Bu çalışmalarda sonuç itibarıyla iki farklı görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre, her iki parti de ideolojik açıdan birçok ortak noktaya sahip olup birbirlerine benzemektedir. İkinci görüşe göre ise her ne kadar İYİ Parti, MHP'den ayrılanlar tarafından kurulmuş olsa da her iki parti birçok konuda birbirlerinden farklı görüşlere sahiptir. Ne var ki yapılan bu çalışmalarda her iki partinin kapsamlı bir karşılaştırmasını mümkün kılacak yeterli veriler kullanılmamıştır. Bu çalışmalarda söz konusu iki parti ya sadece milliyetçilik üzerinden ya da en fazla iki parametreye bakılarak karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada ise son yıllarda kamuoyunda tartışılmakta olan bu konuya daha kapsamlı bir çerçeveden yaklaşabilmek için sekiz parametreden yola çıkılarak karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Bu bağlamda, çalışmada her iki partinin, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, temel hak ve özgürlükler, terör, dış politika, göç sorunu ve sosyal-ekonomik politikalar ile eğitime yönelik politikaları üzerinden karşılaştırma yapılmıştır. Bunun neticesinde çalışmada elde edilen veriler göstermektedir ki iki parti bazı konularda farklılıklar sergilerken birçok konuda birbirlerine benzemektedir.

Bu farklılıkların en başında, söz konusu partilerin, CHS'ye olan temel yaklaşımları yer almaktadır. MHP, CHS'yi, ülkenin istikrara ve refaha kavuşmasının yegâne koşulu olarak değerlendirmektedir. Çünkü MHP'ye göre CHS, ülkenin beka sorununa çözüm üretecek ve Türkiye'de seçimle işbaşına gelmiş iktidarların sağlam bir zemin üzerinde görev yapabilmesini sağlayacak bir hükümet sistemidir. Diğer taraftan İYİ Parti ise CHS öncesi uygulamada olan parlamenter sistemin zayıflığını kabul etmekle beraber, bu zayıflığı giderecek unsurun CHS olmadığını belirtmektedir. İYİ Parti'ye göre parlamentonun zayıflığı ancak iyileştirilmiş ve güçlendirilmiş Parlamenter Sisteme geçmekle giderilebilir. Çünkü CHS, parlamenter sistemin bırakın zayıflığını gidermeyi onu tamamen devre dışı bırakan anti-demokratik bir uygulama biçimidir. Kaldı ki CHS, İYİ Parti'nin nazarında, tek adam rejimini inşa etmede kullanılan işlevsel bir araçtan başka bir şey değildir.

İki parti arasındaki ikinci temel farklılık, bu partilerin temel hak ve özgürlüklere dair bakış açılarında kendini göstermektedir. Her ne kadar MHP ve İYİ Parti temel hak ve hürriyetlere ilişkin söylemlerinde birbirlerine yakın görüşler dile getirseler de LGBT ve İstanbul Sözleşmesi konularında tamamen farklı düşüncelere sahiptirler. MHP, LGBT'yi sapkın bir oluşum olarak görmekte ve Türk aile yapısına ciddi bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu doğrultuda, İstanbul Sözleşmesi de MHP'ye göre aileyi ve kadını korumaktan çok aileye ve kadına daha fazla zarar veren bir sözleşmedir. İYİ Parti ise LGBT haklarına yönelik en azından herhangi bir eleştiride ve karşı söylemde bulunmamaktadır. Üstelik İYİ Parti'ye göre İstanbul Sözleşmesi kadın

haklarının korunmasında kilit öneme sahip bir uygulamadır. Dolayısıyla MHP'den farklı olarak İYİ Parti'ye göre, Türkiye bir ân önce bu sözleşmeye tekrardan taraf bir ülke konumuna gelmelidir.

Bu iki temel farka rağmen, iki parti birçok konuda büyük oranda birbirine benzemektedir. Hem MHP hem de İYİ Parti güvenlik meselesini; terör, göç ve dış politika sorunlarının merkezine koyduğu için, iki parti de terör, dış politika ve göç sorunlarına benzer yaklaşımlar sergilemektedir. Her şeyden evvel, hem MHP hem de İYİ Parti terör konusunu bir güvenlik sorunu olarak ele almaktadır. Her iki parti, PKK ve IŞİD gibi terör örgütlerinin kökünün kazınması konusunda devletin tüm imkanlarının seferber edilmesi gerektiği konusunda hemfikirdir. Bu genel benzerliğe rağmen terör örgütünün yanında konumlandıkları HDP konusunda iki parti farklı değerlendirmeler yapmaktadır. MHP, HDP ile PKK'yı bir tutmakta ve HDP'nin derhal kapatılması gerektiğini savunmaktadır. Buna karşın İYİ Parti ise HDP'yi hem PKK ile ilişkilendirmekte hem de buna rağmen HDP'nin kapatılmasına dair net bir duruş sergilememekte, hatta kendisiyle çelişir bir şekilde HDP'yi meşru bir parti olarak değerlendirmektedir.

Dış politika açısından değerlendirildiğinde ise millî meseleler söz konusu olduğunda iki parti büyük oranda birbirine benzer görüşlere sahiptir. Hem MHP hem de İYİ Parti, Türkiye'nin yüksek çıkarlarını önceleyen bir anlayışı benimsemektedir. Millî bir dış politika anlayışına sahip olduklarını iddia eden her iki parti de sonuç odaklı bir politikayla istikrarlı, caydırıcı, barışçı, etkili, uluslararası hukuka dayalı bir anlayışı dış politikasının merkezine koymaktadır. Bu benzerliğe ve ayrıca NATO ve AB ile ilgili konularda da ortak görüşlere sahip olmalarına rağmen, biraz daha detaya girildiğinde, söz konusu kuruluşlara yönelik farklı değerlendirmeler yapabildikleri görülmektedir. MHP, son dönemdeki gelişmeler doğrultusunda NATO'yu Türkiye'nin çıkarlarına darbe vuran ve Türk siyasal hayatında yaşanan askerî darbelerin arka planını oluşturan bir örgüt olarak görmektedir. Bu sebeple, MHP'ye göre Türkiye gerekirse NATO'dan çıkmalıdır. Diğer taraftan İYİ Parti ise NATO'yu uluslararası ilişkilerin önemli bir aktörü olarak görmektedir. AB konusunda ise MHP; AB'yi Türkiye'nin temel tezlerinin karşısında duran bir şer odağı olarak görmekte ve AB'yi ikiyüzlülükle suçlamaktadır. İYİ Parti ise AB'yi çeşitli açılardan eleştirmekle birlikte Türkiye'nin bu birliğe dâhil olması gerektiğini savunmaktadır.

Göç konusu açısından değerlendirildiğinde ise hem MHP hem de İYİ Parti göç meselesinin ülke sınırları dışında tampon bölge oluşturularak çözülmesi gerektiğini beyan etmektedir. Göç konusundaki bu ortak bakış açısına rağmen, iki parti arasında Türkiye'de son yıllarda sayısı gittikçe artan Suriyeli geçici sığınmacıların ülkelerine dönmeleri konusunda bazı küçük farklar bulunmaktadır. MHP, Türkiye'deki göçmenlerin en azından Suriye Savaşı bitene kadar uzun vadede; İYİ Parti ise savaşın bitmesini beklemeden, yani kısa vadede ülkelerine dönmeleri gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca MHP göçmenlere vatandaşlık verilmesinde mütakabiliyet ilkesinin esas alınması gerektiğini vurgularken İYİ Parti ise göçmenlere hiçbir

şekilde vatandaşlık verilmemesini ve hatta vatandaşlık verilenlerden de vatandaşlığın geri alınması gerektiği görüşünü savunmaktadır.

Bir diğer benzerlik, MHP ve İYİ Parti'nin ekonomi konusundaki yaklaşımlarında kendini göstermektedir. İki parti, ekonomik sorunların kaynağını farklı nedenlere bağlamalarına rağmen, ekonomiye dair ulusal politikaların neler olması gerektiği konusunda neredeyse aynı görüşlere sahiptir. İki parti de serbest piyasa ekonomisini savunmakla birlikte serbest piyasa kurallarının sağlıklı şekilde işleyebilmesi için devletin gerektiğinde ekonomiye müdahale etmesinin doğru olacağını savunmaktadır. Her iki parti de Türkiye'de sosyal adaletin sağlanması için adil bir vergilendirme sistemine geçilmesi gerektiğinin özellikle altını çizmektedir. Bu doğrultuda, gelir eşitsizliğinin giderilebilmesi için, devletin ekonomiyle ilgili politikalar geliştirirken özellikle dar gelirli gruplara yönelik pozitif ayrımcılık yapılması gerektiğini savunmaktadırlar.

Eğitim politikaları açısından incelendiğinde de iki partinin büyük oranda birbirine benzer görüşlere sahip olduğu anlaşılmaktadır. İki parti de özellikle, her Türk vatandaşına eğitimde eşit imkân ve fırsatların verilmesi ve Türkçe dışında bir eğitim dilinin olmaması gerektiği üzerinde durmaktadır. Aynı zamanda, her iki parti de Türkiye'de eğitim politikalarının yeniden düzenlenmesi ve özellikle mesleki alanda nitelikli eleman açığını gidermek için mesleki eğitime önem verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Eğitimdeki bu ortak yaklaşıma rağmen iki parti, yükseköğrenim konusunda farklı görüşler öne sürmektedir. MHP, üniversiteye giriş sınavlarının kaldırılmasını ve lisede okuyan öğrencilerin yeteneklerine göre kendilerine uygun olan üniversite programlarına yerleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İYİ Parti ise üniversitedeki sorunların kaynağı olarak 1980 Askerî Darbesi sonucunda kurulmuş olan YÖK'ü görmekte ve dolayısıyla YÖK'ün kaldırılması gerektiğini öne sürmektedir.

İki parti arasındaki son benzerlik ise MHP ve İYİ Parti'nin sosyal politikalara yönelik bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Hem MHP hem de İYİ Parti, millî ve manevi değerlerin gelecek nesillere aktarılması ve sağlıklı bir toplum yapısı için ailenin önemine vurgu yapmıştır. Türk aile yapısının toplumun çekirdeğini oluşturduğunu iddia eden her iki partiye göre, toplumsal alanda manevi değerlerin yeniden üretilmesinde aile önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda, her iki partiye göre de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sadece madde bağımlılığı, ailenin istismarı ve aile içi şiddet meselelerinde değil; aynı zamanda maddi anlamda da yardıma ihtiyaç duyan ailelerin sorunlarına pratik çözümler üretmelidir. Daha da önemlisi, her iki parti de toplumda dezavantajlı gruplara yönelik pozitif ayrımcılık yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda her iki partiye göre devlet, sosyal politikalar geliştirirken bakıma muhtaç vatandaşlar, işsizler, dul ve yetimler gibi grupları fırsat eşitliği çerçevesinde gözetmeli ve desteklemelidir. Ayrıca her iki parti de şehit yakınlarının tüm eğitim hayatı boyunca masraflarının karşılanması ve onlara hayat boyu her türlü maddi ve manevi kolaylığın devlet tarafından sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu çalışmada yapılan karşılaştırmalar göstermektedir ki ideolojik-programatik açıdan MHP ve İYİ Parti'nin benzerlikleri, farklılıklarından fazladır. Bir başka ifadeyle, aralarında bazı farklılıklar olsa da esasında iki parti büyük oranda birbirine benzemektedir. Bu analiz, İYİ Parti'nin neden kurulduğu veya İYİ Parti'nin MHP'nin devamı olup olmadığı sorularına, elit teoriden hareketle cevap verme imkânı sağlamaktadır. Elit teorinin temel bileşenlerinden olan elitler arası çekişme argümanı, İYİ Parti'nin neden ortaya çıktığını açıklamaktadır. Zira İYİ Parti, MHP'nin dünya görüşü veya ideolojisiyle ilgili herhangi bir eleştiride bulunmamakta, partinin birçok kurucusu ve yöneticisi MHP'li geçmişleriyle gurur duyduklarını ifade etmekte, hatta izzet ve itibarlarını eski MHP'li olmakta aramaktadırlar. Röportaj yapılan İYİ Parti yöneticilerinin tamamının söze Türk milliyetçisi olduklarını söyleyerek başlamaları ve MHP'de siyaset yaparken partileriyle gurur duyduklarını belirtmeleri, İYİ Parti'nin ideolojik bir ayrışmadan ziyade, yönetimi ele geçirme mücadelesi sonucunda ortaya çıkan bir parti olduğunu göstermektedir. 2015 genel seçimleri sonrasında MHP'de yaşanan liderlik yarışı ise Pareto'nun elit teorisinin temel kavramı olan elitlerin dönüşümüyle açıklanabilir. Seçim sonrasında partide yaşanan oy kaybını yönetici elite yükleyen MHP'nin diğer elit isimleri, MHP liderliğini ele geçirmek istemişler, fakat Bahçeli'nin mücadeleyi kazanmasıyla partiden ihraç edilmiş veya ayrılmak zorunda kalmışlardır. Böylece MHP'nin yaşadığı elit dönüşümü süreci aslında İYİ Parti'nin kurulmasına neden olmuştur. Bahçeli ile liderlik yarışına giren ve bu süreç sonucu ihraç edilen Akşener, MHP ile birçok benzerliği olan İYİ Parti'yi kurarak esasında Pareto'nun da ifade ettiği gibi, bir nevi elit dönüşümünü tamamlamıştır.

Etnografik yöntemden de yararlanan bu tez çalışmasında MHP ve İYİ Parti'nin hem genel merkez yöneticileri hem de yerel yöneticileri ve üyeleriyle yapılan yüz yüze görüşmeler ışığında bazı ek değerlendirmelerde bulunulabilir. Özellikle İstanbul Sözleşmesi konusunda, Akşener'in aksine, kendileriyle görüşme yapılan İYİ Parti'li yerel yönetici ve üyelerinin tamamı ilginç bir şekilde İstanbul Sözleşmesine toplumun genel ahlâkını bozduğu iddiasıyla karşı çıkmakta ve tıpkı MHP gibi bu sözleşmenin Türk aile yapısına zarar verdiğini belirtmekte, dolayısıyla bu konuda genel başkanlarından farklı, MHP'yle ise aynı görüşleri savunmaktadır. HDP konusunda da buna benzer bir durum söz konusudur. İYİ Parti'nin Çorum'daki yerel yönetici ve üyeleri, başkanlarının aksine, HDP'nin kapatılması gerektiğini kesin bir dille ifade etmektedirler. Ayrıca İYİ Parti'nin siyasi yelpazedeki yerinin ne olduğu meselesinde de yine partinin yerel yönetici ve üyelerinin birçoğu partisini merkeze konumlandıran Akşener'in aksine kendilerinin gerçek milliyetçi olduklarında ısrarla belirtmekte, hatta birçoğu genel başkanlarından farklı şekilde kendilerini ülkücü olarak tanımlamaktadır. Üstelik Akşener, Alparslan Türkeş'i partisinin yegane lideri olarak dillendirmezken yerel yönetici ve üyelerin tamamı Türkeş'e 'Başbuğu'muz demektedir. Yine bu yönetici ve üyeler, MHP'nin savunduğu ideolojiye herhangi bir eleştiride bulunmamakta, fikrî ayrılıktan ziyade genel başkanlık yarışı sonrası partiden koptuklarını söylemektedir. Bu ifadeler aslında İYİ Parti'nin herhangi bir ideolojisinin olmadığını, pragmatist bir yaklaşımla gelişmelere göre konum belirlemeye çalıştığını da göstermektedir. Diğer yandan, İYİ Parti'nin birçok kurucu ve üst düzey

yöneticisinin istifa ederken partilerini Türk milliyetçiliğinden uzaklaşmakla ve kuruluş ilkelerine aykırı hareket etmekle suçlamaları; buna kaşın yine istifa eden birçok üst düzey yöneticinin ise partilerini bir merkez partisi olamamakla, hatta MHP'nin devamı olmakla itham etmeleri, İYİ Parti'nin başından beri bir kimlik sorunu yaşadığını göstermektedir. Son olarak, genelde ve yerelde etnografik yöntem kullanılarak onlarca kişiyle yapılan yüz yüze görüşmelerden, yorumlardan ve sohbetlerden hareketle diyebiliriz ki Akşener tarafından el altından desteklendiği söylenen Müsavat Dervişoğlu'nun İYİ Parti'nin olağanüstü kurultayında genel başkan olacağı anlaşılmaktadır.

MHP'nin genel ve yerel yöneticileri ile üyelerinin tamamı ise kendilerinin Türk milliyetçisi olduklarını söylemekte, hatta ülkücü olduklarını ısrarla vurgulamaktadır. Daha da önemlisi Alparslan Türkeş'i Başbuğ, Devlet Bahçeli'yi de lider olarak görmekte ve Bahçeli'nin açıklamalarıyla tamamen aynı görüşleri paylaşmaktadır. Dolayısıyla genel merkezin ve Bahçeli'nin MHP'nin ideolojisine dair açıklamalarına birebir katılmaktadır. Ayrıca yerelde yapılan mülakatlarda MHP'li yönetici ve üyeler kendilerinin İYİ Parti'yle hiçbir benzerliklerinin olmadığını, hatta İYİ Parti'yle yan yan anılmalarının bile kendilerini rahatsız ettiğini ifade etmektedir. MHP'li yerel yönetici ve üyeler, ideolojisi olmayan İYİ Parti'nin bir zaman sonra siyaset sahnesinden silineceğini iddia etmekte, Türk milliyetçiliğinin özel yorumu olan ülkücülüğün ise yalnızca MHP'de yaşanacağına inanmaktadır. İYİ Parti'nin ideolojik olarak kendisini günün şartlarına ve konjonktürel duruma göre siyasi yelpazenin bir o yanına bir bu yanına konumlandırmasına karşın MHP, her durum ve şart altında dahi Türk milliyetçisi, ülkücü bir parti olduğunu çok net bir şekilde vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

- AA, (2016, 29 Mayıs). Eski MHP milletvekili Akşener: Çağrı heyeti toplanacak, tarih belirlenecek. Erişim tarihi: 20 Mart 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/eski-mhp-milletvekili-aksener-cagri-heyeti-toplanacak-tarih-belirlenecek/580647>
- AA, (2016, 19 Haziran). MHP'de olağanüstü kongre toplandı. Erişim tarihi: 22 Mart 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/mhpde-olaganustu-kongre-toplandi/594182>
- AA, (2021, 31 Haziran). MHP Genel Başkanı Bahçeli: Düzensiz göç, adı konmamış bir istiladır. Erişim tarihi: 20 Ocak 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/mhp-genel-baskani-bahceli-duzensiz-goc-adi-konmamis-bir-istiladir/2320260>
- AA, (2021, 4 Mart). İstanbul milletvekili Ümit Özdağ İYİ Parti'den istifa etti. Erişim tarihi: 25 Mart 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/istanbul-milletvekili-umit-ozdag-iyi-partiden-istifa-etti/2164310#>
- AA, (2022, 15 Kasım). MHP Genel Başkanı Bahçeli: Türk milleti terörle yaşamaya alışmayacak. Erişim tarihi: 19 Kasım 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/mhp-genel-baskani-bahceli-turk-milleti-terorle-yasamaya-alismayacak/2738518>
- Ahval, (2021, 15 Mart). Behlül Özkan: 'Kürt sorununa yaklaşımda İYİ Parti ile MHP'nin farkı yok'. Erişim tarihi: 5 Ocak 2024. <https://ahvalnews.com/tr/kurt-sorunu/behlul-ozkan-kurt-sorununa-yaklasimda-iyi-parti-ile-mhpnin-farki-yok#>
- Akçay, E. Y. (2018). 24 Haziran Seçimleri sürecinde siyasi partilerin seçim beyannamelerinde Avrupa Birliği ile ilişkiler. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(15), 2175-2192. <https://doi.org/10.26466/opus.449745>
- Akit, (2020, 12 Aralık). Bahçeli'nin HDP kapatılın çağrısına Meral Akşener'den fasa fiso: Erdoğan HDP'yi kapatmaz. Erişim tarihi: 20 Nisan 2023. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/bahcelinin-hdp-kapatilsin-cagrisina-meral-aksenerden-fasa-fiso-erdogan-hdpyi-kapatmaz-1475352.html>
- Akkır, R. (2021, 1 Aralık). İYİ Parti'nin ayağındaki pranga. *Kriter*, 63. Erişim tarihi: 18 Ağustos 2023. <https://kriterdergi.com/siyaset/iyi-partinin-ayagindaki-pranga>
- Akpınar, H. (2005). *Kurtların Kardeşliği*. İstanbul: Birharf Yayınları.
- Akşam, (2015, 7 Haziran). 7 Haziran 2015 Genel Seçimi sonuçları. Erişim tarihi: 15 Ocak 2023. <https://secim.aksam.com.tr/secim/7-haziran-2015-genel-secimleri>
- Akşam, (2015, 20 Eylül). Meral Akşener ilk kez konuştu: Bahçeli'ye 12 dakika dayanabildim. Erişim tarihi: 15 Ocak 2023 <https://www.aksam.com.tr/siyaset/meral-aksener-ilk-kez-konustu-bahceliye-12-dakika-dayanabildim/haber-444962>
- Akşener, M. (2017, 22 Aralık). # Biz hiçbir siyasal partinin devamı değiliz. Herkesin temsil edildiği bir merkez partisiyiz. Erişim tarihi: 20 Ocak 2023 https://twitter.com/meral_aksener/status/944287221309497345 [Twitter]
- Akşener, M. (2018, 23 Nisan). # TÜRKİYEİ YİOLACAK. Erişim tarihi: 12 Eylül 2023. https://twitter.com/meral_aksener/status/988355733568851969 [Twitter]
- Altundağ, M. Y. (2022, 4 Aralık). İYİ Parti'nin dünü, bugünü, yarını: İYİ Parti milliyetçilikleri (I). *Politikayol*. Erişim tarihi: 13 Eylül 2023. <https://www.politikayol.com/iyi-partinin-dunu-bugunu-yarini-iyi-parti-milliyetcilikleri-i/>
- Anayurtlu, M. (2020). *Ülkücülüğün Tarihi*. İzmit: Olympiya Yayınevi.
- Anka Haber Ajansı, (2021, 26 Mayıs). Akşener yeni sistem önerilerini açıkladı: "Cumhurbaşkanı partili olmayacak, tek dönem ve 6 yıl görev yapacak". Erişim tarihi: 15 Mayıs 2023. https://www.ankahaber.net/haber/detay/aksener_yeni_sistem_onerilerini_acikladi_cumhurbaskani_partilil olmayacak_tek_donem_ve_6_yil_gorev_yapacak_40102

Ansiklopedy, (2008). Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi. Erişim tarihi: 20 Kasım 2022. <https://ansiklopedy.blogspot.com/2008/02/cumhuriyeti-kyl-millet-partisi.html>

Arslan, D. ve Karadağ, M. (2020). *Geçmişten günümüze Milliyetçi Hareket Partisi ve MHP milletvekilleri*. Mersin: Mer-Ak Mersin Akademik Yayınları.

Arslan, G. (2021). *Türkiye’de milliyetçi ideolojinin söylem analizi yöntemiyle incelenmesi: 1997 sonrası MHP örneği*. [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Erişim tarihi: 22 Kasım 2022. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=8tbPippmWV_b-Irrn9YEAsis0hkYyTq8V8wnvw6WTcO9lpzolt65rjq7pZfWosv

Âşık, U. (2020). *Faşizm ideolojisi bağlamında Türk milliyetçiliği: Milliyetçi Hareket Partisi üzerine bir inceleme*. [Doktora Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi] Erişim tarihi: 16 Kasım 2022. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=f10Kw4p1rmMDotyKRdYv1Byk20VkJh_v_CG68f9ZUrMjPYVDUBysW0tn2Gf04jDD

Ateş, S. (2018). MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası: Hamle Dergisi örneği, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 7(21), 1041-1058. Erişim tarihi: 12 Aralık 2022. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/43608/534037>

Bahadır, Z. (2021). Türkiye’de iktidar ve ana muhalefet partilerinin Suriyeli mülteci söylemlerinin analizi. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi] Erişim tarihi: 16 Kasım 2022. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=RjZwH00oMG4iNa5Sgvlgg7-QxNmHooZvNX628VKTk2GiORNBM6BmjFn8AacJjHXX>

Bayraktar, Ö. (2023). *Taşrada öteki olmak: milliyetçi muhafazakâr çerçevenin dışında kalanlar*. [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].

BBC, (2016, 8 Eylül). Meral Akşener MHP’den ihraç edildi. Erişim tarihi: 20 Mart 2023. <https://www.bbc.com/turkce/37303091>

BBC, (2017, 25 Ekim). İYİ Parti hakkında bilinmesi gerekenler. Erişim tarihi: 20 Mart 2023. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41750673>

BBC, (2018, 22 Nisan). YSK, İYİ Parti’nin seçime girebileceğine karar verdi. Erişim tarihi: 30 Mart 2023. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43858223>

BBC, (2018, 6 Ağustos). 3 kurucu üyesi istifa eden İYİ Parti’de neler oluyor?. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2023. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45084295>

BBC, (2019, 25 Ocak). Yerel Seçim 2019: CHP-İYİ Parti ittifakında sorunlar nasıl aşıldı, hangi ilde kim desteklenecek?. Erişim tarihi: 20 Eylül 2023. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47002080>

BBC, (2021, 15 Aralık). Muhalefet, güçlendirilmiş parlamenter sistem çalışmasını tamamladı: Siyasi Etik Yasası çıkarılacak, YÖK kaldırılacak. Erişim tarihi: 17 Kasım 2023 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-59665022>

BBC, (2023, 29 Mart). Ağırlioğlu, İYİ Parti’den istifa etti. Erişim tarihi: 20 Ocak 2024. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c1vqxvqkeqpo.amp>

Bianet, (2023, 22 Mart). Akşener: 6284’ün tartışılmasına izin vermeyeceğiz. Erişim tarihi: 12 Ocak 2024. <https://bianet.org/haber/aksener-6284-un-tartisilmasina-izin-vermeyecegiz-276107>

Bizhaberiz, (2021, 26 Mart). Bahçeli: “İstanbul Sözleşmesi’nin fesih kararı isabetli ve hayırlı bir gelişmedir”. Erişim tarihi: 12 Ocak 2024. <https://bizhaberiz.com/bahceli-istanbul-sozlesmesinin-fesih-karari-isabetli-ve-hayirli-bir-gelismedir/>

Bizim Yaka Kocaeli, (2022, 27 Ağustos). MHP Genel Başkan Yardımcısı Yıldız: “Cumhurbaşkanlığı sistemi bir reformdur”. Erişim tarihi: 17 Kasım 2023. <https://www.bizimyaka.com/haber/11878624/mhp-genel-baskan-yardimcisi-yildiz-cumhurbaskanligi-sistemi-bir-reformdur>

Bloomberg, (2021, 23 Kasım). Bahçeli: Türkiye faiz kamburundan kurtulmalıdır. Erişim tarihi: 19 Ocak 2024. <https://www.bloomberght.com/bahceli-turkiye-faiz-kamburundan-kurtulmalidir-2292647>

Bottomore, T. (1997). *Seçkinler ve Toplum* (E. Mutlu, Çev.). Ankara: Gündoğan.

Cengiz, O. (2020). *Alparslan Türkeş –Başbuğ*. İstanbul: Bilgeoğuz.

CNN Türk, (2022, 15 Kasım). MHP Genel Başkanı Bahçeli: Teröre teslim olmayacağız! Erişim tarihi: 7 Ocak 2024. <https://www.cnnturk.com/turkiye/son-dakika-mhp-genel-baskani-bahceli-terore-teslim-olmayacagiz>

Cumhuriyet, (2019, 14 Temmuz). Bahçeli'den Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ni eleştirenlere FETÖ'cü suçlaması. Erişim tarihi: 20 Ocak 2023 <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bahceliden-cumhurbaskanligi-hukümet-sistemini-elestirenlere-fetocu-suclamasi-1487151>

Çakır, R. (2017, 14 Kasım). Devlet Bahçeli neden Meral Akşener'in önünü açıyor?. *Medyascope*. Erişim tarihi: 30 Mart 2023. <https://medyascope.tv/2017/11/14/devlet-bahceli-neden-meral-aksenerin-onunu-aciyor/>

Çiçek, Y. (2015, 10 Kasım). Ülkücü irade bunlara dikkat etmelidir!. Erişim tarihi: 12 Mart 2023. http://yildiraycicek.com/makale/5541/ulkucu_irade_bunlara_dikkat_etmelidir.html#.Y-jT68fP1PY

Doğan, H. (2019). *Milliyetçi Hareket Partisi'nin kuruluş dinamikleri ve ideolojik evrimi* [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. Erişim tarihi: 13 Kasım 2022. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vjszP7PzV0HebcjFEvDfwEh3dAvplsSX1p9vXday-iQLJeRvUM14q2-vXZexr6U0>

Duran, H. (2017). Meral Akşener'in Siyasi Anlamı ve İYİ Parti. *Analiz*, 223, 1-26.

DW, (2021, 12 Mart). Milliyetçi gelenekten merkez sağa: İYİ Parti. Erişim tarihi: 5 Nisan 2023. <https://www.dw.com/tr/milliyet%C3%A7i-gelenekten-merkez-sa%C4%9Fa-i%C3%87y%C3%87-parti/a-56858972>

Ensonhaber, (2022, 24 Mayıs). Devlet Bahçeli: NATO'dan ayrılmak, alternatif olarak gündeme alınmalı. Erişim tarihi: 17 Eylül 2023. <https://www.ensonhaber.com/gundem/devlet-bahceli-natodan-ayrilmak-alternatif-olarak-gundeme-alinmalisysclid=loh0n7h5x9461584840>

Etik Haber, (2017, 18 Kasım). Bahçeli: NATO yokken biz vardık, bu yapının içinde olmazsak da dünyanın sonu değildir. Erişim tarihi: 17 Eylül 2023. <https://www.etikhaber.com/bahceli-nato-yokken-biz-vardik-bu-yapinin-icinde-olmazsak-da-dunyanin-sonu-degidir>

Etik haber, (2021, 13 Ocak). MHP lideri Bahçeli'den Etik Haber'e ikinci özel açıklama: cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçiş ve uygulama süreci. Erişim tarihi: 20 Kasım 2023. <https://www.etikhaber.com/mhp-lideri-bahceliden-etikhabere-ikinci-ozel-aciklama-cumhurbaskanligi-hukümet-sistemine-gecis-ve-uygulama-sureci>

Euronews, (2019, 19 Şubat). 31 Mart yerel seçimleri: İttifak partileri toplam 51 ilde işbirliği yaptı. Erişim tarihi: 12 Eylül 2023. <https://tr.euronews.com/2019/02/19/31-mart-yerel-secimleri-ittifak-partileri-toplam-51-ilde-isbirligi-yapti-aday-listeleri>

Euronews, (2019, 21 Şubat). Cumhur İttifakı bir yaşında: Nasıl başladı, bir yılda neler oldu?. Erişim tarihi: 12 Ocak 2024. <https://tr.euronews.com/2019/02/21/cumhur-ittifaki-bir-yasinda-nasil-basladi-bir-yilda-neler-oldu>

Euronews, (2019, 1 Ağustos). Bahçeli'den İYİ Partililere çağrı: MHP ile birleşme hamlesi Türkiye'nin gücüne güç katar. Erişim tarihi: 20 Mart 2023. <https://tr.euronews.com/2019/08/01/bahceli-den-iyi-partililere-cagri-mhpyle-birlesme-hamlesi-turkiye-nin-gucune-guc-katar-chp>

Euronews, (2023, 29 Mart). Seçime katılacak olan siyasi partilerin büyük çoğunluğu Cumhur İttifakı, Millet İttifakı, Emek ve Özgürlük İttifakı, Ata İttifakı ve Sosyalist Güç Birliği İttifakı adları adına beş siyasi oluşum kapsamında seçime giriyor. Erişim tarihi: 21 Ocak 2024.

<https://tr.euronews.com/2023/03/29/14-mayis-secimlerinde-hangi-parti-hangi-ittifakta-yer-aliyor-kim-disaridan-destek-veriyor>

Euronews, (2023, 10 Ekim). Durmuş Yılmaz ve Bahadır Erdem İYİ Parti'den istifa etti. Erişim tarihi: 20 Ocak 2024. <https://tr.euronews.com/2023/11/10/durmus-yilmaz-iyi-partiden-istifa-etti-varmak-istedigimiz-amaclarla-ilgili-beklentiler-sif>

Gazete Duvarı, (2019, 27 Haziran). Cihan Paçacı: 17 yılda kullandığınız parayla Türkiye yeniden inşa edilebilirdi. Erişim tarihi: 20 Ocak 2024. <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2019/06/27/cihan-pacaci-17-yilda-kullandiginiz-parayla-turkiye-yeniden-insa-edilebilirdi>

Gazete Duvarı, (2020, 27 Eylül). Meral Akşener: HDP, PKK'nin yanında. Erişim tarihi: 13 Ekim 2023. <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2020/04/24/meral-aksener-hdp-pkknin-yaninda>

Güler, Y. (2019). Milliyetçi Hareket Partisi ve İYİ Parti'nin parti programları çerçevesinde milliyetçi söylemlerinin karşılaştırılması [Yayımlanmamış Makale]. Erişim tarihi: 8 Ocak 2024. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.19675.11042>

Gündem Haber, (2020, 24 Temmuz). Meral Akşener cumhurbaşkanlığı hükümet sistemini eleştirdi. [Video]. YouTube Erişim tarihi: 21 Kasım 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=55RnKdSHAGY>

Haber Türk, (2015, 16 Ekim). Türkiye'nin Nabzı Özel- 15 Ekim - 1/2, [Video]. YouTube. Erişim tarihi: 14 Mart 2023. https://www.youtube.com/watch?v=Mh9FPugHG_k

Haberler.com, (2016, 21 Ağustos). MHP Genel Başkan Yardımcısı Yalçın: "Terör mutlaka bitirilmeli". Erişim tarihi: 15 Kasım 2023. <https://www.haberler.com/guncel/mhp-genel-baskan-yardimcisi-yalcin-teror-mutlaka-8716957-haberi/?ysclid=lofvobga5y788892060>

Haberler.com, (2017, 7 Şubat). Bahçeli: Başkanlığa değil, cumhurbaşkanı hükümet sistemine 'evet' diyoruz. Erişim tarihi: 2 Ekim 2023. <https://www.haberler.com/guncel/1-bahceli-baskanliga-degil-cumhurbaskani-hukumet-9237783-haberi/?ysclid=lofrnx9jcr156324320>

Haberler.com, (2017, 16 Şubat). MHP'nin referandum genelgesi (2). Erişim tarihi: 12 Mart 2023. <https://www.haberler.com/politika/mhp-nin-referandum-genelgesi-2-9273429-haberi/?ysclid=lofrz8su7l899711202>

Haberler.com, (2017, 16 Nisan). Bahçeli'den referandum sonuçlarına ilk yorum: çok önemli başarı. Erişim tarihi: 13 Mart 2023. <https://www.haberler.com/guncel/bahceli-den-referandum-sonuclarina-ilk-yorum-9508865-haberi/?ysclid=lofs5t2c4n133181455>

Haberler.com, (2020, 12 Ocak). Akşener son anket sonucunu paylaştı: Yüzde 64, parlamenter sisteme dönmek istiyor. Erişim tarihi: 2 Ekim 2023. <https://www.haberler.com/politika/aksener-son-anket-sonucunu-paylasti-yuzde-64-12808842-haberi/?ysclid=loftmutxm6381530214>

Haberler.com, (2020, 16 Aralık). Bahçeli'den HDP'nin kapatılmasına karşı çıkan Numan Kurtulmuş'a tepki. Erişim tarihi: 25 Ocak 2024. <https://www.haberler.com/politika/mhp-genel-baskani-devlet-bahceli-dostluk-ve-13804689-haberi/?ysclid=logzj4eckc440260673>

Haberler.com, (2022, 26 Mayıs). İYİ Parti Grup Başkanvekili Dervişoğlu, Ordu'da konuştu. Erişim tarihi: 30 Nisan 2023. <https://www.haberler.com/politika/iyi-parti-grup-baskanvekili-dervisoglu-ordu-da-14970840-haberi/?ysclid=lofu3nsbwd835751988>

HaberTürk, (t.y.). 2011 Genel Seçim Sonuçları. Erişim tarihi: 13 Kasım 2022. <https://www.haberturk.com/secim/secim2011/genel-secim/partiler>

HaberTürk, (2016, 8 Nisan). Kurultay kararı ardından Bahçeli'den ilk açıklama [Video]. YouTube. Erişim tarihi: 15 Mart 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=2Q9cXBuXwjY>

HaberTürk, (2017, 5 Kasım). Yeni parti ülkücü olmayacak, yüzde 100'ün oyuna talibiz. Erişim tarihi: 17 Ocak 2024. <https://www.haberturk.com/yeni-parti-ulkucu-olmayacak-yuzde-100-un-oyuna-talibiz-1661424>

HaberTürk, (2018, 24 Haziran). 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları. Erişim tarihi: 25 Ekim 2023 <https://www.haberturk.com/secim/secim2018/cumhurbaskanligi-secimi>

HaberTürk, (2018, 24 Haziran). 2018 27. Dönem Milletvekili Seçimleri. Erişim tarihi: 25 Ekim 2023 <https://www.haberturk.com/secim/secim2018/genel-secim>

HaberTürk, (2022, 11 Ocak). MHP Lideri Bahçeli'den terör mesajı tepkisi: firavun siyaseti. Erişim tarihi: 20 Kasım 2023. <https://www.haberturk.com/mhp-lideri-devlet-bahceli-den-aciklamalar-3310460>

Habertürk, (2023, 14 Mayıs). 2023 Milletvekili Seçimi. Erişim tarihi: 15 Ocak 2024. <https://www.haberturk.com/secim/secim2023/genel-secim>

HaberTürk TV, (2015, 18 Ekim). Türkiye'nin Nabzı Özel- 15 Ekim – 2/2 [Video]. YouTube Erişim tarihi: 17 Mart 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=fB2mS2ZEEFk>

HaberTürk TV, (2021, 11 Haziran). Ekonomi konusunda planları ne? Meral Akşener yanıtladı [Video]. YouTube. Erişim tarihi: 20 Ocak 2023 <https://www.youtube.com/watch?v=tOaBOUIo3zY>

Halk TV, (2017, 24 Ekim). İşte Meral Akşener'in kurduğu İYİ Parti'nin logosu. Erişim tarihi: 12 Nisan 2023. <https://web.archive.org/web/20171025073853/http://halktv.com.tr/iste-meral-aksenerin-kurdugu-yeni-partinin-adi-logosu-240012>

Halktv, (2017, 22 Aralık). İYİ Parti, MHP'nin yeni bir versiyonu mu? Meral Akşener yanıtlıyor... [Video]. YouTube. Erişim tarihi: 20 Nisan 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=AN4QeEijpFA>

Hürriyet, (2015, 1 Aralık). MHP lideri Bahçeli'den önemli açıklamalar. Erişim tarihi: 11 Mart 2023. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mhp-lideri-bahceliden-onemli-aciklamalar-40021316>

Hürriyet, (2016, 16 Kasım). Özdağ'ın MHP'den ihracına durdurma talebi. Erişim tarihi: 9 Mart 2023. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ozdagin-mhpden-ihracina-durdurma-talebi-5451288>

Hürriyet, (2016, 15 Aralık). Mahkemedden Meral Akşener ve Ümit Özdağ kararı: MHP kapısı kapandı. Erişim tarihi: 12 Mart 2023. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mahkemedden-meral-aksener-ve-umit-ozdag-karari-mhp-kapisi-kapandi-40307706>

İYİ Parti, (2018). İYİ Parti Parti Programı.

İYİ Parti, (2023). İYİ Parti 2023 Seçim Beyannamesi Özeti.

Kapsam, (2017, 2 Mart). MHP, referandum sürecinde yürütülecek kampanya çalışmaları. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023. <https://www.kapsamhaber.com/mhp/mhp-referandum-surecinde-yurutulecek-kampanya-calismalari/38972/?ysclid=lvqkyrmbtn419112628>

Karar, (2021, 2 Mart). Bahçeli'den, Yargıtay'ın HDP soruşturmasına destek: beklediğimiz bir gelişmedir. Erişim tarihi: 22 Ekim 2023. <https://www.karar.com/mhp-lideri-bahceli-partisinin-grup-toplantisinde-konusuyor-canli-1607586>

Karar, (2023, 20 Haziran). Bahçeli'den MB kararı öncesi dikkat çeken faiz mesajı: Bazen can yakan tedbirler alınmalı. Erişim tarihi: 12 Aralık 2023. <https://www.karar.com/guncel-haberler/son-dakika-bahceli-grup-toplantisinde-konusuyor-1-1762437>

Kariyer Memurlar, (2015, 24 Kasım). Bahçeli, yazılı açıklama yapmayı tercih etti. Erişim tarihi: 20 Mart 2023. <https://www.kariyermemur.com/bahceli-yazili-aciklama-yapmayi-tercih-etti-h17575.html>

Kartalkaya, M. (2023, 13 Nisan). İYİ Parti kimliği ve Meral Akşener. *Politikol*. Erişim tarihi: 18 Aralık 2023. <https://www.politikol.com/iyi-parti-kimligi-ve-meral-aksener/>

Medyatava, (2022, 29 Haziran). İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener, NATO anlaşmasına tepki gösterdi. Akşener, "Madrid'de atılan imza ülkemizin çıkarları ile bağdaşmıyor" dedi. Erişim tarihi: 12 Ocak 2024. https://www.medyatava.com/haber/iyi-parti-genel-baskani-meral-aksener-nato-anlasmasına-tepki-gosterdi-aksener-madride-atilan-imza-ulkemizin-cikarlari-ile-bagdasmiyor-dedi_261620

Memurlar.net, (2022, 25 Mayıs). Akşener'den 'NATO' açıklaması. Erişim tarihi: 23 Aralık 2023. <https://www.memurlar.net/haber/1028800/aksener-den-nato-aciklamasi.html?amp=1>

MHP, (1995). *MHP Seçim Beyannamesi*. Ankara: TBMM Kütüphanesi.

MHP, (2009). *Milliyetçi Hareket Partisi Parti Programı*.

MHP, (2015). *MHP 1995 seçim beyannamesi*. Ankara: Milliyetçi Hareket Partisi.

MHP, (2018). *Milliyetçi Hareket Partisi 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi Seçim Beyannamesi*.

Mırık, B. K. (2020). *Siyasal liderlik ve Alparslan Türkeş*, Ankara: Berikan Yayınevi.

Milliyet, (2016, 15 Haziran). MHP'li Yalçın: Çağrı Heyeti'nin olağanüstü kongre toplama girişimi hükümsüzdür. Erişim tarihi: 21 Mart 2023. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/mhp-li-yalcin-cagri-heyeti-nin-olaganustu-kongre-toplama-girisimi-hukumsuzdur-2263054>

Milliyet, (2021, 4 Kasım). HDP'yi PKK'nın yanında konumlandırıyoruz. Erişim tarihi: 15 Ocak 2024. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/hdpyi-pkknin-yaninda-konumlandiriyoruz-6634097>

Milliyetçi Hareket Partisi, (2015, 8 Haziran). Genel Başkanımız Devlet Bahçeli'nin seçim sonuçlarına ilişkin yapmış oldukları basın açıklaması. Erişim tarihi: 9 Mart 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=LqSWnu1rNNg>

Milliyetçi Hareket Partisi, (2021, 29 Haziran). MHP TBMM grup toplantısı - 29 Haziran 2021 - tamamı. [Video]. YouTube. Erişim tarihi: 20 Haziran 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=npdUei20JQ>

Milliyetçi Hareket Partisi (2023, 12 Mayıs). MHP Genel Başkan Yardımcımız Feti Yıldız 100. yıl seçimi programında gündemi değerlendirdi. [Video]. YouTube. Erişim tarihi: 5 Ağustos 2023. https://www.youtube.com/watch?v=qxy_wlyP92E

Mynet, (2016, 24 Haziran). Mahkeme MHP'nin 19 Haziran kurultay kararlarını askıya aldı. Erişim tarihi: 15 Mart 2023. <https://www.mynet.com/mahkeme-mhpnin-19-haziran-kurultay-kararlarini-askiya-aldi-110102511116?ysclid=le1qexvrwh260930702>

Mynet, (2023, 6 Mart). Son dakika: İmamoğlu ve Yavaş, İYİ Parti Genel Merkezinde Akşener ile görüştü! İlk açıklama geldi: Milletimizin ayrılığa tahammülü yok. Erişim tarihi: 20 Ocak 2024. <https://www.mynet.com/son-dakika-imamoglu-ve-yavas-aksener-ile-gorusecek-belediye-baskanlari-iyi-parti-genel-merkezinde-110107103005?ysclid=lvqkunv82u624719106>

NTV, (2016, 14 Haziran). "19 Haziran MHP'ye darbe teşebbüsüdür". Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/19-haziran-mhpye-darbe-tesebbusudur,LDWP9uKOGUeLK8W1GBPDzg>

NTV, (2016, 19 Haziran). MHP'de tüzük değişti, 10 Temmuz'da anlaştılar. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/mhp-tuzugu-degisti-10-temmuzda-anlastilar,zOqaW-njvk6lPmT-kaZnyg>

NTV, (2016, 13 Ekim). Akşener, MHP'den ihracının iptali için mahkemeye başvurdu, Erişim tarihi: 15 Mart 2023. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ihrac-davalik-oldu,Gnlx17aur0idkb8GvRQQ9g>

NTV, (2016, 15 Kasım). Ümit Özdağ MHP'den ihraç edildi, Erişim tarihi: 15 Mart 2023. https://www.ntv.com.tr/turkiye/umit-ozdag-mhpden-ihrac-edildi,xz_wzq_ktkOfggzA8ORPgQ

NTV, (2016, 16 Aralık). Mahkemeden Meral Akşener ve Ümit Özdağ kararı. Erişim tarihi: 15 Mart 2023. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/mahkemeden-meral-aksener-ve-umit-ozdag-karari,Z02E5aFiKEGXghoYBtaxgQ>

NTV, (2021, 26 Haziran). Bahçeli'den Kıbrıs açıklaması. Erişim tarihi: 18 Aralık 2023. https://www.ntv.com.tr/amp/turkiye/bahceliden-kibris-aciklamasi,N16021_5DEatLJzRLQ4nMg

NTV, (2022, 12 Ocak). Meral Akşener: Türk Lirası tarihinin en itibarsız döneminde. Erişim tarihi: 20 Aralık 2023. https://www.ntv.com.tr/turkiye/meral-aksener-turk-lirasi-tarihinin-en-itibarsiz-doneminde,IqtVIH3-4ESyNuWQr_l9Eg

NTV, (2022, 3 Mart). Bahçeli'den Rusya-Ukrayna Savaşı'na ilişkin açıklama. Erişim tarihi: 5 Ocak 2024. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bahceliden-rusya-ukrayna-savasina-iliskin-aciklama,IbLeOVx2PUu7NZyNqrcJQ#>

NTV, (2023, 3 Mart). 6'lı masa ne zaman kuruldu? 6'lı masa hangi partilerden oluşuyor?. Erişim tarihi: 25 Ocak 2024. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/6li-masa-ne-zaman-kuruldu-6li-masa-hangi-partilerden-olusuyor,ronAlCkyzkSzz0ctRXha7Q>

Özdemir, Z. (2007). *1965-1969 Yılları Arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Erişim tarihi: 20 Ekim 2022. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ePX_Saj0b35Gq45swKG3l0f8NG4-B0pXb8_NMIFWP_4kGkAl2D9XhGtSjk_n5zgR

Özgenç, Ö. (2023, 13 Kasım). İYİ Parti'de yaprak dökümü: Kimler geldi, kimler geçti?. [Medyascope]. Erişim tarihi: 20 Ocak 2024. <https://medyascope.tv/2023/11/13/iyi-partide-yaprak-dokumu-kimler-geldi-kimler-gecti/>

Özhan, D. (2001). *Türk milliyetçiliğinin kökenleri ve Milliyetçi Hareket Partisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi] Erişim tarihi: 20 Ekim 2022. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=5T1_CZ5-UGb9QCmoURec4LHQmVzXmnQLi83qRoZELkaDBJqb70-e2P1xv24EGZhm

Öznur, H. (1999). *Ülkücü hareket CKMP'den MHP'ye 1*, Ankara: Alternatif Yayınları.

Öztürk, E. (2018). *1997-2018 Döneminde Devlet Bahçeli ve MHP Siyasetinin Sürekliliğinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi] Erişim tarihi: 20 Ekim 2022. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=fS4sqEzr79C_n60Rk6MjFYY2v9hNnrTZJuK3oBdN0XwlfFcSgYGBD7ilPJSWtrvD

Pareto, V. (2010). *Seçkinlerin yükselişi ve düşüşü: Kavramsal Bir Sosyoloji Uygulaması* (M. Z. Doğan, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Sabah, (2015, 12 Haziran). Bahçeli'den Meral Akşener tepkisi. Erişim tarihi: 15 Mart 2023. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/06/12/bahceliden-meral-aksener-tepkisi>

Sabah, (2015, 1 Kasım). Seçim Kasım 2015. Erişim tarihi: 14 Mart 2023. <https://www.sabah.com.tr/secim/1-kasim-2015-genel-secimleri/>

Sanayi Gazetesi, (2023, 4 Ekim). Ekonomi faiz sebep enflasyon sonuç. Erişim tarihi: 17 Ocak 2024. <https://sanayigazetesi.com.tr/faiz-sebep-enflasyon-sonuc/>

Sığınak, M. (2017). *1970'lerden günümüze Türk milliyetçiliğinin İslam'la bütünleşme sürecinde Milliyetçi Hareket Partisi*. [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi] Erişim tarihi: 20 Ekim 2022. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vbVkJXe1KChYWNELr1MuLZtAeYCFwePvquOCbqm6aXG2NymWJ8Nk2Ytd2ElrWDDem>

Sondakika.com, (2015, 6 Ekim). Son seçim anketinde en büyük kaybı MHP yaşadı. Erişim tarihi: 15 Mart 2023. <https://www.sondakika.com/haber/haber-son-secim-anketinde-en-buyuk-kaybi-mhp-yasadi-7749229/?ysclid=lomsf9uat3675157575>

Sözcü, (2017, 21 Haziran). Meral Akşener ve Ümit Özdağ yeni parti mi kuruyor?. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023. Erişim tarihi: 20 Ocak 2023 <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/meral-aksener-ve-umit-ozdag-yeni-parti-mi-kuruyor-1903410/?ysclid=loh266br7b12672695>

Sözcü, (2017, 26 Ekim). İYİ Parti'nin logosu ile ilgili tartışmalara Halaçoğlu'ndan yanıt. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2023. <https://www.sozcu.com.tr/iyi-partinin-logosu-ile-ilgili-tartismalara-halacoglundan-yanit-wp2063882?ysclid=lrall23b79830624854>

Sözcü, (2018, 5 Mayıs) Millet ittifakı resmen kuruldu... İşte detaylar. Erişim tarihi: 17 Aralık 2023. <https://www.sozcu.com.tr/millet-ittifaki-resmen-kuruldu-iste-detaylar-wp2389681>

Sözcü, (2018, 23 Mayıs). Meral Akşener'den flaş ekonomi açıklaması. Erişim tarihi: 2 Ocak 2024. <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/meral-aksenerden-flas-ekonomi-aciklamasi-2425778/?ysclid=lomx6u6rkb306372542>

Sözcü, (2019, 31 Mart). 31 Mart 2019 Yerel Seçim sonuçları, Erişim tarihi: 20 Aralık 2023 <https://secim2019.sozcu.com.tr/secim2019/?ysclid=lp58ndpcx510090943>

Sözcü, (2021, 18 Aralık). Bahçeli'den ekonomi yorumu: oyun büyük, oyun vahşi, oyun düşmanca. Erişim tarihi: 18 Ocak 2023. <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/bahceli-turkiye-ekonomisi-kusatma-altinda-6835266/?ysclid=lomxvs3c74542965185>

Sözcü, (2023, 27 Mart). MHP ve İYİ Parti birleşecek iddialarına Koray Aydın'dan çok çarpıcı yanıt! Bu Sözlerle Açıkladı. [Video]. YouTube. Erişim tarihi: 20 Ocak 2024. https://youtu.be/aI2b62LE9_0?si=6o17ZI-HELL2etwU

Sputnik, (2016, 13 Kasım). Akşener, MHP'den ihracının iptali için mahkemeye başvurdu. Erişim tarihi: 15 Mart 2023. <https://sputniknews.com.tr/20161013/aksener-mhp-ihrac-iptal-mahkeme-1025274677.html?ysclid=loehngq4j1229313972>

Sputnik, (2019, 12 Ağustos). Bahçeli: cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin devamlı arkasında durduğumuzu ifade etmek istiyorum. Erişim tarihi: 12 Kasım 2023. <https://sputniknews.com.tr/20190812/bahceli-cumhurbaskanligi-hukümet-sisteminin-devamlı-arkasında-durdugumuzu-ifade-etmek-istiyorum-1039904693.html?ysclid=lofubp01hj745358979>

Star, (2023, 3 Mart). Altılı Masa dağıldı! Akşener: Artık milletin iradesini temsil etmiyor. Erişim tarihi: 12 Aralık 2023. <https://www.star.com.tr/politika/altili-masa-dagildi-aksener-artik-milletin-iradesini-temsil-etmiyor-haber-1771164/>

Şahbaz, Y. (2022, 1 Ekim). İYİ Parti'nin imkan ve sınırları. *Kriter*. Erişim tarihi: 18 Haziran 2023. <https://kriterdergi.com/dosya-siyasi-partiler/iyi-partinin-imkan-ve-sinirlari>

T24, (2016, 13 Mayıs). MHP'de kongre krizi: Ankara tedbiri kaldırdı, İcra Müdürlüğü, "Gemerek'in tedbir kararı geçerli, kongre yapılamaz" dedi!. Erişim tarihi: 15 Mart 2023. <https://t24.com.tr/haber/mahkeme-tedbir-kararini-kaldirdi-mhp-15-mayista-olaganustu-kurultayi-yapacak,340347?ysclid=le1mxi1kv1992252617>

T24, (2019, 27 Ağustos). 7 Haziran 2015 seçimleri sonrası koalisyon görüşmelerinde neler olmuştu? Erişim tarihi: 16 Mart 2023. <https://t24.com.tr/haber/7-haziran-2015-secimleri-sonrasi-koalisyon-gorusmelerinde-neler-olmustu,836622>

T24, (2021, 7 Kasım). MHP Genel Başkan Yardımcısı Yıldırım: Teröre karşı yapılan mücadelede zirveyi yakalamış vaziyetteyiz. Erişim tarihi: 20 Aralık 2023. <https://t24.com.tr/video/mhp-genel-baskan-yardimcisi-yildirim-terore-karsi-yapilan-mucadelede-zirveyi-yakalamis-vaziyetteyiz,43241>

Teazis, C. (2001). *MHP ve MHP'de Devlet Bahçeli Dönemi*. [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi] Erişim tarihi: 18 Ekim 2022. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=5T1_CZ5-UGb9QCmoURec4A8_ItuFELfzXr2QC5rhpH2ihaKhWo4qMGUxpB-Q_a5v

Tekin, A. (2005). *Son başbuğu*. Ankara: Elips Yayınları.

TGRT Haber, (2018, 18 Ocak). Semih Yalçın: 'Teröre karşı her türlü desteği vereceğiz'. Erişim tarihi: 20 Aralık 2023. <https://www.tgrthaber.com.tr/medya/semih-yalcin-terore-karsi-her-turlu-destegi-verecegiz-221546>

TRT Haber, (2019, 20 Temmuz). Devlet Bahçeli'den AB'nin yaptırım kararına tepki. Erişim tarihi: 20 Aralık 2023. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/devlet-bahceliden-abnin-yaptirim-kararina-tepki-423852.html>

Türkeş, A. (2021). *Alparslan Türkeş ve dokuz ışık*. İstanbul: Bilgeoğuz.

Ulak Haber, (2021, 12 Haziran). MHP Genel Başkan Yardımcısı İsmail Özdemir: parlamenter sistem devri kapanmıştır. Erişim tarihi: 18 Aralık 2023. <https://www.ulakhaber.com/mhp-genel-baskan-yardimcisi-ismail-ozdemir-parlamenter-sistem-devri-kapanmistir/3779/>

Ulusal Kanal, (2022, 24 Mayıs). Bahçeli'den NATO'dan çıkma mesajı. [Video] YouTube. Erişim tarihi: 20 Ocak 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=zBk3FRQHezs>

Üstündağ, G. M. (2023). Siyasal elitler (seçkinler) ve elit siyasi kültürü: kavramsal bir analiz. *International Academic Social Resources Journal*, 8(51), 3072-3079. Erişim tarihi: 12 Şubat 2024. <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNALS.70983>

Vergin, N. (2003). *Siyasetin sosyolojisi: kavramlar, tanımlar, yaklaşımlar*. İstanbul: Doğan Kitap.

Yalçın, M. A. (2022). Klasik elit teorisyenlerinde makyavelist izler. *Akademik İncelemeler Dergisi* 17 (2), 311-326. Erişim tarihi: 12 Şubat 2024. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1148564>.

Yalçın, M. S. (2021). *MHP ve İYİ Parti'nin 24 Haziran 2018 seçim kampanyalarının analizi*. [Yüksek Lisans, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi] Erişim tarihi: 28 Haziran 2023. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=tqUiYt63sTQLTpozMJ92QudQThZ07gORV5Wx2lunFen8FMXsvk7IYnbtI0g_DF9i

Yalçın, E. S. (2021). *Başbuğu Alparslan Türkeş*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Yeni Düşünce, (2017, 18 Şubat). MHP Genel Başkan Yardımcısı Semih Yalçın: Kongre krizi sıradan bir muhalefet hareketi değildi. Erişim tarihi: 15 Mart 2023. http://yenidusunce.com.tr/gundem/y820-MHP_GENEL_BASKAN_YARDIMCISI_SEMIH_YALCIN_KONGRE_KRIZI_SIRADAN_BIR_MUHALEFET_HAREKETI_DEGILDI.html

Yeniçağ, (2020, 1 Ekim). Meral Akşener: "çözüm, iyileştirilmiş ve güçlendirilmiş parlamenter sistem". [Video]. YouTube. Erişim tarihi: 24 Haziran 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=fL59f6OAVEM>

Yolcu, N. (2011). 12 Eylül anayasa referandumunda siyasal partilerin internet kullanımı ve kampanya söylemleri. *Academic Journal of Information Technology*, 2(2), 1-23. DOI: 10.5824/1309-1581.2011.1.004x

Yurttaş Gasteci, (2021, 6 Ekim). Meral Akşener: Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem'in ilk başbakanı olmaya talibim. [Video]. YouTube. Erişim tarihi: 25 Haziran 2023. https://www.youtube.com/shorts/587kwpNAP_s

Zorlu, K. (2015, 14 Aralık). Erken seçimi MHP mi istedi?. Memurlar.net. Erişim tarihi: 15 Mart 2023. <https://www.memurlar.net/haber/552575/erken-secimi-mhp-mi-istedi.html>

EKLER

EK-1

Yerelde yapılan mülâkatlardaki katılımcı listesi ve katılımcılara dair genel bilgiler:

MHP'Lİ Katılımcılar		İYİ Parti'li Katılımcılar
MK1,MK2,MK3,MK4,MK5,MK6,MK7		İK1, İK2, İK3, MK4, İK5, İK6, İK7
Partideki Konumu	Yönetici: (MK1, MK2, MK3, MK4, MK5, MK6, MK7) Üye:(MK8, MK9, MK10)	Yönetici: (İK1, İK2, İK3, MK4, İK5, İK6, İK7) Üye: (İK8, İK9, İK10)
Yaş Aralığı	40-50: (MK1, MK5, MK10) 50-60: (MK3, MK4, MK6, MK7, MK8, MK9) 60-70: (MK2)	30-40: (İK7, İK9) 40-50: (İK1, İK8) 50-60: (İK2, İK3, İK4, İK5, İK10) 60-70: (İK6)
Meslek	Emekli: (MK2, MK3, MK4, MK6, MK7, MK9) Esnaf: (MK5, MK8, MK10) İş Adamı: (MK1)	Emekli: (İK2, İK3, MK4, İK6, İK8, İK10) Esnaf: (İK5, İK9) İş Adamı: (İK7) Serbest Meslek: (İK1)

EK-2

İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener adına cevaplanması için Tolga Akalın'a mülâkat yöneltilen sorular:

1) 'İdeoloji', bugüne kadar çeşitli ve birbirinden önemli ölçüde farklılaşan anlam içerikleriyle kullanılmış bir kavram... Eğer onu, 'bilim karşıtlığı', 'yanlış bilinç' vb. olumsuz içeriklerden sıyrarak; 'dünyayı ve hayatı anlamlandırma şeklimiz' olarak tarif edecek olursak, İYİ Parti'nin ideolojik duruşunu nasıl tarif edersiniz?

2) İYİ Parti'nin siyasi yelpazede konumlandığı yeri nasıl tarif edersiniz?

3) Türkiye'nin NATO üyeliğinin gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Türkiye'nin NATO üyeliğinin bugüne kadar, ülkenin çıkarları açısından fayda mı yoksa zarar mı getirdiğini düşünüyorsunuz? Bunları bir teraziye koyacak olsak, hangi taraf ağır basar? Neden?

4) Ekonomiye, gereken yerde ve gerekli olduğu ölçüde devletin müdahale etmesini savunduğunuzu, partinin çeşitli metinlerinde ifade ediyorsunuz. Ancak günün reel-politik gerçeklerinden biraz olsun sıyrılarak düşünecek olursak; kapitalist üretim ilişkilerini, toplumsal adaletin tesis edilebilmesi açısından az ya da çok bir engel / tehdit olarak görüyor musunuz? Eğer cevabınız evet ise bu üretim tarzının bizatihi kendisini parti metinlerinde sorunsallaştırmamanız ve devlete, ona gerektiği ölçüde müdahale hakkı tanımakla yetinmeniz, bir açıdan onu 'ehven-i şer' olarak görmemizden ve daha iyi bir alternatifi en azından bugüne kadar uygarlığa önerilememiş olmasından mı kaynaklanıyor?

5) MHP ve İYİ Parti'nin ideolojik-programatik yönelimlerini, parti programları ve seçim beyannameleri ile parti liderlerinin ve yetkili kurullarının kamuoyuna açık demeçleri üzerinden kıyasladığımız çalışmamızda, bu iki partinin, (I) hükümet sistemine bakışları ve (II) İstanbul Sözleşmesine yaklaşımları açısından kesin olarak birbirlerinden ayrıldıklarını; bunun haricinde (III) NATO üyeliği ve AB'ye üyelik sürecine, (IV) HDP'ye ve (V) mülteci sorununa yaklaşımlarında ise aralarında mutlak değil ama görece farklılıklar bulunduğunu tespit ettik. Bu başlıklar haricinde, iki partinin ideolojik-programatik yönelimlerinin büyük oranda örtüştüğünü düşünüyoruz. Bu tespitlerimize katılır mısınız? Hatalı ya da eksik gördüğünüz bir yer var mı? Siz, mensubu olduğunuz partiyi, ideolojik-programatik yönden MHP'den hangi başlıklarda ve nasıl ayırırsınız?

EK-3

MHP adına cevaplama için Genel Başkan Yardımcısı Mevlüt Karakaya'ya mülâkatta yöneltilen sorular:

- 1) 'İdeoloji', bugüne kadar çeşitli ve birbirinden önemli ölçüde farklılaşan anlam içerikleriyle kullanılmış bir kavram... Eğer onu, 'bilim karşıtlığı', 'yanlış bilinç' vb. olumsuz içeriklerden sıyrarak; 'dünyayı ve hayatı anlamlandırma şeklimiz' olarak tarif edecek olursak, MHP'nin ideolojik duruşunu nasıl tarif edersiniz?
- 2) MHP'nin siyasi yelpazede konumlandığı yeri nasıl tarif edersiniz?
- 3) Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ni, bilhassa istikrar, güven ve terörle mücadele gibi bir dizi başlıkta Türkiye'nin ihtiyacı olan sistem olarak tarif etmektesiniz. Bu sistemin aynı zamanda, Türkiye'de yakın döneme kadar uygulanan parlamenter sistemden daha demokratik olduğunu da düşünüyor musunuz? Eğer öyleyse, bu sistemi, daha demokratik kılan özellikleri nelerdir?
- 4) Türkiye'nin NATO üyeliğinin, bugüne kadar, ülkenin çıkarları açısından fayda mı yoksa zarar mı getirdiğini düşünüyorsunuz? Bunları bir teraziye koyacak olsak, hangi taraf ağır basar? Neden?
- 5) Çalışmamızda, MHP Lideri Sayın Bahçeli'nin yaptığı açıklamalara referansla; İsveç'in NATO'ya üyeliğine MHP'nin karşı olduğunu belirttik. Ancak bu tez çalışmasının tamamlanmaya çalışıldığı günlerde mecliste yapılan oylamada MHP buna 'evet' oyu verdi. Bu tutum değişikliğinin temel sebebi nedir?
- 6) Ekonomiye, gereken yerde ve gerekli olduğu ölçüde devletin müdahale etmesini savunduğunuzu, partinin çeşitli metinlerinde ifade ediyorsunuz. Ancak günün reel-politik gerçeklerinden biraz olsun sıyrılarak düşünecek olursak; kapitalist üretim ilişkilerini, toplumsal adaletin tesis edilebilmesi açısından az ya da çok bir engel / tehdit olarak görüyor musunuz? Eğer cevabınız evet ise bu üretim tarzının bizatihi kendisini parti metinlerinde sorunsallaştırmamanız ve devlete, ona gerektiği ölçüde müdahale hakkı tanımakla yetinmeniz, bir açıdan onu 'ehven-i şer' olarak görmemizden ve daha iyi bir alternatifi en azından bugüne kadar uygarlığa önerilememiş olmasından mı kaynaklanıyor.

